D. CAROLI

MUSITANI

PHYSIATROS PROFESSORIS,

Academici Peregrini, Pigri, &c.

TRUTINÆ

CHIRURGICO-PHYSICÆ

TOMUS SECUNDUS,

DE ULCERIBUS.

In quo facilis ULCERUM curandorum Via instruitur, novis Medicamentis illustrata.

Cum INDICIBUS *Argumentorum ac Materiarum locupletissimis.*

COLONIÆ ALLOBROGUM.

Sumptibus CRAMER & PERACHON.

M. DC. XCVIII.

INDEX CAPITUM.

* 2 De

FINIS.

D. CAROLI MUSITANI

Physiatros Professoris &c.

TRUTINÆ CHIRURGICO-PHYSICÆ.

TOMUS SECUNDUS.

DE ULCERIBUS.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit Ulcus, & quod ejus subjectum.

GALENUS 3. *meth. cap.* 1. Ulcus à vulnere non distinguit, sed utrumq; per continui solutionem in parte carnosâ factâ definit: Verùm differt ulcus à vulnere, primò, quia vulnus semper à causâ externâ vulnerante infligitur, ulcus verò à causâ quidèm externâ occasionem habere potest, sed semper à causâ internâ vel in toto corpore, vel in parte existente fovetur. Secùndò, vulnus est continui solutio recenter facta, ulcus est solutio continui diuturna. Tertiò, vulnus in ulcus abire potest, ulcus verò nequaquàm in vulnus. Quartò, vulnus strictè sumptum est, cùm in loco vulnerato nullum aliud accidens accedit præter continui solutionem, ulcus verò dicitur, cùm præter continui solutionem in parte solu-

tâ, vel in toto illius solutionis causa fovetur. Quintò, in ulcere semper aliquid de parte affectâ imminutum, vel amissum est, si non plus, saltim cuticula; semper enim in ulcere aliquid in parte aufertur à causâ erodente, & estò quandòque superflua excrescat caro, tamen cutis, vel ipsa caro naturalis deest, & ulcus illud non est simplex morbus, sed compositus, & cum magnitudine auctâ conjunctus.

Possunt cum ulcere varii morbi, ut intemperies, inflammatio, erysipelas, caro supercrescens, & alii conjungi, qui tamen ad ulceris essentiam non pertinent, & auferri possunt, ulcere manente, cujus essentia solùm in continui solutione cum partis affectæ aliquâ diminutione consistit.

Hinc fas est ulcus definire, quòd sit continui solutio à causâ erodente in aliquâ corporis parte, cujus solutionis causa vel in ipsâ parte ulceratâ, vel in toto corpore tanquàm mediatâ conservatur cum imminutâ magnitudine.

Sextò differt ulcus à vulnere, quia ulcus utplurimùm provenit à prægresso abscessu, vel vulnere perperàm curato. Tandèm, vulnus est continui solutio recens ab externis causis cæsim, vel punctim, vel ruptim illata, & semper cum sanguinis profusione contingit; ulcus verò ab internis causis erodentibus producitur, quibus non instantaneâ violentiâ, ut in vulneratione, sed lentâ erodentis humoris in tumores, & apostemata collectione, eorumque purulenta erosione fit continui solutio, è qua non sanguis, ut ex vulneribus, sed pus, vel sordidum.putridumvè liquamen, saniesvè effluit, vulnera tamen perperàm curata non rarò in sordida, & putrida degenerant ulcera, quæ tùm ab iis, quæ ab internis proveniunt causis, non differunt.

Ulceris subjectum sunt omnes nostri corporis partes, præcipuè molliores, seu carnosæ, quarum continuum erosione ità solui, & quavis à causâ exedi potest, ut difficulter coalescat; ossa tamen excipimus, quæ ad cariem pertinent. Carnis vocabulo non modò propriè dictam musculosam, quæ afficitur, sed latè dictam, quâ intestina, vesica, & alia viscera constant comprehendimus. Item glandulas, quæ sunt veluti naturæ cribra, & in partes carnosas semper aliquem immittunt succum; ductus Lymphaticos, rami quorum in carnosas, & membranosas immediatè inseruntur partes; similiter omnes membranas, venas, arterias, fibras, nervos, tendines &c. complectimur. Perpetuò tamen unas pars præ alterâ erit magis disposita, & præcipuè ubi plures sunt ductus, copiosiores sunt succi, & freqnentiora sunt ulcera, ut in inguinibus, abdomine, ano, utero, perinæo frequentius eduntur.

Cap. II.

De Ulcerum differentiis in genere.

VLcerum differentias prolixè proponit *Gal. 4. meth. med. cap.* 20. easque quinque esse docet scilicet à

à figurâ, quantitate, atque æqualitate, & inæqualitate, à tempore, & loco.

Differentiæ ulcerum à figurâ pendent, cùm ea obliqua sunt, vel recta, vel tortuosa, vel rotunda, vel oblonga, vel in superficie lata, & circa fundum angusta, vel in superficie angusta, & circa fundum lata.

Secundum quantitatem, vel magnitudinem differunt ulcera, vel in eo, quod sint magna, vel parva, majora, vel minora, longa, vel brevia, in superficie residentia, vel in profundum penetrantia.

Ab æqualitate, vel inæqualitate oriuntur ulcerum differentiæ, cùm ea vel æqualem, vel inæqualem habent circumferentiam, labra vel plana, vel depressa; profundum, vel scabrum, vel planum; orificium in medio, & in profundo vel æquale, vel latius, vel angustius.

Differentiæ à tempore sunt, ut vetustum ulcus, vel recens, exigui temporis, vel diuturni.

A loco tandèm, si in cute sit ulcus, vel in musculis, si in musculorum capitibus, vel in eorum medio, si in articulis, vel in carne, vel glandulis, vel emunctoriis, si tandèm in visceribus, vel in eorum quolibet, locum nunc esset proponere, ut à qualibet dictarum differentiarum indicatione ulcerum curatio desumi debeat, ac proindè sufficiat nos docuisse frequentiores ulcerum differentias: nàm cùm de eorum curatione sigillatim agemus, hujusmodi differentias commemorabimus, ut congruens sit medicaminum applicatio pro cujuscumque ulceris differentiæ necessitate.

CAP. III.

De Accidentibus, quæ ulceribus superveniunt, vel ea comitantur.

MUlta accidentia ulcera comitantur, vel iis superveniunt, quæ ulcerum curationem vel variant, vel immutant; non ergò à re alienum erit prædicta accidentia comitantia, vel supervenientia hìc enumerare. Comitantur itàque ulcera, illisque superveniunt dolor, punctura, pruritus, inflammatio, intemperies, erysipelas, œdema, durities varices, tumor, coloris depravatio, putredo, sordities, vermes, malus odor, fluor ichorosus, saniosus, callus, fungus, sinus, fistula, ossium caries, indolentia, folliculus, cancer, lupus, noli me tangere, gangræna, sphacelus, aliaque similia, quæ ulceribus conjuncta, unumquodque illorum distinctum curationis exigit modum. Operæ pretium faciemus, si notata jam accidentia ulceribus supervenientia memoriæ mandemus, nàm cùm de illorum curatione agemus, hujusmodi accidentia commemorabimus, ut eorum rationem habeamus, quia illorum unum quod libet, dùm ulceri conjunctum observatur, proprium, & specificum exigit remedium.

Cap. IV.

De Vlcerum speciebus.

Diversæ ulcerum species emergunt vel ab ulcerum excrementis, vel accidentibus supervenientibus, vel comitantibus. Excrementa, quæ ex ulcere emanant sunt *sanies*, *ichor*, *pus*, *& sordes*, & estò saniem, & pus vulgares chirurgi confundant, & pro eodem ulceris excremento accipiant, accipiunt tamen quid pro quo. *Sanies* propriè est fluida, & tenuis illa humiditas subalba, vel lutea, quæ à crudo, & incipiente ulcere effluit, & hæc à *Celso* dividitur in *ichorem*, qui tenuis est, & subalbus, atque in melliceriam magis crassam, & glutinosam, mellique albo consimile. Dicitur posteà virulenta, tenacior, & glutinosior materia, quæ in malignis gignitur ulceribus, & utplurimùm lividi, aut nigri coloris est. *Pus* autem illud dicitur excrementum, quod ab inveterato fluit ulcere, album est, læve, æquale, & minimè fœtidum. *Sordes* tandem omnium viscosissima, & maximè glutinosa mucilago est adeò tenaciter ulcerato adhæret loco, ut difficillimè ab eo auferri possit. Ex his excrementis variæ ulcerum species desumuntur, ut.

Vulgare est, quandocùmque ulcus pus album, æquale, & minimè fœtidum excernit, omnium facillimè Sanabile. Ubi verò serosa humiditas pure tenuior, & aquosior affatim emanat, ulcus dicitur saniosum, veteribus rheumaticum, phlegmaticum, vel fistulosum dictum, ad quod nimirùm natura humiditatem excrementitiam, quæ ichor dicitur per emunctoria convenientia evacuare debebat; ulcus tamdiù insanabile redditur, donec priùs ejusmodi fluxus ab ulcere avertatur, & exsiccetur. Ubi autem sordes mistæ sunt, nempè pus, sanies, utrumque lividum, Cinereum, variegatum, tabum, sordidumvè excrementum glutinosum, crassum, & tenaciter ulceri adhærens, in eo reperitur cum fœtore, & profunditate, præduri sque, & siccioribus labris, tale ulcus dicitur sordidum, veteribus ulcus melancholicum, malignum, & depascens, ac omnem sanationis spem respuens, donec priùs malignitas, & putredo ex ipso auferatur. Quæcumque ulcera depascentia, & in profundum, ambitumque rodentia ulcera à quibusdam indiscriminatim *Lupus* vocantur. Alii tamen per lupum intelligunt ulcus quoddam specificum plerùmque in carnosâ femoris parte sedem figens, & acerbis cruciatibus affligens, nisi ulceri quotidiè frustum carnis recentis imponant. Alii contrà sævam illam faciei, & narium exulcerationem, quæ aliàs *Noli me tangere* appellatur, lupum vocant. Sic quoque ejusmodi corrosiva ulcera nuncupantur *Phagedæna*, & *Nomodes*. Aliis etiam *chironia* à Chirone chirurgo, aliis *Dysepulotica*, *ac Telephia* dicuntur, id est quæ non tantùm affectam carnem erodunt, & quasi cane pejus dentibus devorant, suffodiunt, & excavant. Sed etiam adjacentes, & vicinas partes exeden-

edendo, & putrefaciendo depopulantur. Talem autem differentiam inter utrumque eſſe volunt, quod nimirùm phagedæna ſit paulo mitius Nomode, & ſaltem ambulando (hinc dicitur *Foreſto* ambulativum ulcus), & ſerpendo cutem erodat, ſitque impetiginis, & ſerpiginis ſpecies; *Nome* verò non tantùm cutem, ſed & carnem excavet. Cùm autem ulcus cum tumore præduro incipit, ac deindè in maligniſſimum, & maximè dolorificum ulcus degenerat, hinc ulcus dicitur *cancroſum*, ſeu *cancer exulceratus*. Quodlibet etiam ulcus malignum, ſeu virulentum, exedens, & omnem ſanationem reſpuens *cacoëthe* vocitatur.

Ex accidentibus, quæ ulceribus ſuperveniunt, vel ea comitantur, aliæ ulcerum ſpecies emergunt, undè alia dicuntur ulcera *verminoſa*, & *phthiriaſiaca*, quæ variis in locis vermibus ſubcutaneis capillaribus, partes exedentibus ſcatent, quin & majores quandòque vermes in ulceribus reperiuntur cum putridâ, ac fœtente, corruptâque ſanie. Datur quoque ulcus cum *hyperſarcoſi*, ſivè carnis excreſcentiâ, ſeu luxuriante carne. Sic eſt & ulcus *Scorbuticum*, quod ſcorbutum habet comitem. Eſt aliud, quod tumorem, inflammationem, aliud gangrænam, ſphacelum, aliud hydropem excipit, ſinum, fiſtulam, aliud cum carie, & oſſis corruptione, & alia accidentia, quæ capite tertio deſcripſimus.

CAP. V.

De Vlcerum cauſis occaſionalibus in genere.

Vlcerum quorumcumque occaſiones ad quatuor genera congruè reduci poſſunt, quorum duo ſunt externa, duo verò interna; Primum genus occaſionum externarum eſt quodlibet corpus vel vivens vel non vivens, acutum, vel obtuſum, quod quovis motu cutem, vel ſubjectam partem pungit, lacerat, incidit, percutit, diſtrahit, contundit, vel quovis alio modo offendit; hæ enim læſiones cutis, vel carnis facillimè innumeras ulcerum ſpecies excitare poſſunt.

Secundum genus occaſionum externarum ulcerum eſt contagium vel per fomitem, vel ad diſtans hominis cutem, vel carnem contaminans, ex qua contaminatione innumeræ quoque ulcerum ſpecies emanant. Ad diſtans agere videmus peſtis contagium, per fomitem verò ſcabiei, & luis Venereæ contagium.

Genus primum occaſionum internarum ſunt tumores, quomodocùmque, & qualitercùmque ſub cute, & in carne coacervati; nam quoties ipſi aperiuntur, ſpecies ulcerum diverſæ producuntur.

Alterum genus internarum occaſionum eſt, quoties liquor alimentitius, ſanguis, vel aliud ſimile in corpore deliteſcens, in qualitate exaltatum abſque tumore carnem, & cutem corrumpit, vel ſecat, & ulce-

ulcerum non paucas aperit species.

Ulcera, quæ ex occasionibus externis primi generis fiunt, nisi à venenatis dentibus, unguibus, vel mucronibus fiant, à bono chirurgo faciliter curari possunt; Si verò venenum admistum habeant, difficulter. Quæ verò ab alterius generis occasionibus fiunt ulcera, à contagiis scilicèt, si pestis contagio producantur, difficillimè curantur; si ex scabie, vel lue Venereâ, facillimè, si chirurgo medicamenta, quæ contagium extingunt, sint nota.

Ex occasionibus deindè internis primi generis, scilicet ex tumoribus ulcera, si ex illis tumoribus erumpant, qui materiæ coctionem admittunt, faciliter curantur; qui verò coctionem materiæ non admittunt, obstinatissima pariunt ulcera.

Alterius generis ex occasionibus internis erumpentia ulcera semper difficillimæ sunt curationis, quia non solùm chirurgicam, sed physicam exigunt curationem.

Cap. VI.

De Vlcerum signis.

NArratio de Ulcerum signis supervacanea videtur, externa siquidèm ulcera utpotè nostris subjecta sensibus, lippis, atque tonsoribus patescunt, quoniam vel visu, vel tactu, vel olfatu deprehenduntur, & hæc profectò ulcera chirurgis imperitis nota sunt, sed hoc non satest, oportet namque eorum differentias, & accidentia cognoscere, quæ quam maximè curationem variant; imò magnæ molis est ulcera interna, quæ sub oculos non cadunt, nosse, & hæc non nisi ab eruditis deprehendi possunt. Ideòque tàm de ulcerum internorum, quàm externorum signis aliquid in medium afferendum.

Signa internorum ulcerum, affectarumque partium petuntur ab excrementis, doloris proprietate, actione Læsâ, atque situ.

Ab excrementis ulceris, & laborantis particulæ in cognitionem venimus, & si per quemcumque corporis meatum, ut per tussim sanies effluat, intùs in pulmonibus ulcus existere conjectamus, nàmque aspera arteria solùm in pulmonibus extat, & quæ per anachartasim exturbantur, in pulmonibus, vel thorace utplurimùm præexistebant. Similiter ex purulentæ materiæ excretione per vomitum, œsophagum, aut ventriculum esse suspicamur. Si per nares, aut aures pus, aut sanies effluat, ulcus intùs latere indicio est. Serosum ejectum pus palatum, fauces, aut circumstantes partes exulceratas ostendit. Si per muliebre pudendum eliminetur sanies, uterus, aut ejus vagina, aut circumpositæ partes ulcus patiuntur. Per alvum si effluit pus, ventriculum, intestina, mesenterium, vel alia abdominis viscera ulcus obsidet, si cœtera consentiant. Diximus, si cœtera consentiant, quandoquidèm huic soli signo non perpetuò fidendum est, cùm à dissitis quoque partibus excrementum illud fluere possit; sic multoties pus, quod in thoracis çavitate continebatur, unà cum

cum Lotio excretum fuisse observavimus, alioquin vesica, aliæque partes Lotii excretioni dicatæ ulcere Laborarent.

In qua autem parte ulcus lateat, præter excrementa doloris proprietas, situs, ac læsæ partis actio docebunt. Sic si dolor sit pungens, partis nervosæ læsionem, pulsans arteria indicabit. Doloris situs similiter ipsam partem exulceratam docebit. Si in parte exulceratâ sensus, vel motus læsus fuerit, nervosæ partis affectæ indicium est. Sic si Languens cibi fastidio prematur, & pus per alvum cum incoctis cibis deponat, exulceratus est ejus ventriculus, ad quem ciborum appetitus, & coctio spectat; contrà benè se habente ventriculi coctione, si pus per sedem quoque exturbetur unà cum alvi excrementis liquidioribus, ulcus in intestinis existit, in quibus ventris superfluitates debitam adipiscuntur consistentiam. Tandèm ex situ, si nàmque simul cum lotio latæ membranulæ portio excernatur, exulcerata est vesica. Doloris situs in dextro hypochondrio hepatis, in sinistro splenis affectionem demonstrat.

Externorum ulcerum signa facilè innotescunt; ubi enim pus apparet, ibi ulcus, verùm pus diversum est, modò album lactis instar, & crassum cremoris lactis instar, absque odore, & fœtore, quod censetur optimum. Est album, ex eo quia acida salia exulcerato in loco Luxuriantia præcipitant succum nutrimentitium alkalinum in album liquorem. Sic sulphur in lixivio solutum, vel simili menstruo alkalino acidi permistione lactescit. Modò ulcera pus flavum, viride, vel tenue, acre, ac interdùm crassum, seu spissum expuunt.

Succi ex ulceribus fluentes varia à veteribus sortita sunt nomina. Primò, *pus* dicitur, quod nobis est alba, & crassiuscula materia benè olens, & nihil aliud est, quàm coagulatus succus alimentitius Lactis cremori similis, quæ à veteribus concocta in ulceribus habetur materia. Secundò, *ichorosus sanguis*, qui communiter acidum spirat, & gustu deprehenditur salsus, & videtur esse sanguinis serum, dicitur *sanies*, & cùm sanguini permiscetur, dicitur pus sanguinolentum. Tertiò, *ichor* vocatur tenuis humor sulphureus, & salsus, qui etiam sæpè ex ulceribus effluere solet. Quartò, *Sordes* dicitur illa materia, quæ lardo similis est, lutosa, spissior, quæ non facilè per ductus carneos profluere potest, & Lardum repræsentat in ulceribus difficilioris curationis. Quintò, *Virus*, quod appellatur, est acris, fœtibus, tenuis humor, ulceribus maximè noxius, qui etiam ulcera aperit rodendo, & cutem pustulosam reddendo. Sextò, *Melagium* est oleosus humor, qui ex corruptis ossibus effluit, & ossium adustorum fœtet. Verùm quædam reperiuntur ulcera nullum exhibentia succum, quæ sicca dicuntur, & multum negotii chirurgo facessunt, hæc cognoscuntur ex siccitate aridâ nullum de se præbente digestionem, adest partis squalor, & siccitas, & quasi quædam rugositas, ut & asperitas quædam, & durities ulcerati membri à pertinacissimâ vasculorum obstructione proveniens ex sym-

ſymptomatibus; ulcera enim ſphacelata nullum exhibent pus.

Ulcus ſordidum, ſeu putridum hæc habet ſigna: materia intùs contenta eſt lardi inſtar ſcilicet tenax, lutoſa, & maximè ulceris lateribus hærens. Hoc ulceris genus cacochymicos infeſtat i.e. corpora, in quibus ſucci non ſatis attenuantur, vel ſubtiliantur, vel fluidiores non fiunt.

Ulcera Phagedænica ſunt cum Telaphiis, & Chironiis rebellia, magna, nullis obedientia pharmacis, oras habentia duras, & tumidas, ex optimorum remediorum applicatione ſemper hæc ulcera in deterius ruunt, & magis cum ſuis vaſis ſanam diſcindunt carnem, & ægri adeò vehementem patiuntur dolorem, ut dies, noctesque traducant inſomnes. Ulcus nudatum plures angulos, & profunditates exhibet, fibræ, venæ, ac arteriæ nudę conſpiciuntur cum gangrænæ metu. Materia, quæ effluit, nihil aliud eſt, quàm ichor fœtidus, aut flavum, putridum ſerum. Sæpè eryſipelas, vel herpes in tale degenerat ulcus.

Ulcerum ſigna cum oſſis carie, vermibus, carnis excreſcentia &c. ex propriis capitibus innoteſcent.

Externorum ulcerum ſigna etiam à figurâ, profunditate, & magnitudine deſumuntur, nàm vel autopſià cognoſcuntur, vel ſpecillo explorantur,ità ſimiliter eorum accidentia, ab excrementorum quantitate conjectare valemus. Sic ulcus, an magnum, an parvum ſit, puris copia indicabit, quæ in magno major, in parvo minor eſt.

C A P. VII.

De Vlcerum cauſis.

Galenici hepar pro ulcerum causâ accusârunt, & hac viâ hepar ab acuitate ſuâ per ulcera repurgari docuerunt, hepar autem ut membrum mutum à tot, tantiſque injuriis, & impoſturis ſe defendere non potuit, quare falſam accuſationem pati neceſſum fuit, cujus tamen innocentiſſimum eſt. Aliqui caput inculpavêre, quod per deſcenſum ſe in inferiores partes acuitate ſuâ exoneret: Sed hoc capitale fundamentum non omnibus arriſit Galenicis, ulcerum nàmque omnium originem uni hepati tribuerunt, cui deſpoticum dominium in humano corpore aſſignârunt, undè innocentiſſimum hepar ipſi in tantam ſuſtulerunt inſolentiam, & temeritatem, ut quodlibet ulcus ſivè magnum, ſivè parvum ejus culpâ à plantâ pedis ad verticem capitis fieri, & cauſari arbitrentur, & nihil corporibus accidere, quod deſpoticâ non patretur hepatis tyrannide, fateantur. Id adeò apud ipſos indubitatum eſt, ut Luem Veneream, quæ ab extrinſeco contagio in corporibus creatur, in inſonte hepate ſuam habere ſedem vivæ vocis oraculo inſinuent. Quatuor humores in corpore poſuerunt, & horum officinam hepar, & corruptos pro ulcerum origine conſtituerunt. Poſt horum geneſim melancholiæ ſedem in liene, bilis in veſiculâ felleâ, pituitam in cerebro, & ſanguinem in hepate collocarunt.

Verùm

Verùm quomodò hi corrupti humores in cute foramina sibi aperiunt, absque eo, quod partes in transitu non lædant, non docent. Fabrum choleram adurentem,& in atram bilem mutantem non assignant. Sed nesciunt adusta amittere vires. Quomodò igitur cane pejus corrodit? Si corrosio in adustionibus existit, quis pituitam, quis sanguinem adurit? A Galeni quo usque ad nostrum sæculum hepar usurpato totius corporis imperio pacificâ possessione, quousque inepta, & nimis credula medicorum posteritas in Galeni verba jurârunt, fuit potitum; at cùm fatali necessitate Galeni authoritas declinare cœpisset, hepar suspectum esse, & usurpatam per tot sæcula tyrannidem, quam obiverat, amittere cœpit, & aliam quam ab hepate ulcerum genesim recentiores, Galeni præjudiciis exuti, meditari cœperunt, & considerantes ulcera, quæ internis à causis excitantur, ejusdem esse conditionis, ac ea quæ à causis oriuntur externis, inculpato hepati æstimationem, & pristinæ innocentiæ statum solemni decreto restituerunt.

Tres humores ab ulceribus præcipuè effluere dicunt, unum subtilem, qui *sanies* dicitur, alium crassum, qui *sordes*, & tertium, qui medio modo se habet, & *pus* appellatur. Hinc ulcera vel saniosa, vel sordida, vel purulenta vocantur; quòd si scilicèt humores aquosi ad partem confluant, dicitur saniosum ulcus, si crassi, sordidum, si purulenti, purulentum.

Pro nostrâ de ulcerum causis, sententiâ dicimus, quòd causa, quæ est immediata, efficiens, & effectiva solutionis continui in ulceribus, eadem quoque est ejusdem continui conservativa juxta scholas: *functio vitiata est ejusdem partis, cujus est in sanis functio integra; & contrà*, pro cujus intelligentiâ cum anatomicis asseveramus continuum in viventium animalium corporibus fieri à fibrarum spermaticarum texturâ, interveniente quodam glutine, sivè glutinoso quodam liquore albo, lucido, viscoso, qui ipsis fibris gratus, & genialis est, ipsasque connectit, & glutinat adeò exactè, ut licet ipsæ fibræ solitariè consideratæ contiguæ potiùs, quàm continuæ dici possent. Hujus liquoris ope earum textura verè continua fit. Hunc glutinosum liquorem cognoverunt antiqui medici, fuitque apud illos dictus *Ros*, & *Cambium*. Aliqui ex recentioribus liquorem hunc *Sinoviam* sive *Sinoniam* appellarunt; undè licitum nobis erit pro clariori rei intelligentiâ cum *Paracelso* hujusmodi liquorem *radicalem Balsamum* appellare.

Balsamum sanè, & rectè glutinosum illum liquorem appellamus, quia cùm vox ista Balsamus apud omnes denotat materiam, sive liquorem quendam, qui non solùm se ipsum à putredine defendit, sed qui alia corpora, quibus miscetur, ab ipsâ præservat; congruentissimum erit balsami nomen glutinoso liquori, qui in viventibus corporibus fibrarum spermaticarum continuationem efficit, nàm ipse non solùm se ipsum conservat, sed ipsas fibras, quas glutinat, à corruptione, & mortificatione præservat.

Radicalem deindè hujusmodi balsa-

balſamum appellamus, nàm cùm ipſe ab ipſismet ſpermaticis fibris producatur, ſitque in penitiſſimis vitæ animalis penetralibus elaboratus. Iure merito radicalis dici debet, nàm in ipſis fibris non eſt externè appoſitus, ſed internè ab iis emanat, & continuò per ipſas fertur.

Eſt tamen hîc ſedulò advertendum, quòd iſte balſamus radicalis multiplex eſt in viventium corpore propter multiplicitatem partium ſpermaticarum idem corpus componentium; enimverò, ut prædiximus, balſamus iſte ab ipſiſmet partibus ſpermaticis generatur, & producitur, & unaquæque earum Secundum ſui naturam proprium ſibi balſamum elaborat, & id in eis particulis efficit, quod eſt ad conſervationem ipſius partis aptum; Undè eſt, quòd balſamus in medullis eſt medullaris, in oſſibus oſſeus, in venis venoſus, in nervis nerveus, in cartilaginibus cartilaginoſus &c. quod ſummâ cum providentiâ fuit à naturâ ordinatum, enimverò cùm defectus, corruptiones, & lacerationes propriarum partium reparare fuerit huic balſamo radicali demandatum, ut ipſe reparandæ partis indigentiam reparare poſſet.

Cùm ergò balſamus iſte radicalis ſit cauſa immediata unionis, & continui in corporibus viventibus, dùm in ſuâ temperie, ideſt conſtitutione exiſtit, neceſſariò concedendum eſt & ipſum eſſe cauſam immediatam ſolutionis ipſius continui, quoties vel degener factus, vel corruptus, vel alteratus exiſtit, nàm tunc à fibris renuitur, deficit illicò, qui glutinis officium gerens, eas connexas conſervat, undè evenit, quòd illicò ab invicèm diſtrahantur, & ſeparentur, cùm verò à causâ externâ fit continui ſolutio, tunc balſamus iſte radicalis per aëris adventum, vel alterius corporis ſuam conſtitutionem perdit, corrumpitur, devenitque ad glutinandum ineptus, & in tali caſu ipſe in causâ eſt, ut ſolutum continuum in unionem non coëat. Ergò radicalis balſamus vel degeneratus, vel corruptus, vel alteratus ſemper erit immediata cùm ulcerum cauſa, quæ ab intrinſeco fiunt, tùm eorum, quæ ab internâ causâ producuntur, eritque quoque cauſa non ſolùm ut actu continui ſolutio fiat, ſed etiam ut poſt factam perſeveret.

Aſſignato balſamo radicali degenere, vel corrupto, vel alterato pro immediatâ ulcerum causâ, nunc mediatas eorum cauſas aſſignemus oportet, & dicimus balſami radicalis in fibris degenerationem corruptionem, vel alterationem ab ipſis cauſis mediatis pendere, hujuſmodi ſunt ſalia corroſiva, exurentia, acria, vitriolata, aluminoſa, nitroſa, arſenicalia, realgarina, mercurialia &c. quæ ipſum balſamum in fibris degenerare, corrumpere, & alterare faciunt, ac ineptum ad continui unionem reddunt; hinc perfringendo, diſcindendo, corrodendo, cauſticando, & exurendo fibras procedunt, & ſibi viam aperiunt, qua patefactâ, ulcus producunt cum partium deperditione, & ſuccus alimentiſius effluit tàm ex fibris, quas lubricat pro vitæ animantis ſuſtentatione, quàm effluunt contenta ex ductibus, ut arterio-

teriolis, venulis, vasculis lymphaticis, nervis &c. quæ continuò circulant, undè variegatus succus emanat, ut flavus, vel albus, vel salsus, aut tenuis, vel crassus, qui vulgò pus dicitur. Ex ductibus ruptis, corrosis, vel disciffis succi effluentes commiscentur, & factâ succorum cum particulis salinis fermentatione, juxta earum diversitatem puris diversitas producitur, & salia magis exaltantur; *omne* enim *agens non agit, nisi exaltatum*, & fibrarum, ac vasculorum multitudo corroditur, & rumpitur, ac ulcera magis Cava fiunt, & plus materiæ à majori ulceris profunditate, & circumferentiâ effluit ob majorem fibrarum, & ductuum corrosorum, & ruptorum multitudinem.

Esse in nostro corpore salia, præter salinos fontes à *Paracelso* Medicinæ Monarchâ assignatos, probamus, totumque hominum salis congeriem esse dicimus, & absque eo vivere nequit, eo quod ejus putrefactionem arcet, & dùm mortuas à putrefactione diutissimè conservat carnes, quantò magis vivas præservabit, judicare facile erit. Sal cibos corrigit, & si non intervenit, nulla eorum fit correctio. Sal per urinam, & secessum expulsionem exercet. Sanguis totus naturâ suâ salsus est, nè grumescat. Hinc sudor, lacrymæ, saliva, urina, fæces, & quicquid ex humano corpore expulsionem recipit, salinam redolet indolem.

Cibaria in ventriculo benè se habente acescunt, undè chylus posteà aciditatus fellis effluvio in salsum transit, si Helmontio credendum est, & chylo fictitio, quem in nostrâ *Trutinâ Medicâ lib.* 4. *c.* 1. *de ventriculi actione* opiparè repudiavimus, assentiendum est, & sicut acidum ventriculo est geniale, & gratum, ità sanguini in venis exoticum, & hostile; fixatur namque sanguis, si in vivi animalis venas per syphonem injiciatur, & paulo post ejusdem subsequitur mors. Confirmatur hoc, sanguinis è venâ detracti coagulatio, quæ temporis momento succedit spiritûs vitrioli, sulphuris, vel aliûs acidi permistione, ejusdemque dissolutio alkalicorum salium, ac spirituum, ut fuliginis &c. beneficio perficitur. Horum acidorum salium locupletes sunt hypochondriaci, & præsertim scorbutici ob fellis ignaviam, ut Helmontio placuit, undè ulcerum myriadibus tentantur, ac proindè languoribus ab acido prodeuntibus salia alkalina magnum sunt solatium.

Materia potulenta, ut aqua, qua quotidiè utimur, varia salium genera, & mineralium intra se continet, exceptâ aquâ per vitrum destillatâ; ac vinum, quod maximis in deliciis habemus, & præter has cùm ad alendum, tùm etiam ad nostrum corpus roborandum adhibemus, multis particulis salinis scatet, præter tartarum, qui est vini sal, imò vinum in insulâ Ænariæ, & in agro Puteolano, ac circa Vesevi radices, quod fit, ob varias soli fodinas sulphuris, ammoniaci salis, aluminis, & vitrioli particulis est imbutum. Præterquam quòd vita nostra jugiter, ne dùm vegetantium, & animalium, verùm etiam mine-

ralium haustu alitur; latent siquidèm mineralia, & in omnibus corporum particulis natura abstrusit, quibus non apertè, sed furtivo quodam modo vescimur.

Aër quoque, quem inspiramus acria salia secùm vehit ex mineralium effluviis hausta; volitare autem in aëre salia, facilè admiserit, qui pulvisculos in ipso à solaribus radiis illustratos exploravit, in quibus latitant interdùm hæc salia. Helmontius in linteo aëri exposito salinas hasce observavit impressiones, & nos quoque non paucis ab hinc annis hîc vidimus lintea aëri siccanda expansa subfusco, & rubiginoso tincta colore, crucisque figuram variè referentia, quod nostri Galenistæ rerum naturalium veras causas ignorantes, ad occultas qualitates confugere non valentes, rudi vulgo tanquàm ominosi eventûs talem rem prædicabant. Certè si probè nossent inter cœteras omnis generis particulas, vitriolatas quoque in aëre contineri, quæ linteorum licia colorabant, & fortè tali figurâ disponebantur, cùm licia intertexta non difficile crucis figuram assumere possent, ut cuilibet manifestum esse potest, certè inquam talia non effutiissent.

Prædictæ particulæ à majori fluidi quantitate dilutæ neque partibus, per quas fluunt, nec in quibus continentur, nocent, sic spiritum sulphuris, salis, aut vitrioli multâ aquâ dilutum innoxiè, imò salubriter propinari observamus, & pessima symptomata causare absque debitâ fluidi copiâ exhibitum. Eodem pariter modo si salia ab humano corpore non eliminentur per sua emunctoria, sed à debitâ fluidi quantitate secernantur, primò mediante fermentationis motu aciditatem excitant, deindè salsedinem acutam, exaltantur, acuuntur, fiuntque septica, & juxta varios exaltationis gradus varias ulcerum species excitant, & juxta hunc nostrum sensum intelligendus est magnus *Hippocrates lib. 6. de veteri medicinâ.*

Quod assumpsimus mecanicè probamus: Salia lixivialia, seu alkalina in multo lixivio nullatenùs, si carni nostræ applicentur, lædunt, attamen post lixivii aliqualem evaporationem causticant, ut videre est in saponariorum lixivio, ex quo lapis infernalis efformatur. Ità tartarus ad albedinem calcinatus, linguam, si ea tangatur, carbonis accensi instar exurit, quod ante calcinationem non faciebat. Pariter nitrum, sal commune, ammoniacum in retortâ cum bolo agitentur, similiter de sulphure per campanam igne agitato dicendum est, exaltatum proliciunt liquorem, qui si nostræ applicentur carni, in illâ ulcus inducunt, quod non faciebant, dùm erant sub salis, vel sulphuris formâ.

Hæc salia ante exaltationem sunt nobis familiaria, dùm in statu naturali nobiscùm morantur, multisque nostris ægretudinibus medentur, at si semel nostrâ culpâ, vel sinistro eorum usu in furorem rapiantur, exaltentur, non ampliùs eorum amicitiæ fidendum, nobiscùm veluti cum hoste se gerunt, quos enim apprehenderint, commacularint, in maximum vitæ discrimen adducunt.

eunt. Cavendum itaque ab iis, quos vel semel offendimus, quia si quandòque hostes evadunt; vitam nobis suffurantur.

Salinæ, sulphureæque particulæ in aëre; quem spiramus, in cibariis, ac potulentis latent, quibus non apertè, sed furtim vescimur, non rarò nostrà afficerent corpora, nisi particulæ amicæ, & inimicæ miscerentur, & hostiles ab amicis castigarentur, quæ castigatio nisi intercederet, ulcerum myriades subsequerentur.

Alteratur balsamus radicalis ab acidis, sed ferè utplurimùm à salsis, hinc alimenta, quæ nimio abundant sale acri, & mordaci, ut sunt porri, sinapi, allia cepæ &c. salita omnia, ut carnes, & pisces omnes sale condjti, itèm oleum, quod totum sulphureum est, multam ulcerum exci-ant supellectilem, fieorum salia, & sulphura in humano corpore exaltentur, & solvendi vim nanciscantur.

Hinc fit, ut plerique veris tempore tunc cùm humani corporis succi magis fermentescunt, [verùm de his primo Tomo de tumoribus cap. 60. de Priapismo, & Satyriasi fusiùs egimus) utplurimùm ulcerosi fiunt non tantùm in internis corporis partibus, verùm etiam in cute tanquàm in universali emunctorio, si ad eam exaltati salis demandatio fiat, nàm ibi pruritum excitat, cutem corrodendo, & sic scabiem, aliasque cutis defœdationes, ulcera producit, & alios morbos tùm internos, tùm externos, ut inquit *Hip. sect. 3. aph. 20. Vere etenim furores & morbi melancholici, & comitiales, & profluvia sanguinis, & angina, & gravedines, & raucedines, & lepræ, & tusses, & impetigines, & vitiligines, & pustulæ ulcerosæ plurimæ, & tubercula, & articulorum dolores.*

Externæ ulcerum causæ sunt medicamenta exteriùs nostri corporis partibus applicata virtutem, & efficaciam eas corrodendi, & earum continuitatem solvendi vim habentia, cujusmodi sunt omnes aquæ stygiæ, caustica potentialia, corrosiva, putrefactiva, & quæ nos ustulando rodunt, talia erunt arsenicum, sandaracha, realgar, mercurius meteorizatus, calx viva, cantharides, quæ nimio sulphure inflammabili, & plurimo sale caustico, corrosivo, volatili, & exaltato constant. Itèm multa è vegetantium familia, ut ephemerum, euphorbium, esulæ succus, ranunculus, flammula Iovis &c. quibus mendici quamplurimi, tenebriones, & perditi, tibias, & crura sua exulcerant, dilaniantque, imò & caput suum tineâ defœdant, ut eleemosynas à tenacibus hominibus extorquere possint.

Ad hujusmodi causas ignem actualem revocamus, cùm eschara relicta ad ulcera potiùs, quàm ad vulnera pertineat. Hùc etiam spectant combustiones ab aquâ, oleo, aliisque succis fervidis.

Ad externas etiam causas referimus variorum salium effluvia, quæ ex terrâ, aquis, fodinis &c. jugi fermentatione elevantur, ut sunt vitriolata, nitrosa, gemmea, armoniaca, aluminosa, realgarina, arsenicalia &c. quibus addimus variorum sulphurum effluvia, quæ inspiramus. Sic quotidiè Chemistæ

Sylvæ

Sylvestre, & perniciosum aquas è carbonibus, aquis stygiis, & mineralium fusionibus potant. Itèm qui cinnabari, arsenico, auripigmento, sublimatis, stibio &c. laborant, Sic fossores, separatores, & mineralium coctores, qui non sibi cavere possunt, indesinenter eorum effluvia introhauriunt, quæ multoties cum pulmonum excrementis fixantur, illosque lacerant, corrodunt, exulcerant, præsertim si pulmones pro cribro inserviunt, & phthisin, vel empyema, vel vomicas producunt. Hinc quamplurimi Chemistæ vel in phthisin, vel empyema incidunt, vel subitaneâ occumbunt morte, & suis in lectis cadavera reperiuntur, quorum mortis proculdubio vomicæ præcipua causa sunt; eruptione pus cordi communicantes, illudque obruentes, quæ conjecturaliter ipsis occultè succrevêre ab introhaustis acribus, salsisque atomis rerum venenatarum, ac in igne evaporabilium. Hùc etiam referendum est contagium, quomodò vapores è phthisicorum pulmonibus exhalantes ab aliis inspiratione attracti pulmones exulcerant, phthisinque producunt: & sordes, atque effluvia scabiosorum, leprosorum, & lue Venereà laborantium cuti communicata, eam exulcerant, & simile vitium generant.

Mediata etiam, & antecedens ulcerum causa est cacochymia, sive corporis, & fluidarum impuritas, hoc est, corpus, in quo succi non satis attenuantur, vel subtiliantur, vel fluidores non fiunt propter pravam viscerum constitutionem, vel sinistrum usum sex rerum nonnaturalium. Sunt & aliæ ulcerum causæ, de quibus in propriis capitibus agemus.

Cap. VIII.

De Vlcerum prognosi.

Vlcera cutem occupantia, & superficialia faciliùs, & brevi temporis intervallo curantur, cæterùm profundiora difficiliùs. Ulcus magnum, cæteris paribus, difficiliùs curatur, quàm parvum; in ulcere enim magno multæ partes externo objiciuntur aëri, & subjectæ partes, venæ, arteriæ, nervi magis læduntur, & desiderantur. Itèm angusta, & oblonga ulcera faciliùs curationem admittunt. Ulcera orbicularia, vel ad circularem figuram proximè accedentia, longiori indigent tempore, adhoc ut curentur; figura nàmque circularis est omnium capacissima, & est plana, unâ tantùm lineâ contenta, in cujus medio punctus est, à quo omnes lineæ ad circumferentiam ductæ sunt æquales, ideòque ulcera circularia sunt magna, labia, quæ uniri debent, à centro sunt distantissima, ac proindè longâ indigent curatione.

Si pus, quod excernitur, bonum sit, optimum signum denotat, quia fermentatio ad summum non pervenit fastigium, facilioris curationis est ulcus; bonum autem pus mediæ est inter tenue, & crassum consistentiæ, album, læve, æquale, & minimè fœtidum; malum verò est, quod valdè tenue est, & fluidum, pallidum, lividum fœculentum, & mali odoris. Sanies,

Sanies, quæ est pure tenuior, & aquosior ex ulceribus profluens, quid de curatione præsagiendum sit, indicat; sanies nàmque multa, tenuis nimis, pallida, livida, nigra, pravi odoris, & quæ vicinam exedit cutem, difficilis curationis ulcus portendit: si verò sit mediocriter crassa, non multa, subrubra, subalbida, facilius curatu ulcus indicat.

Ulcera valdè humida, & in corporibus cacochymicis, similiter in locis superfluâ humiditate, & excrementis scatentibus, ut in utero, vel ano, difficillimæ, & tardissimæ sunt curationis. Ulcera in hydropicis oborta rarò sanantur, & exsiccantur, ut inquit *Hip. sect. 6. aph. 8. Aquâ inter cutem laborantibus, ulcera in corpore facta, difficulter sanantur.* quia continuò emanant; omnes enim canaliculi obstructi sunt, vel rupti, vel corrosi, hinc nulla alia via restat, quàm extra cutem, ideòque nulla consolidatio fieri potest ob assiduum affluxum aquosæ materiæ, seu ichoris, propter acres, pungentesque particulas, quibus vasa discinduntur, hinc etiam melioris sanationis spes elucet, si materia albidior, & spissior redditur.

Ulcera interiora exterioribus magis sunt periculosa, & præcipuè nobilium viscerum, & quæ ad vitam summoperè necessaria, ut cordis, pulmonum, diaphragmatis &c. aut quæ in consensum viscera principalia trahere possunt, ut ventriculus, uterus &c. Siquidèm multa sæpè superveniunt pessima, & lethalia symptomata, quæ ægrum de medio tollunt, antequàm ulcus ad cicatricem perduci valeat. Ulcera extremarum partium, nempè manuum, pedum, & capitis concitant glandularum tumorem, ut capitis pone aures, vel circa collum, manuum sub alis, & pedum circa inguina. Ulcera glandulosarum partium contumaciora sunt, cùm aliquid acidi secernatur, & lympham constituat, & si dolorosa, & corrosiva sint, facillimè in fistulas degenerant, imò cancrosam sæpè induunt naturam. Ulcera articulorum, & extremarum partium non facilè curantur, tùm ob motum, tùm ob debilem calorem, ac proindè gangrænæ obnoxia sunt. Exulceratio partium perpetuo motu gaudentium, ut cordis, pulmonis, arteriarum &c. incurabilis censetur; quies nàmque ad dictarum partium coalescentiam multùm conducit. Ulcera nervorum, aliarumque partium exquisito sensu præditorum periculosa sunt, tùm quia convulsiones, vel saltim spasmodici motus excitari solent, tùm quia inflammationes, & gangrænæ ejusmodi ulceribus supervenire possunt.

In ulcerum curatione accuratè ad applicata remedia attendendum est; si enim majorem quàm anteà dolorem, humiditatem, vel siccitatem, caliditatem, vel frigiditatem inducunt, ea minimè esse idonea, vel convenientia, sed mox mutanda esse arguunt, idonea enim illicò conferunt, vel saltèm non nocent. Ulcera faciliùs curantur, ad quæ medicamenta, quæ adhibenda sunt, pertingunt, iisque faciliùs adhærent; difficiliùs verò, quibus medicamenta non rectè applicari possunt,

& quibus non facilè adhærent. Ulcera, quæ aliis morbis succedunt, vel in ipsis nascuntur, sive autem ante, vel in morbo ipso excitata, plerùmque difficulter sanantur, quia natura vitiosos humores in corpore latitantes ad partem depellit, & transmittit.

Ulcera, quæ ad viriditatem, livorem, vel nigredinem tendunt, partis affectæ calorem debilem, & penè extinctum significant, & morituris paulò ante mortem ulcus pallidum, livens, nigrum, & aridum apparet propter caloris nativi extinctionem. Si ulcus postquàm carne impletum est, ipsique cicatrix induci debet, recrudescit, vel in fistulam abit, vel in osse subjecto corrupto causa investiganda est.

Frigus inimicum, calidum verò amicum ulceribus, hinc ulcera, quæ ex hydrope, vel frigore oriuntur, pessimi moris sunt, illa verò quæ post phlegmonem, & abscessum oriuntur, melioris sunt notæ, & curatu faciliora; per calorem enim seu motum succi circulantur, à frigore verò non tantùm succi inspissantur, & ad motum inepti redduntur, sed etiam ipsa vascula, per quæ circulantur, constringuntur, & faciliùs obstruuntur.

Tandèm ulcera valdè diuturna, & inveterata non nisi cum periculo sanantur; natura enim diutino saniei per ulcus effluxui assueta, eoque per occlusionem denegato, morbum concitare solet, nisi exitu iterùm aperiantur, vel corpus sedulò purgetur, & victûs ratio bona observetur. Reliqua præsagia in specialibus ulcerum curationibus traduntur.

CAP. IX.

De Sex rerum non-naturalium in Vlceratis regimine.

NOn opportunis tantùm medicamentis ulcera sanescunt, sed & diæta in his non respuenda est, aliàs subministratâ novâ læsionis causâ, chirurgus incassùm exulcerato medicam adhibebit opem, nihilominùs non tantùm in cibo, & potu moderetur æger, cæterùm in omnibus sex rebus non-naturalibus; hæ nàmque vel valetudinem collapsam in meliorem statum redigere, vel optimè dispositam conservare possunt, hinc.

Estò noster aër non sit simplex; & uniusmodi, sed ex pluribus, dissimilibusque componatur particulis ex æthere, aqueis vaporibus, ac, terrestribus expirationibus permisto, hic tamen ad vitam salubrem necessarius est, & sufficit, ut eligatur purus, nitidus, serenus, at non eâ puritate, qua æther potitur, quò est summè tenuis, & perspicuus, ut in altissimis montium cacuminibus, in quo homines non aliter vitæ munia obire possunt, quàm per spongiam humore imbutam spiritum haurientes, quia in respiratione requiritur aër notabiliter crassus, & multâ vaporum, exhalationumque copiâ refertus, qui ad altissimorum montium cacumina gravitate suâ non pertingunt. Cæterùm aër debet esse dissitus à fodinis, voraginibus, specubus, stagnis, paludibus, è quibus jugi fermentationis ope tetri,

tetri, nebulosique vapores, varia effluvia salina, ut vitriolata, nitrosa, aluminosa, armoniaca, gemmea, arsenicalia &c. quibus sulphurea copulamus, erumpunt, aëri commiscentur, illumque conspurcant, quæ proditoriè inspirata diversimodè nostra afficiunt corpora. Præter aëris puritatem, & nitorem ipse temperatus esse debet, nàm nimis frigidus sanguinem, cœterosque circulantes succos inspissat, incrassat, & est ulceribus, ut diximus, inimicus; nimis calidus succos calore suo resoluit, & salia humiditate destituta exaltantur, & ansam ulceribus præbet.

Post aërem de cibo, potuque aliquid subjungamus oportet: horum enim maxima est vis in tuendâ sanitate, profligandisque morbis. Addimus & nos, quòd pleræque ægritudines esculentis, & potulentis originem habere observantur, ut propterea rectè scriptum sit à *Fernelio: Unam gulam hominum esse prope morborum matrem, atque intemperantiam medicorum esse nutricem*; cibi itàque omnes usurpentur facilioris coctionis, qui plurimo sale alkalico sint referti, ut salia corrosiva obtundant, cicurentque. Vitentur angue pejus omnia acida, & acria; hæc nàmque ulceratis valdè obsunt, quia exedentia, & majorem salium congeriem, ac proventum ulceribus refundunt; illa verò nostros succos, & præcipuè sanguinem incrassant, coagulantque & ad circulationem ineptos reddunt: sanguis enim noster ex sexcentis ferè constat particulis, ut plurimùm ex sale alkali volatili, cui si acidum sal conjungatur, ex templò sanguis inspissatur, coagulaturque non aliter ac si oleum tartari p. d. inspissatur per spiritûs vitrioli acidi affusionem. Si sanguini extravasato quendam acidum liquorem affundas, illicò niger, & spissus apparebit, imò si per Syringam in alicujus animalis venam acidum liquorem injiceris, in momento morietur, ut multoties in quampluribus animalibus experti sumus. Oppositum verò experimur in Sanguine, si aquam ex sale armoniaco, vel nitro compositam ipsi effundes, sanguis rubicundus apparet, & fluidior redditur, imò & nostri lanii, ut mattatorum porcorum sanguinem pro conficiendis botellis asservent fluidum, sale communi condiunt.

Fugiantur salsamenta, ut carnes muriâ conditæ, fumo induratæ, sale conditæ, ut petasones, Lucanicæ &c. Itèm pisces sale induratæ, haleces &c. Nimis pinguia nocent, quia nimio exuberant sulphure, ut lardum, caro suilla, anguillæ, ansares, legumina, caseus vetustus. Conducunt carnes animalium juniorum, avicularum, aut vervecinæ, vitulinæ &c. Vitentur omnia dulcia, ut saccharata, & mellita, quia viscidum in se continent, quod à visciditatis compede ignis beneficio per cornutam extricatum, in liquorem transit corrosivum.

Pro potu fugiantur vina dulcia, acerba, austera, signina, turbida, & præcipuè Puteolana, quæ multis salinis, sulphureisque sunt referta particulis, ac cervisiæ. Itèm hydromel, aquæ saccharo condi æ, & id genus alia. Si vinum nec acre,

nec dulce, sed medium, optimi coloris ad helvium vergentis, saporis, & odoris, sitque generosum, & non oligofarum, sed quod aquam admittat, nàm *Dilutum crescit, dulcescit, & lædere nescit.* Vel pro potu concedat Theæ, vel Capheæ infusum, quod ulceribus maximè conducit; hujus nàmque potionis ope particulæ salinæ, vel sulphureæ, peccantes obtunduntur, & per sua emunctoria cicures redditæ eliminantur. Omnia verò esculenta, & potulenta nec nimis frigida sint, quia nimis calida magnum fermentationis motum in succos inducunt, & plures subtilissimas particulas avolare faciunt; nimis frigida incrassant, coagulantque ineptosque ad naturalem fluorem reddunt. Tandèm considerare oportet naturam succi illius, qui ad dissolutionem plurimùm confert: nàm succus salinus, vel acidus aquæ potu temperatus utilior redditur, & aquâ diluitur. Verùm solent authores disceptare, quæ nam aqua melior, & ad salutem utilior conferi debeat: commendatur autem ab omnibus illa, quæ levior est. Quomodò verò aquæ pondus explorare possumus, non unus à scriptoribus traditus est modus. *Hip.5.aph.26. Aqua*, inquit, *quæ citò calefit, & citò refrigeratur, levissima est.* Optimum profectò est Hippocratis argumentum, nec de aquis tantùm, sed de cæteris etiam liquoribus intelligi poterit, sic e. gr. aqua ardens multo faciliùs, citiùsque incalescit, quàm vinum, & hoc etiam faciliùs quàm aqua, & hæc promptiùs quàm lac, & sic de cæteris intelligere licet, & propter hoc optima illa censetur, quæ visu, gustu, & olfactu pura, & syncera esse deprehenditur: quæ nullius rei saporem gustui, vel odorem olfactui offert; quæ tenuis, & Levis, ut per hypochondria celeriter permeet, & per corpus citò distribuatur; quæ versus solis ortum, & præcipuè æstivum scaturist per terram mundam, quæ arenis, & lapillis scaturiens, per eosdem fluit, & ab omnibus, quæ innatare solent ramentis liberata, quævè hyeme est calidior, æstate verò frigidior.

Tertiò pauca de somno, & vigiliâ attingamus; naturâ quidèm compertum est, ut vita nostra somno, atque vigiliâ alternatim gaudeat. Somni plurimæ sunt utilitates, nàm & cibus in somno meliùs conficitur, collapsæ reficiuntur vires, & dolores, ac animi pathemata vel consopiuntur, vel leniuntur. Vigilia verò ad alimenti distributionem, & inutilium reliquiarum secretionem, excretionemque magis quàm somnus conferre videtur. Functiones autem animales, quarum gratiâ vita expetitur, nisi in vigiliâ fieri tutè nequeunt. Non ab re nobis alienum videtur in somni gratiam cum sit animi quies, & humanæ vitæ melior pars, aliquantulùm digredi.

Solent aliqui inquirere, cur nonnullis animantibus usque adeò longus, diuturnusque sit somnus, ut nonnunquàm semestris spatio dormire videantur, quemadmodùm contingit gliribus, serpentibus, & quamplurimis insectis animalibus? Equidèm minus mirabile videri potest, quòd animalia diutissimè dor-

miant,

miant, quàm quod illis vita per multum temporis spatium sufflaminari, & intercipi possit. Nàm animantes, quæ dormiunt, quía eo tempore parùm, aut nihil moventur, parùm etiam consumuntur, atque perspirant, idcircò diutiùs sine alimento vivere possunt: nec profectò major est difficultas, quamobrem hominis somnus alternatim ad horas octo, vel decem extendatur, quàm quare gliris somnus semestre spatium occupet. At certè mirandum videtur, quòd pisces in quibusdam locis, ubi mare in glaciem concrescit, simul cum aquâ ipsâ conglaciantur, vitâ intercipiuntur, donec adveniente calore, glacies soluatur in aquas. Idem contingit certè cuidam hirundinum speciei, quæ simul conglomeratæ sub aquis fluviorum merguntur hyberno tempore, ibique ad vernam tempestatem, vitâ interceptâ, morantur. Sed non eadem videtur esse ratio, quæ dormientibus animalibus, atque de his, quibus vita planè intercepi observatur: nàm in animalibus, quæ dormiunt, cor jugi palpitatione movetur, & sanguis per universum corpus circulatur, sed in animalibus, quorum vita sufflaminatur, nullus omninò motus in corde fit, nec ulla apparent vitæ vestigia, nisi revixerint. Porro vitam hyemali tempore intercipi Lucomoris non modò impossibile videtur, sed omninò consentaneum est: neque enim ulla videtur major difficultas, cur contingat hominibus, cùm hirundinibus evenire in locis Septentrionalibus, jàm ferè omnibus sit compertum.

De somni generatione, & causis non eadem est apud omnes sententia. Equidèm nemo ibit, inficias in somno quiescere facultates animales, & præcipuè sensitivam; sed undè fiat, ut facultates quiescant, in dubium videri potest. Quod autem complures scribunt retineri, & coërceri in somno spiritus, ne ad corporis partes impellantur, rationi valdè consentaneum videtur. Sed quomodò spiritus coërceri posse putabimus? Profectò, qui hominis naturam accuratè prospexerit, comperiet non in corde tantùm, & venis inesse valvulas, quæ sanguinis ingressum, vel egressum remorantur, sed suas etiam in cerebro in esse valvulas, atque in nervis quoque quæ spirituum animalium ingressum, aut egressum impedire possunt, sponte autem, & suâ vi concidunt ejusmodi valvulæ in cerebro, nisi certa quædam vis illas apertas, & suspensas sustineat, non secus ac palpebræ oculorum sponte concidunt, oculosque tegunt, nisi vi attollantur: undè contingit, ut morientibus, & iis, qui vitali robore destituuntur, oculi claudentur, palpebris concidentibus. Similiter, & longo labore fessis corporibus facilè irrepit somnus, nàm imbecilla fit illa vis, quæ valvulas cerebri adaperire & adapertas sustinere potest. Hinc patet, quamobrem vinum, opium, & similia somnum plerùmque inducere valeant: quippè quemadmodùm ex modico vino, & pauxillo opio spiritus reficiuntur, & ad motum promptiores fiunt (habent enim spiritus animales cum vini spiritu aliquam analogiam), ità ex nimio vino, aut

opio animales Spiritus conturbantur, & ineptiores fiunt, undè & universo corpori torpor accidit, & ipsis etiam valvulis segnities ad sese sustinendum, atque ideò somnus obrepit.

Cæterùm tametsi dormientium spiritus in corporis partes, & præsertim in sensuum organa non deferuntur, non tamen omninò feriantur, ac cessant: suas enim vices in cerebro quam maximè exerunt, hinc multæ fiunt in somno cogitationes, quæ vulgò in somnia nuncupamus. Fiunt autem insomnia non modò cùm somnus levior est, & medius quidam status inter somnum, & vigiliam, ut omnes ferè authores hactenùs opinati sunt, sed etiam in profundissimis somnis, ut uno verbo dicamus, semper dormientes somniamus: sed eorum tantùm somniorum meminimus, quæ in leviori somno contingunt, nàm quòd profundè dormientes somniant, patet ex somnambulis, qui certè dùm ambulant, januam aperiunt, loquuntur, gladium evaginant, stringunt, natant, & alia vigilantium opera exequuntur, omninò somniant, sed illos profunde dormire uel indè manifestè liquet, quòd ad varios occursus, rumoresque non facilè expergiscantur, imò experrecti eorum, quæ dormientes agebant, vix meminerunt. Hinc etiam intelligi potest non semper in somno occludi canales illos, per quos spiritus motivi feruntur: nàm profectò illi, qui motum thoracis propter respirationem adjuvant, minimè clauduntur unquàm; sed neque eos, qui ad pedes, manusque pertingunt, semper claudi videntur, ut ex somnambulis liquet; neque omnes ductus, per quos spiritus ad sensuum organa deferuntur, semper in somno obserantur, ut in ipsis quoque somnambulis est manifestum, & in his, qui dormientes loquuntur. Sed ad nostra redeamus.

Somnus moderatus plurimùm sanitati confert, vires nàmque lassas reficit, humidum radicale, restaurat, spiritus laboribus diuturnis resoluti instaurantur, calor ad interiora recurrit, membra calefacit, corroborat, alimentorum, crudorumque humorum coctio optimè perficitur, bonum alimentum paratur, corpus pinguefacit, unde *Hip. 6. epid. com. 5. t. 10.* inquit: *Somnum visceribus esse cibum, omnem evacuationem tollit somnus præter sudorem, dolores sedat, animi molestias abigit.* Immoderatus verò sanitatem destruit, nàm naturales impedit evacuationes, appetentiam dejicit, crudos cumulat humores, calorem hebetiorem reddit, & spiritus animales torpidos, undè actiones omnes segniores fieri necesse est, corpus enervat, & pallore diffundit, caput vaporibus replet. Nocet etiam, si intempestivè ineatur, undè *Hip. 2. progn. 11.* habet: *Interdiù vigilare, noctu verò dormire oportet.* Verùm si laxitudo à labore dependeat, aut nox insomnis præcesserit, interdiù dormire non incommodum est: Sicut nec iis somnus meridianus nocet, qui assueti sunt, ut testatur *Hip. 2. aph. 50.* *Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sint, in suetis minus molestare solent. Oportet igitur ad insueta transire.*

Si-

Sicut ſomnus nil aliud eſt, quàm ſenſuum quies, & ceſſatio, ità vigilia eorundem actus, & exercitatio, hinc moderata vigilia profectò ſpiritus, & ſenſus excitat, vegetioresque reddit, ſpiritus, & calorem in omnes corporis partes diſtribuit, alimenti diſtributionem adjuvat, excrementorum propulſionem promovet, & membra vigore fovet; at ex immoderatâ vigiliâ corpora exſiccari, & contabeſcere in confeſſo eſt apud omnes, & cauſam aſſignant, quia in vigiliâ plurimæ ſuperfluitates excernuntur, quæ in ſomno retineri ſolent. Verum enim verò experimento comperrum eſt noſtra corpora magis in ſomno perſpirare, quàm in vigiliâ, ut vel ex ipſo ſudore liquet, qui frequentior, & promptior ſomni tempore contingit: arqui ſæpiùs memorata *Sanctorii* obſervatio nos edocet mulro majorem eſſe eam excretionem, quæ fit per perſpirationem, quàm cæteras omnes evacuationes ſimul ſumptas: deberet igitur ex prædictâ ratione corpus magis exſiccari in ſomno, in quo major eſt perſpiratio, quàm in vigiliâ. Equidèm videmus ex diuturnis vigiliis corpora extabeſcere, atque conſumi multo magis, quàm in diuturnâ ſomnolentiâ ſolet evenire: Id autem indè contingere arbitramur, quia ipſamet cauſa, quæ longum inducit pervigilium, potens eſt corpus conſumere. Imò verò longa vigilia vires exſoluit, & plurimos diſſipat ſpiritus, ſpiritus autem ex puriſſimâ alimenti portione fiunt, undè nihil mirum. Si ex vigiliâ magis, quàm ex ſomno corpora contabeſcant,

Præterea vigiliæ nimiæ ſpiritus abſumunt in ſanguinis maſſâ, undè ſanguis in vappam degenerat, corporis vires labefactant, coctionem impediunt, cruditates pariunt, & univerſos corporis ſuccos exſiccant, eoſque acres, & corroſivos reddunt, imò cerebrum exſiccant, quia natura circa ſenſus, & exteriora corporis occupata evocat, diſtribuitque multum ſpirituum, & caloris ad exteriora, undè interiora exſiccari, refrigerari, ac humiditatem abſumi oportet, quæ in ſenſuum inſtrumentis eſt, operis diuturnitate, & magnitudine, ut quod cerebrum in vigiliis maximè laborat, non ſolùm ſenſûs, & motûs inſtrumentis ſpiritus ſuppeditando, ſed etiam intenſione animi, atque cogitatione, ut tandèm ſpiritibus exhauſtis, & cerebro exſiccato, mentis alienationem, & morbos calidos inducere poſſunt.

Somnus itàque & vigiliæ moderatæ ſanitatem conſervant, immoderatæ verò eandem deſtruunt, ut inquit *Hip. 2. aph. 3. Somnus, & vigilia, utrumque ſi modum excesſerit malum.* Idem repetit *7. aph. 71. Somnus, & vigilia utraque modum excedentia, morbus.*

Quartum rerum non-naturalium genus ſub motu, & quiete continetur: nàm corporis motus, atque exercitia, & his oppoſita ocium, & quies non parvam habent vim ad ſanitatem tuendam, morboſque profligandos.

Complures eſſe ſolent utilitates, quas motus noſtris corporibus præſtare poteſt, primò nàmque mediante motu ſucci alimentarii, & ſanguis attenuantur, & ad circulationem promp-

promptiores redduntur. Secundò, internus calor promovetur, augetur, & ex caloris augmento felicior fit nutritio. Tertiò, corpus faciliùs perspirat, & excrementa per proprios ductus deferuntur, undè membra, atque artus roborantur, & solidescunt, ac tandèm motus efficit, ut corpora non ità facilè ab externis injuriis afficiantur, sed causis ægrotare facientibus magis resistant.

Motuum complura sunt genera, nàm labor omnis, aut exercitium sub motu comprehendi videtur, ejus generis sunt ambulatio, cursus, saltatio, magnæ, & parvæ pilæ lusus, gestatio, navigatio, vectio, equitatio, & similia, quibus antiqui ad valetudinem conservandam uti consueverunt. Imò *Asclepiades*, qui nominis celebritate omnium medicorum famam potuit obscurare, recto pharmacorum usu utpotè, quæ stomachum lædant, & visceribus infensa sint, omnem curandi rationem in victu, & exercitio posuit. Undè factum est, ut ejus exemplo posteriores medici magnam exercitii curam habuerint, ut apud *Cornelium Celsum*, & alios legimus. Frictionem quoque inter motus reponere licet: nàm Senes, & qui sedentariam vitam degere coguntur, cùm nullo possint exercitiorum genere uti, frictione quam maximè indigere videntur, ut calor excitetur, humores attenuentur, & perspiratio longior fiat. Dici autem vix potest, quantùm ad valetudinem perspiratio conferat, nàm multo major est exitus, qui perspiratione fit, quàm qui per excretiones alvi, urinæ, salivæ, narium muci aliarumque evacuationum sensibilium contingere solet. Quandoquidem, ut longâ observatione à *Sanctorio* compertum est ex octo partibus eorum, quæ ore assumuntur, tres tantùm in hominibus rectè valentibus per sensiles excretiones vacuantur, reliquæ partes quinque insensibiliter perspirant. Quòd si perspiratio minor fiat, quàm res, & necessitas postulat, tunc morbi contingunt. Liquet igitur exercitia, frictionesque ad valetudinem maximoperè conducere, cùm ex illis perspiratio excitetur.

At verò complura exercitiorum genera, quibus antiqui ad tuendam valetudinem utebantur, in desuetudinem abière, hinc autem fit, ut nonnulli morbi, qui ex ocio progignuntur, nostris temporibus frequentiùs ingruant, ut arthritis, vesicæ, & renum calculi, similesque ægritudines, quæ desidiâ, ocioque vigescunt.

Quomodò ex motu nostrum corpus incalescat, res est inquisitione digna. Profectò nulli dubium est dura corpora, dùm invicèm atteruntur, & colliduntur, incalescere, & sæpè etiam ignem concipere: quod qua ratione eveniat, non ab omnibus eodem modo explicari solet. Nobis arrident ea, quæ *Plato* scripsit, à quo calor definitur esse agitationem cujusdam subtilissimæ substantiæ, quæ omnibus ferè corporibus magis, aut minus commiscetur. Videmus nàmque in his, quæ incalescunt, corporibus, agitationem quandam, & motum vel penes universas eorum partes, vel saltem penes subtilem materiam in eorundem po-

poris contentam. Undè fit, ut à vehementi calore corpora ferè omnia colliquentur; nàm primum à calore incipit agitari materia subtilis in corporibus conclusa, deindè verò à vehementiori agitatione etiam solidæ ipsorum corporum partes agitantur, & à vinculo disrupto invicèm disrumpuntur, undè in liquentem massam abeunt. Hinc manifestum est non ex quorumcumque corporum attritu, & collisione calorem excitari, sed ex eorum dumtaxat, quæ dura sunt, attritione. Neque verò liquida, & fluida corpora atteri, collidique invicem possunt. Undè non videtur satis manifesta ratio, quamobrem animalium membra ex cursu, saltatione, aut quavis vehementi agitatione incalescant: nàm præterquàm in ossibus nulla adest insignis durities, quæ attritionem, collisionemque efficere possit, neque ex cursu verbi gratia corporis partes atteruntur: & sanguis, qui maximè omnium incalescit, cùm sit corpus fluidum collisioni, nequaquàm videtur obnoxius: ergò alia videtur inquirenda ratio, quæ explicare possit, quomodò ex motu, aut exercitio possint nostra corpora incalescere.

Equidèm si vini spiritum observaverimus, comperiemus illum in ore incalescere, & multo magis, si intereà in ipso ore agitetur, imò vinum generosum vehementi in ore agitatione ità incalescit, ut propter fervorem sustineri nequeat: inest enim in vino tenuis quidam spiritus facilè mobilis, qui agitatus in ore propter promptitudinem ad motum facillimè incalescit. Similis quidam spiritus est in sanguine, qui ex motu, & agitatione facilè incalescit: at verò in universi corporis agitatione, motuque sanguis quoque celeriter movetur, & multo velociùs circulatur; comprimuntur enim ex motu venæ, atque adeò sanguis è venis propellitur vehementius in cor, undè & cordis palpitationes, arteriarumque pulsus frequentiores fiunt. Et hinc manifestum erit, quamobrem ex cursu, & corporis agitatione calor in ipso corpore intendatur.

Quoniam verò ex calore perspiratio major fit, & humiditas consumitur, perspicuum esse potest, quomodò ex motu corpora exsiccentur, & humidis excrementis minùs scateant. Cæterùm hæc non ità intelligi debent, ut quò major fiat motus, eò magis calor in corpore intendatur: quippè in laborioso, & vehementissimo motu vires resolvuntur, & vitalis calor imminuitur, undè etiam superfluitates excrementitiæ superabundant. Hinc nimius motus spiritûs, & solidarum partium substantiam exhaurit, & dissipat, & consequenter totum refrigerat corpus, coctionem præpedit, venas, aliosque sæpè rumpit ductus, undè vomitiones, expuitiones, ac mictiones sequuntur cruentæ. Motu etiam valido sanguis cum impetu extra venas fertur, & hinc inflammationes in partibus exterioribus, & interioribus excitantur. Quòd si sanguis in venis agitetur; incalescatque febres, multosque languores, præsertim si totum corpus pravis scateat humoribus, excitat; siquidèm

dèm pravi humores, qui antea quasi consopiti quiescebant, valido agitati motu per universum corpus feruntur, & in imbicilliori parte tumores excitant, & ulcera: Si autem ad interiora regurgitant, alvi profluvia, vel vomitiones concitant, aut intra venas hærentes, febres accendunt, aliosque plurimos generant morbos. Eapropter corpora pravis referta succis validè nullatenùs sunt exercenda, præcipuè à cibo, & non dùm coctione completâ.

Quemadmodùm moderatus motus bonæ valetudini summo est emolumento, ità moderata quies eidem plurimùm confert; quies nàmque motui opposita est, post labores dulce lenimen, ut *Hip. 2. aph. 48.* scribit: *In omni corporis motu, ubi laborare cœperit, quies statim lassitudinem aufert.* Et Poëta Sulmonensis cecinit:

Quod caret alternâ requie, durabile non est,
Hac reparat vires, fessaque membra levat.

Est quies non tantùm corpori, verùm etiam animo multùm necessaria, ut idem:

Ocia corpus alunt, animus quoque pascitur illis.

Sicut motus phlegmaticis, frigidis corporibus, humidisq; naturis prodest, ità calidis est commoda quies; verū enim verò summa quies, ocium vocata maximè sanitati adversatur, hęc immoderata quies profectò corpus superfluitatibus, quæ nō eliminantur, implet, ciborum coctionem, eorumque distributionem efficit infeliciorem, vires enervat, corpus impinguat, segne, & invalidum reddit, undè languorum myriadum in causâ est, eapropter cecinit Ovidius:

Cernis, ut ingnavum corrumpant ocia corpus?
Vt capiant vitium, ni moveantur aqua.

Est igitur moderatus motus, moderataque quies in ulceratis servanda, verùm semper partis conditio attendenda est.

Excreta, & retenta, aliàs inanitio, & repletio sub quinto rerum nonnaturalium genere comprehenduntur, pro quorum notione sciendum est, quòd perpetuò aliquid de nostri corporis substantiâ vel sensibiliter, vel insensibiliter deperditur, ad cujus restaurationem cibus, & potus sufficiuntur, atqui ea, quæ ingeruntur, talia planè non sunt, quale id, quod absumitur: coctione igitur elaboranda, atque utilia corpori alimenta commutanda sunt, sed non tota, eapropter utilium ab inutilibus separatio fieri debet, utilia retinenda, inutilia excernenda sunt, ut in salubri statu corpus conservetur. Cæterùm si quę in corpore retineri debent, excernantur, aut si quæ excerni oportebat, retineantur, valetudo depravatur. Undè *Hip. 5. aphor. 57. Menstruis longiùs fluentibus, morbi eveniunt, non fluentibus autem ex utero, morbi contingunt.* Ubi notamus Hip. dixisse debere menstrua ex utero fluere, nàm si naturalis evacuatio naturalem non servet viam, adhuc morbosa est, ut si per vomitum menstrua fluerent, quamvis nimis periculosa omnimoda suppressio. Quod dixit Hip. de menstruis, accipiendum est de qualibet eva-

evacuatione, & retentione. Undè.

Si alvinæ fæces debito non excernantur tempore, coctionem interturbant, inappetentiam cauſant, & nauſeam excitant, quia ex fæcibus fœtidi ſulphuris effluvium elevatur, & ad ventriculum, vicinaſque partes exhalat, dolores excitat colicos, flatibus exitu prohibitis, & alia mala. Si caput feriant excrementitii vapores, vertiginem, cephalalgiam, alioſque inducunt languores. Alvus nimis lubrica potiùs commodum, quàm incommodum affert, dùm lævior facta eſt in ventriculo aliqua ingeſtorum, vel humorum degeneratio, & mox ſeſe exonerat, aut ex reliquo etiam corpore natura validior vitioſos per alvum ſponte excernit humores, & multorum morborum cauſas avertit; attamen ſi frequentiùs, aut diutiùs contingat, corpus neceſſariò alimento defraudatur, & contabeſcere incepit, vires conſte nuntur, & non rarò inteſtina relaxantur, vel abraduntur. Undè Lienteria, Cœliaca, dyſenteria, teneſmus, & alia oborſuntur mala. Si verò alvi excrementa ſecundum naturam ſe habeant, mollia ſint, mediocrem habentia conſiſtentiam, colore ſubrufa, nec admodùm fœtida, copiâ autem ingeſtis reſpondeant, tunc ſalubrem indicant ſtatum.

Eodem pariter modo, ſi urina debito reddatur tempore, corpori confert; Si verò citiùs juſto excernatur, diabetem inducit; Si verò diutiùs retineatur, multum damni affert: ſolet nàmque non ſolùm veſicam, parteſque vicinas gravare, ſed ſæpè veſicam adeò replere, & diſtendere, ut poſteà contrahi, atque urina excerni non poſſit, undè interdùm veſicæ inflammatio ſequitur, imò mortis occaſionem hac ratione quibuſdam accidiſſe ex pudore in conviviis, urinæ ſuppreſſionem diuturniorem experientiâ compertum eſt. Hinc tàm urina, quàm alvi fæces non diutiùs retineantur, ſed debito excernantur tempore juxta illud:

Nec mictum retine, nec comprime fortiter anum. Hinc ſuperfluæ humiditates, quæ noſtro corpori nutriendo ſunt ineptæ, partim inſenſibiliter perſpirant, partim etiam per ſudores exturbantur, & magna earum pars per veſicam excernitur, ſi per vaſa lymphatica ad renes non delabatur, & in veſicam non profundatur, cachexiæ, & hydropi cauſam ſuppeditat.

Verùm urina naturalis his conditionibus frui debet, nempè mediocris debet eſſe conſiſtentiæ, coloris fulvi, ſine ſedimento, aut cum ſedimento albo, lævi & æquali, quantitate liquidis aſſumptis reſpondens.

Eadem eſt reliquorum excrementorum ratio, ut ſputi, muci, & præſertim flatuum, ex quibus retentis multa oboriuntur mala, ut

Quatuor ex vento veniunt in ventre retento,
Spaſmus, hydrops, colica, vertigo, quatuor iſta.

Hæc enim communis eſt naturæ lex: excrementa excernenda eſſe, ut nutrimentum ex omni parte purum corpori ſuppeditetur, quòd ſi fiat, nutritio quoque rectè fit, corpuſque vegetum, benè coloratum, & omni-

omninò sanum evadit. Si verò eadem detineantur, alimentum inquinatur, corpus redditur impurum, & tandèm morbi excrementis suppressis cognati succrescere solent.

Sudorem inter excreta, & retenta connumeramus, ea quippè quæ crassa corpora extenuare valent, & fluidiora reddere, sudores promovent. Sic in vehementi calore sudor excitatur, dùm aquositates, vel humores attenuati in sudorem resolvuntur: quemadmodùm destillationibus solet contingere. Salubris est sudor, si intra suos coërceatur fines, nàm per cutis poros toto corporis ambitu, & habitu noxios purgat humores. Nulla febris nisi sudore perfectè terminatur, imò inveteratis affectibus crassos, lentosque humores foventibus, ut destillationibus dictis diuturnis, cephalalgiæ, paralysi, epilepsiæ, lui Venereæ, pectoris hydropi, reumatismo, ischiadi, & aliis articulorum doloribus, utiles sunt sudores. Si verò suos transgrediatur limites, nativi calidi aliquid dissipat, corpus dissoluit, vires dejicit, tabefacit, morbum, & symptomata multiplicat, & si frigidus, & diaphoreticus sit, mortem præ foribus portendit.

Hùc etiam refertur insensilis transpiratio idest transporatio, quæ si aliquandiu prohibeatur vel pororum constipatione à frigore, vel pravis humoribus retentis, gravissimos excitat morbos; Si verò conveniens, & legitima sit corporis transpiratio, corpus sanum, & benè dispositum reddit.

Sed in his evacuationibus spatiari aliquantulùm nobis placet, & primò ab urinâ exordium facimus: Per solitas urinæ vias superfluas nostri corporis humiditates expelli omnibus manifestum est, sed quomodò, & ubi secernatur urina, non omninò hactenùs patuit, vulgares medici putant urinæ materiam sanguini permistam per universum corpus deferri, & postremò per venas emulgentes ad renes delabi, ibique à sanguinis massa secretam percolari, & per proprios canales, ureteres appellatos, ad vesicam profundi. Verùm experientia docet sanguinis serum non esse ejusdem, aut similis substantiæ cum urinâ; nàm serum sanguinis, si ad ignem evaporet, in crassam, & glutinosam concrescit substantiam, & valdè durescit, quod tamen non contingit urinæ, quæ plurimo sale cùm volatili, tùm fixo conferta esse deprehenditur. Porrò venæ emulgentes sanguinem non ferunt ad renes, sed à renibus ad venam cavam: neque secùs atque aliæ replentur aliâ substantiâ, quàm sanguine. Venarum igitur emulgentium usus idem est, atque aliarum venarum: & munus, quod illis vulgares adscribunt, verum est commentum. Urinæ autem unica tantùm via est scilicet per venas lymphaticas, spirituosa pars in ventriculo mediante fermentationis motu, quæ è cibis educitur, per fibras se insinuat, quasi per filtrum, per totum corpus se diffundit ad animantis sustentationem, in itinere aquosas superfluitates in venas hydroticas, seu lymphaticas à *Thomâ Bartholino* inventas per oscilla deponit

nit, partim per diaphæresim resolvitur, partim etiam per sudores elimininatur, sed magna pars per dicta vasa lymphatica ad renes, & deindè in vesicam profunditur.

Operæ autem pretium erit hìc animadvertere aperientia à medicis pluribus modis considerari; nàm alia sunt, quæ alvum laxant, alia, quæ urinam ciunt, alia, quæ venarum,& arteriarum oscula recludunt, alia, quæ viscerum obstructiones reserare dicuntur, & alia, quæ cutis poros pervios, & magis permeabiles efficiunt. Scimus isthæc à multis confundi, sed erroris, & periculi plena est illorum consideratio. Cæterùm hæc distinguere oportet, nec unum pro altero sumere: nàm multa videmus urinam ciere, quæ alvum adstrictionem reddunt; Ea, quæ diaphoresim promovent, reliquas plerùmque evacuationes cohibent. Hinc est, quòd illis sæpenumerò adstricta est alvus, qui copiosam mingunt urinam: illi verò parciùs meunt, qui plurimùm sudant. Neque ulla major est in corpore evacuatio, quàm insensilis transpiratio. Adde, quòd hęc præ cęteris ad valetudinem plurimùm conferre videtur, nàm reliquę evacuationes possunt sine valetudinis noxâ aliquandiù retineri: hęc autem, si brevissimo temporis spatio intercipiatur, notabiles parit morbos.

Atqui videmus nonnulla esse, quę alvum cieant, alia, quæ urinam provocent, alia, quæ sudores, alia, quæ sanguinem per venarum oscilla exsudare faciant, inquirendum profectò foret, qua vi ejusmodi producantur affectus; nàm quod medici ajunt hæc fieri propriâ, & insitâ rerum facultate, sed hoc philosophi cupiditatem nequaquàm explere videtur. Nobis verosimile videtur alvum citari ab his, quę vellicare, & stimulare ventriculum possunt: quemadmodùm nasipurgia stimulum naribus admovendo, sternutationem, & humorum illapsum promovent: & quæ palato ingrata sunt, salivam copiosiùs excitant. Quæcumque verò salis naturam pręferunt, urinam cieunt, naturam enim ad evacuationem stimulant. Et quia vegetabilium salia possunt ejusmodi stimulos excitare, idcircò ad promovendam urinam valdè conferunt. Similiter, quæ corpora extenuare apta sunt, sudores promovent. Denique menstrua, & hęmorrhoides excitantur ab his, quę sanguinem extenuare valent, aut acriorem facere, ut propterea venarum oscilla aperire queant.

Non solùm excreta, & retenta morbos generare possunt, verùm si utilia intempestivè, atque immoderatè evacuentur, vires dejiciunt, corpus consumunt, & morbos illis affines excitant. Sic repletio vel ratione multitudinis, vel pravæ qualitatis, vel ratione non rectè operantis ventriculi, corpus alterat, & morbos parit. Ratione multitudinis ventriculi vis obruitur, & resistentem multitudinem superare non potest, ingesta corrumpuntur, & non fermentantur, ac multitudo corrupta nisi vomitu, vel diarrhœâ evacuetur, ventriculi actionem ità conturbat, & irritat, ut omnes ventriculi actiones depravatas, & inordinatas efficiat, quibus depravatis,

pessimi moris morbi contingunt. Hinc *Hip. 2. aph. 22.* inquit: *Quicumque mo: bi ex repletione fiunt, evacuatione curantur, & quicumque ab evacuatione, curantur repletione, & aliorum contrarietate.* Idemque peculiariùs ostendit 2. *aph.* 51. *Plurimùm atque repentè evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, sivè quovis alio modo corpus movere, periculosum: omne enim nimium naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est, tùm aliàs, tùm cùm ab altero ad alterum transitus fit.* Ratione pravæ qualitatis ingestorum non solùm ventriculi actio à promovendo in iis fermento desistit, sed principium motûs ipsius actionis à pravâ qualitate ad depravatè movendum adigitur, totamque ventriculi œconomiam subvertit, & per consequens proprium nutrimentum degener reddit, quòd si citò ad statum secundum naturam non adigitur: multorum morborum erit occasio. Ratione non rectè operantis ventriculi, vel fermentatio, vel separatio utilis ab inutili depravatur, undè congeries fit in illo superfluitatum, quibus assuefactus ventriculi rector spiritus non adeò vehementer in suis motibus turbatur, undè est, quòd superfluitates illæ potiùs chronici morbi, quàm acuti occasiones esse possunt; obstructiones enim inappetentiæ, affectiones hypochondriacæ, aridura, tabes, hydropes, & similes morbos inducere solet.

Magna est cibi, & potûs vis in alterandis nostris corporibus, enimverò quicumque cibus etiam familiarissimus, & consuetus nequit corpus alere, nisi mutetur, & assimiletur, ut vulgò medici loquuntur: atqui hæc assimilatio, & mutatio non potest fieri sine aliquâ ipsius animalis alteratione, quippè *omne agens* [ut est vulgare enunciatum) *agendo patitur*: igitur necessariò cibus, & potus corpora nostra afficere debent. Sed illud inter cœtera hìc venit observandum, quòd varia, & multiplex est ciborum natura, neque omnibus æquè salutaris, aut noxia. Quinimmò inveniri solet peculiaris quædam hominum dispositio, quæ à rebus communiter salubribus maximoperè lædantur. Sic nonnulli non minùs à carne, aliavè simili re afficiuntur, quàm à Lethali veneno, quantùm autem in ciborum ratione ciborum valeat consuetudo, vix facile est enarrare; nàm & ipsis quoque venenis homines vesci assuevêre. Aphri plerique opio valdè delectantur, & integras ejusdem drachmas devorant, & nota est Mithridatis, & aliorum historia, qui longo usu didicêre venenis pasci. Indi tabacum devorant, ut inebrientur, & in mentis alienationem inducantur. Nec vinum ex suâ ipsius naturâ nobis familiare, & amicum est, sed tale potiùs usu solet evadere. Id quod cibus non valetudinem modò potest immutare, sed mores etiam, & quodammodò naturam.

Ex-

Excreta igitur, & retenta in ulceratis ad ordinarias leges debito modo revocanda arbitramur, præcipuè menſtruorum in fœminis fluxus ſolitus promoveatur, inſenſilis tranſpiratio non impediatur, ſic urina, lac, & ſaliva, ut & alvus ſit lubrica naturâ, vel arte.

Inter ea, quæ excernuntur, vel retinentur, Veneris uſum collocamus, eſtò amorem cum Venere conſiderandum putemus, nàm ut amor profectò in animi affectibus eſſet recenſendus. Cæterùm maximam eſſe Veneris vim, ejuſque uſum magnoperè ſeu officere, ſeu prodeſſe manifeſtum eſt, & virginibus, & viduis, quæ ob ſeminis retentionem in graviſſimá ſæpenumerò incurrunt ſymptomata, ut interdùm mortuis ſimiles decumbant. Pariter & importunus ejuſdem uſus plurimos infert morbos, podagram, chiragram, petulantem ſenectutem, alioſque quamplurimos languores.

Veneris uſus moderatus valetudini confert, homines nàmque hilares reddit, calorem excitat naturalem, appetentiam acuit, ſenſus, & ſpiritus vivificat, animi paſſiones lenit, corporis torporem eliminat, membris levitatem conciliat, & tandèm ſpecies perennat, undè conſonum eſt per Veneris uſum, ut vitàm, quam à patentibus hauſimus, aliis reſtituamus, nè cum campanæ ſonitu noſtra pereat vita. Hinc meritò Galenus Epicuri ſententiam damnavit, qui Venerem nihil prorſùs ad valetudinem conferre docuit. Ætas veneri aptiſſima eſt juvenibus atque viris.

Cæterùm immoderatus Veneris uſus viros magis, quàm fœminas lædit, ſpiritus nàmque diſſipat, nativum reſoluit calorem, univerſum refrigerat corpus, cerebrum, oculos, & articulos, nervos, & ventriculum debilitat, triſtitiam parit, ſed non in fœminis, undè memoriæ, intellectionis, ſenſuumque imbecillitatem infert, vitam breviat: præ omnibus ſenibus, naturis ſiccis, debilibus, & convaleſcentibus plurimùm Veneris palæſtra nocet. Qua ratione Venus ab *Epicuro* damnabatur, quia, cùm ſummum bonum in rectâ corporis conſtitutione, & valetudine collocaret, [hanc enim ille voluptatem appellabat] Venerem reſpuebat, utpotè quæ valetudinis commodo officeret. Hinc autem eſt, quòd mulis, monachis, cœlebem vitam agentibus longior ſit vita, quàm aſinis, & equis; abſtinent enim plerùmque illi à Venere. Si ſemen diutiùs retineatur, corporis totius gravitatem, & torporem inducit, & ſi corrumpatur, graviſſima ſymptomata, qualia virginibus, viduis, & uxoribus, quæ ignavos habent maritos, excitat. Veris tempus magis Veneri eſt idoneum, deindè hyemis minùs autumnus, omnium minimè æſtas, quo tempore eſt omninò abſtinendum, hinc poëta cecinit:

Est Veneris fugienda tibi immoderata voluptas
Nàm capiti, mentique nocet, sensusque retundit,
Virtutemque hebetat animalem, & corporis omnes
Debilitat nervos, infirmaque pectora reddit.
Parca tamen laudanda quidèm est: hæc una calorem
Excitat, hæc hilares animos facit: indè sequuta
Membrorum levitas, torporem expellit, & infert
Spiritibus vitam, præsertim ubi purpureum ver,
Autumnusvè suum exponit maturus honorem.
Tandem hyeme, atque æstate Venus lethale venenum est.
Crebra Venus nervos, animum, vim, lumina, corpus
Debilitat, mollit, subripit, orbat, edit.

Adhoc ut Venus valetudini conferat, duæ requiruntur conditiones, una, ut ejus usus sit moderatus; altera, ut debito fiat tempore, undè si sub his adhibeatur conditionibus, homo fit seipso agilior, atque meliùs perspirans: moderatus verò ejus usus consistit, ut homo ex eo non debilitetur, & nullo modo laxetur. Cæterùm nonnulli tempus, & horam præscribere solent, in qua sine valetudinis noxâ Venus obiri possit, hanc aliqui dixêre esse horam noctis tertiam, quòd hoc tempore prima, & secunda coctio jam absoluta, & tertia etiam est dimidio facta. Verùm hæc vana, & ridicula sunt, nec quisquam erit, qui hæc adamussim sibi servanda persuadeat. *Hippocrates* creditur Veneris tempus perscripsisse, cùm dixit: *Labor, cibus, potus, somnus, Venus, omnia mediocria*, quasi hîc omnia eo ordine, quo scribitur, obiri debeant, ut primò sit laborandum, & corpus exercendum, deindè opportunum alimentum sit præbendum, & conveniens potus, tertiò dormiendum, & postremò Venus à somno sit exercenda. Ab hac *Hippocratis* sententiâ discrepat *Cornelius Celsus*, qui salubriorem ait esse Venerem interdiù, quàm sequitur cibus, quàm noctu, quam sequitur labor, & vigilia.

Aliqui magis in die Venereum concubitum exerceri laudant, quia statim à prandio, vel Cœnâ, post cæteris, & Bacchi munera, spiritus promptiores, alacriores, & vegetiores sunt, ac homo ardentiùs Veneris connubia celebrat, Quidem noctù potiùs, quia calor per somnum, & tenebras intùs collectus meliùs coctionem perficit, & phantasia ab aliis objectis non distracta meliùs veneris dulcedini incumbit, & pudor, cùm sit veneri inimicus, & in nocte nullus sit pudor, nocturnum tempus Veneri magis arridet.

Verùm in Veneris usu plurimùm valet consuetudo, & particularis quædam subjecti natura; nàm alii alacriùs noctù, alii promptiùs, & fortiùs interdiù hoc munus obeunt: alii pleno stomacho meliùs, alii commodiùs jejuno stomacho. Quapropter non potest homo in Veneris usu exquisitâ uti methodo, nè aliquem committat errorem, præcipuè si libidinis œstro percitus occasionem habeat promptam, ac proindè ad valetudinem tuendam in omnibus non

non oportet medicis credere, qui nè nihil dicere videntur rerum quarumdam usum, & præsertim in rebus venereis, ubi *trahit sua quemque voluptas*, & omninò errores sunt inevitabiles ob innatum species propagandi desiderium. Qua de rè consulendæ sunt in hac materiâ mulieres, quia ipsè noctù, & die, & toties, quoties occasio dabitur, Veneri indulgendum esse affirmant.

Juvat in majorem conjugum commoditatem jucundis digressionibus aliquantulùm in Veneris palestrâ spatiari circa modum, quo quisque uti possit, sed, quia verecunda res est, & nostro cœlebatûs statui absona, nè pagina evadat impudica, estò non erubescat, & castæ nè lædantur aures, pauca leviter attingemus.

Quidam medici, ut Arabes, figuram damnant, in qua vir mulieri subjicitur, quia laborat vir in seminis emissione, & non rarò in veretrum aliquod descendit excrementum ex utero, quod plurimùm obesse potest, præcipuè si spurca fuerit mulier lue Venereâ. Addimus & nos utrorum semen intra uterum ejaculari non posse, sed in emissione per veretrum labi, & foràs excerni.

Alii commendant, ut coitus quadrupedum more exerceatur, ità Arabes medici, *Mercurialis lib. 1. de morbis mulierum*, *Paulus Ægineta*, & quamplurimi alii. Et reverà hic modus naturalis est, cùm omnibus animantibus sit communis, & Veneris furtis commodior, ac compendiosior; nàm sic vir angustè concumbit, penis capulo tenus admittitur, præsertim si mulier aliquantulùm inclinata decumbat. Præterea ad concipiendum maximoperè confert, si à tergo belluarum more vir cum muliere Venere utatur, ità philosophans cecinit *Lucretius lib. 4.*

Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
Id quoque magni refert. Nàm more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerùmque putantur
Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
Pectoribus positis, sublatis femina lumbis.

Imò si mulier sit sterilis, hoc modo fœcundatur, ut *Q. Serenus Gordiani Imperatoris preceptor*, cùm scripsit super hic Lucretii carminibus:

Irrita conjugii sterilis si munera languent,
Nec sobolis spes est, multos jam vana per annos
Fœmineo fiat vitio res, nec nè, silebo.
Hoc poterit magni quartus monstrare Lucreti.

Qui modus non est ità explodendus, ut secùm magnam non habeat rationem, & potiùs dictu turpe, quàm factu videatur. A tergo coitum conceptum juvare ostendunt, confirmantque peritorum anatomicorum observationes, qui observârunt, ut semen virile rectà uteri orificium percuteret, ab eodemque attraheretur, naturâ ità fabricasse viri foramen in inferiori glandis parte, atque uteri os ad superiorem pudendi regionem, ut in naturali copulâ more omnium animalium factâ, hæc duo foramina ità è directo sibi mutuò occurrant, ut semen è co-

è cole prodiens, statim in utero, nullâ aliâ re impedito concipiatur, adduntque hunc solùm generandi gratiâ esse naturâlem coëundi modum: itâ enim dicunt mulieres naturalem illum brutorum coëundi modum minùs laboriosè sustinere, frœnum, & nympham invicèm atteri, quæ partes præcipuæ sedes sunt ad coëundum in utroque sexu seminis motum, tandemque oscula genitalium sibi mutuò è directo occurrere,

Huic anatomicæ observationi addimus, & nos itâ virum cum uxore utero gerente concubere, ut absque abortûs suspicione immoderatum Veneris usum exercere posse, aliàs facie ad faciem præcipuè si vir concubens in feminis emissione moretur, vel fortis sit, abdominis musculos comprimit, vel ligamenta, quibus fœtus utero annectitur, rumpit, uterum agitando, vel vasa umbilicalia rumpendo, & fœtum agitando, abortûs causa esse possit. Et nos multos viros novimus, qui cum prægnantibus uxoribus facie ad faciem coëuntes, præter abortum, earum fuerunt causa necis: imò aliquos, quos nos, & alii cognoscimus hos usos dolo, incautas necârunt uxores, & ad secundas transierunt Nuptias.

Scimus nonnullos pecudum more naturalem coëundi modum explodere; ac veluti Gorgonis capite percitos contremiscere, illumque tanquàm nefandum recensere, & inter capitalia referre crimina, ac proindè ut naturæ humanæ dissonum ab hominum memoriâ delendum, & eliminandum fore credunt; Cæterùm dulciter decipiuntur, non enim anatomicorum demonstrationes, medicorum observationes, & ecclesiasticorum scriptorum doctrinas callent.

Unum *Thomam Sanchez* præ cæteris referemus, qui in inculpato matrimonii usu examinando, omnes superminet, *Tomo 3. lib. 9. Disp. 16.* aliquandò sitûs inversionem omninò culpâ vacare probat: videlicèt, ubi non captandæ voluptatis gratiâ accidit, sed aliquâ justâ causâ intercedente, ut quia corporis dispositio aliud non patitur ob pinguedinem viri, vel propter suffocandi fœtûs periculum in prægnante, vel aliâ simili honestâ causâ occurrente, & cum eo se omnes DD. conveniunt, probantque hunc modum non solùm non esse capitale peccatum, verùm etiam licitum, culpâ vacare, & in aliquibus casibus esse præceptum. Quòd si in justâ causâ licet, non licet, quia malum, sed quia bonum, si bonum in justâ causâ etiam quomodolibet bonum, quod enim est tale, semper est tale. Prætereà, remotâ justâ, & honestâ causâ, idem author variis rationibus culpâ lethali vacare docet, quia servato legitimè vase, solus situs, & concubendi modus variatur; naturalis enim est, quia mulier est succuba, & vir incubus, vir agens, & fœmina patiens. Insuper ordinis perversio est in solis accidentibus, cùm vas legitimum observetur, & modus est accidens. Tandem præposterè non impeditur generatio, imò ad concipiendum maximè confert, & præcipuè si mulier si sterilis, hoc modo fœcundatur; nec adest effusio-

nis seminis extra vas periculum, quia semen rectà ad uteri fundum ejaculatur, præsertim si mulier aliquantulùm inclinata succumbat: cùm igitur in sitûs inversione servetur finis matrimonii legitimus, qui est sobolem concipi, estò inordinatè quæratur delectatio intra matrimonii limites, culpâ vacare capitali, & licitè exerceri posse putamus.

Alium coëundi modum alii commendant, nempè facie ad faciem, præsertim si mulier formosa sit, ità cecinit *Naso lib. 3. de arte amandi*:

Quæ facie præsignis erit, resupina jaceto:
Spectetur tergo, cui sua terga placent.

Cœterum hic modus est meræ hominum lasciviorum delectationis inventum, qui oscula, mammarum contactus, aliasque delicias generationi nihil famulantes quærunt. Undè positum, quo venter ventri, pectus pectori, & os ori admoveatur, sat celebrare nequeunt, pro cujus commoditate, ut nudi in letto cubant, etiam subuculâ spoliati præcipiunt: sed hæc dicta sint theoricè, non verò practicè.

Sed in dubium vertunt authores, an accensâ candelâ Veneris fœdus celebrari debeat? Pro qua re dicunt, si deformis sit mulier, aut verecunda nimis, exerceatur in tenebris; si verò maximè formosa, tria accendantur lumina.

Post celebratum hymeneum laudandi sunt illi viri, & mulieres, qui statim à Venere genitales partes siccant, vel urinâ abluunt; solent enim quædam sordes genitalibus adhærere, quæ ni tollantur, brevi contactu pustulas inducunt.

Cæterùm hìc eam tantùm Venerem intelligere protestamur, quæ ad generis humani propagationem spectat, modo legitimo, & divinis legibus concesso; neque enim ad valetudinem servandam illicitâ Venere quisquam uti debet, sed simul uterque finis coire, & conjungi potest, scilicet ut liberis opera detur, & sanitatis corporis habeatur ratio: nihilque valetudini conservandæ gratia tentare opus est, quod legibus divinis sit contrarium: & Creator homini tantum, & hac in re indulsit, quantum ad omnia, quæ sanitati obesse possunt vitanda, est necessarium.

Verùm quia non omnes esse possunt licito hymeneo conjuncti, & plerique castitatem servare vel volunt, vel debent: quomodò isti, quibus Venus est omninò interdicta, se gerere debent, postremò inquiramus oportet.

Primò, prohibeatur seminis generatio, vel resolutio multis laboribus, & victûs parsimoniâ cum omnimodâ à vino abstinentiâ, nàm *sine Cerere, & Baccho friget Venus.* Sancti patres ad servandam castitatem frequenter orabant, & jejunabant, nàm *hoc genus dæmoniorum non ejicitur nisi in oratione, & jejunio.*

Secundò externorum habenda est ratio, juxta illud:

Quid facies facies. Veneris cùm veneris ante?
Nè sedeas, sed eas, nè pereas per eas.

Et *Lucretius lib. 4. de rerum natu* à his versibus mulierum aspectum fugiendum esse suadet:

è cole prodiens, statim in utero, nullà aliâ re impedito concipiatur, adduntque hunc solùm generandi gratiâ esse naturalem coëundi modum: ità enim dicunt mulieres naturalem illum brutorum coëundi modum minùs laboriosè sustinere, frœnum, & nympham invicèm atteri, quæ partes præcipuæ sedes sunt ad coëundum in utroque sexu seminis motum, tandemque oscula genitalium sibi mutuò è directo occurrere,

Huic anatomicæ observationi addimus, & nos ità virum cum uxore utero gerente concubere, ut absque abortûs suspicione immoderatum Veneris usum exercere posse, aliàs facie ad faciem præcipuè si vir concubens in seminis emissione moretur, vel fortis sit, abdominis musculos comprimit, vel ligamenta, quibus fœtus utero annectitur, rumpit, uterum agitando, vel vasa umbilicalia rumpendo, & fœtum agitando, abortûs causa esse possit. Et nos multos viros novimus, qui cum prægnantibus uxoribus facie ad faciem coëuntes, præter abortum, earum fuerunt causa necis: imò aliquos, quos nos, & alii cognoscimus hos usos dolo, incautas necârunt uxores, & ad secundas transierunt Nuptias.

Scimus nonnullos pecudum more naturalem coëundi modum explodere; ac veluti Gorgonis capite perciros contremiscere, illumque tanquàm nefandum recensere, & inter capitalia referre crimina, ac proindè ut naturæ humanæ dissonum ab hominum memoriâ delendum, & eliminandum fore credunt; Cæterùm dulciter decipiuntur, non enim anatomicorum demonstrationes, medicorum observationes, & ecclesiasticorum scriptorum doctrinas callent.

Unum *Thomam Sanchez* præ cæteris referemus, qui in inculpato matrimonii usu examinando, omnes superminet, *Tomo 3. lib. 9. Disp. 16.* aliquandò situs inversionem omninò culpâ vacare probat: videlicèt, ubi non captandæ voluptatis gratiâ accidit, sed aliquâ justâ causâ intercedente, ut quia corporis dispositio aliud non patitur ob pinguedinem viri, vel propter suffocandi fœtûs periculum in prægnante, vel aliâ simili honestâ causâ occurrente, & cum eo se omnes DD. conveniunt, probantque hunc modum non solùm non esse capitale peccatum, verùm etiam licitum, culpâ vacare, & in aliquibus casibus esse preceptum. Quòd si in justâ causâ licet, non licet, quia malum, sed quia bonum, si bonum in justâ causâ etiam quomodolibet bonum, quod enim est tale, semper est tale. Prætereà, remotâ justâ, & honestâ causâ, idem author variis rationibus culpâ lethali vacare docet, quia servato legitimè vase, solus situs, & concubendi modus variatur; naturalis enim est, quia mulier est succuba, & vir incubus, vir agens, & fœmina patiens. Insuper ordinis perversio est in solis accidentibus, cùm vas legitimum observetur, & modus est accidens. Tandèm præposterè non impeditur generatio, imò ad concipiendum maximè confert, & præcipuè si mulier sit sterilis, hoc modo fœcundatur; nec adest effusio-

nis seminis extra vas periculum, quia semen rectà ad uteri fundum ejaculatur, præsertim si mulier aliquantulùm inclinata succumbat: cùm igitur in sitûs inversione servetur finis matrimonii legitimus, qui est sobolem concipi, estò inordinatè quæratur delectatio intra matrimonii limites, culpâ vacare capitali, & licitè exerceri posse putamus.

Alium coëundi modum alii commendant, nempè facie ad faciem, præsertim si mulier formosa sit, ità cecinit *Naso lib. 3. de arte amandi*:

Quæ facie præsignis erit, resupina jaceto:

Spectetur tergo, cui sua terga placent.

Cæterum hic modus est meræ hominum lasciviorum delectationis inventum, qui oscula, mammarum contactus, aliasque delicias generationi nihil famulantes quærunt. Undè positum, quo venter ventri, pectus pectori, & os ori admoveatur, sat celebrare nequeunt, pro cujus commoditate, ut nudi in letto cubant, etiam subuculâ spoliati præcipiunt: sed hæc dicta sint theoricè, non verò practicè.

Sed in dubium vertunt authores, an accensâ candelâ Veneris fœdus celebrari debeat? Pro qua re dicunt, si deformis sit mulier, aut verecunda nimis, exerceatur in tenebris; si verò maximè formosa, tria accendantur lumina.

Post celebratum hymeneum laudandi sunt illi viri, & mulieres, qui statim à Venere genitales partes siccant, vel urinâ abluunt; solent enim quædam sordes genitalibus adhærere, quæ ni tollantur, brevi contactu pustulas inducunt.

Cæterùm hìc eam tantùm Venerem intelligere protestamur, quæ ad generis humani propagationem spectat, modo legitimo, & divinis legibus concesso; neque enim ad valetudinem servandam illicitâ Venere quisquam uti debet, sed simul uterque finis coire, & conjungi potest, scilicet ut liberis opera detur, & sanitatis corporis habeatur ratio: nihilque valetudini conservandæ gratia tentare opus est, quod legibus divinis sit contrarium: & Creator homini tantum, & hac in re indulsit, quantum ad omnia, quæ sanitati obesse possunt vitanda, est necessarium.

Verùm quia non omnes esse possunt licito hymeneo conjuncti, & plerique castitatem servare vel volunt, vel debent: quomodò isti, quibus Venus est omninò interdicta, se gerere debent, postremò inquiramus oportet.

Primò, prohibeatur seminis generatio, vel resolutio multis laboribus, & victûs parsimoniâ cum omnimodâ à vino abstinentiâ, nàm *sine Cerere, & Baccho friget Venus.* Sancti patres ad servandam castitatem frequenter orabant, & jejunabant, nàm *hoc genus dæmoniorum non ejicitur nisi in oratione, & jejunio.*

Secundò externorum habenda est ratio, juxta illud:

Quid facies facies, Veneris cùm veneris ante?

Ne sedeas, sed eas, nè pereas per eas.

Et *Lucretius lib. 4. de rerum natu:à* his versibus mulierum aspectum fugiendum esse suadet:

Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris
Absterrere sibi, atque aliò convertere mentem.

Undè mulierum imagines cavendæ, epistolæ adamatoriæ mulieris haud legendæ, nec amatorij libri, & præcipuè earum fugiendus aspectus, id nos docet rudis asellus, qui onustus, & labore consumptus, visâ asellâ, statim rudit, qui paulò anteà neque minis, neque clamoribus, aut verberibus ad motum concitari poterat, currit posteà onustus, & fatigatus suam tentat explere libidinem: Videte, quantùm valeat rei amatæ aspectus! Et denique sermones impudici, conversationes fœtidæ, & omnia alia vitanda, ut in eodem asello didicimus, qui statim, olfatâ asellæ urinâ, ad Venerem incitatur, & dùm nos aliquem in pariete mingentem vidimus, statim mingere cogimur, quia tunc acrimoniam advertimus, quàm anteà, quia mens aliò vagabatur, non advertebamus, ità etiam & spiritus sensitivus molestans, qui anteà ob inadvertentiam non sentiebat, quia posteà propter pravam consuetudinem advertitur, mirè nos angit, & ad Venerem movemur.

Est itaque Veneris usus ulceratis vitandus, ne breve illud dulcedinis tempus diuturna reddat ulcera.

Tandèm moderata animi pathemata ad conservandam totius corporis constitutionem non solùm maximam habent energiam, sed corpus à naturali statu in morbos conjicere, & interdùm subitæ morti dare possunt immodici eorum excessus, ac propterea medici fuerit, diligenter in eorum, quorum cura sibi concredita est, affectus inquirere, ut si quos vehementiores adesse animadvertat, eos quantum potest corrigere, & si quid mali sanitati afferre possint, ostendere. Cæterùm animi motus in toto corpore non parvam efficiunt mutationem, tamen illud membrum imprimis, & maximè afficitur, quod primò in affectibus movetur. Fiunt hi subiti motus vel à corporis centro ad circumferentiam, ut est ira, gaudium &c. vel à circumferentiâ ad centrum, ut timor, mœror &c. Qui igitur incolumem vitam servare cupit, animum sedatum, & tranquillum aucupari, & vehementibus passionibus resistere debet. Verùm quia impossibile est ab omnibus animi pathematibus sese immunem reddere, adnitendum propterea summâ rationis vi illis obsistere, eorumque impetus coërcere.

Benignæ animi passiones sunt gaudium, & spes, cæteræ verò dicuntur malignæ, & à *Platone* animi ægritudines nuncupantur, & non solùm sunt ira, timor, mœror, invidia, pudor, desperatio, sed etiam anxietas, exclamatio, impetus, rixa, odium, temeritas, audacia, incontinentia, iniquitas, & omnes alii similes animi motus, qui si modum excedant, magnas in corpore efficiunt mutationes.

Pro tuendâ tamen valetudine, & naturali corporis constitutione aptissimus, corporique nostro amicissimus affectus est gaudium; spes nàmque cùm sit futuri boni expectatio, est afflictorum medicina; gaudium itàque moderatum, & non repen-

pentinum ad conservandam valetudinem principem tenet locum, totum enim corpus, atque imprimis cor, & spiritus vitales recreat, calorem, spiritus, & sanguinem à centro ad corporis periferiam diffundit, undè functionum vigor excitatur, corporis habitus nutritur, humectatur, vivido, ac florido suffunditur colore, senectus retardatur, & vitæ tempora producuntur, tandèm multos præ solo gaudio morbos evasisse observavimus. Si gaudium sit immodicum, vel repentinum, cor relaxat, nàm in gaudio spiritus à centro ad circumferentiam moventur, veluti dilatatione quadam factâ ad præsentis objecti fruitionem, spiritus nimiùm dissipat, ad externas diffundit partes, dissoluit, qui cor deserunt, & internas refrigerant partes; undè ex nimio gaudio, vel repentino multos in syncopen incidisse compertum est & interdùm plerosque extemplò occubuisse historiæ testantur.

Sicut gaudium animi securitatem, placiditatem, & quietem affert, ità mœstitia, quæ gaudio est opposita, quia spiritus, & sanguinem à corporis circumferentiâ ad centrum retrahit, oppositos inducit affectus, nàm subitas mutationes in corpore, ut terror panicus, non efficit: tamen sensim, & pedetentim id plurimùm immutat; nativum enim debilitat calorem, corpus refrigerat, siccat, dissoluit, faciem reddit decolorem, pulsumque imminuit ob cordis constrictionem, interdùm febrem ob prohibitam transpirationem accendit, coctionem vitiat, vigilias inducit, spiritus obtenebrat, ingenium obtundit, memoriam debilitat, rationem impedit, & insaniam inducit. Naturalis facultatis imbecillitatem parit, spiritus, & sanguinem ob frigiditatem crassiorem reddit, & hinc morbos melancholicos inducit à quibus non facilè tristes se extricant.

Ira, cùm sit sanguinis accensio, sivè ebullitio circa cor propter appetitum vindictæ, spiritus, & sanguinem turbat, exagitat, accenditque; ea propter spiritus, & sanguis effervescit, & cum impetu ab interioribus ad exteriora moventur, & hac ratione irati fiunt rubicundiores, & ad omne scelus promptiores, corpus calefacit, pulsus auget, accelerat, febres accendit, aliosque excitat morbos. Si valdè effrœnis sit ira, rationem subigit, & de sede suâ dimovet. Patiuntur quoque irati artuum tremores, spirituum dissipationes, virium resolutiones, cordis palpitationes, convulsiones quandòque & mulieres abortum.

Cæterùm quærimus, an ira aliquem interimere possit? Respondemus affirmativè, estò in irâ nec calor extinguatur, nec suffocetur, sed liberè saltèm, & cum impetu per universum corpus diffundatur, nàm hoc verificatur de frigidis corporibus, in his nàmque calor debilior exsuscitatur, vegetior redditur, vires augentur, undè his naturis irasci valdè utile est. Hinc in morbis frigidis dictis excitanda est ira, & in calidis vitanda; si verò in corporibus calidis exerceatur, potest spiritus dissipare, vires dissoluere syncopen inducere, & consequenter mortem, vel ex humorum agitatio-

ne vertiginem, apoplexiam, & epilepsiam afferre potest, & postremò mortem.

Timor etiam insignes in corpore efficit mutationes, nàm in hoc calor, sanguis, & spiritus exteriora deserunt, & ad cor subitò revocantur, undè partes externæ algescunt, corpus pallet, pulsus fit parvus, artus contremiscunt, dentes strident, vox interrumpitur, vires concidunt: interdùm alvus soluitur, & urina involuntariè profunditur ob musculorum imbecillitatem, vel resolutionem, testanturque historiæ quosdam metu mortis, & pœnarum unicâ nocte canos factos. Observatum fuit puellulum, dùm duo sui fratres majores laqueo suspenderentur, quia delicti erat particeps, & in pœnam juxta patibulum spectaculo astabat, sanguinem toto corpore sudasse. Imò in nimio timore, suffocato calore, quosdam expirasse compertum est. Non ità tamen lædit timor, ut aliquando etiam aliqua commoda non afferat, nàm quandò moderatus est, & præcipuè in corpore calido, solet calidam partium constitutionem moderari, fluxiones frigiditate, quam inducit; cohibere, & furentem animum reprimere. Et nos multos morbos, timore incusso, sublatos observavimus.

Tandèm in pudore primò sanguis, & spiritus à corde ad externas partes fertur, deindè à partibus externis ad cor se retrahit; undè in pudore sanguis, & spiritus has assiduas efficit vicissitudines, & variæ colorum mutationes brevi tempore in pudibundis conspiciuntur.

Enarratis sex rebus nonnaturalibus, communi statuimus sententiâ ex earum legitimo, & moderato usu sanitatem conservari, & languores abjici, contrà verò ex importunâ earundem administratione morbos generari, atque foveri: in omnibus itàque mediocritas seligenda est, & ideò *Hip.* inquit: *labor, cibus, potus, somnus, & Venus, omnia mediocria,* quia

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit consistere rectum.

Cap. X.

De Vlcere simplici.

Illud ulcus simplex, seu vulgare dicimus, quod à sale simpliciter corrosivo, parùm exaltato producitur, nec aliorum salium energiam habet adjunctam, nec ullo alio symptomate stipatur.

Signa.

Ulcus simplex omnibus corporis partibus evenire potest, tàm externis, quàm internis, idque pus laudabile reddit, album, læve, æquale, & minimè fœtidum, vel ichore madet, nec symptomata habet adjuncta, ut sunt intemperies, inflammatio, erysipelas, humorum affluxus, & Cætera, de quibus in propriis capitibus dicemus, sed continui solutionem tantùm in superficie habet, ità sunt herpetes simplices, serpigines, scabies, & cæteræ simplices curancę excoriationes,

CAP.

Causa.

Pro simplicis ulceris causâ Galenici humores acres, erodentes, eosque pituitosos, biliosos, vel melancholicos assignant. Cæterùm ità perpetuò in omnibus ulceribus has repetunt insulsitates, & ineptias, ac semper in ulceribus hepar incusant, tanquàm ulcerum officinam, ut nauseam, ne dicamus vomitum, pariant, & se ridiculos exhibeant.

Ulcus simplex, juxta nostram sententiam, provenit à sale balsami radicalis abundanti, qui per diapheresim ad aliquam cutis partem, vel ad cutem totam, tanquàm ad sentinam, & commune totius corporis emunctorium demandatur: Si ibi magis, ac magis desiccetur, corrosionem acquirit, pruritum excitat, sensim excoriat cum aliquali subjacentis carnis diminutione, & partem ulcere simplici exulcerat, si sal nullâ aliâ, quàm simplici energiâ imbuatur. Porrò si sal fixior magis profundè exulceret, dummodò nullâ aliâ qualitate, quàm simplici corrosione partes afficiat, nec proindè curationem mutat, sed iisdem, & similibus omninò medicamentis ulcus sanari potest. Ulcus simplex non tantùm à causâ internâ corpori advenit, verùm etiam externâ, quæ contagio, vel veneno est expers.

Prognosis.

Simplex ulcus, quod cutem obsidet, & superficiale est, faciliùs, & breviori tempore curatur. Idem dicendum est, siquam habeat cavitatem, & nullum accidens illi conjungatur.

Curatio.

Simplex ulcus simplici quoque curationis modo curatur, nàm prę- ter continui solutionem, nullum aliud accidens habet adjunctum.

Galenici in ulceris simplicis curatione primò corpus purgant, si corpus sit cacochymum, nè humores ad partem affectam ampliùs fluant. Verùm medicamenta purgantia in ulceribus nullatenùs sunt adhibenda, quia, juxtà nostra principia præter virus laxativum, balsamum radicale excalfaciunt, calorem pro enim in corpore humano augent, calor auctus salia exaltat, & in cutis superficiem, tanquàm ad emunctorium exturbat, ibique ulceribus symptomata aggerant, ut in scabiosis compertum est, quos quò plus purges, eò scabiem pertinaciorem reddes. Prætereà assignant Galenici pro ulcerum causis humores acres, & corrosivos, sed medicamentis ad hos purgandos sunt expertes, nisi tantùm de communi morborum omnium, quòd si per accidens hos purgari dicant, nullam habent certitudinem, an expurgentur, nec ne. Sufficit ulceratis alvum habere fluidam, & laxam, qua nisi potiatur languens, ea arte provitanda est. Deindè expurgatâ alvo, si corpus sit pletoricum, ad phlebotomiam deveniunt. Cæterùm pletoria rara est, ut muscæ albæ, & rarissimè ab optimè notæ medicis fuit observata, tantùm à bardis sæpiùs observatur;

sufficit namque hos colorem faciei floridum, & rubicundum, vel corporis habitum carnosum, & benè compactum spectare, ut perperàm pro pletorico accipiant. Expedit ulceratis sanguinem minuere, sed multo tutiùs, atque commodiùs eum per inediam soluere.

Postmodùm in partis poris sanguinis, vel humoris effusi aliquid hærere supponunt, & ut illud coquant, id est in pus mutent, digestivum usurpant medicamentum, ità celebre est illud vulgare digestivum, quod paratur ex *terebinthinâ Venetâ*, *oleo rosaceo*, & *ovorum vitello*. Post digestivum abstergentibus utuntur medicamentis, ut

℞. *Resinæ abjetinæ* ℥j.
olei rosacei ℥. vj.
pulv. thuris ʒ.j. *m.*

Vel si majoris energiæ abstersione opus sit,

℞. *Mell. rosac.* ℥.j.
terebinth. ℥. ß.
succi apii ℥ j.
pulv. thuris,
farinæ hordei ana q. s. m.

Absterso, & mundificato ulceri incarnantia, seu sarcotica applicant medicamenta, hujus farinæ sunt unguenta, *basilicum*, *aureum*, *de tutiâ*, *lithargyrio*, *plumbo &c.*

Nostra de ulceris simplicis curatione indicatio requirit, ut balsamum radicalem ad suam temperiem reducamus, & restituamus, nàm simulatque suam naturus fuerit temperiem, soluti continui unio in promptu erit, & estò medicus illam impedire velit, non potest.

Si ulcus sit superficiale in cute, optimum remedium erit *aqua lapidis medicamentosi*, *vel unguentum ex succis refrigerantibus* dictum, aliàs à nobis descriptum, vel præstantior erit *balsamus sulphuris*, *vel emplastrum Diasulphuris*. Cæterùm si ulcus ex balsami torpore in unionem pigrè abeat:

℞. *Croci Martis opt. præp.*

Et ulcus bis in die eo aspergatur, & infra duos dies solidatum erit. Ejusdem efficaciæ erit *lithargyrium aureum* in pollinem redactum, & eodem modo applicatum. Notari tamen hic debet, quòd pulverum aspersio ablutionem cum vino tepido requirit, quoties ulcus deligatur.

Si concoctam expurget materiam:

℞. *Empl. de gratiâ Dei.*

quod optimè sit compositum, & ulceri superimpone, nàm infra quatuor dies cicatricem inducit. Sed præstat *emplastrum nostrum Benedictum*. Si quomodo profundum sit ulcus:

℞. *Empl. fodic.*

quod ulceri impone, & infra sex dies ulcus ad cicatricem reducet. Remedia universum respicientia corpus in his simplicibus curandis ulceribus prætermittimus; necessaria enim non sunt, sufficitque tantùm victûs ratio cum mediocri diætâ, ut curatio ex voto respondeat.

Cap. XI.

De Ulcere cum intemperie.

SÆpè accidit, ut ulcera simplicia non sint, sed alii ipsis conjungantur affectus, undè operæ pretium erit dicta ulcera per acciden-

tium

tium concomitantiam distinguere, & secundum parvam, vel magnam accidentium pravitatem remedia applicentur oportet, quæ vel à balsamo, vel à continentibus partibus vitium auferant, & ulcus ad perfectam sanationem perducant, Agimus primò de ulcere cum intemperie in Galenistarum gratiam, quorum dogma est caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis, quia sæpè intemperies ulcus comitatur, quæ cùm accidit, ulceris sanatio impeditur.

Galenus de diff. morb. c. 1. docet, quòd intemperies alia sit simplex, calida scilicet frigida, humida, & sicca: alia composita, calida humida, calida sicca, frigida humida, frigida sicca; & hæ omnes rursus vel sine materiâ scilicet immaterialis, vel materialis. Immaterialis intemperies fit, cùm in parte ulceratâ intemperies inducitur, absque eo quod materia aliqua, aut noxius humor adhæret, quemadmodùm accidit in intemperie excitatâ ab igne, sole, aut calidorum corporum applicatione; materialis verò, quandò in parte ulceratâ materia discrasiata in eandem influit, aut eidem cumulatur, eidemque suas impertiendo qualitates, & intemperiem inducit, eandemque fovet. Cæterùm vix intelligere possumus, quomodò intemperies nuda scilicet sine materiâ, absque causâ fovente in parte affectâ diù perdurare possit?

Sed has seniles primarum qualitatum fabellas, ex quarum combinatione Galenistæ cum eorum antesignano Galeno singulas singulis, unam in summo, alteram in remisso gradu elementis tribuunt, & hinc temperamenta statuunt, præscrutari, & earundem contrarietatem ad trutinam revocare libet.

Non defuère, qui contenderent calorem, & humiditatem solùm esse inter entia, & qualitates positivas connumeranda, frigus verò, & siccitatem esse potiùs non entia, seu mavis, privationes, nàm frigus per caloris defectum sentitur, sic docente *Platone*. Et reverà frigida nobis videntur, quæcumque minùs calida sunt, tangente organo, & eadem manus pedi applicata sentitur calida, cordi verò, seu pectori apposita videtur frigida. Sic unum, idemque conclave ei, qui ex ambiente frigido ingreditur, calidum videtur, sed illi, qui ex hypocausto supervenit, videtur frigidum. Prætereà nusquàm est calor, nisi ubi adest causa caloris productiva. Sic ubi motus, atque agitatio est, ibi etiam calor percipitur. Calor à sole producitur æstate propter diuturnam solis moram supra Horizontem, & radios solares in terram rectiùs incidentes, ac ob nimium motum corpusculis in aëre dispersis impressum; ex tali nàmque corpusculorum remissiori, vel vehementiori motu, ne dùm calor, verùm & ignis excitatur, quia in illâ agitatione, & corporum conflictu semina ignifica suscitantur, undè ignem actualem sæpissimè elici à nobis fuit observatum. Eapropter ignem à calore, & calorem ab igne non differre multis rationibus, & experimentis in *nostrâ Pyrotechniâ* fusiùs probavimus. Hyeme nullum est Sydus frigoris productivum, sed sufficit ad inducendum frigus, si desint causæ, quæ calorem

pro-

progignere valeant, undè si solares propellas radios, caloris fons prorsùs extinguitur. In locis, quæ circa terræ polos existunt, frigus intolerabile prædominatur, proptereà quòd ibi minùs valet solis efficacia: Addimus, quòd quemadmodùm calor ex motu, & agitatione proficiscitur, ità frigus ex quiete; radii nàmque solares terræ superficiei occurrunt tantâ cum inclinatione, ità ut in eorum reflexione minimum, vel nullum motum cieant in corpuscula in aëre dispersa: at quies motûs privatio est: igitur & frigus caloris est privatio.

Sed estò hæc sententia aliquam præseferat similitudinem, suos tamen patitur manes: nàm privatio nullum producit effectum, sed nix aquam, vinum, & omnia contigua corpora refrigerat. Verùm scimus, quid ad hæc responsuri sunt ii, qui frigus è rerum naturâ eliminare conantur, scilicèt docent nivem esse corpus caloris expers, calorem autem consistere in motu, motùm prętereà esse de eorum genere, quæ alteri communicantur; sed intereà tantundem depellitur, atque adeò vinum ex nivis applicatione calorem suum amittere, dùm illum nivi impertitur, tantundem enim vinum caloris deperdet, quantum nivi communicabit. Verùm hæc responsio non nobis arridet, nàm totam non evacuat difficultatem, hinc meliùs juxta nostra principia respondetur: Calor in motu consistit, qui motus à particulis exilissimis dependet, aquæ, vel vini particulæ propter nivem torpescunt, consopiuntur, ligantur, ac motum amittunt, undè aqua, vel vinum frigidum, quale nix potantibus sensum præbet. Intereà verò non videmus, quomodò sal petræ, quod nullum habet sensibile frigus, vinum tamen, & aquam possit insignirer refrigerare? Enimverò notabile frigus in sale petræ progignitur ex aquæ admistione, quare videtur frigus esse ens, & inter rerum numerum collocandum potiùs, quàm inter non entia.

Siccitatis clarior est contemplatio, & ipsis sensibus manifesta, sed præmonere oportet plerosque decipi in definitione humiditatis, quandò dicunt ea corpora vocanda esse humida, quæ facilè terminantur finibus alienis: hac enim ratione metalla fusa humida dici deberent. Est autem liquidorum corporum proprietas illa, ut termino alieno facilè finiantur; humida verò sunt, quæ humorem in se continent. Sic aër, cùm semper liquidus sit, non tamen semper humidus dicendus erit: nàm flante Austro, aër multâ humoris copiâ imbutus videtur, contrà verò spirante Boreâ, siccior erit. Spongia, aut pannum humore imbutum humidum erit: igitur corpora non aliter fieri humida possunt, nisi per participationem humoris, vel potiùs humidæ substantiæ, secùs contingit in calore; ferrum enim incalescit sine substantiæ calidæ adjunctione: neque enim ferrum candens præter propriam materiam habet aliam substantiam, cujus admistione ferrum incalescat. Verùm spongia humescere nequit, nisi eidem addatur humor, qui illius pondus adaugeat. Quapropter spongia

sicca

ficca in vitro impoſita, ſi intra aquas mergatur, non humectabitur, quia nequit aqua per vitri poros penetrare, & ſpongiæ admiſceri. Quandocùmque igitur corpora humefiunt, non adipiſcuntur ſolam qualitatem humidam, ſed ipſam quoque ſubſtantiam humefacientem. Quod animadverſum videmus ab *Ariſtotele, qui 3. de animâ* ſcripſit: *Corpora humeſcere per additionem humoris*. & 2. *de generat. & corrupt. tex.* 54. inquit: *Humidum illud eſſe, quod aqua eſt, vel habet intra ſe aquam, quæ eſt principium humiditatis omnis conſtitutivum.* Et 2. *de animâ tex.* 2. ſcripſit: *Humidum autem non eſt ſine corpore, neque unum, ſed neceſſe eſt aquam eſſe, aut habere aquam.* Undè humida corpora graviora ſunt ſeipſis, quàm fuerint exſiccata. Cùm igitur hæc ità ſe habeant, facilè videtur poſſe concludi ſiccitatem eſſe humoris privationem, quod etiam aliquandò faſſus eſt *Ariſtoteles*; nàm quæ exſiccantur corpora leviora evadunt, humore nimirùm expreſſo, vel in vapores ſublato. Neque verò putandum eſt corpora ſicca terminari non poſſe termino alieno: nàm pulveres ſicciſſimi, argentum vivum, & metalla fuſa, quæ omninò ſunt humoris expertia, facilè alienis terminantur finibus, glacies verò nequaquàm terminatur termino alieno, nec tamen glacies ſicca dicenda erit, ſed potiùs concreta, concretum verò opponitur liquido, ſicut ſiccum humido; conſtat itaque ſiccitatem induci non poſſe, niſi à cauſis potentibus humorem exprimere, vel in vapores reſolvere; quocircà ferrum etſi ſicciſſimum ſit, nequit humiditatem ſpongiæ deſtruere, atque inducere ſiccitatem in illam, ſed ſi humor, compreſſâ ſpongiâ, exprimatur, vel ad ignem evaporet, perfectè ſpongia exſiccatur: liquet igitur ſiccitatem nihil eſſe aliud, quàm humoris defectum, ſeu privationem, ſiccum enim propriè ſonat exſuccum continetque humidi privationem.

His ritè, rectèque trutinatis, non extra choream erit inquirere, datâ occaſione, undè fiat, ut aqua ex ligno guajaco, ſalsâ, & ſimilibus rebus parata noſtri corporis humiditates ſuperfluas imminuat, & ſiccitatem quodammodò inferat. Equidèm ejuſmodi aquæ nequaquàm exſiccandi vim, ſed potiùs propriam humectandi naturam habent. Verùm noſtro corpori ſiccitas diverſis rationibus induci poteſt, vel quia per alvum, & urinam educuntur humores, vel quia humiditas ipſa ſudore, vel perſpiratione eliminatur. Hinc eſt, quòd medicamentis purgantibus, vel urinam cientibus, vel diaphoreticis, & perſpirationem inſenſilem promoventibus, ſupervacaneus humor è corpore educitur. Aquæ autem, & decocta ex guajaco, & ſalsâ humores attenuant, & diaphoreſim, inſenſilemque perſpirationem promovent: atque hinc ſiccitas in corpore contingit, ut fuſiùs in noſtrâ *Pyrotechniâ*, & *de Lue Venereâ* docuimus.

Examinandum hìc foret, quâ ratione multa corpora, quæ actu frigida videntur, calorem tamen noſtro corpori inducere poſſunt. Sed hujus quæſtionis ſolutio pendet à caloris cognitione, cujus natura in

eo consistit, ut particulas subtilissimæ substantiæ contentæ in corporibus agitet, continuoque motu propellat. Quocircà caloris sensus in nobis percipitur, quotiescumque spiritus, & tenuissima substantia in sentiente organo contenta agitatur. Quamobrem ea nobis calida videntur, quæ spiritum magis ciere, atque agitare possunt: quæ verò vim habent motum infringendi in spiritibus existentem, ea frigida apparent. Hac ratione vini spiritus in nostro corpore calorem progignere, & excitare potest: sanguinem enim humoresque, imò & spiritus violenter agitat, undè fit caloris generatio. Videmus autem vini spiritum frigidæ aquæ permistum ejusmodi motum, agitationemque producere, ut propterea notabilis calor in aquâ progignatur, & in chymicis multa habemus, quæ cùm ex seipsis minimè calida sint, simul commista calorem, fervoremque ingentem excitare solent. Sic videmus quotidiè contingere, cùm vitrioli spiritus oleo tartari p. d. superfunditur, vel ipse spiritus vitrioli salibus rerum vegetabilium admiscetur. Salia verò quantùm in seipsis inest frigus potiùs, quàm calorem excitare solent, præsertim si aquæ puræ admisceantur, id evidentissimè apparet in sale petræ, vel sale armoniaco, quæ aquæ injecta notabile frigus excitant, qua ratione vinum insigniter refrigerari solet, quo invento utuntur sæpissimè navigantes tempore æstivo, si nive caruerint. Neque hîc prætereundum est vocari potestate calida ea, quæ cùm actu frigida videantur, vim progignendi caloris in se continent, hujusmodi est vini spiritus, qui quidèm non semper, & ubique calorem progignere potest. Neque externis partibus applicatus calorem magis quàm frigus excitat.

Signa.

Calidam intemperiem testantur causæ calefacientes, quæ præcesserunt, & non solùm labia, verùm & ipsa ulceris caro rubicundior apparet, & ipse æger calorem in ulcere sentit, cui dolor plerùmque conjungitur. Ulceris excrementa acria sunt, & mordicant. Medicamenta frigida applicata juvare, & calida nocere credunt vulgares.

Frigidam indicant intemperiem causæ refrigerantes prægressæ, ulceris color albicans, ejusdem labia ad albedinem, vel livorem vergentia, & mollia sunt, atque ulceri calida utilia, frigida noxia putant.

Humidam intemperiem humectantes causæ, quæ præcesserunt, ostendunt, deindè caro mollis, flaccida apparet, & plerùmque nimiùm excrescit; & humidorum excrementorum abundantia adest.

Siccam tandèm intemperiem cognoscunt ex causis exsiccantibus, quæ præcesserunt, ulceris labia sicca, squallida, & dura, membri laborantis gracilitas apparent; excrementa ulceris pauca sunt, vel nulla.

Causæ.

Calidam intemperiem in ulceribus secundum Galenicos causare valent, aër nimis calidus, topica præsidia

sidia calidiora, fasciarum nimis stricta deligatio, involucrorum nimia copia, alimenta calida, vini meracioris potus &c.

Frigidam inducunt intemperiem aër frigidus, si ulcus fasciis, & involucris contra externi aëris frigiditatem non satis muniatur, medicamenta frigida &c.

Humidam causant intemperiem aër humidus, undè nonnullis in locis aëris humiditas ulceribus valdè inimica est, præsidia humida, alimenta humida, nimius potus, humorum affluxus &c.

Siccam denique excitant intemperiem aër siccus, topica vehementer exsiccantia, exculentæ, & potulentæ materiæ penuria &c. Quòd si prædictæ conjungantur causæ, compositam in ulceribus producunt intemperiem.

Hæ causæ, quas vulgares assignant, sunt mediatæ, occasionales, & intemperierum excitativę, non autem immediatæ, & secundum nostra theoremata duæ tantùm essent intemperies, nempè calida, & humida; frigida namque & sicca non sunt entia positiva, sed solummodo privativa. Præterquam quòd calor, & humiditas non sunt qualitates nudæ, seu accidentia, ut *vulgares philosophi Arristotelici* blaterant, quia reverà non dantur accidentia in universitate rerum, sed sunt substantiæ; calor enim ab igne non nisi penes gradus differre in nostrâ *Pyrotechniâ* fusiùs demonstravimus, humidum verò illud dicendum fore, quod intra se humorem continet probauimus.

Excitant, juxta nostram sententiam, in, vel circa ulcus calidam intemperiem, omnia quę subtilissimæ substantię particulas, ut sulphureas, salinas vitriolatas &c. in motũ & agitationem adigunt, vel sanguis lympha liquores vitiosi, vel in canaliculis obstructiones, & cœtera viscerũ vitia, quorum ope, vel agitatione subtiliũ particularum, fermẽtatio succedit. Ita sunt aer nimis calidus, medicamenta calidiora, potus, & cibus calidus &c. quæ hunc particulis motũ inducere possũt Frigida ulceris intemperies oposito modo producitur, per caloris nempè defectum, per subtilissimarũ nàmq; particularum motum interdictum ab aliquâ causâ tàm internâ, quàm externâ & per harum particularum feriationem, & ligationem frigus in parte sentiri videtur. Hujusmodi sunt aër frigidus, medicamenta frigida &c. Humidam intemperiem illam dicimus, quæ humorum affluxum continet; impossibile nàmque est humidum concipere, absque eo quod humefacientem intelligamus substantiam. Humidam statuimus ulceris intemperiem hoc cum discrimine, quod sit illud, quod neque calorem, frigus, vel siccitatem habet, in cujus causâ venit etiam aër humidus; medicamenta, & alimenta humida, ac nimius potus. Siccam tandèm ulceris intemperiem induci concludimus per humoris privationem, provenitque ex alimenti defectu, vel à causis illud potentibus in halitus resoluere, hujusmodi est aër siccus, medicamenta nimis exsiccantia, cibi, & potûs penuria &c.

Si nulla adest in loco affecto intumescentia in ulcere, vel in parti-

bus circumjacentibus, intemperiem illam nudam, seu immaterialem appellant vulgares; si verò intumescentia ulcus, vel partes circumjacentes obsideat, materialem appellant.

Prognosis.

Ulcera cum intemperie ægrè curantur, quia ejus curationem impedit; post habito nàmque ulcere, chirurgus soli intemperiei vacare debet. Ulcera cum intemperie calidâ, frigidâ, vel humida non difficulter curantur; unâ enim operâ & eodem tempore iisdem medicamentis intemperiei subvenire, & ulcus curare oportet, estò frigus ulceribus sit inimicum. Sicca intemperies cum ulcere difficiliùs tolli creditur à vulgaribus, estò clamitent ulcus, ut ulcus exsiccatione indigere.

Curatio.

Nullum ulcus tàm facilè curant vulgares, quàm illud, cui conjuncta est intemperies; indicat nàmque, ut dicunt, intemperies per contraria alterationem juxta *Galeni* Tarissam: *contraria contrariis curantur*, ut calida frigidis, & frigida calidis &c. Cùm autem intemperies habeat causæ rationem, & eâ præsente, ulcus curari non possit, nisi priùs auferatur intemperies, primò igitur intemperiem tollunt, deindè ulcus sanant. Si intemperies sit materialis, eam adhibent curationem, qua in ulcere cum humorum affluxu utuntur.

Si itaque intemperies sit immaterialis, & quidèm calida, ulceris intemperies refrigerantia mitiora, vel valentiora pro caloris excessu expostulat; commendant autem communiter *aquam plantaginis, endiviæ, portulacæ, rosarum, succum sedi, sonchi, solani, lactucæ, cicutæ.* Hæc medicamenta refrigerantia non solùm ulceri, sed etiam partibus circumjacentibus, & vicinis imponunt, ideòque etiam unguentis, oleis, aliisque hujus farinæ præsidiis utuntur, ità sunt unguentum *de cerussâ, album Rhasis, album camphoratum, rosaceum, populeum, refrigerans Galeni, santalinum. Oleum rosaceum, violaceum, ovi albumen, lac, acetum, oxycratum*, & id genus alia. Ori ea medicamenta, quæ refrigerant, administrant, ut sunt *syr. de Nymphæâ, endiviâ, violar. cichor. portulacâ*, itèm *quatuor seminum majorum frigidorum emulsiones, juscula &c.* Cœterùm frigidorum medicaminum applicatione facilè ex nativi caloris extinctione multi in gangrænam, & sphacelum, ac ipsam mortem incidunt; obstructis nàmque meatibus, & porositatibus, major particularum salinarum, acidarum &c. agitatio, & exaltatio excitatur, ac inflammatio, deindè gangræna, & sphacelus.

Frigidam ulceris intemperiem calefacientia requirere dicunt, ideòque ad calida topica recurrunt, qualia sunt *oleum hypericonis, nardinum, irinum, rutæ, anethi, de spicâ, chamæmelinum, terebinthina, ceratum de betonicâ, vinum calidum* cum spongiis applicatum. Et quidem varia linimenta, & unguenta ex his paratà ulceri imponunt. Extrà verò,

&

& partibus vicinis imponunt fomenta *ex decocto saluiæ, hyssopi, absynthii, pulegii, rutæ, roris marini, lavendulæ, origani, menthæ, fol. lauri* parata in vino generoso. Quòd si magis calefacere intendunt, *oleum euphorbii* adhibent, aut *de piperibus* instillant. Verum enim verò hæc medicamenta calida non ad Galenistarum nutum excalfaciunt, sed juxta partis dispositionem agunt, & nisi exilissimas particulas internas ad motum adigant, nullum in parte calorem excitare possunt. Si motus excitetur, paulatinâ agitatione fieri debet, aliàs ab uno contrario in aliud absque ullo medio fieret transitus, & phlogosim potiùs excitaret, quàm ad naturalem temperiem partem adigeret, & ulceris salia intensiùs agerent, fierentque exedentia, præcipuè cùm ista vulgarium medicamenta ob lentorem porositates obstruerent, & intensissimam salium fermentationem excitarent.

Humida intemperies siccantia desiderat, verùm quia ulcus ex se exsiccantia requirit, si deindè humidum fuerit, fortiora requirit exsiccantia, quàm ulcus simplex usurpat, qualia sunt *radices cyperi, marrubium, salvia, chalcitis, plumbum ustum, ferri squama, lithargyrium, cerussa, minium, thus, mastiche*, & his similia, ex quibus secundum intemperiei humidæ gradum varia cuique ulceri medicamenta parant. Quò ulcus humidius est, eò fortiora requirit exsiccantia; si verò minùs humidum sit, mitiora exigit exsiccantia. Lavant, deterguntque ulceris sordes vino, vel poscâ, in quibus adstringentia, & siccantia, ut *radic. cyperi, hypericum, salvia, absynthium, betonica, rosa* cocta sint, deindè dictis medicamentis pulveretenus ulcus inspergunt. Quàm varia sint hæc vulgarium medicamenta siccantia ad humidæ intemperiei sanationem, facilè quisquàm, qui vix chirurgiam à primo limine salutavit, conjicere potest; ferrum nàmque, ut diximus, estò siccissimum sit, spongiæ humiditatem destruere, atque siccitatem in illam inducere nequit, sed per expressionem, vel evaporationem exsiccatur: ità est humida ulceris intemperies, nisi foràs eliminetur per evacuationem sensilem, vel insensilem, nequaquàm curatur.

Sicca tandèm intemperies humectantia exposcit præsidia, eapropter parti aquam calidam applicant triplici modo, fotu scilicet perfusione, & balneo. Fotus fit spongiâ, panno, stupâ, aut gossypio, & hic modus commodior existimatur. perfusio autem, & balneum non ità commodè adhibentur. Utiliùs est, si ulcus hydroleo tepido foveatur, quàm aquâ; aqua namque tepida actuali calore partem calefacit, poros aperit, & calorem dissipat, iterùm post fotum refrigerat, quod prohibet oleum admistum, quia lentore suo poros obstruit. Post fotum sequens cataplasma humectans applicant, ut

℞. *fol. malv. ad mollitiem coctor.* ℥.ß.
farinæ hord.
tritici ana. ℥.ij.
amygdal. d. contus
mellis cocti ℥.j.

Croci ℈. ß.
ping. porci q. s.
m. in mortario & f. cataplasma.

Vel sequenti linimento humectante utuntur, ut

℞. *fol. malv. contus. lib.* ß.
butyri recentis ℥. viij.
m. coquantur ad mollitiem usque, trahiciantur, & deinde adde
Olei liliorum albor. ℥. jß.
m. f. linimentum.

In siccâ intemperie vitet chirurgus exsiccantia, usque dùm intemperies haec in totum abiit, nàm aliàs curatio pertinax & difficillima reddetur.

In intemperie compositâ medicamenta utrique qualitati opposita ahibent. intemperie sublata sarcoticis utuntur, & quidem in calidâ minus calidis, in frigidâ minus frigidis, in humidâ minus humidis & in siccâ minus siccantibus, ne pars intemperata in eandem relabatur intemperiem.

Quis agaso unâ horâ non evaderet medicus Galenistâ, medendi indicatione desumptâ in omnibus morbis ab intemperies circulum committunt vitiosum, nàm calide frigida, frigida calida, humidę sicca, & siccę humida praesidia applicant, eapropter vulgarium medicina est caloris, frigoris & dogma ac proinde facta est fabula vulgi.

Intemperiei curationem ita instituimus, ut ulcus quantum fieri potest non negligatur. Si tamen utrique simul succurri non possit, ei quod magis urget chirurgum magis intentum esse oportet. Si itaque sit calida, utimur *foliis ebuli, & nicotianae tepore imbutis, vel aquâ spermatis ranarum, phlegmate vitrioli, aquâ vitrioli, plantaginis sale Saturni impraegnatâ, vel aquâ lapidis medicamentosi, his aquis utimur tepidis, lacte tepido, linteis sanguine leporino illitis.* In frigidâ utimur *spiritu vini, tùm simplici, tùm camphorato, tùm etiam aquâ reginae Hungariae, aquis stillatitiis juniperi, florum camomillae, balsamo sulphuris terebinthinati, anisati, juniperati &c.* In humidâ omnia siccantia describenda capite praecedenti, de ulcere cum humorum affluxu conveniunt.

In siccâ tandèm cuncta exsiccantia vitanda, conveniunt humifacientia, & praecipuè fotus ex sequenti decoctione, ut

℞. *Althea,*
malvae ana m. j.
flor. viol.
papav.
Nymph. ana ℥. j.
Coque in aquâ fontis, vel lacte vaccino, aut caprillo, & cum spongiâ tepidè applicetur decoctio, vel immergatur pars exulcerata in ipsam. Si ex alimenti defectu dependeat, quod pars non attrahat, cibo euchymo, & facilis distributionis utimur. Si atrophiâ laboret, ejus curatione removetur.

Cap. XII.

De Ulcere cum humorum affluxu.

Rarissimè sola intemperies ulcus comitatur, sed interdùm ipsa cum humorum affluxu conjungitur, quam materialem intemperiem nuncupant vulgares, illamque esse volunt quadruplicem scilicet

cali-

calidam, frigidam, humidam, & siccam. Cæterùm hunc humorum affluxum excitant acidi, salsi, vel aliùs similis indolis humores in ulcus decumbentes, vel stagnantes, & nisi his circulatio, vel resolutio restituatur, sive, ut vulgares inquiunt, talis materialis intemperies tollatur, ulcus nullam admittit sanationem.

Signa.

Ulcus cum humorum affluxu deprehenditur non solùm ex labiorum, sed etiam circumjacentium, ulceris partium tumore. Deindè ex dolore, præcipuè si nervosæ afficiantur partes. Tertiò ex excrementorum copiâ emanantium, quæ major, quàm pro ulceris magnitudine esse solet. Denique etiam, licèt omnia, quæ ad curationem necessaria sunt, adhibeantur, sanatu difficile est; humorum nàmque affluxus curationem moratur.

Causæ.

Communiter vulgares humorum affluxûs causas assignant plures, & primò peccantium succorum vel in toto corpore abundantia, vel in aliquâ corporis parte, in hepate scilicet vel liene. Deindè natura irritata, & stimulata quantitate, vel qualitate se exonerat, expellit, deponitque in partem exulceratam. Postmodùm, ubi pars affecta propter dolorem, aut calorem pravos ad se allicit humores. Tandèm vel dùm ad partem in loco inferiori positam humores utpotè graves suâ sponte defluunt, aut aliàs ad partem imbecillem, & ignobilem moventur, ac ibi stagnant. Non confutamus Galenistarum causas, quia ineptias sapiunt, vitiosos nàmque assignant humores, sed quo laborent vitio, silentio involvunt. Confugiunt ad hepar, tanquàm ad omnium morborum patronum, vel ad lienem tanquàm ad humoris melancholici cloacam. Naturam se exonerantem in debilem, & vilem culpant, & humores gravitatis accusant. Deindè apud languentes oraculi instar, non ex tripode, sed ex quadrupede potiùs naturam commendantes, hæc verba semper pronunciant: *Natura est morborum medicatrix, medicus naturæ minister*, & nos hos ridemus sanè medicos cum *Empedocle*:

Jàm quod mortales naturam nomine dicunt,
Hoc nihil est.

Cum nesciant ipsi, quid dicere velint his verbis nihil significantibus. Est itàque apud ipsos natura Deastra morborum, & sanitatis effectrix, & velut Achillis hasta, quæ ferit, & sanat:

Una manus vobis vulnus, opemque feret.

Inquiunt calorem, & dolorem attrahere, uerùm in rerum naturâ nullam attractionem fieri contendimus, nec ullam dari aliam præter mechanicam, qua nimirùm id, quod trahitur, corpori trahenti alligatur, atque affigitur.

Humorum affluxum in ulcere secundum nostram sententiam causant pororum, vel canaliculorum obstructiones; detinetur nàmque sanguinis, vel lymphæ, succi alimentitii, vel aliarum substantiarum

fluidarum copia in circumjacentium ulcerum particulis a partium texturâ immutatâ. Hæc in loco laborante cumulatur, stagnat adeò ut non solum porositates & canaliculi implentur sed etiam distenduntur & sanguinis limphæ succi nutritii vel aliarumque substantiarum liquidarum transitus magis impeditur, Ibidèm acescunt exaltantur hi liquores & subjectarum partium fibras vellicant ac dissecant ac proinde dolorem & calorem excitant. effluit interim ab ulcere pus vel sanies ichor vel sordes &c.

Prognosis.

Vlcus cum humorum affluxu difficile curatur qnia ex affluxu ulcus humidum redditur intumescit & dolor excitatur; maior tamen vel minor curationis difficultas pendet tum à maiori, vel minori humoris stagnantis quantitate, tùm etiam ab ejus majori, vel minori acrimoniâ, vel effluxus majori, vel minori quantitate.

Curatio.

Ulcus cum humorum affluxu curare non possunt vulgares, nisi fluxum, ejusque causam tollant, ac proindè sive in toto, sive in aliquâ parte totius, hepatis vitio, aut lienis vitiosus humor generetur, ejus genesim prohibent, humorem, qui affluit decenti modo præparant, evacuantque præsidiis, quæ tonsoribus patent, præcipuè si cacochymiâ exulceratus laboret. Postmodùm per aliquod temporis spatium ad talem affluxum digerendum, suppurationem promovent *digestivo ex ovi vitello, oleo rosaceo, & terebinthinâ* composito. Verùm hoc modo putredinem augent, & in causâ sunt, ut chirurgi longiùs trahant ulceris curationem, ac pro dirigendo ulceris affluxu, quotidianum constituunt censum, & ægri crumenam digerunt. Non equidem *Galenum* legunt vulgares, qui *in commento aph.* 22. *sect.* 5. expresiè docet: *In ulceribus putridis, & fluxione vexatis suppurantia non competere; putridis quidèm, quia illis addenda non sunt, quæ putredinem augere possunt; in fluxione vexatis verò, quia suppurantia affectam partem magis laxant, & disponunt ad recipiendam materiam fluentem.*

Deindè, nè humor ad partem affectam confluat, illum revellere, intercipere, repellere satagunt. Inter revulsoria præsidia fonticulos in oppositâ corporis parte excitant, qui fluenres humores, qui ad partem affectam confluunt, alio loco evacuant. Hos fonticulos necessarios esse credunt in ulceribus diuturnis, & rationem assignant; Cùm enim natura jam diu assueverit humores vitiosos per partem ulceratam evacuare, si ulcus planè claudatur, & aliquid humorum vitiosorum cumuletur, facilè fieri potest, ut in venas regurgitet, & in nobiliorem aliquam partem ruat, quod fonticulo præcaveri potest.

Cæterùm tantùm abest, ut fonticuli ulcera habentibus emolumento sint, quin potiùs detrimento, quia pro diuturno curando ulcere, novum, & diuturnius excitant, & ex per-

permanente ulcere ulcerati salutem mendicant; præstaret, ut primum ulcus sustentaretur globulo, chartâ bibulâ, & hederæ folio. Imaginantur per fontanellas, quasi per fontes, morbos exhauriri, quasi vitiatis humoribus per novum emunctorium ad vulgarium nutum se naturam exonerare credunt, & illorum jussibus obedituram seriò sibi persuadent. Vitiatos citant humores, ut personaliter compareant ad finem providendi, aliàs &c. Nulla est communio inter illa membra opposita, quia salebrosa est via, neque anatomicorum solertia usque modò peculiares invenit ductus, quibus degeneres humores in brachium, femur, & tibiam deferantur. Excrementum, quod è cauterizato loco emanat, non diffitis è partibus venit, quia non præexistebat, sed est geniale, optimum, & laudabile partium nutrimentum, quod in degenerationem abit. Hoc turpe, & putidum ignorantiæ asylum, ad quod pro excrementorum expurgatione confugiunt vulgares, non solùm humano generi officit, sed impietatem sapit, & implicitam contra Deum blasphemiam involuit; quippè in hominis opificio insufficientiæ eum accusant, quòd necessaria ignorârit emunctoria, quasi tot non condidisset, quot erant necessaria. Prætereà membrum cauterio infectum debito defraudatur alimento, naturale amittit robur, extenuatur, macilentum evadit, & multoties atrophias, erysipelata, inflammationes, gangrænas, & sphacelos subit, præter assiduas callositates, carnium excrescentias, & sanguinis profusiones.

Ulcerum affluxum intercipiunt defensivis, quæ supra partem exulceratam in parte sanâ versus vasorum radicem, in locis ubi venæ majores, & magis conspicuæ sunt, imponunt, quæ vasa, per quæ humor affluit, constringunt, & humorem retropellere tentant, ex siccis, & adstringentibus parant, *ex sanguine draconis, bolo armeno, balaustiis, flor. ros. rubr. cortic. granat. myrto, alumine cum albumine ovi, ol. myrtino, rosaceo, poscâ, vino austero, aquis adstringentibus &c.* ex quibus cataplasma, vel alia medicamenta parant. Sed concesso, quòd hæc constringendi potestatem habeant, vasa humores adducentia, & consequenter ipsorum affluxum impediendi, iisdem de causis talia defensiva noxia sunt; quandoquidèm si constringunt arteriolas sanguinem deferentes, angustiabunt quoque venulas, & lymphaticos ductus, sanguinem superfluum, & aquosam humiditatem à parte abducentes, & reportantes. Undè magis stagnabunt liquores in loco ulcerato. Pro defensivis deligandæ essent potiùs arteriolæ, si hoc absque salutis noxâ fieri posset.

Humorem denique affluxum, qui in membro ulcerato adhuc fluctuat, repellunt; ideòque partem exulceratam, vel ei proximam abluunt *aquâ aluminosâ, vitriolatâ, aquâ, vel decocto plantaginis, rosarum, balaustiorum, radic. cyperi, pentaphylli &c.* Sed hæc repellentia acida, austera, atque adstringentia medicamenta multis de causis suspecta sunt, nàm partium porositates constipant, &

sanguis magis incrassatur, & coagulatur ab ipsis, & cùm humor parti jàm impactus est, repelli nequit, & pessima mala subsequi solent. Insuper explicari, aut intelligi nequit, quomodò, & per quas vias fieri debeat talis repercussio, quod enim perpetuò à corde mittitur per arterias in omnes corporis partes, sanguis est: ad hoc igitur, ut sanguinis in locum ulceratum affluxus impediatur, necesse est, ut cordis motus cesset, vel arteriolæ in affectam desinentes partem occludantur. Prætereà adhibitis repellentibus magnum non tantùm damnum percipitur, verùm etiam ulcus augetur, nullo igitur prorsùs modo adhibenda sunt ob infelicem successum, quia humor ad alias corporis partes repercussus majora inferre potest incommoda. Sunt repellentia frigida, & humida in eorum sententiâ, quadere densantia, & adstringentia potiùs, quàm repellentia appellari debent, quia partem affectam, ejusque vasa comprimunt, contrahunt, adstringunt, affluxumque humorem densant.

Interim ulcus pulveribus exsiccantibus tractant, ut *Lithargyrio, tutiâ, plumbo usto, corallis, bolo armeno, chalcitide &c.* Postmodùm sarcoticis utuntur, & tandèm ulceri carne repleto epuloticis cicatricem inducunt.

Ulcus cum humorum affluxu, cum intemperie materiali appellatum à vulgaribus exsiccatione indiget, si *Hippocrati, & Galeno* credimus, vel ex aliorum sententiâ acidum temperantibus, & salia obtundentibus, ac castigantibus. Prætereà excrementa, quæ in ulcere generantur, vel confluunt, & medelæ impedimento sunt, tolli debent. Eapropter sedulæ danda est opera, ut tenues superfluitates exsiccentur, crassæ abstergentur, & optimum intereà nutrimentum in corpore gignatur, & in affectam partem fluat, ut amissam substantiam denuò gignere queat. Ad hunc itàque finem primò si sanguis abundet, tenui victu imminuenda est pletora, nàm ut Hispani dicunt: *La dieta es una continua sangria.* Præterquam quòd tenuis victus ulceratis salubris est, & magnum succi alimentitii proventum minorat. Postmodùm si lymphæ, vel aliarum substantiarum fluidarum copia in causâ sit, catharticis hos humores exturbantibus res peragenda est, ut *resinâ jalap. extract. gummi gamandræ, mechoacæ, Diacarthami, vel conservâ florum persicorum &c.* Hæc nàmque pororum, & canaliculorum obstructiones reserant, & circulatio restituitur.

Deindè alkalia, quæ acidum absorbent, propinanda sunt, *ut c. c. philosophicè præp. stibium diaphoreticum, alkali cancr. fluviatil. corall. præp. oculor. cancr. pulvis, sal volatile c. c.* Decocta lignorum *sassafras, guajaci, juniperi, visci querni* maximoperè conducunt ad resolvendum affluxum per sensilem, sive insensilem evaporationem. Similiter potiones vulnerariæ ex herbis plurimo alkali volatili abundantibus, *ut scabiosâ, scordio, carduo benedicto, alchimillâ, pilosellâ &c.* Itèm *tinctura martis aperitiva.* Potus ordinarius sit decoctum herbæ Theæ.

Quò ad topica parti ulceratæ me-

medicamenta mitiùs exsiccantia, & detergentia conveniunt, ut nitrosâ, aut amarâ facultate prædicta, quæ excrementa producta abstergere, & blandè tenues humiditates exsiccare valent, hujusmodi erunt *balsamus proprietatis*, *vel emplastrum fodicationum*, *vel stipticum Paracelsi*. *Emplastrum de lapide calaminari*, quoque ulcera manantia deficcat, & cicatrice claudit, cujus compositio est:

℞. *Lapidis calaminaris*,
tutia prap. ana. ℥. ij.
terebinthina ℥. ß.
Cera citrina,
resina ana ℥. j.
Lithargyrii ℥. ß.
olibani,
mastiches,
tragacanth. ana. ʒ. j.
olei rosar. &
myrti ana ℥. ij.
f. empl. s. a.

Unguentum Rubeum, sive *de minio camphoratum* potentissimè manantia ulcera exsiccat, & humorum acrimoniam obtundit, ut

℞. *Olei ros. lib j. ß.*
Lithargyrii ℥. ij.
minii ℥. iij.
Cerussa ℥. ß.
tutia prap.
Camphora ana ʒ. iij.
Cera alba ℥. ij.

Liquatam ceram cum oleo lento igne misce in mortario plumbeo, cum reliquis rebus tenuissimè tritis.

Unumquodque horum topicorum per se ulceris aciditatem immutare, excrementa abstergere, tenues humores exsiccare, carne implere, & cicatricem inducere valet absque alieni medicaminis ope.

CAP. XIII.

De Vlcere cum inflammatione.

NOn tantùm peccantium succorum affluxus ulceribus supervenit, sed pro succorum diversitate diversi emergunt tumores, ac propterea fieri non potest, ut ulcus sanescat, quin priùs intumescentia cum eo conjuncta removeatur. Sæpissimè ulcera inflammatio deprehendit, quæ ortum ducit ab impedito circulari sanguinis motu in partibus ulceri circumpositis.

Signa.

Cognoscitur ulceri complicatam esse inflammationem ex tumore cum tensione, calore, rubore, dolore, partis pulsatione, & febre.

Tumor oritur ab intercepto circulari sanguinis motu in suis conceptabulis obstructis, in quibus stagnat, & liber denegatur transitus, eo sanè modo, quo superficialibus cujuspiam membri venis arctiori pressis vinculo, & sanguinis motu in ipsis impedito, talis membri intumescentia subsequitur. Quædam conceptabula tamdiù distenduntur, donec rumpantur, & sic sanguinem intùs contentum effundunt, qui stagnans tumorem, & tensionem efficit.

Calor intensior oritur ab intensiori particularum motu in sanguine stagnantium, & quia quasi vi transeunt, & circulant, effervescunt, & eò magis dum suppuratio-

nem ſubeunt, qui calor utique non excitaretur, ſi particulis liber permitteretur tranſitus.

Ruborem cauſat ſanguis diffuſus, & efferveſcens inter tunicas, & fibrillas, vel inter obſtructa vaſa, cui circulationis motus denegatur, & ſe expandit.

Dolor provenit, quia membranæ, & fibrillæ, quaſi violentiâ premuntur, tenduntur, contrahuntur, criſpantur, convelluntur, imò ſæpè quidèm lacerantur, diſrumpuntur à ſtagnantis ſanguinis particulis acidis, quæ inter partis laborantis membranas, & fibrillas incuniantur ad ſpinæ ſimilitudinem, undè doloris ſenſus emergit. Sed de doloris cauſâ fuſiùs diximus in noſtrâ *Trutinâ de capitis dolore*.

Pulſatio ortum ducit ab arteriis compreſſis à ſanguine evaſato, qui ſtagnans intumeſcentiam parit, comprimuntur arteriæ, & fortis fit earum pulſatio, quæ aliàs arteriis liberis exiſtentibus, tàm vehemens non perciperetur.

Febris quoque inflammationem comitatur, quòd in ſanguine evaſato ſalia alkalia cum acidis particulis commiſcentur, ex quibus fermentationis motus excitatur, ut videre eſt in liquorum alkalicorum, & acidorum miſcelâ, qui motus tunicis, & fibrillis impertitus illas depravatè agitat, & febris progignitur.

Cauſa.

Proxima cum partibus ulceri immediatè proximis complicata cauſa fingitur à Galeniſtis ſanguis, & quidèm in legitimâ purus, in illegitimâ verò non ità purus, ſed cum aliorum humorum copiâ miſtus; ex hac humorum varietate contingit, ut ſanguis nunc lenior, nunc acrior, modò craſſior, modò moderatus, ut in legitimâ deprehenditur, & hinc fit, ut juxta variorum humorum exorbitantiam ſub variis larvis emergat inflammatio. Illegitimam triplicem eſſe dicunt, vel ſanguini inflammationem cauſanti admiſta eſt bilis, & dicitur eryſipelatodes, vel permiſcetur pituita, & nuncupatur inflammatio œdematodes, vel in ſanguinis maſſâ melancholia exorbitat, & vocatur ſcirrhodes.

Verùm vulgares hæc ſententia fallit, ità inflammationem perrumpentes; nàm eryſipelas non fit à ſanguine, ſicut inflammatio, & ſic inflammatio eryſipelatodes ruit; nec rectè œmatodes cognominatur, quia non datur inflammatio œdematodes, cùm ſit verum œdema; Scirrhodes dici poteſt, nam non ità facilè curatur, quia ſcirrhus eſt affectus contumax, periculoſus, & facilè in canorum degenerans, præcipuè ſi imprudenter medicamentis tractetur.

Cæterùm hoc inflammationis diſcrimen magnâ indiget explicatione, cùm ſanguis apud vulgares ſit quatuor humorum congeries, quam non facilè ipſi venantur, ſed recentiores ità rimantur: Inflammatio dicitur legitima, ſi intumeſcentia circumpoſitarum ulceri partium fiat ab illâ ſanguineæ maſſæ portione, quæ convenientium circulationum ope in corde, cæteriſque viſceribus depurata, atque ſpiritualizata fuit,

& deindè in parte inflammatâ stagnat, vel ob vitium ibidem contractum, vel ob viarum angustiam. Vel dicitur inflammatio erysipelatodes, Si sanguini inflammationem parienti admisceatur bilis, sive potiùs sanguineæ massæ portio, quæ ob multiplices filtrationes, & circulationes nimiùm attenuata, volatilizata, & æstuosa est. Vel nominatur œdematodes, si pituita, sive meliùs illa sanguinis portio, quæ ex chylo (ut dicunt) noviter facta fuit, sanguini inflammanti permiscetur, nec sufficienter circulata, librata, ac præparata est, sed sanguis potiùs crudus, & non multùm spirituosus. Vel scirrhodes, si in sanguineâ massâ melancholia exuberet. Sive crassa sanguinis pars, fæculenta, tartarea, quæ post multas fermentationes, ac spirituum evolationem superest. Sanguis hic adeò quantitate peccat, ut non solùm magna vasa distendat, sed etiam parva, & cùm contineri non possit, effunditur à foraminulis admodum roris, & à partibus carnosis combibitur. Ad causas antecedentes referunt partem mittentem validiorem, & recipientem imbecilliorem, quæ imbecillitas vel naturalis est, vel adventitia.

Inflammatio in partibus ulceri circumpositis fit ab impedito circulari sanguinis motu. Hoc impedimentum aliquandò ortum ducit à causâ externâ, ut contusione, puncturâ &c. Vel sex illæ causæ non naturales dictæ etiam inflammationem excitare valent, sanguini præbentes in vasis stagnationem, vel evasionem inter tunicarum, & fibrillarum interstitia; disruptis nàmque, vel obstructis arteriolis, sanguis extravasatus, vel obstructione impeditus ob spirituum dissipationem acescit, grumescit, ductuum sanguiferorum extremitates claudit, & pus subit. Interdum pendet à causâ internâ, ab obstructionibus nempè atteriarum capillarium [dùm transit ab arteriolis in venas) inductis à sanguine crasso, & glutinoso, in quo acida exorbitant salia, & in vasis suis subsistit, & stagnat. Idem sanguis absque crassitie, & glutine esse potest, sed spirituosus, qui inter membranas, & fibrillas effusus, vel in suorum conceptabulorum extremitatibus remoram facit, subtiles evolant particulæ, motum amittit, concrescit, & diù hærere nequit, quin acorem concipiat, & quia est, quasi extra proprias ædes depositus, proscriptus, & vitalitate destitutus in corruptionem, & pus abit, & sic abscessum parit.

Ex quibus colligimus secundum nostram sententiam non tantùm plurimo, sed etiam minimo sanguine abundantes inflammationi obnoxios esse. Hinc quoque eruimus frustaneam esse maledictam sanguinis missionem in inflammatione curandâ.

Effunditur sanguis è suis conceptabulis in partium intercapedines propter eorum apertiones vel anastomosim, vel per diæresin, vel per diabrosin.

Prognosis.

Inflammatio non nimis in profundo latens & corpus non sit cacochymum

chymum, aut debile, facilè resolui potest; omnis enim inflammatio, quæ per insensilem evaporationem non resoluitur, suppurationem accersit, vel si perperàm tractetur, in gangrænam degenerat, & quandòque mortem affert. Inflammatio in partibus adenosis facillimè in gangrænam, & sphacelum desinit. Si tandèm calor, dolor, & cætera imminuuntur accidentia, tumore superstite, periculum imminet.

Curatio.

Curationem inflammationis cum ulcere conjunctæ exordiuntur Galenistæ à venæ sectione, quam præsertim maximè necessariam existimant, siquidèm sanguine detracto, qui inflammationem faciebat, tumor, calor, rubor, & cætera accidentia desinant oportet; verùm phlebotomiâ prohibere intendunt, si verũ est, ne novus sanguis ad partem affluat, respiciũt ad posterius sed priùs illapsum intactum in partium intercapedinibus relinquunt, & sic perperàm bardum celebrant medicamentum. Deindè blando utuntur purgante juxta humoris à sanguine peccantis exigentiam, abstinent à vehementioribus dejectoriis, quia ab his humores impetuosè commoventur, & in partem laborantem impelluntur. Postmodùm alterantibus qualitatum excessum in humoribus emendant, & quia inflammatio requirit partis refrigerationem, ad intensum calorem restinguendum, refrigerantibus utuntur, ut *Lactucâ, violâ, portulacâ, Nymphaea, cichorio, seminibusque frigidis.* Verùm refrigerãtia tubulorum obstructiones augent, humores coagulant, & ex auctà obstructione vehementiùs agitantur, tumor supervenit major, & inflammatio ad gangrænam apta redditur. Præterquam quòd *refrigerantia*, juxta *Hippocr. aphor., ulceribus sunt hostilia.*

Post hæc commendant præcipuè revulsionem in fluxionis principio, cui satisfacere putant insensibiliter evacuãdo, frictionibus, cucurbitulis, similibusq; præsidiis. Deindè vitiosũ humorem, qui jàm affectum obsidet locum, sed non dùm firmatũ repellere tentant *succo solani, sedi majoris, lentis aquaticæ, portulacæ, acetosellæ &c.* Cæterùm abstinendum est à repellentibus, quia humorem intropellunt (sed hæc verbo tenus repellũt), & repulsum ad partes nobiles demãdant; prætereà ulceri nocent, ut diximus. In inflammationis deindè statu, & declinatione discutientia adhibent, ut stagnans sanguis discutiatur, utuntur fotu ex decoctione *malvæ, meliloti, fœnu græci, chamomillæ, sambuci &c.* Sed hæc cùm constent ex rebus mucilaginosis, atque crassis magis claudunt insensiles partis affectæ meatus, humoribusque incrassatis, transpirationem impediũt, ac proindè nullatenùs uti debent.

Inflammatio ulceri conjuncta curatur obstructionis vasorum reseratione, vel sanguinis effusi resolutione, ac proindè primò incommodo occurremus, si medicamenta, quæ acidum absorbent, adhibeamus, ità sunt illa, quæ plurimo constant alkali; nàm sanguini fluiditatem restituunt, & circulationem consuetam promovent, talia sunt *sanguis hirci ad pleuritidem, extractum papaveris rhaedos,*

dos, oculi cancrorum, cornu cervi philosophicè præparatum, stibium diaphoreticum, ebur sine igne paratum, corallia præparata, sperma Ceti &c. ut

℞. *Sang. hirci* ℥.*j.*
c. c. philosophicè prap. ℈.*ij.*
ocul. cancror. ℥ ß.
salis volatilis succini gr. iij.

m. f. pulvis, & divide in sex schedulas æquales, & utere manè, & vesperi in aquâ stillatitiâ papaveris rhæados, vel cum potu calido herbæ Theæ, vel in decocto radicis chinæ, & salsæ parillæ; Hæc nàmque alkalia ità conformatas habent vacuitates, in quibus particularum acidarum cuspides incuniantur, ut obtundantur, infringanturque & stagnans sanguis acidis particulis destitutus fluidior reddatur, & consuetam, ac naturalem nanciscatur circulationem.

Sanguinem effusum resolvunt diaphoretica, ut *Bezoardicum minerale, stibium diaphoreticum, unicornu, mistura simplex, sal volatile c. c. ejusque spiritus rectificatus, sal volatile cardui sancti &c.* Hæc non tantùm coagulata dissolvunt, & fluida reddunt, sed sudorem promovent, peccantemque expellunt materiam, imò ipsum sanguinem effusum, aciditatum, coagulatumque resolvunt, acidi vis infringitur, nova coagulatio impeditur, & interim tàm sensibiliter, quàm insensibiliter per suos ductus resoluitur. Quòd si sanguis ob lentorem in resolutionem non habeat, ad dissolvendum magni æstimamus *spiritum tartari, salis armoniaci, vel fuliginis*, & ad hunc etiam finem diuretica magnoperè prosunt, ut *lapis prunellæ, floris salis nitri, sal stipitum fabarum, spiritus salis dulcis &c.* Si dolor in inflammatione ulceri conjunctus maximè urgeat, anodyna diaphoreticis commista celebramus; hæc nàmque dolorem sedant, vitam consopiunt, acidos aculeos obtundunt, & vim diaphoreticam augent, ut

℞. *Diascordii Hieronymi Fracastorii* ℈. *ij.*
stibii diaphoretici gr. xii.
bezoardici mineral. gr. iij.
anodyni minerali. ℈. *ß.*
m. f. pil. v.

Interim pars inflammata topicis non destituatur præsidiis, sed foveatur *spiritu vini camphorato, aquâ reginæ Hungariæ, vel decocto sulphuris cum urinâ*, conducitque *succus cancrorum fluviatilium* calidè impositus, & sæpè renovatus. Itèm *aqua vitrioli, vel lapidis medicamentosi* calidè applicata. Similiter *emplastrum de spermate Ceti cum camphorâ, & croco.* Verùm præ cœteris excellit decoctum ex blandis diaphoreticis, & aromaticis, *ut radice ireos, rore marino, menthâ, scordio, flor. sambuci, chamomillæ &c. cum spiritu vini camphorato, & aquâ Reginæ Hungariæ.*

Quòd si hisce adhibitis, phlegmonis materia ob aliquam crassitiem & nimiam copiam resolui nequeat, fortia calefacientia, & exsiccantia vitare oportet, ne ipsorum ope tenuiores particulæ, crassioribus remanẽtibus, exhalẽt, & inflãmatio in scirrhum degeneret; undè mediocria cale-

calefacientia loco affecto sunt applicanda, ut contentus in eo sanguis absque ullo capitis mortui residuo resoluatur. In inflammatâ etiam parte perpetuò eò respiciendum est, ne topica sint nimis calida, nàm sicut ignis nimio suo calore res corrumpit, & scindit, ità & fibras plurimas ejusmodi remedia calidiora corrumpunt, & scindunt. Nec etiam frigida, humida, oleaginosa, & crassa esse debent, nàm obstructis poris, magna particularum fermentatio succedit, & facilè in gangrænam, & necrosim terminari potest. Si verò sanguis neque resolui, neque in naturæ gratiam redire potest, inflammationem in abscessum, & sanguinem in pus abire oportet.

Recentiores in inflammatione sanguinis missionem admittunt, præcipuè si sanguis nimis premens dolorem inferat, & inflammationem augeat, quandò scilicet sanguis circa inflammationis locum plus colligitur, quàm ipsæ venæ absorbere possunt, & simul ex illâ vehementi pressione periculum sit, ne membranæ, ac vasa extendantur, & fibræ rumpantur. Hoc in casu phlebotomia celebrari potest, ut nimium sanguinis motum moderemur, sed interponenda sunt temperantia, aliàs venæ sectio plus obesse, quàm prodesse potest. Phlebotomiâ enim non intendimus sanguinis derivationem à parte affectâ, cùm, circulatione detectâ, sanguinem per partem affectam circulari sit sole clarius, sed venæ sectio hoc in casu præstabit, quòd sanguinis impetum, & copiam diminuat, undè arteriarum, vasorumque latera concidunt, porisque eorum minus patulis factis, tanta humorum trajectio, & pressio fieri non potest, & præcavetur, quo minùs per pressionem à tergo sequentem, vel profundiores emergant obstructiones, vel ipsarum fibrarum ruptiones.

Si tandèm nec obstructio à sanguine excitata reseretur, nec sanguis extra sua vasa effusus, & in grumum concretus resolvatur, inflammatio discuti nequit, & abscessum fieri necesse est: quod facilè deprehenditur ex majori doloris intensione, & febris accensione, ut prædixit *Hip. 2. aph. 47. Dùm pus fit, dolores, & febres accidunt magis, quàm confecto.* Tunc suppuratio promovenda est externis remediis maturantibus, magis scilicet poros obstruentibus, qua obstructione factâ, interior promovetur fermentatio, ac proindè ruptis tubulis, materia extravasata, quæ in illis stagnabat, in unum congeritur focum, & in pus transit. Si concocta materia per ulcus liberè fluere nequit, aperiendus est abscessus, & idoneis curandus est medicaminibus, sublatâ namque inflammatione, facilè ulcus sanatur.

Cap. XIV.

De Vlcere cum Erysipelate.

Multoties ulceris curationem impedit superveniens erysipelas, non immeritò itàque de erysipelate ulcus comitante impræsentiarum agamus oportet; si enim non submoveatur erysipelas, ulcus curari impossibile est.

Ery-

Erysipelas dicitur græcis, latinis verò *ignis sacer*, propter acriorem calorem, qualem ægri in ambustis sentiunt, vel ignis dicitur sacer i. execrandus; à nonnullis medicastris *ignis sylvestris* appellatur, quasi efferatus ob fervoris ferociam.

Erysipelatis subjectum frequentissimè est cutis externa, atque extrema, interdùm etiam membranæ, ac viscera interna, ut pulmo, cor, ventriculus, hepar, uterus &c.

Differt erysipelas ab inflammatione jàm superiùs tractatâ, nàm in hac calor ardens minor est, in illo vehementior, quia interdùm cutem sic urit, ut vesiculæ excitentur. Differunt & dolore in inflammatione siquidèm dolor est comprimens, & pulsans, in erysipelate verò dolor est mordens, & acicularum instar pungens. Differt colore, nam si digito pars inflammata prematur, permanet rubra, in erysipelate verò, admoto digito, recedit, cutis albescit, sed remoto, illicò rubescit. Præterea erysipelas colorem pallidum, vel flavum, vel ex utrisque mistum retinet, inflammatio verò rubrum. Tumor major in inflammatione, & non ità à premendo cedit, qui tamen in erysipelate non observatur. Distinguitur etiam ratione subjecti, nàm erysipelas cutem tantùm obsidet, inflammatio verò præter cutem subjectam quoque carnem occupat. Inflammatio omni tempore, eodem in loco infixa consistit, & erysipelas facilè serpit de loco in locum, & ignis fatui instar modò in hac, modò in aliâ parte. Humor quoque erysipelas producens tenuior est, quàm inflammationis. Tandem erysipelas ex febre acutâ discriminatur à phlegmone, quæ tertianæ motum habet.

Signa.

Erysipelas horripilatione incipit, calor intensior, & volatilior subsequitur, post quem febris cum siti, oris amarities, & vigiliâ, quæ ad tertianæ typum accedit, & erysipelas antecedit. Adest in parte dolor acicularum instar pungens, color rubicundior apparet, qui loco sæpè mutatur ignis fatui instar, ac defervescente humore, ad flavedinem magis vergit. Tumor non tàm altè elevatur ob minorem humorum stagnationem, nec tensio adest difficilis, cedit quoque digitis prementibus, & color rubeus in album mutatur, qui tamen illicò rubescit.

Causæ.

Galenus pro erysipelatis causâ materiali bilem flavam statuit, & amaram non absimilem illi, quæ in cysti felleâ continetur, copiosior quàm par est in jecore genita, & ex hujus visceris robore ad imbecillam partem depulsa. Cæterùm parùm sibi constans idem *Galenus lib. 2. ad Glauc. c. 1.* ex tenuissimo sanguine, aut huic admistâ bile erysipelas fieri dictitavit, ex purâ verò bile herpetem potiùs produci, quàm erysipelas. Id quoque declaravi: *de tumoribus p. n. c. 10.* Hanc Galeni inconstantiam in tradendâ erysipelatis causâ materiali multis in locis quisquam animadvertere potest.

Sed errat *Galenus* cum suis Gale-

niſtis, nàm eryſipelatis color flavus non eſt, ut in Icteritiâ, nec pallidus, ſed rubicundus, teſtaturque potiùs ſanguinis, quàm bilis geneſim. Præterea ſanguineo temperamento prædíti, & ſanguine abundantes huic malo magis obnoxii ſunt, quàm bilioſâ temperie donati, & magnam bilis copiam habentes. Deindè appellant eryſipelas apoſtema igneum, quia fit ex bile calidâ, & ſiccâ ignis elemento correſpondente. Verùm videmus fruſtaneum bilis commentum, quia quæ ignis indolem imitantur, non ſunt de bilioſi humoris familiâ. Inſuper in æquivoco volutantur, accipientes humorem felleum pro bile, ut fuſiùs in *Trutinâ cap. de Icteritiâ* refutavimus. Undè falſum eſt quicquid de materiali eryſipelatis cauſâ ſectatores imaginantur, neque ſolidi quidquam habet eorum conjectura, quæ omnes morbos à quatuor humoribus mendicat, qui nunquàm tales in viventium corporibus fuêre, neque ii hos nunquàm viderunt, nec videbunt.

Dividunt in legitimum, & in illegitimum eryſipelas; legitimum eſt, quod ex ſolâ bile, vel naturali, vel non naturali fieri autumant; illegitimum verò dicunt, quod ex bile non ſolâ, ſed aliis commiſtâ humoribus originem ducit, ut ſi ſanguis bilem ſuperat, dicitur eryſipelas inflammatum, ſi bilis à pituitâ ſuperetur, vocatur œdematoſum, ſi tandèm bili prædominetur melancholia, dicitur ſcirrhoſum.

Dupliciter quodcumque producitur eryſipelas vel ex prohibitâ tranſpiratione ab aliqua cauſâ externâ productâ, vel ex alicujus corporis partis vitio, ut vulnere, ulcere, contuſione, fracturâ &c. Quoties tranſpiratio prohibetur, toties ultimum partium nutrimentum, quod in carnis poris retardatur, nè effluat ob pororum anguſtiam à cauſâ externâ cauſatam, à partium continentium calore agitatur & degener fit, naturamque eaſdem continentes partes irritantem acquirit & fermenteſcit & fermentationis actione tumorem coloris mutationem dolorem, febrem, cuncta reliqua in parte producit. Ita quoque aliquo exiſtente vitio in aliquâ parte fiunt eryſipelata, nàm vitium illud partis, ſi aſſidua tranſpiratione non ventiletur quod remanet proximum partis nutrimentum inficit: propterea fit ſuis fibris continentibus exoticum & eryſipelas excitat. Vltimum partium nutrimentum ex prohibita tranſpiratione in carnis fibris & in cutis poris retardatum ſalinam habet indolem ex cunctatione aciditatem concipit cui ſulphureæ aſſociantur particulæ, hoc mediante connubio, ſalinæ, acidæ & ſulphureæ, quia exiliſſimæ ſunt, fermentationis motum ſubeunt, quoniam per obſtructos cutis poros reſolvi nequeunt, à copioſioribus acidis coagulantur, & in obſtructam cutem impelluntur, in hae obanguſtias remanent, eamque magis obſtruunt, ſanguinem, reliquosque ſuccos circulantes retardant in exiliſſimis vaſculis non profunde latentibus, ſed in cutis ſuperficie exiſtentibus, & ex eorum vitiata texturâ & lubricis particulis vividior *rubeus color* apparet quam in inflãmatione, quæ in majoribus & pro-

fundis

fundis vaſis ex ſanguinis coagulo fit Ideoque digito premente, albeſcit pars quod in inflãmatione non ſuccedit. *Intumeſcentia*, *& reſiſtentia* in eryſipelate ſemper eſt minor quàm in inflãmatione, cum tubuli minores ſint, & ſtagnans materia non adeò copiosè congeratur, & cùm fluidior faciliùs per vaſa lateralia delabitur, nec tantam ſuſcipit fermẽtationem, undè acidæ, ſalſæ, acutæ, cæteræque particulæ in tubulorum fibrillas impingunt, quæ non diſtenduntur, quouſque rumpantur, ut in inflammatione, & hinc oritur potiùs pruritus, quàm doloris ſenſus, quia fibrillas afficiunt, & proximum cutis rete. Indeſinens fit ſaliumà ſanguine ſecretio, quæ ad cuticulam demandantur, & priorum ibi commorantium copiam adaugent, cuticulam diſtendunt, à cute divellunt, eamque in veſiculas elevant, diſtentæ cuticulæ poſt arctiores fiunt, & difficiliter particulis ſalinis datur exitus, & pauciores hac de causâ exhalant. Hæ veſiculæ ichore repletæ cernuntur, quem diſruptæ reddunt, verùm pus non ex[illegible]llant, quia partiũ corruptũ, non eſt nutrimentũ ſed ichor tenuis roris inſtar aquæ, lucidę, non abſimilis ſcatet, qui ſudore tenus inſenſibiliter exhalare debebat, in parte coërcitus fuit, & corrodentibus ſalinis particulis imbutus aquam cauſticam æmulatur.

Prognoſis.

Ulcus cum eryſipelate periculo non vacat, cùm ob partis imbecillitatem, tùm ob maximã humoris ſtagnantis copiã, hinc eſt quòd ſi mulrũ ſit in parte nutrimentũ degeneratum fermenteſcens, ità ut in continentibus altas egerit radices, ſatis rebelle eſt, vel à continentibus regi non potuerit vel pravam acquiſierit qualitatem quam natura vincere nequit, mortificatio ſuccedit & inevitabilis mors, & quidem ob repellentium & refrigerantium remediorum applicationem, vel ob aeris ambientis ſubitam refrigerationem aliquoties lethale obſervavimusquia ob hæc heryſipelatis materia exhalare nequit, undè *hip.25 apho.ſect.6* inquit: eryſipelas *foras intro verti malum, intùs verò foràs ex ſtere bonum. & in Co: ſect.2. Eryſipelas verò foris quidèm extare utile, intrò autem vergere lethale; cujus quidèm rei indicium eſt cum rubore evaneſcente, pectus gravatur, & ægriùs ſpiritum trahit æger.* quia in externis exiſtens partibus ejus cauſa faciliùs tranſpirare poteſt; introrſùm verò pulſa vitæ parat inſidias, quia principes partes invadere poteſt. Eryſipelas, quod ad alios ſequitur morbos, nempè oſſium denudationem, malum, ut prædixit *Hip. aph. 19. ſect. 7. Ab oſſis nudatione eryſipelas malum.* In Ulcere itèm, vulnere, fracturis, luxationibus, difficilior eſt ejus curatio; in his enim ſemper timere debemus, ne in alios exitiales degenerent morbos, nempè in ulcera ſinuoſa, corroſiva, phagedænica, & cætera. Si putreſcit, vel ſuppuratur, quod rariſſimè contingit, malum portendit, ut aſſerit *Hip. aph. 20. ſect. 7. Ab eryſipelate putredo, & ſuppuratio, malum.* quia nimiam humoris acrimoniam, vel caloris nativi debilitatem oſten-

dit; sæpissimè nàmque in pravum ulcus, vel in gangrænam abit.. Facilè hoc malum recidivare solet, vel aliquandò in ulcera degenerat rebellia. Eventus salutis in erysipelate est utplurimùm per insensilem transpirationem, ubi, accedente pruritu, cuticula quasi in squamas fatiscet, & calor in ordinarium, & consuetum mutabitur.

Curatio.

Ulceris erysipelatosi curationem aggrediuntur vulgares, primò visâ erysipelatis facie, venam secant, & quidèm miramur, si nàmque inflammatio adsit, sanguinem fundunt eodem pariter modo, attamen in eorum sententiâ inflammatio in causâ sanguinem, & erysipelas bilem cognoscit, quare deindè in erysipelate venam secant, id minimè intelligere possumus. Postmodùm ad eandem educendam bilem medicamentum cholagogum præscribunt, ut

℞. *Fol. sen. or.*
tart. alb. ana. ℥ *j.*
myrobol. citrin. ʒ. *ij.*
rhabarb. elect. ʒ. *jß.*
f. decoct. in aquâ cichor. & in suff. quantitate diss.
manna elect. Calabrensis,
syr. de Cichor. Nic. ana ℥ *iij. m. f. p.*

Interim fortiores injiciunt clysteres, vel prædictum reiterant purgans. Verùm in hoc morbo neque phlebotomia, neque medicamentum purgans convenit, nàm ambo à circumferentia ad centrum trahunt, quæ medicamentorum genera introrsum pellunt, morbificam causam ad principales trahunt partes & exitiales morbi indè evenire possunt, ut inquit *Hip. Erysipelas foràs intrò verti, malum.* Præterquam quòd tali remediorum supellectile curati, si quandoque curantur, in hoc malum sæpè incurrere solent. Ad sanguinis effervescentiam, & bilis correctionem varios exhibent refrigerantes syrupos, ut *de endiviâ, nymphæâ, violis, cichorio &c.* cum aquis etiam refrigerantibus, ut *portulacæ, lactucæ, cherifolii, lupulorum &c.* Nec interim ulceris obliviscuntur.

Quò ad topica, ut id, quod in partem fluit, repellunt, & erysipelati frigefacientia admovent, & id, quod jam coacervatum est, frequenter alterant herbis refrigerantibus cum humiditate absque adstrictione, veluti est *sedum, portulaca, cucurbita, lenticula palustris, solanum, sambucus, hyosciamus, lactuca &c.* Solent his *opii* quid, & *succi papaveris, cicutæ, & mandragoræ* admiscere, & composita concinnant medicamenta, vel utuntur cataplasmate de micâ panis. Applicant quoque olea refrigerantia, ut *rosaceum, violaceum, amygdalarum dulcium,* vel unguenta frigefacientia, ut est *refrigerans Galeni, album Rhasis, de santalo &c.* Cæterùm hæc topica refrigerantia perpetuò exitialia fuêre; nàm obstructis poris, erysipelatis causa nec attenuari, nec intrò foràs exhalare potest, undè tragicos eventus, quos nos autopsia docuit, expectare oportet.

Curationem ulceris erysipelatosi facilè assequimur, si æger in sex rebus non naturalibus optimè regatur,

&

& primò aër ſit temperatus ad calidum vergens, vel ſaltim non ſit frigidus, vitatis ſummoperè utriuſque extremis; calidior nàmque plus juſto poros dilatando, nimis eliminare poteſt; frigidior cutem magis denſat, & malum pejorat. Victus temperatus, non autem refrigerans eſt ægro adhibendus, qui potiùs ſi crasſus, quàm tenuis, acidis vitatis, nocent etiam omnia alimenta ſalſa, dulcia, ſaccharata, pinguia, & nimis calida. Lymphaticum exhibendum eſt vinum, in quo ſi alkali cancrorum fluviatilium infundantur, ſaluberrimum erit. Si vinum non bibat æger, pro potu utatur *decocto cornu cervi*, *ſalſæ pariliæ*, *vel ſaſſafras*; & ſi vinum bibat, hoc decocto diluatur. Somnus multùm conducit, quia tranſpiratio major fit in ſomno, quàm in vigiliâ, undè ſi noctes vigilentur amaræ, vel *theriacâ novellâ*, *vel pilulis de cynogloſſo*, *vel diaſcordio*, *vel laudano opiato*, *vel nepenthe* concilietur ſomnus; anodyna enim morbo, & ſymptomati ſuffragantur. Motus intempeſtivus abſit, quia ſuccorum exhalationem facilè impedire poteſt, undè eorum coagulatio oritur, & indè cordis palpitatio. Animi pathemata, & præcipuè excandeſcentia, timor, & mæſtitia vitentur. Alvus ſervetur lubrica, ſaltim arte, ſi naturaliter haberi non poſſit.

Sanguinis miſſio in eryſipelate nullatenùs præſtat, eſtò non ſolum ſemel, & bis, ſed ter, & quater in praxi à vulgaribus magno cum ægri periculo celebretur; nàm eryſipelatis materia non eſt intra venas, ac proindè phlebotomiâ depleri nequit. Præthereà corpus refrigeratum fit debilius, & ad exhalandum ineptius. Eadem quoque ratio pro medicamento purgante militat, cui nos addimus naturam ad motum contrarium impelli.

Indicatio ulceris eryſipelatoſi curativa deſumenda eſt à cauſâ; reſeranda eſt itàque pororum cutis obſtructio, & ultimi partium nutrimenti in fibris coagulatio ac ſtatui fluido reddenda eſt. Internè conveniunt diaphoretica, ut cauſa ſtagnans per poros ſufflaminetur, ut *ſtibium diaphoreticum*, *bezoardicum minerale*, *martiale*, *imò omnia chalybeata*, *ſpiritus c. c. volatilis*, *ſalis fumariæ*, *& cardui benedicti volatilis*, *c. c. ſine igne paratum*, *ebur philoſophicè prep. ſpiritus tartari*, *oculi cancrorum*, *ſanguis leporinus*, *ſpiritus florum ſambuci*, *ſal volatile ſuccini*, *viperarum*, *aqua theriacalis cum ſpiritu vini &c.* ut

℞. *Bezoardici martialis* ℈ß.
ſalis card. bened. volat. ℈.j.
ſalis volat. c. c. gr. viij.
ſalis volat. ſuccini gr. ij.
ſtibii diaphoretici gr. xii.
m. detur cuſpidatim cum aqua theriacali. Vel.

℞. *Syr. Card. bened.* ℥.jß.
eboris,
c. c. ſine igne prep. ana ℈j.
ſalis volat. viper. gr. vj.
ſpiritûs flor. ſambuci ʒß.
ſpiritûs vitrioli Martis gutt. V.
aqua card. bened. ℥.iij.
m. detur cochleatim.

Hæc medicamenta diaphoretica prætherquam quòd naturæ motum adjuvant, & ſuſlaminant, aciditatem ſub cute, & inter carnis fibras obtundunt, infringunt, & abſorbent

bent ab alkalium energiam.

Ut verò pororum obstructio meliùs tollatur, & auferatur, parti affectæ adhibenda sunt varia localia, & remedia topica, cæterùm à refrigerantibus omninò cavendum, in parte scilicet qua erysipelas apparuerit, quia pertinacem redderent causam, ut multis in locis notat *Galenus*, & præcipuè *in libello quos, & quandò purgare oportet*, ubi purgantia medicamenta, alioquin calida consulit pro febrium curatione, non quia refrigerant, nàm potiùs calefaciunt, sed quia febris materiam exturbant. Duo occurrunt medicis inconvenientia, qui refrigerantibus utuntur in erysipelatis curatione; primum est, quod erysipelatis materia à refrigerantibus repercussa in internas, nobilioresque partes remeat; secundum, & quod frequenter accidit, est, quòd cùm refrigerantibus impediatur, quominus materia exhalet, & quia pravæ qualitatis, solidarum partium calorem suffocat, & gangrænam inducit. Hæc topica sint resolventia, & diaphoretica, vel acidum destruentia, & coagulatam materiam dissolventia, ut materia sub cute, & inter fibras stabulans dissolvatur, & liberior concedatur transfluxus. Hinc commendamus omnia alkalia, quæ etiam diaphoreticam habent energiam, & transpirationem adjuvant. Nonnulli telam leporis sanguine martio capti imbutam, & usûs tempore aquâ florum sambuci humectatam tepidè imponunt, cui multùm fidunt. Omnes ferè commendant forum ex vini spiritu simplici, vel ex aqua theriacali cum eo, em vini spiritu elicitâ, sed cautè procedendum est in hujus remedii applicatione, nam si ob humoris erysipelas generantis malignitatem fatis cedat languens, vulgo, & vulgaribus medicis tali applicationi mortis occasio adscribetur. Vel utuntur spiritu vini crocato, vel camphorato. Quidam utuntur vaporoso balneo decoctionis anodynorum; calidi nàmque illi halitus, qui elevantur, poros aperiunt, materiam coagulatam, dissolvunt, attenuant, & evolare faciunt. Alii sequenti misturâ tepidè adhibitâ erysipelas aliquoties illiniunt, ut

℞. *Aq. spermatis ranar.* ℥.iij.
spiritus vini camphor. ℥.ß.
flor. sambuci ℥.j.
tinct. croci ℥.ß. *m.*

Lapis medicamentosus aquâ florum sambuci solutus maximum est medicamentum, si tepidè cum pettiis applicetur, in cujus defectu vitriolum solum opus complet. Vel

℞. *Aqua flor. sambuci,*
spiritus vini ana ℥.ij.
Camphoræ ʒ.ij.
salis saturni ʒ.j. *m.*

qua misturâ linteum quadruplicatum imbutum sæpiùs parti affectæ imponatur, quo non tantùm acidum peccans obtunditur, sed obstruentes porositates reserantur, quibus habitis, erysipelatis symptomata, & igneus ardor inductus certo certius cessabunt. Verùm in hoc affectu, sicut in aliis, non semper uni medicamento insistendum est, multùm nàmque juvat sæpiùs medicamenta mutare, quia sæpè unico effectum non præstante, aliud præstabit.

Si

Si veſiculæ in loco affecto ſunt excitatæ, aperiendæ ſunt, ut contenta lympha acrior effluat, & ſubjectam non exulceret partem: deindè detecta cutis linimento ex ceruſſâ, & ſpiritu vini illiniatur, vel decocto malvarum abluatur, ut omnia ſalia ab ipſâ diluantur, & recentibus ulceribus non detur occaſio.

Poſtquàm eryſipelas ab ulcere ablatum fuit, ipſius ulceris curationem aggredi debemus, nec proindè perſeverante eryſipelate, ulceris immemores eſſe debemus.

Cap. XV.

De Vlcere œdematoſo.

Si lympha in partium ulceri circumpoſitarum poroſitates è lymphaticis vaſis effundatur, nec convenientes ductus ſubire valeat ob eorum anguſtias, aut aliâ hujuſmodi cauſâ, & ob aſſiduam novæ materiæ ejuſdem naturæ effuſionem adeò cumulatur, ut partem ulceri proximam in tumorem attollat, & fit ulcus œmatodes. Oedema eſt tumor aquoſus, mollis, laxus, digito prementi cedens, indolens, albicans, ſine calore, & rubore, ortum ducens à lymphâ è ſuis ductibus evaſata.

Signa.

Oedematis ſigna ex iis, quæ in ejus deſcriptione tetulimus pateſcunt. Eſt tumor, quia reſeratis vaſis lymphaticis effluit lympha, & diuturniori aggeſtione omnes partis pori implentur, eamque in tumorem elevat. Aquoſus, quia à lymphâ, ſeu aquâ ortum ducit. Laxus, & mollis, quia nunquàm coagulatur, ideòque rariſſimè, vel nunquàm in pus abit, niſi alkalia, & acida in eodem tumore pugnant, fermententurque. Doloris expers, nàm iſte ſuccus fermentationem non ſubit, & particularum minimarum motus inteſtinus non adeſt, undè fibræ contrahi, convelli, diſtendi, & lacerari non poſſunt. Eſt ſine calore, & rubore ob motûs fermentativi abſentiam, undè inter tumores frigidos œdema collocârunt, quia latex quantum eſt ex ſe nullam effervеſcentiam concipere poteſt. Coloris ſubalbidi, quia contentæ materiæ qualitatem in ſuperficie oſtendit. Cedit ſub digitis, & impreſſorum veſtigia perſeverant, & iterùm elevantur, quia pars craſsâ lymphâ eſt referta.

Cauſa.

Galeni ſectatores pro œdematis causâ nimiam pituitam exiſtimant, ſanguinem nempè crudum, pituitoſum, non benè ab hepate elaboratum, [credunt inepti hepar eſſe ſanguinis officinam] ſeroſum, non tantùm intra maſſam ſanguineam admiſtum, ſed etiam intra externas corporis partes è venis effuſum. Hinc imaginantur œdema vel eſſe ſimplex i. verum, & exquiſitum, quod ex pituitæ influxu fit; vel compoſitum ſcilicet cùm ex humore pituitoſo cum aliquo alio humore permiſto producitur, nàm cum ſanguine dicitur œdema phlegmonoſum, cum bile

bile eryſipelatoſum, miramur tamen huic diviſioni non addere œdema ſcirrhoſum. Cauſa antecedens abi, ſit judicatur humida ventriculi, cerebri, vel hepatis intemperies, ac partis recipientis imbecillitas. Cauſæ remotæ ſunt crapulæ, ſomnus immoderatus, vita ſedentaria, alicujus evacuationis ſuppreſſio. Cæterùm œdematis cauſa ſtolidos decepit vulgares: dicant quæsò, quis eſt iſte tàm ſedulus in œdemate ſeparator, qui purum à ſanguine ſerum ſecernit, & intra corporis fibras è venis abſque ullâ ſanguinis tincturâ effundit? Si ſerum, ſive pituita cum ſanguine è venis eff.nderetur, fieret potiùs in eorum ſententiâ inflammatio œdematoſa quàm purum œdema phlegmonoſum, quòd nec veteres, nec recentiores nunquàm obſervârunt: alia ergo œdematis cauſa perveſtiganda eſt, cùm muſcas in aëre volitantes venentur.

Secundum noſtram ſententiam fit œdema in ulceribus ex obſtructione vaſorum lymphaticorum à lymphâ, quæ in dictis vaſis coagulatur; ſcatet nàmque lympha alkalibus particulis, quæ acidæ acrimoniæ ope in materiam craſſam, & lentam tranſit, non aliter ac ſi cornu cervi decocto acidum affunderis, & in gelatinam mutatur, & in anguſtiora vaſa defertur circulationis lege, ea obſtruit, & novâ adveniente lymphâ conglobatio oritur, ulteriù non progreditur, in illis remoram contrahit, non circulat, & perenni novæ lymphæ ſuccedentis affluxu vaſorum tunicas ampliat, & dilatat, ac partes circumjacentes in tumorem elevat œdematoſum. Interdùm tanta fit lymphæ coacervatio, ut tunicarum fibræ non ampliùs ſeſe extendere poſſint, & tandèm diſrumpantur, vel hoc accidit ope medicaminum acrium, aut acidorum ſalium, quæ ulcus excitatunt, & vaſa contentum effundant intra vicinas partes liquorem, qui hydraulicis non paret regulis, ac extra vitæ conſortium ſemel rejecta limpha excrementi naturam ſubit, & deorſum ſæpè properat, proprio gravata pondere, & hac ratione ſæpè tumores œdematoſos in pedibus obſervamus. Interim lympha torpida lymphaticorum vaſorum orificia, à quibus reſeratur, nec ſubingredi valet, nec ſubingredi valet, nec ſorberi, & ad renes delabi, ut ultimam lotii determinationem ſubeat. Breviter igitur immediata œdematis cauſa eſt lymphæ in parte quædam ſtagnatio à vaſe lymphatico obſtructo, & diſtento, vel ab effuſione ejuſdem in partem, in qua colligitur à rupto vaſe. Antecedentes cauſæ ſunt obſtructio, cachexia, vel aliud erratum in ſex rebus non naturalibus vulgò dictis, & præcipuè immodicus potus.

Prognoſis.

Oedema ex obſtructione periculoſum pathema minimè eſt, ſi exquiſitis remediis tractetur, ſi verò ex ductuum lymphaticorum diſruptione ortum ducat, nunquàm in ſuppurationem abit, & peſſimi ominis eſt, hydropem nàmque aſcitem irreparabilem præ foribus præſtolatur. Quandòque ob nimiam vaſorum compreſſionem, & ſalis volatilis

tilis defectum in lymphâ, œdema in gangrænam, & sphacelum transit, prout tale quid simile hydropicis multoties accidisse observavimus.

Curatio.

Galeni asseclæ œdema curare satagunt vel per resolutionem, vel suppurationem. Resolutioni satisfaciunt, humorem pituitosum præparando, deindè phlegmagogis pituitam educunt vel in formâ potûs, vel *pilulis sine quibus*, *de hermodactylis*, *vel de agarico*, sed efficaciores existimant *pilulas cochias Rhasis*, nàm omne pituitæ genus absque corporis agitatione, & alteratione purgare credunt, præsertim si cum *mastichinis* permisceantur. Cæterùm quia pituitæ fontem, ventriculum esse imaginantur, non semel ad emetica confugiunt. Venæ sectionem in œdemate negant, quia frigidus est affectus, attamen, si à mensibus, vel hæmorrhoidibus suppressis ortum ducat, eam admittunt.

Si his non cedat, ad repellentia circa initium accedunt, non tamen valdè frigida, sed moderatè, & simul adstringentia, & exsiccantia, hujusmodi est oxycratum, quod ex aceto, & aquâ constat, ità tamen temperatum, ut bibi possit. Verùm tàm acetum, quàm aqua in eorum sententiâ sunt frigida, quæ pusillum calorem in parte œdematosâ extinguere, & gangrænam inducere possunt. Priusquàm oxicratum applicent, partem affectam leviter fricant, ut medicamenti vis citiùs penetret. Cæterùm ità peragendo, malum pejorant. Spongiam oxicrato imbutam supra œdemate arctè ligant, attamen semper ligaturæ initium ab inferioribus partibus ducunt, ibique valentiùs arctant, & ad superiores progrediendo desinunt; sic enim ab affectâ parte facilè exprimi, ac simul dissipari humores, qui extra vasa existunt, ineptè credunt.

Quòd si tumor non subsideat, majoris energiæ medicamen applicant, ut *spongiam aquâ aluminosâ imbutam*, *cui myrti succum admiscent*. Quibus nihil proficientibus, ad validiora confugiunt medicamina, nempè ad decoctum *foliorum myrti*, *absynthii*, *chamomillæ*, *stœcados*, *nucis cupressi*, *salviæ*, *roris marini*, *aluminis roccha*, *& salis communis*, in quo calido linteola intingunt, & œdemati imponunt. Quibus etiam non juvantibus, ad efficaciora, & validiora recurrunt, ut

℞. *Lixivii acerrimi ex cineribus fici, ac vitis confecti lib. ij.*
aceti acerrimi lib. ß.
olei ℥. iij. m.

Macerentur, & spongiam madefactam calidè loco applicant. Verùm ex lixivio, quod alkalia continet, & aceto magna succedit fermentatio, undè alkalia, & aceti acor ob mutuum fermentationis motum obtunduntur, præcipitantur in vasis fundum, & hebes, ac effetum resultat medicamen. Itèm ex lixivio, & oleo nostrates mulieres pro capitis ablutione præsentaneum conficiunt saponem, undè nullius efficaciæ medicamen emergit. Vel œdematoso loco spongiâ, vel linteolis aquam calcis applicant. Quòd si tumor ad declinationem venerit, sequenti utuntur cataplasmate, ut

℞. *Sulphuris,*
farina fabar. ana ℥.jß.
stercoris columbini ℥.jß,
mellis communis ℥.j.
decoct. radic. asphodeli q. s.
coque ad cataplasmatis consistentiam, & bis in die renovant. Quòd si tumor in duritiem abierit, in scirrhum degeneravit.

Quandò oedema ad suppurationem tendit, quod rarissimè contingit, nàm ad suppurationem promovendam requiritur calor, qui in hoc tumore satis est imbecillis; tunc ea, quæ concoquendi, & suppurandi vim habent, medicamina applicant. Inter suppurantia non infimum locum tenere dicunt emplastrum *ex succis lapatii, ebuli, sambuci cum althæâ decoctis, melle, & oleo.* Si tumor vi suppurantium non rumpatur, in loco declivi, servatâ fibrarum rectitudine vel ferro, vel corrosivo medicamento aperiunt. Verùm has suppurationes non semel in sinuosa, putrida, ac exitialia ulcera degeneratas vidimus. Ulcus apertum mundificant, & digerunt terebinthinâ ovi vitello mistâ cum pauca quantitate gummi ammoniaci in aceto soluti. Peractâ digestione ulcus unguentis sarcoticis carne implent & tandem cicatrizant.

Sicut ulcus sanari non potest, nisi prius oedema submoveatur, ita oedema submoveri nequit, nisi ductuum limphaticorum obstructio, vel evasata limpha pœnitus tollatur, primo itàq; limpham per sedem urinam & cutem evacuare oportet. Cathartica limpham excernentia (verum nobis inpossibile videtur (sunt. *resina jalappa, extractum mechoacanna, gummigut, conserva florum persicorum,* & id genus alia. Diæta similiter talis esse debet, ut lympha absumi valeat. Aër debet esse calidus, ut calor externus cum remediis intrò assumptis simul cooperetur; frigidus nàmque maximè nocet. Victus sit tenuis, & cibi coctu faciles. Aqua omninò vitanda, & vinum, vel decoctum sassafras in minimâ quantitate usurpari debet. Vigiliæ, & somnus non excedant mediocritatis limites. Exercitium sit moderatum. Excreta, & retenta naturalem servent tonum. Animi pathemate, & præsertim terror, & mæstitia vitentur.

Postmodùm proficua sunt medicamenta illa, quæ lympham incidendi, & attenuandi vim habent, nàm ad fluiditatem redactâ obstructiones reserantur, ad pristinum circulationis motum revertitur, & per urinam, ac per sudorem eliminatur. Huic fini incumbendum tùm internis, tùm externis remediis: oedema igitùr tractandum est medicamentis incidentibus, & simul attenuantibus lympham, ejusque stagnationem resolventibus. Commendamus itaque diaphoretica, omnia salia volatilia, & aromatica pluries decantata, quæ coagulationem destruunt, & nisi diaphoresim aperiant, saltim diureticas reserant vias. Magnoperè conveniunt, quæ viscididatem tollunt, & obstructiones aperiunt, hujusmodi sunt *vinum absynthii, tartarus vitriolatus, sal absynthii,* omnia medicamenta ex marte elicita multis emolumentum fuere, quia præter incidendi, & aperiendi energiam, lymphæ ductuum

membranas nimis ampliatas suâ austeritate constringunt, lymphamque ad corporis cisternam propellunt. Itèm conducunt *decocta ligni guajaci, salsaparilla, ligni sassafras, visci quercini, Nephritici &c.* Similiter, quæ per urinam exturbant lymphæ colluviem ulceratam partem obsidentem, ut *sal prunella, stipitum fabarum, genista, spiritus salis dulcis, baccharum juniperi, salis armoniaci.* Tandèm ea omnia, quæ in hydrope proficua sunt, conveniunt, nàm œdema est hydrops particularis.

Internis hisce simul externa jungimus, ea spirituosa penetrantia, poros reserantia, & resolventia esse debent, ut lymphæ coagulatio dissolvatur, & fluidior reddita, vel ad ductus urinarios devehatur, vel per partis affectæ poros exhalet. Conveniunt cùm *aqua balnei Gurgitelli ex Pithecusa* delatæ, tùm spiritus vini, & Laconica dicta. Sic etiam fotus ex aromaticis, & sale volatili constantibus vegetabilibus, & calidè applicari debent. Pars arctiùs deliganda, ut vasorum amplitudo debito major auferatur. *Radix bryonia contusa*, & cataplasmatis instar applicata salutare præstat auxilium. Vel cataplasma ex *origano, calaminthâ, absynthio, rutâ, rore marino, chamomilla &c. Vel emplastrum de cumino cum oleo tartari, & succini malaxato*, vel *emplastrum de baccis lauri.* Liquores spirituosi illiniendi sunt, ut *oleum philosophorum, spiritus vini camphoratus, lumbricorum*, & alia resolventia.

Ulcus tandèm tractari debet haud secus ac si adjunctam haberet humidam intemperiem, de qua *cap. xi.* abundè diximus.

CAP. XVI.

De Vlcere sordido, & putrido.

Solet quandòque ulcus, vel quia negligenter curatur, non mundatur, nec rectè detergitur, vel unctuosis tractatur medicamentis, vel aliis de causis, in sordidum, & putridum degenerare: sordidum itàque ulcus illud dicitur, quod crasso illo abundat excremento, vel crassas, & viscosas habet sordes, vel carnem flaccidam, mollem, & albicantem; putridum verò appellatur illud, quod fœtorem exhalat, quippè ab eo graveolens, & cadaverosus prouenit odor.

Signa.

Ex suprà dictis facillimè hæc ulcera dignoscuntur, & non nisi secundum magis, minusvè differunt; sordidum nàmque crasso, viscido, ac subalbido est refertum excremento, quod ulceris parietibus vehementer adhæret, & carne flaccidâ, molli, & albicanti potitur; putridum verò putrilagineam eructat materiam, quæ graveolentem, & cadaverosum expirat fœtorem, & colore fusco, vel atro est imbutum.

Causa.

Ulceris sordidi, & putridi causa apud Galenistas est humidorum, & oleosorum medicaminum longus usus, & frequenter ob succorum

vitium, à quibus pars exulcerata fovetur, vel varii errores in victûs ratione, simulque mali succi, undè cacochymia, & ulceris sordities, ac putrilago. Quandoque ob naturæ defectum producitur, quæ aliis vexata malis, ad quæ superanda intenta, & occupata est, ità planè ut ulcus omni auxilio destitutum relinquatur; hinc humores crassi, ac vitiosi in sordidos, & putridos degenerant, qui à naturalibus afflictæ partis facultatibus non regulati, non modò sordescunt, verùm etiam putrescunt.

Excitant juxta nostram sententiam hæc ulcera particulæ acidæ, vel acido salsæ, quæ ulceri inhærentes, succos dulces de novo alluentes, fermentativâ vi itidèm in acidos degenerare faciunt, qui ob tubulos in ulcere ruptos circulationem continuare nequeunt: à Succis ergò à tergo continuò insequentibus in ulceris cavitatem propelluntur, quam semper adimplent, & quia aciditate nimiâ præditi sunt, coagulationem quandam lentam habentes, sordidum efficiunt ulcus, & dùm in eo coagulantur, caro mollis, vel fungosa ab iisdem gignitur. At succi acido salsi, vel acido acres temporis progressu exaltantur ob putrilaginem, & secticam, ac realgarinam nanciscuntur naturam, & ulceris partes putrescunt, ideòque cadaverosa illa caro in suavem, & graveolentem expirat odorem.

Prognosis.

Ulcus simpliciter sordidum periculo vacat, at nisi maturè occurratur, in putridum degenerat, cum quia sordium copiâ impediuntur effluvia subtilium particularum excrementitiarum propter prohibitam transpirationem, vel obstructionem, quæ in ulcerato membro gignuntur; tùm etiam quia cumulata excrementa singulos in dies magis fermentescunt, & malignam quandam, & arsenicalem adipiscuntur indolem majori aciditatis exaltatione, undè ulcera putrida priùs in gangrænam, & deindè in sphacelum transeunt.

Curatio.

Ulceris sordidi curationem aggrediuntur Galenici, primò rectâ rerum non naturalium administratione; deindè humorum vitiosorum, & redundantium evacuatione, pro qua pharmaca crassos, lentosque humores evacuantia exhibent vel unicâ vice, vel partitis vicibus, nec interim revellentium omnium genera omittunt, ut frictiones, cucurbitulas, & id genus alia. Postmodùm quoad localia, ad sorditiem detergendam, & exsiccandam conferre dicunt lotiones ex decocto *lupinorum*, *hordei*, *absynthii*, *milii*, *plantaginis*, in quo *oxymel* dissolutum fuerit, vel fiant ex *aquâ aluminosâ*. Post lotionem impleatur ulcus pulvere *aluminis saccharini*, *æris usti*, *vel chalcanti rubri*, vel applicant unguentum detersivum, quod concinnatur *ex farinâ hordei*, *melle*, *succo apii*, *& pulvere aluminis roccha*, vel demùm, si putredo adsit, ad *unguentum ægyptiacum*, *vel apostolorum* confugiunt.

Quis

Quibus nihil proficientibus, ad incisionem, vel ignem actualem deveniunt, priusquàm sordidi, ac putres humores majora accersant mala. Ulcus abstersum vino calido rubro corroborant, in quo coquunt *myrrham*, *thus*, *aloën*, & similia sarcotica, vel spongiam vino calido madidam applicant.

Ulceris sordidi curatio in eo consistit, ut succi attenuentur, fluidiores, ac spirituosiores reddantur, particulæ acidæ, vel acido-salsæ obtundantur, immunentur, diluantur; ad finem obtinendum, internè conducit pulvis *antimonii diaphoretici*, *oculi cancrorum*, *& chalybis*, quia satis potens est in absorbendis acidi spiculis. Sudorifica, & diaphoretica pluries recensita negligenda non sunt, & etiam ad decoctorum usum, vel ad decoctiones vulnerarias confugere possumus, eo quia maximam acidum immutandi vim habent. Verùm si occasiones in primis viis stagnent, productorum evacuatione leniter tolli debent.

Inter topica ad abstergendam crassam sordem, & corrupta fragmenta removenda, ea sunt administranda medicamenta, quæ propriæ substantiæ tenuitate, qua prædita sunt, in sordẽ illam facilè penetrãt, attenuãt dissipatum, crassumque excrementũ quantumvis viscidum immutant, abstergunt, & sequestrant; calidè itàque usurpamus lotiones ex *aquâ lapidis medicamentosi*, *vel aquâ calcis*, *sapherinâ*, *vel aluminosâ fallop.* Prodest *emplastrum de gratiâ Dei*, vel sequentem efficaciorem compositionem adhibemus, ut

℞. *Aquæ Reginæ Hung.* ℥.ij.
tincturæ myrrh.
aloës ana ʒ.j.
salis armoniaci ʒ.jß.
camphoræ ʒ ß. *m.*

quam quater de die calidè applica cum filamentis. Si sordidum in putridum jàm ulcus degenerarit, supra dictâ compositione abluendum est, vel *unguentum egyptiacum magistrale* applicari potest, sed præstat *unguentum nostrum compositum*, *vel magistrale*. Cæterùm ulceris putrilaginem maximè immutat, abstergit, & à parte sanâ separat *manna mercurii*, *magnum calcinatum Paracelsi*, *mercurius præcipitatus tàm per se*, *quàm unguento admistus*, *vel mercurius dulcis*.

Si efficaciora applicare velis, putridum ulcus tange *aquâ persicariæ spiritu mercurii albi impregnatâ*, filamenta superponendo, & ad miraberis effectum. Tandèm mundificato ulcere, sarcoticis utere ad cicatricem usque.

CAP. XVII.

De Ulcere Verminoso.

Quemadmodùm in omnibus humani corporis partibus integris vermes generantur: ità in iisdem ulceratis multoties vermes inveniuntur, præcipuè si imprudenter tractentur medicamentis unctuosis, vel negligantur; tunc enim sordescunt, putrescunt, & verminans ulcera, nisi rectè à pure, & sanie mundentur, & detergantur.

Signa.

Si ulcus sit superficiale, vel patens, vermes facilè visui patent; si verò sit profundum, vel angustum habeat orificium, & vermes videri non possint, ex aliis signis cognoscuntur, morsu, puncturis, doloris, & motûs sensu. Plerumque & fœtor quidem in talibus ulceribus percipitur.

Causæ.

Ut horum animalculorum genuinam inquiramus causam, methodo procedamus oportet, ac proindè præmittimus, quòd animalium propagatio duplex est, una, quæ dicitur ovipera, quatenùs scilicet animalia ova pariunt, ex quibus ab ipsis exclusis, animalia viventia fiunt; altera vipera, quatenùs animalia in se concipiunt, & viva pariunt. Ad utramque propagationem solius patris requiritur semen, à quo fit conceptus, & in quo anima est formationis viventis animalis principalis causa. Ova habere futuri animalis animam patet ex eo, quod quamprimum à debito caloris gradu fota, in iis anima exerit, & animal simile ei, a quo ova fuerunt exclusa, format. Neque generans hujus formationis causa esse potest, cùm id sæpè, cùm ova excluduntur, mortuum sit, neque etiam ulla alia causa univoca, vel cogitationi inveniri potest. Notissimum est ex ovis gallinarum pullos ab anatibus, & econtrà, excludi. Imò Cairi calore fornacis pullos excludi, & in multis nostris pagis fimi equini calore: in quibus modis nullum agens univocum dari potest, nisi spiritus, sive anima latens in ovo.

Animalium ova media sunt inter semina plantarum, & animalium, quia cum utrisque in quibusdam, conveniunt, & in quibusdam differunt: seminibus plantarum in hoc respondent, quòd & animam, & materiam corporis formandam continent; prætereà verò semen cortice, & membranis tegitur, in eo verò est differentia, quòd plantarum semina, cùm terræ committuntur, ex eâ materiam corpori formando necessariam hauriunt, atque ex seminis materiâ primæ radiculæ, & germina formantur, reliqua materia ex terrâ attrahitur. In ovis cùm anima corticibus suis, & membranis ita vallata, & conclusa sit, ut extrà nihil attrahere possit, interim in ovo fœtus penè perfectus formetur: ova non solùm animam, & materiam primis fœtûs rudimentis formandis aptam, sed habent paratam universam illam materiam, quæ satis est, donec pullus absolutè formatus excludatur, & præter albumen complectatur etiam luteum, quo potissimùm pullus jam exclusus, cùm lacte quodam alatur, cùm eidem primis statis diebus non sufficiat alimentum ore ingestum. Cum animalium

malium seminibus in eo conveniunt, quòd semen primò omninò in testibus, & parte testibus analogâ perficitur [ut dicunt], & semen statim à mare in fœminæ uterum conjicitur, id quod non fit in plantis, quarum semina extra terram, earum nutricem, multis externis injuriis exposita sunt. Vivipera ab oviperis in eo differunt, quia vivipera non continent omnem materiam ad partum usque necessariam, ut ovipera; hanc enim dies in singulos è vasis maternis mutuantur, nec præter lentorem albugineum alteram habent substantiam ovorum vitellis similem, quæ puerperio in alimentum cedere debeat. Quamobrem rectè notavit *Harvejus* non ea modò animalia, quæ dicuntur ovipera, verùm vivipera quoque & ipsum genus humanum ex ovo progigni, ne putemus hanc fuisse propriam, peculiaremque Tyndaridum sortem. Verùm nos ab *Aristotele* moniti sæpissimè observavimus in utero viviparorum certo quodam post concubitum tempore fieri conceptum oviformem, seu massulam instar ovi membranulâ occulti, cui detractum sit putamen. In eo differunt ovipera à viviperis, quòd semen oviparorum non ut viviparorum in utero fœminæ, sed extrà perficitur, & propterea semen non liquidum, ut viviparorum semen permanere, sed externo adminiculo, & receptaculo regi debuit. In eo tandèm plantarum, & viviparorum semina conveniunt, quòd sicut plantarum semen terræ committitur, ibique nutritur, ità humanum semen in mulieris uterum conjicitur, ibique nutritur ad destinatum tempus usque, & sicut terra non est causa efficiens pro plantæ propagatione, sed tantùm uterus, ità & mulier non est causa efficiens respectu humanæ propagationis. Hinc mulier saccus vulgo appellatur, undè natis nunquàm matris cognomen, sed tantùm patris imponitur.

Nec pater est causa efficiens immediata respectu filii, sed tantùm mediata, & occasionalis, nàm licèt pater generans respectu filii sit causa externa, tamen non est respectu generati immediata, quia scilicet non immediatè ex eo generatur filius, sed ex semine prodeunte immediatè ex patre, respectu cujus pater est immediata causa efficiens interna, cùm ex ejus sensitivo spiritu viventi per concupiscentiam agitato sibi similis prodeat sigillaris veluti idea, quę in intimâ seminis parte clausa est. Atque adeò pater est causa efficiens immediata respectu seminis, & mediata, atque merè occasionalis respectu generati, seminis autem spiritus vicem efficientis immediatæ respectu filii gerit, & est respectu illius causa efficiens interna. Sic gallina non est causa efficiens respectu pulli, nec gallinam compressit, sed tantùm spiritus in ovo fœcundo gliscens, quia ex ovo subventaneo non excluditur pullus.

Verùm, ne nostrum præmittendum in longum protrahatur, ex professo de oviparorum, & viviparorum

rorum propagatione suo loco agemus, desumptâ occasione ab hominis generatione; tantùm hîc agimus de sponte nascentibus, ut vulgò creditur, quorum generatio non univoca, sed æquivoca à vulgaribus philosophis putatur, talis est insectorum, ut ex equino stercore scarabæi, è frumento curculio, è fabis midas, cossus è lignis, è cutis, & vestium sordibus pediculi, & pulices, è caseo, & carne aliisque rebus putrescentibus vermes, & insecta, vulgò dicta varii generis, oriuntur. De horum generatione nihil aliud sciebant prisci, nisi quantum voces important: *Nascuntur ex putri.*

Quibus spontaneus hic ortus competat non eadem fuit omnium mẽs. Putârunt prisci omnia insecta, bruta, ipsumque adeò hominem è terræ initio provenisse. Id *Plato*, aliique philosophi Platone longè vetustiores docuerunt, quos poëtæ secuti sunt. Verùm hæc opinio ex Genesi originem habuit, & veritatem in has converterunt fabellas; cùm constet Deum jussisse, ut terra animam in genere suo producat jumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas, & Deum fecisse hominem de limo terræ; ipsi verò Creatorem ignorarunt: spontaneum istum ortum indè commenti sunt.

De talium viventium causâ efficienti valdè digladiantur philosophi.

Cardanus casu, & fortunâ generari contendit. Cæterùm falsitate convincitur, quia casus, & fortuna naturalibus locum non habent, & quæcumque casu fiunt, & fortuitò, ea non semper ex iisdem principiis, & eodem modo generantur: atqui sponte nascuntur viventia, semper ex iisdem principiis, & eodem modo generantur, & habent certas causas efficientes, quæ etiam certi finis gratiâ agunt, certosque producunt effectus. Sic ex stercore equino scarabæi nascuntur, & non erucæ, à caseo sui generis vermes, alii è carnibus, & in genere semper determinata ex determinatis. Et licèt variis in locis, in terrâ, in aquis, cadaveribus, & alibi generari videantur: tamen ex efficienti causâ, quæ pluribus in locis sæpè reperiri potest, nascuntur.

Alii etsi casu, & fortuitò generari negant, nullam tamen causam habere efficientem proximam, sed solum communem, & remotam opinantur, & hoc discrimen ponunt inter viventia per se, & sponte orta, quòd illa præter agens universale, putà Cœlum, & particulare expetunt *sol, & homo generent hominem*; sponte verò genita, causâ proximâ cùm careant, absque agenti particulari producuntur. Ut ipsa appellatio id indicare videtur. Verùm horum sententia falsa deprehenditur, nàm inter causam, & effectum debet intercedere proportio, & effectuum universalium universales, particularium particulares debent esse causæ. Præthereà causæ communes, & remotæ omnes sunt externæ, & manifestæ: at sponte nascentia à causâ internâ, & latente in materiâ probabimus.

De causâ istâ remotâ in varias dividuntur opiniones philosophi.

Ali-

Aliqui prædictarum difficultatum scopulos considerantes, eosque vitare capientes, tanquam ad sacrum ignorantis azilum, confugiunt ad cœlum, solem astra &c in illo existentia atque ipsis culpam generationis vermium tribuunt *albertus magnus* cœleste lumen causam proximam sponte nascentium esse dixit. *S. Thomas Aquinas* sponte nacentia à cœli motu mendicat. *Fernelius. occultat* influētias infamat neque hos pudet talis inepti commenti: sed cœlum sol, astra cœleste lumen, cœli motus &c generalis tantummodo causa esse possunt præparans causam, non vero particularis, & determinata ad hos producendos, & non alios vermiculos in hoc, & non alio ulcere, vel loco. Præterea lumen, calor, motus, & occultæ influentiæ accidentia sunt, at nulla substantia, quales sunt animæ sponte natorum, potest ab accidentibus produci. Insuper cœlum, sol, astra &c. sunt corpora inanimata, nec animata producere possunt, quia producerent nobiliora seipsis.

Alii animam mundi causam efficientem sponte natorum viventium esse existimant: sed si mundus animam haberet, esset maximum animal mundus, & esset causa universalis, & non propria, & proxima, & sicut ab eâ sponte nascentia provenirent, ità non sponte nascentia, nec ab unâ animâ tot diversæ species sponte nascentium provenire possent.

Scotus, & alii animas viventium sponte generatorum à Deo proximè provenire statuunt, sed hi ineptiores sunt, quia invenire nequeunt genuinam talium animalculorum effectricem causam, nec humanæ cognitionis imbecillitatem fateri volunt: opinantur Deum ipsum esse vermium causam, quod verissimum quidèm est, si loquamur de causa universali, & remotâ. Difficultas tamen consistit in propriâ, peculiari, & proxima vermium causa, cui scilicet concessa fuit, dataque facultas à Deo, ut vermes generare possit. Neque enim vermes adeò nobiles, & perfecti judicari debent, ut à nobilissimâ, & perfectissima causa originem ducere debeant: Vix imò, ne vix quidèm quisquam ausit illorum generationem, formationemque huic divinæ formatrici virtuti adscribere, haud intelligens, quonàm pacto tàm præstans, & tàm nobile agens ad vilia hæc opera sine suæ majestatis læsione descendere queat; alia verò omnia ità ignobiliora, atque imperfecta, ut à vilissimis seminibus progigni tantùm valeant: neque in universo condendo oblitus est consulere causis propriis vermium, cæterisque imperfectis, quemadmodùm consuluit aliis animantibus speciales habentibus causas. Neque tandèm sunt minùs naturales, quàm cætera animalia causas naturales habentia. Denique ad adagium, quod à vulgaribus philosophis adduci solet quod *Deus naturæ author agere se solus tenetur id, quod causæ naturales præstare non possunt.* Respondetur verissimum quidèm hoc esse in supernaturalibus, non verò in instituto ordine

ne naturæ, & in hoc non facile estenditur contractus cum testibus quo obligatum contendunt adversarii, quamvis enim in hac aut simili materia ab istis demõstrari nõ potest causa naturalis; ac proxima, non sequitur tamen ipsam nullam esse Deumque se solum vermes, & hujusmodi insecta producere: ergo ranas, muscas scarabeos, lumbricos syrones &c esse divinas creaturas sequeretur, quod ne dum absurdum verum impium putamus. Hinc magna temeritas est presumere nos nosse quidquid causatum est naturaliter & nullum fugere, quod supra ipsam naturã fit, nec verò alia possit quam ipse deus. Præterea omnium viventium generatio est naturalis, & causa naturalis inquirenda est, nec ad deum statim recurrendum est, nàm *Turpe est philosopho ad Deum recurrere ubi potest causa secunda assignari*, quia postquem naturam instituit, jàm immediatè amplius nihil creare videtur præter animam intellectivam, & cùm plantarum, ac brutorum sponte nascentium origo fit à suis parentibus, mediante semine, non à Deo nisi ut causâ remotâ, & universali: eritnè Deus causa proxima imperfectorum, & ignobilium animalium?

Omnes ferè nostræ tempestatis gregarii philosophi putredinem solam proximam spontaneę generationis causam statuunt, quibus sufficit uneversalibus quibusdam verbis quæstiones potius implicare quàm solvere: dicunt gigni hæc animalia tàm in corpore quàm extra illud ex putredine seu calore putredinali agente in quasdam particulas materiæ putrescentis, sed hujus opinionis falsitatem ostendunt primò vermes in aceto, & nive geniti; hæc enim juxta vulgarium sententiam putredinem in misto inhibent, & in his frigiditas potiùs quàm caliditas excedit. Deindè præclara experimenta *Francisci Rhedi* in libro de insectis descripta ostendunt, quòd carnes & quodcumque aliud facilè putrescibile inclusa in vase optimè cooperto, putrescunt, vermes tamen nunquàm exhibent: tacemus, quòd calor ille produceret corpus animatum, & consequenter se nobilibus. Prætermittimus, quòd intelligi minimè potest, quomodò calor admirabilem nervium organizationem, tot vermium species, animam, sensum, & motum producere potest: non negamus tamen necessarium esse nonnunquàm calorem ad excitandum motum in interno spiritu in seminibus, sive ovulis vermium latente, sicut calor gallinæ, fimi, vel fornacis Ægyptiæ, à quo fovetur spiritus in semine galli existens in ovo fœcundo non est causa principalis generationis pulli &c.

Prætereà tota putredinis ratio in eo consistit, quod sit misti corruptio, quatenùs mistum: si verò quid prætereà ex putredine oritur, id ex accidenti evenit. Insuper plantas multas, & alia sponte nasci sine omni putredine expe-

experientia teſtatur: igitur ſponte viventia non geneeanturex putri materiâ, licet interdùm naſcantur in putri, & ex parte rei putreſcentis.

His breviter exploſis, alia cauſa de ſponte naſcentibus inquirenda eſt. Quæ non ſponte naſcuntur ſunt illa, quæ ſemina habent manifeſta, quæ verò ſponte, eorum ſemina ſunt occultiſſima, & omnem latent ſenſum; ideòque ſponte naſci inſecta veteres, & cum his vulgares philoſophi exiſtimârunt, quia eorum ſemina non ſemper animant, & ſuo tempore exerunt.

Generantur ſponte viventia, cùm ſemen, in quo eſt anima, occulto modo alicubi latens idoneam materiam nactum, & calore ambientis ſeſe exerit, & vitales operationes exercere incipit. Hæc animalia ortum trahunt ex ovulis, quæ cùm ab inconſpicuis præ exiguitate initiis, & ſeminibus, quaſi atomis in aëre volitantibus, & à ventis hinc illinc delatis, diſſiminatiſque oriantur, ſive ex putredine, ſeu non genitis orta eſſe exiſtimantur, quia noſtrorum ſenſuum efficaciam ludunt. Cæterùm certum eſt animalia inſecta ex ſemine paterno generari, & carnium, herbarum, aliarum rerum vel planè putrefactarum, vel putreſcentium inſectorum generatione non alias eſſe partes; nec aliud officium, quàm vas, & locum mirè commodum præbeant, in quo inſecta ſtatim ac orta ſunt, in hoc nido alimentum ſufficiens, & nutritioni commodiſſimum inveniunt, & niſi à parentibus ſupradictum ſemen hinc delatum ſit, nullum ibi vermem unquam generari poſſe dicimus.

Sponte ortorum ſemina, eſtò in terram conjiciantur, non ſemper ſuam inſitam exerunt vim, ſed interdùm frigore, interdùm calore, vel etiam idonei alimenti defecerit corrumpuntur, interdùm diù quieſcunt, antequàm ſeſe exerant; ſicut ſemina multa totâ hyeme in terrâ quieſcunt, donec nimirùm aëris ambientis calore foveantur, & idoneum è terrâ alimentum attrahant: ità & in iis, quæ ſponte provenire dicuntur, vis ſeminalis quieſcit, donec idoneam, ex qua corpus ſibi fabricet, materiam nanciſcatur; & à calore ambiente excitetur, & foveatur: undè accidit, ut animalia, quæ ſponte naſcuntur, non tempore hyberno, niſi ſub fimo interdùm, quò frigus non penetrat, ſed vere, æſtate, & autumno generantur, ubi ſcilicet à calore ambientis, quem ſol extitat, materia idonea, ex qua anima latens corpus ſibi fabricare poſſit, ſuppedietur, & ipſa anima ad agendum excitatur,

Etſi in putreſcente materiâ hujuſmodi animalcula fiunt, tamen non ex eâ, quatenùs patris eſt, generâtur, ſed potiùs à meliori ejus parte, quæ à patri ſecernitur. Unde etiã poſt nerviũ,

& ejuſmodi animalium generationem, putris materia relinquitur, quæ non minùs, quàm antè aërem inquinat. Neque etiam animalcula ejuſmodi in materia putreſcente genita putridâ aluntur materiâ, ſed in alias res vel, ut plantas, & animalia viva delata, alimentum quęrunt. Neque etiam & regiones, in quibus naſcuntur, & ejuſmodi inſectorum magna eſt ubertas, ſalubriores ſunt, ſed plerùmque inſalubriores.

Siquis quærat, undè inſecta ſua primordia trahant, dicimus in illo creationis ſextiduo creaſſe Deum omnia animalia qualiacumque perfecta, vel imperfecta, ut habetur *primo Generis v.* 25. *Et fecit Deus beſtias terræ juxta ſpecies ſuas, & jumenta, & omne reptile terra in genere ſuo.* Quæ mediante propriò ſemine ſuas perennant ſpecies, unde quæcumq; animalcula coëunt, & ovo quid ſimile pariunt, ut per novorum individuorum ſuffectionem ſuas perpetuent ſpecies, mediante illâ feraciben edictione: *Creſcite & multiplicamini.* In ejuſmodi animalculis Dei O. M. ſapientiam cognoſcimus, licet ubique & ſemper ſapientiam, & omnipotentiam manifeſtârit.

Animalculorum ſemina omnem humanam ſuperant perſpicaciam, nec noſtris ſunt obnoxia ſenſibus, quia *omnis noſtra cognitio ortum ducit à ſenſu.* ò quamplurima cognoſceremus, ſi ſenſus non ità hebetiores haberemus! Cœcutit animus humanus, & tanquàm Nicticoracis oculus caligat ad lumen horum generationis.

Inſecta ſponte naſci videntur, tamen propriè ſponte non naſcuntur, ſed ex ſemine, & ejuſdem ſpecici animalculis; nàm ſicut piſces ſua ovula in aquam emittunt, quæ poſteà in piſces ejuſdem ſpeciei excluduntur: ità & ranæ, & ſimilia animalcula ignobiliora ſua ſemina in aquam conjiciunt, quæ poſteà ſolis calore foventur, & excitantur. E terrâ etiam animalia plurima naſcuntur, verùm non purâ, ſed limoſâ, & lutuoſâ. Sic ſperma ranarum ineunte vere, hinc indè circa lacus, & ſtagna reperitur, undè poſteà ſolis caloris beneficio internus ſpiritus in ſpermate latens, ranas efformat, eaſque in vive animalia excludit. Hanc veritatem noſcens *Ovid. lib.* 15. *metamorph.* ità cecinit.

Semina limus habet virides generantia ranas

& lib. 1.

Poſtquàm vetus humor ab igne
Percaluit ſolis: cœnumq; udaq; paludes
Intumuêre actu: fœcundaque ſemina rerum
Vivaci nutrita ſolo, ceu matris in alvo
Creverunt, faciemque aliquam cepere morando.

Mitum etiam eſt ranas è terreno pulvere primis activis humecto pluviis naſci, taliter quod terræ attactu aquæ gutta illicò ranam generet. Cæterùm dicant quæſo, quis eſt iſte ſedulus ranarum genitor, qui extemplò tot ranarum corpora dicto citius organizavit, & omnibus partibus perfectè abſolutis vitam, ſenſum, & motum impertivit? Concedimus utique ranulas primis activis pluviis extra civitates (ſed intrà non conſpiciuntur, quare non reſpondent) ſalientes apparere, at allucinan-

cinantur vulgares philoſophi nam hæ ranulæ ſuis ortæ ſeminibus præexiſtebant abditæ inter herbas, vepres, ſepes, terræ foveas, lapidumque rimas, deindè guttarum aquæ in terram decidentium timore quaſi panico perculſæ proſiliunt, & ſtatim ſe abdunt, ac quia anteà non conſpiciebantur, tunc temporis vi aquæ, & ſolis calore ex terræ pulvere diſpoſito, ſponte, & ſine parente natas fuiſſe ineptè imaginantur. Et nos prædictas ranulas manu apprehenſas diſſecuimus, & in ſtomacho herbas crudas, muſcas, & ſcarabæos terræ immiſtos, non digeſtos, quos devorârunt, invenimus. In agris poſt pluvias innumeræ limacum copiæ, quæ anteà non conſpiciebantur, apparent. Numquid tunc ſponte natæ? Sic etiam poſt imbres magnam Lumbricorum catervam, & aggeriem conſpicimus. Dici numquid poteſt, tunc ſponte exorti?

Horum inſectorum occaſione agendum putamus de lumbricis, & ſyronibus, qui in humano corpore generantur. Hæc animalcula ſponte, & ſine ſemine naſci vulgarium philoſophorum ſchola etiam contendit, ſed nunc talis opinio à recentiorum aulâ receſſit, apud quos econtrà illa invaluit ſententia, quòd quicquid in hoc orbe ſentire, imò vivere videmus, ex ovo emerſit, & ipſa inſecta, imò plantas, & ipſum humanũ genus ex ovo ad unum univocæ generationis principium reducimus, ut ante nos *Harveius*, & eruditiſſimus *Franciſcus Rhedi*, Eſculapius noſtri temporis validiſſimis rationibus, & experimentis demonſtravit, quam doctrinam univerſus orbis literarius amplexus eſt, ut adeò apud eruditos incláruit, ut in hac ſtabiliendâ non immoramur.

Igitur quòd ad lumbricorum, & ſyronum ortum ſciendum eſt ex quotidianâ experientiâ muſcas, aliaque animalcula ovulis ſuis epulas noſtras, æquè ac potus conſpurcare, eaque breviſſimo ſpatio, per ætatem præcipuè, in carnibus excludi, ſed cum nobis etiam menſæ accumbentibus, vel paulò antè, muſcæ cibariis circumvolitent, vel ea inque ovula eructent, qualis eſt panis, vel potus, ipſis ità propè excludendis non obſtetricent, illa integra ore excipimus; & cùm ob exilem molis ſuæ, & teneritudinem, dentium attritionem declinent, intacta deglutimus, & ob exilitatem à ventriculi fermẽto non digeruntur. Ea propter cum ciborum reliquiis in eo concretis in duodenum deſcendunt, in quo uti in reliquo inteſtinorum canali excluſa in varias lumbricorum ſpecies commutantur; minutiora verò aliqualia ovula ſuperſunt, quæ ob exilitatem, vel immaturitatem tàm in ſtomacho, quàm in inteſtinis cum ſpirituosâ ciborum ſubſtantiâ abripiuntur, & ſe inſinuant, partim cum lymphâ permiſcentur, & circulant, partim cum ſanguine circulationis lege, partim in univerſas corporis partes devehuntur. Habitus autem corporis paſſim poris eſt pervius, ij verò quibuſdam in locis patentioribus, & in aliis arctioribus: undè fit, ut ex ovulis illis ſyrones excluſi per poros unà cum ſudore, vel habitib. per eos extruduntur, vel quandòque ob pororum anguſtiam ſub cuticulâ ſerpunt ab uno loco in alium, & talpa-

℞. *Sulphuris,*
farina fabar. ana ℥.jß.
stercoris columbini ʒ.jß.
mellis communis ℥.j.
decoct. radic. asphodeli q. s.
coque ad cataplasmatis consistentiam, & bis in die renovant. Quòd si tumor in duriciem abierit, in scirrhum degeneravit.

Quandò œdema ad suppurationem tendit, quod rarissimè contingit, nàm ad suppurationem promovendam requiritur calor, qui in hoc tumore satis est imbecillis; tunc ea, quæ concoquendi, & suppurandi vim habent, medicamina applicant. Inter suppurantia non infimum locum tenere dicunt emplastrum *ex succis lapatii, ebuli, sambuci cum althea decoctis, melle, & oleo.* Si tumor vi suppurantium non rumpatur, in loco declivi, servatâ fibrarum rectitudine vel ferro, vel corrosivo medicamento aperiunt. Verùm has suppurationes non semel in sinuosa, putrida, ac exitialia ulcera degeneratas vidimus. Ulcus apertum mundificant, & digerunt terebinthinâ ovi vitello mistâ cum pauca quantitate gummi ammoniaci in aceto soluti. Peractâ digestione ulcus unguentis sarcoticis carne implent & tandem cicatrizant.

Sicut ulcus sanari non potest, nisi prius oedema submoveatur, ita œdema submoveri nequit, nisi ductuum limphaticorum obstructio, vel euasata limpha pœnitus tollatur, primo itàq; limpham per sedem urinam & cutem evacuare oportet. Cathartica limpham excernentia (verum nobis inpossibile videtur (sunt. *resina jalappæ, extractum mechoacannæ, gummigut, conserva florum persicorum,* & id genus alia. Diæta similiter talis esse debet, ut lympha absumi valeat. Aër debet esse calidus, ut calor externus cum remediis intrò assumptis simul cooperetur; frigidus nàmque maximè nocet. Victus sit tenuis, & cibi coctu faciles. Aqua omninò vitanda, & vinum, vel decoctum sassafras in minimâ quantitate usurpari debet. Vigiliæ, & somnus non excedant mediocritatis limites. Exercitium sit moderatum. Excreta, & retenta naturalem servent tonum. Animi pathemate, & præsertim terror, & mæstitia vitentur.

Postmodùm proficua sunt medicamenta illa, quæ lympham incidendi, & attenuandi vim habent, nàm ad fluiditatem redactâ obstructiones reserantur, ad pristinum circulationis motum revertitur, & per urinam, ac per sudorem eliminatur. Huic fini incumbendum tùm internis, tùm externis remediis: œdema igitùr tractandum est medicamentis incidentibus, & simul attenuantibus lympham, ejusque stagnationem resolventibus. Commendamus itaque diaphoretica, omnia salia volatilia, & aromatica pluries decantata, quæ coagulationem destruunt, & nisi diaphoresim aperiant, saltim diureticas reserant vias. Magnoperè conveniunt, quæ viscididatem tollunt, & obstructiones aperiunt, hujusmodi sunt *vinum absynthii, tartarus vitriolatus, sal absynthii,* omnia medicamenta ex marte elicita multis emolumentum fuere, quia præter incidendi, & aperiendi energiam, lymphæ ductuum

megæ

membranas nimis ampliatas suâ austeritate constringunt, lymphamque ad corporis cisternam propellunt. Itèm conducunt *decocta ligni guajaci, salsa parillæ, ligni sassafras, visci quercini, Nephritici &c.* Similiter, quæ per urinam exturbant lymphæ colluviem ulceratam pârtem obsidentem, ut *sal prunellæ, stipitum fabarum, genistæ, spiritus salis dulcis, baccharum juniperi, salis armoniaci.* Tandèm ea omnia, quæ in hydrope proficua sunt, conveniunt, nàm œdema est hydrops particularis.

Internis hisce simul externa jungimus, ea spirituosa penetrantia, poros reserantia, & resolventia esse debent, ut lymphæ coagulatio dissolvatur, & fluidior reddita, vel ad ductus urinarios devehatur, vel per partis affectæ poros exhalet. Conveniunt cùm *aqua balnei Gurgitelli ex Pithecusâ* delatæ, tùm spiritus vini, & Laconica dicta. Sic etiam fotus ex aromaticis, & sale volatili constantibus vegetabilibus, & calidè applicati debent. Pars arctiùs deliganda, ut vasorum amplitudo debito major auferatur. *Radix bryoniæ contusa*, & cataplasmàtis instar applicata salutare præstat auxilium. Vel cataplasma ex *origano, calaminthâ, absynthio, rutâ, rore marino, chamomillâ &c.* *Vel emplastrum de cumino cum oleo tartari, & succini malaxato*, vel *emplastrum de baccis lauri.* Liquores spirituosi illiniendi sunt, ut *oleum philosophorum, spiritus vini camphoratus, lumbricorum*, & alia resolventia.

Ulcus tandèm tractari debet haud secus ac si adjunctam haberet humidam intemperiem, de qua *cap. xi.* abundè diximus.

CAP. XVI.

De Vlcere sordido, & putrido.

SOlet quandòque ulcus, vel quia negligenter curatur, non mundatur, nec rectè detergitur, vel unctuosis tractatur medicamentis, vel aliis de causis, in sordidum, & putridum degenerare: sordidum itàque ulcus illud dicitur, quod crasso illo abundat excremento, vel crassas, & viscosas habet sordes, vel carnem flaccidam, mollem, & albicantem; putridum verò appellatur illud, quod fœtorem exhalat, quippè ab eo graveolens, & cadaverosus prouenit odor.

Signa.

Ex suprà dictis facillimè hæc ulcera dignoscuntur, & non nisi secundum magis, minusvè differunt; sordidum nàmque crasso, viscido, ac subalbido est refertum excremento, quod ulceris parietibus vehementer adhæret, & carne flaccidâ, molli, & albicanti potitur; putridum verò putrilagineam eructat materiam, quæ graveolentem, & cadaverosum expirat fœtorem, & colore fusco, vel atro est imbutum.

Causa.

Ulceris sordidi, & putridi causa apud Galenistas est humidorum, & oleosorum medicaminum longus usus, & frequenter ob succorum vi-

vitium, à quibus pars exulcerata fovetur, vel varii errores in victûs ratione, simulque mali succi, undè cacochymia, & ulceris sordities, ac putrilago. Quandoque ob naturæ defectum producitur, quæ aliis vexata malis, ad quæ superanda intenta, & occupata est, ità plánè ut ulcus omni auxilio destitutum relinquatur; hinc humores crassi, ac viriosi in sordidos, & putridos degenerant, qui à naturalibus afflictæ partis facultatibus non regulati, non modò sordescunt, verùm etiam putrescunt.

Excitant juxta nostram sententiam hæc ulcera particulæ acidæ, vel acido salsæ, quæ ulceri inhærentes, succos dulces de novo alluentes, fermentativâ vi itidèm in acidos degenerare faciunt, qui ob tubulos in ulcere ruptos circulationem continuare nequeunt: à Succis ergò à tergo continuò insequentibus in ulceris cavitatem propelluntur, quam semper adimplent, & quia aciditate nimiâ præditi sunt, coagulationem quandam lentam habentes, sordidum efficiunt ulcus, & dùm in eo coagulantur, caro mollis, vel fungosa ab iisdem gignitur. At succi acido salsi, vel acido acres temporis progressu exaltantur ob putrilaginem, & secticam, ac realgarinam nanciscuntur naturam, & ulceris partes putrescunt, ideòque cadaverosa illa caro in suavem, & graveolentem expirat odorem.

Prognosis.

Ulcus simpliciter sordidum periculo vacat, at nisi maturè occurratur, in putridum degenerat, tum quia sordium copiâ impediuntur effluvia subtilium particularum excrementiriarum propter prohibitam transpirationem, vel obstructionem, quæ in ulcerato membro gignuntur; tùm etiam quia cumulata excrementa singulos in dies magis fermentescunt, & malignam quandam, & arsenicalem adipiscuntur indolem majori aciditatis exaltatione, undè ulcera putrida priùs in gangrænam, & deindè in sphacelum transeunt.

Curatio.

Ulceris sordidi curationem aggrediuntur Galenici, primò rectâ rerum non naturalium administratione; deindè humorum vitiosorum, & redundantium evacuatione, pro qua pharmaca crassos, lentosque humores evacuantia exhibent vel unicâ vice, vel partitis vicibus, nec interim revellentium omnium genera omittunt, ut frictiones, cucurbitulas, & id genus alia. Postmodùm quoad localia, ad sorditiem detergendam, & exsiccandam conferre dicunt lotiones ex decocto *lupinorum, hordei, absynthii, milii, plantaginis*, in quo *oxymel* dissolutum fuerit, vel fiant ex *aquâ aluminosâ*. Post lotionem impleatur ulcus pulvere *aluminis saccharini, æris usti, vel chalcanti rubri*, vel applicant unguentum detersivum, quod concinnatur *ex farinâ hordei, melle, succo apii, & pulvere aluminis rocchæ*, vel demùm, si putredo adsit, ad *unguentum ægyptiacum, vel apostolorum* confugiunt.

Qui-

Quibus nihil proficientibus, ad incisionem, vel ignem actualem deveniunt, priusquàm sordidi, ac putres humores majora accersant mala. Ulcus abstersum vino calido rubro corroborant, in quo coquunt *myrrham*, *thus*, *aloën*, & similia sarcotica, vel spongiam vino calido madidam applicant.

Ulceris sordidi curatio in eo consistit, ut succi attenuentur, fluidiores, ac spirituosiores reddantur, particulæ acidæ, vel acido-salsæ obtundantur, immunentur, diluantur; ad finem obtinendum, internè conducit pulvis *antimonii diaphoretici*, *oculi cancrorum*, *& chalybis*, quia satis potens est in absorbendis acidi spiculis. Sudorifica, & diaphoretica pluries recensita negligenda non sunt, & etiam ad decoctorum usum, vel ad decoctiones vulnerarias confugere possumus, eo quia maximam acidum immutandi vim habent. Verùm si occasiones in primis viis stagnent, productorum evacuatione leniter tolli debent.

Inter topica ad abstergendam crassam sordem, & corrupta fragmenta removenda, ea sunt administranda medicamenta, quæ propriæ substantiæ tenuitate, qua prædita sunt, in sordé illam facilè penetrãt, attenuãt dissipatum, crassumque excrementũ quantumvis viscidum immutant, abstergunt, & sequestrant; calidè itàque usurpamus lotiones ex *aquâ lapidis medicamentosi*, *vel aquâ calcis*, *sapherinâ*, *vel aluminosâ fallop.* Prodest *emplastrum de gratiâ Dei*, vel sequentem efficaciorem compositionem adhibemus, ut

℞. *Aqua Reginæ Hung.* ℥.ij.
tinctura myrrh.
aloës ana ʒ.j.
salis armoniaci ʒ.jß.
camphora ʒ ß. *m.*

quam quater de die calidè applica cum filamentis. Si sordidum in putridum jàm ulcus degenerarit, supra dictâ compositione abluendum est, vel *unguentum ægyptiacum magistrale* applicari potest, sed præstat *unguentum nostrum compositum*, *vel magistrale*. Cæterùm ulceris putrilaginem maximè immutat, abstergit, & à parte sanâ separat *manna mercurii*, *magnum calcinatum Paracelsi*, *mercurius præcipitatus tàm per se*, *quàm unguento admistus*, *vel mercurius dulcis*.

Si efficaciora applicare velis, putridum ulcus tange *aquâ persicariæ spiritu mercurii albi impregnatâ*, filamenta superponendo, & ad miraberis effectum. Tandèm mundificato ulcere, sarcoticis utere ad cicatricem usque.

Cap. XVII.

De Vlcere Verminoso.

Quemadmodùm in omnibus humani corporis partibus integris vermes generantur: ità in iisdem ulceratis multoties vermes inveniuntur, præcipuè si imprudenter tractentur medicamentis unctuosis, vel negligantur; tunc enim sordescunt, putrescunt, & verminans ulcera, nisi rectè à pure, & sanie mundentur, & detergantur.

Signa

Signa.

Si ulcus sit superficiale, vel patens, vermes facilè visui patent; si verò sit profundum, vel angustum habeat orificium, & vermes videri non possint, ex aliis signis cognoscuntur, morsu, puncturis, doloris, & motûs sensu. Plerumque & fœtor quidem in talibus ulceribus percipitur.

Causæ.

Ut horum animalculorum genuinam inquiramus causam, methodo procedamus oportet, ac proindè præmittimus, quòd animalium propagatio duplex est, una, quæ dicitur ovipera, quatenùs scilicet animalia ova pariunt, ex quibus ab ipsis exclusis, animalia viventia fiunt; altera vipera, quatenùs animalia in se concipiunt, & viva pariunt. Ad utramque propagationem solius patris requiritur semen, à quo fit conceptus, & in quo anima est formationis viventis animalis principalis causa. Ova habere futuri animalis animam patet ex eo, quod quamprimùm à debito caloris gradu fota, in iis anima exerit, & animal simile ei, a quo ova fuerunt exclusa, format. Neque generans hujus formationis causa esse potest, cùm id sæpè, cùm ova excluduntur, mortuum sit, neque etiam ulla alia causa univoca, vel cogitatione inveniri potest. Notissimum est ex ovis gallinarum pullos ab anatibus, & econtrà, excludi. Imò Cairi calore fornacis pullos excludi, & in multis nostris pagis fimi equini calore: in quibus modis nullum agens univocum dari potest, nisi spiritus, sive anima latens in ovo.

Animalium ova media sunt inter semina plantarum, & animalium, quia cum utrisque in quibusdam conveniunt, & in quibusdam differunt: seminibus plantarum in hoc respondent, quòd & animam, & materiam corporis formandam continent; prætereà verò semen cortice, & membranis tegitur, in eo verò est differentia, quòd plantarum semina, cùm terræ committuntur, ex eâ materiam corpori formando necessariam hauriunt, atque ex seminis materiâ primæ radiculæ, & germina formantur, reliqua materia ex terrâ attrahitur. In ovis cùm anima corticibus suis, & membranis ita vallata, & conclusa sit, ut extrà nihil attrahere possit, interim in ovo fœtus penè perfectus formetur: ova non solùm animam, & materiam primis fœtûs rudimentis formandis aptam, sed habent paratam universam illam materiam, quæ satis est, donec pullus absolutè formatus excludatur, & præter albumen complectatur etiam luteum, quo potissimùm pullus jàm exclusus, cùm lacte quodam alatur, cùm eidem primis statis diebus non sufficiat alimentum ore ingestum. Cum animalium

malium ſeminibus in eo conveniunt, quòd ſemen primò omninò in teſtibus, & parte teſtibus analogâ perficitur [ut dicunt], & ſemen ſtatim à mare in fœminæ uterum conjicitur, id quod non fit in plantis, quarum ſemina extra terram, earum nutricem, multis externis injuriis expoſita ſunt. Vivipera ab oviperis in eo differunt, quia vivipera non continent omnem materiam ad partum uſque neceſſariam, ut ovipera; hanc enim dies in ſingulos è vaſis maternis mutuantur, nec præter lentorem albugineum alteram habent ſubſtantiam ovorum vitellis ſimilem, quæ puerperio in alimentum cedere debeat. Quamobrem rectè notavit *Harvejus* non ea modò animalia, quæ dicuntur ovipera, verùm vivipera quoque & ipſum genus humanum ex ovo progigni, ne putemus hanc fuiſſe propriam, peculiaremque Tyndaridum ſortem. Verùm nos ab *Ariſtotele* moniti ſæpiſſimè obſervavimus in utero viviparorum certo quodam poſt concubitum tempore fieri conceptum oviformem, ſeu maſſulam inſtar ovi membranulâ occulti, cui detractum ſit putamen. In eo differunt ovipera à viviperis, quòd ſemen oviparorum non ut viviparorum in utero fœminæ, ſed extrà perficitur, & propterea ſemen non liquidum, ut viviparorum ſemen permanere, ſed externo adminiculo, & receptaculo regi debuit. In eo tandèm plantarum, & viviparorum ſemina conveniunt, quòd ſicut plantarum ſemen terræ committitur, ibique nutritur, ità humanum ſemen in mulieris uterum conjicitur, ibique nutritur ad deſtinatum tempus uſque, & ſicut terra non eſt cauſa efficiens pro plantæ propagatione, ſed tantùm uterus, ità & mulier non eſt cauſa efficiens reſpectu humanæ propagationis. Hinc mulier ſaccus vulgo appellatur, undè natis nunquàm matris cognomen, ſed tantùm patris imponitur.

Nec pater eſt cauſa efficiens immediata reſpectu filii, ſed tantùm mediata, & occaſionalis, nàm licèt pater generans reſpectu filii ſit cauſa externa, tamen non eſt reſpectu generati immediata, quia ſcilicet non immediatè ex eo generatur filius, ſed ex ſemine prodeunte immediatè ex patre, reſpectu cujus pater eſt immediata cauſa efficiens interna, cùm ex ejus ſenſitivo ſpiritu viventi per concupiſcentiam agitato ſibi ſimilis prodeat ſigillaris veluti idea, quę in intimâ ſeminis parte clauſa eſt. Atque adeò pater eſt cauſa efficiens immediata reſpectu ſeminis, & mediata, atque merè occaſionalis reſpectu generati, ſeminis autem ſpiritus vicem efficientis immediatæ reſpectu filii gerit, & eſt reſpectu illius cauſa efficiens interna. Sic gallina non eſt cauſa efficiens reſpectu pulli, nec gallinam compreſſit, ſed tantùm ſpiritus in ovo fœcundo gliſcens, quia ex ovo ſubventaneo non excluditur pullus.

Verùm, ne noſtrum præmittendum in longum protrahatur, ex profeſſo de oviparorum, & vivipa-

rorum propagatione suo loco agemus, desumptâ occasione ab hominis generatione; tantùm hîc agimus de sponte nascentibus, ut vulgò creditur, quorum generatio non univoca, sed æquivoca à vulgaribus philosophis putatur, talis est insectorum, ut ex equino stercore scarabæi, è frumento curculio, è fabis midas, cossus è lignis, è cutis, & vestium sordibus pediculi, & pulices, è caseo, & carne aliisque rebus putrescentibus vermes, & insecta, vulgò dicta varii generis, oriuntur. De horum generatione nihil aliud sciebant prisci, nisi quantum voces important: *Nascuntur ex putri.*

Quibus spontaneus hic ortus competat non eadem fuit omnium mẽs. Putârunt prisci omnia insecta, bruta, ipsumque adeò hominem è terræ initio provenisse. Id *Plato*, aliique philosophi Platone longè vetustiores docuerunt, quos poëtæ secuti sunt. Verùm hæc opinio ex Genesi originem habuit, & veritatem in has converterunt fabellas; cùm constet Deum jussisse, ut terra animam in genere suo producat, jumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas, & Deum fecisse hominem de limo terræ; ipsi verò Creatorem ignorantes: spontaneum istum ortum inde commenti sunt.

De talium viventium causâ efficienti valdè digladiantur philosophi.

Cardanus casu, & fortunâ generari contendit. Cæterùm falsitate convincitur, quia casus, & fortuna naturalibus locum non habent, & quæcumque casu fiunt, & fortuitò, ea non semper ex iisdem principiis, & eodem modo generantur: atqui sponte nascuntur viventia, semper ex iisdem principiis, & eodem modo generantur, & habent certas causas efficientes, quæ etiam certi finis gratiâ agunt, certosque producunt effectus. Sic ex stercore equino scarabæi nascuntur, & non erucæ, à caseo sui generis vermes, alii è carnibus, & in genere semper determinata ex determinatis. Et licèt variis in locis, in terrâ, in aquis, cadaveribus, & alibi generari videantur: tamen ex efficienti causâ, quæ pluribus in locis sæpè reperiri potest, nascuntur.

Alii etsi casu, & fortuitò generari negant, nullam tamen causam habere efficientem proximam, sed solum communem, & remotam opinantur, & hoc discrimen ponunt inter viventia per se, & sponte orta, quòd illa præter agens universale, putà Cœlum, & particulare expetunt *sol*, *& homo generent hominem*; sponte verò genita, causâ proximâ cùm careant, absque agenti particulari producuntur. Ut ipsa appellatio id indicare videtur. Verùm horum sententia falsa deprehenditur, nàm inter causam, & effectum debet intercedere proportio, & effectuum universalium universales, particularium particulares debent esse causæ. Prætereà causæ communes, & remotæ omnes sunt externæ, & manifestæ: at sponte nascentia à causâ internâ, & latente in materiâ probabimus.

De causâ istâ remotâ in varias dividuntur opiniones philosophi.

Ali-

Aliqui prædictarum difficultatum scopulos considerantes, eosque vitare capientes, tanquam ad sacrum ignorantis az lum, confugiunt ad cœlum, solem astra &c in illo existentia atque ipsis culpam generationis vermium tribuunt *albertus magnus* cœleste lumen causam proximam sponte nascentium esse dixit. *S. Thomas Aquinas* sponte nacentia à cœli motu mendicat. *Fernelius. occultat* influētias infamat neque hos pudet talis inepti commenti: sed cœlum sol, astra cœleste lumen, cœli motus &c generalis tantummodo causa esse possunt præparans causam, non vero particularis, & determinata ad hos producendos, & non alios vermiculos in hoc, & non alio ulcere, vel loco. Prætereà lumen, calor, motus, & occultæ influentiæ accidentia sunt, at nulla substantia, quales sunt animæ sponte natorum, potest ab accidentibus produci. Insuper cœlum, sol, astra &c. sunt corpora inanimata, nec animata producere possunt, quia producerent nobiliora seipsis.

Alii animam mundi causam efficientem sponte natorum viventium esse existimant: sed si mundus animam haberet, esset maximum animal mundus, & esset causa universalis, & non propria, & proxima, & sicut ab eâ sponte nascentia provenirent, ità non sponte nascentia, nec ab unâ animâ tot diversæ species sponte nascentium provenire possent.

Scotus, & alii animas viventium sponte generatorum à Deo proximè provenire statuunt, sed hi ineptiores sunt, quia invenire nequeunt genuinam talium animalculorum effectricem causam, nec humanæ cognitionis imbecillitatem fateri volunt: opinantur Deum ipsum esse vermium causam, quod verissimum quidèm est, si loquamur de causa universali, & remotâ. Difficultas tamen consistit in propriâ, peculiari, & proxima vermium causa, cui scilicet concessa fuit, dataque facultas à Deo, ut vermes generare possit. Neque enim vermes adeò nobiles, & perfecti judicari debent, ut à nobilissimâ, & perfectissima causa originem ducere debeant: Vix imò, ne vix quidèm quisquam ausit illorum generationem, formationemque huic divinæ formatrici virtuti adscribere, haud intelligens, quonàm pacto tàm præstans, & tàm nobile agens ad vilia hæc opera sine suæ majestatis læsione descendere queat; alia verò omnia ità ignobiliora, atque imperfecta, ut à vilissimis seminibus progigni tantùm valeant: neque in universo condendo oblitus est consulere causis propriis vermium, cœterisque imperfectis, quemadmodùm consuluit aliis animantibus speciales habentibus causas. Neque tandèm sunt minùs naturales, quàm cætera animalia causas naturales habentia. Denique ad adagium, quod à vulgaribus philosophis adduci solet quod *Deus naturæ author agere se solus tenetur id, quod causæ naturales præstare non possunt.* Respondetur verissimum quidèm hoc esse in supernaturalibus, non verò in instituto ordine

ne naturæ, & in hoc non facile est :nditur contractus cum testibus quo obligatum contendunt adversarii, quamvis enim in hac aut simili materia ab istis demōstrari nō potest causa naturalis; ac proxima, non sequitur tamen ipsam nullam esse Deumque se solum vermes, & hujusmodi insecta producere: ergo ranas, muscas scarabeos, lumbricos syrones &c esse divinas creaturas sequeretur, quod ne dum absurdum verum impium putamus. Hinc magna temeritas est presumere nos nosse quidquid causatum est naturaliter & nullum fugere, quod supra ipsam naturā fit, nec verò alia possit quam ipse deus. Præterea omnium viventium generatio est naturalis, & causa naturalis inquirenda est, nec ad deum statim recurrendum est, nàm *Turpe est philosopho ad Deum recurrere ubi potest causa secunda assignari*, quia postquem naturam instituit, jàm immediatè amplùs nihil creare videtur præter animam intellectivam, & cùm plantarum, ac brutorum sponte nascentium origo fit à suis parentibus, mediante semine, non à Deo nisi ut causâ remotâ, & universali: eritnè Deus causa proxima imperfectorum, & ignobilium animalium?

Omnes ferè nostræ tempestatis gregarii philosophi putredinem solam proximam spontaneę generationis causam statuunt, quibus sufficit uneversalibus quibusdam verbis quæstiones potius implicare quàm solvere: dicunt gigni hæc animalia tàm in corpore quàm extra illud ex putredine seu calore putredinali agente in quasdam particulas materiæ putrescentis, sed hujus opinionis falsitatem ostendunt primò vermes in aceto, & nive geniti; hæc enim juxta vulgarium sententiam putredinem in misto inhibent, & in his frigiditas potiùs quàm caliditas excedit. Deindè præclara experimenta *Francisci Rhedi* in libro de insectis descripta ostendunt, quòd carnes & quodcumque aliud facilè putrescibile inclusa in vase optimè cooperto, putrescunt, vermes tamen nunquàm exhibent: tacemus, quòd calor ille produceret corpus animatum, & consequenter se robilibus. Prætermittimus, quòd intelligi minimè potest, quomodò calor admirabilem nervium organizationem, tot vermium species, animam, sensum, & motum producere potest: non negamus tamen necessarium esse nonnunquàm calorem ad excitandum motum in interno spiritu in seminibus, sive ovulis vermium latente, sicut calor gallinæ, fimi, vel fornacis Ægyptiæ, à quo fovetur spiritus in semine galli existens in ovo fœcundo non est causa principalis generationis pulli &c.

Intereà tota putredinis ratio in eo consistit, quod sit misti corruptio, quatenùs mistum: si verò quid prætereà ex putredine oritur, id ex accidenti evenit. Insuper plantas multas, & alia sponte nasci sine omni putredine expe-

experientia teſtatur: igitur ſponte viventia non geneeanturex putri materiâ, licet interdùm naſcantur in putri, & ex parte rei putreſcentis.

His breviter exploſis, alia cauſa de ſponte naſcentibus inquirenda eſt. Quæ non ſponte naſcuntur ſunt illa, quæ ſemina habent manifeſta, quæ verò ſponte, eorum ſemina ſunt occultiſſima, & omnem latent ſenſum; ideòque ſponte naſci inſecta veteres, & cum his vulgares philoſophi exiſtimârunt, quia eorum ſemina non ſemper animant, & ſuo tempore exerunt.

Generantur ſponte viventia, cùm ſemen, in quo eſt anima, occulto modo alicubi latens idoneam materiam nactum, & calore ambientis ſeſe exerit, & vitales operationes exercere incipit. Hæc animalia ortum trahunt ex ovulis, quæ cùm ab inconſpicuis præ exiguitate initiis, & ſeminibus, quaſi atomis in aëre volitantibus, & à ventis hinc illinc delatis, diſſiminatiſque oriantur, ſive ex putredine, ſeu non genitis orta eſſe exiſtimantur, quia noſtrorum ſenſuum efficaciam ludunt. Cæterùm certum eſt animalia inſecta ex ſemine paterno generari, & carnium, herbarum, aliarum rerum vel planè putrefactarum, vel putreſcentium inſectorum generatione non alias eſſe partes; nec aliud officium, quàm vas, & locum mirè commodum præbeant, in quo inſecta ſtatim ac orta ſunt, in hoc nido alimentum ſufficiens, & nutritioni commodiſſimum inveniunt, & niſi à parentibus ſupradictum ſemen hinc delatum ſit, nullum ibi vermem unquam generari poſſe dicimus.

Sponte ortorum ſemina, eſtò in terram conjiciantur, non ſemper ſuam inſitam exerunt vim, ſed interdùm frigore, interdùm calore, vel etiam idonei alimenti defecerit corrumpuntur, interdùm diù quieſcunt, antequàm ſeſe exerant; ſicut ſemina multa totâ hyeme in terrâ quieſcunt, donec nimirùm aëris ambientis calore foveantur, & idoneum è terrâ alimentum attrahant: ità & in iis, quæ ſponte provenire dicuntur, vis ſeminalis quieſcit, donec idoneam, ex qua corpus ſibi fabricet, materiam nanciſcatur; & à calore ambiente excitetur, & foveatur: undè accidit, ut animalia, quæ ſponte naſcuntur, non tempore hyberno, niſi ſub fimo interdùm, quò frigus non penetrat, ſed vere, æſtate, & autumno generantur, ubi ſcilicet à calore ambientis, quem ſol extitat, materia idonea, ex qua anima latens corpus ſibi fabricare poſſit, ſuppedietur, & ipſa anima ad agendum excitatur,

Etſi in putreſcente materiâ hujuſmodi animalcula fiunt, tamen non ex eâ, quatenùs patris eſt, generâtur, ſed potiùs à meliori ejus parte, quæ à patri ſecernitur. Unde etiâ poſt nerviû,

K 2 & ejuſ-

cinantur vulgares philosophi nam hæ ranulæ suis ortæ seminibus præexistebant abditæ inter herbas, vepres, sepes, terræ foveas, lapidumque rimas, deindè guttarum aquæ in terram decidentium timore quasi panico perculsæ prosiliunt, & statim se abdunt, ac quia anteà non conspiciebantur, tunc temporis vi aquæ, & solis calore ex terræ pulvere disposito, sponte, & sine parente natas fuisse ineptè imaginantur. Et nos prædictas ranulas manu apprehensas dissecuimus, & in stomacho herbas crudas, muscas, & scarabæos terræ immistos, non digestos, quos devorârunt, invenimus. In agris post pluvias innumeræ limacum copiæ, quæ anteà non conspiciebantur, apparent. Numquid tunc sponte natæ? Sic etiam post imbres magnam Lumbricorum catervam, & aggeriem conspicimus. Dici numquid potest, tunc sponte exorti?

Horum insectorum occasione agendum putamus de lumbricis, & syronibus, qui in humano corpore generantur. Hæc animalcula sponte, & sine semine nasci vulgarium philosophorum schola etiam contendit, sed nunc talis opinio à recentiorum aulâ recessit, apud quos econtrà illa invaluit sententia, quòd quicquid in hoc orbe sentire, imò vivere videmus, ex ovo emersit, & ipsa insecta, imò plantas, & ipsum humanũ genus ex ovo ad unum univocæ generationis principium reducimus, ut ante nos *Harveius*, & eruditissimus *Franciscus Rhedi*, Esculapius nostri temporis validissimis rationibus, & experimentis demonstravit, quam doctrinam universus orbis literarius amplexus est, ut adeò apud eruditos inclaruit, ut in hac stabilienda non immoramur.

Igitur quòd ad lumbricorum, & syronum ortum sciendum est ex quotidianâ experientiâ muscas, aliaque animalcula ovulis suis epulas nostras, æquè ac potus conspurcare, eaque brevissimo spatio, per æstatem præcipuè, in carnibus excludi, sed cum nobis etiam mensæ accumbentibus, vel paulò antè, muscæ cibariis circumvolitent, vel ea inque ovula eructent, qualis est panis, vel potus, ipsis ità propè excludendis non obstetricent, illa integra ore excipimus; & cùm ob exilem molis suæ, & teneritudinem, dentium attritionem declinent, intacta deglutimus, & ob exilitatem à ventriculi ferméto non digeruntur. Ea propter cum ciborum reliquiis in eo concretis in duodenum descendunt, in quo uti in reliquo intestinorum canali exclusa in varias lumbricorum species commutantur; minutiora verò aliqualia ovula supersunt, quæ ob exilitatem, vel immaturitatem tàm in stomacho, quàm in intestinis cum spirituosâ ciborum substantiâ abripiuntur, & se insinuant, partim cum lymphâ permiscentur, & circulant, partim cum sanguine circulationis lege, partim in universas corporis partes devehuntur. Habitus autem corporis passim poris est pervius, ij verò quibusdam in locis patentioribus, & in aliis arctioribus: undè fit, ut ex ovulis illis syrones exclusi per poros unà cum sudore, vel habitib. per eos extruduntur, vel quandòque ob pororum angustiam sub cuticulâ serpunt ab uno loco in alium, & talpa-

Vel succum exprimunt, & talia parant medicamenta, ut

℞. *Aloës* ℥.ij.
myrrh. ʒ.j.
peti Brasiliani ʒ ÿ ß.
fellis tauri ʒ.ß.
flor. æris ʒ.j.
mell. q. s.
f. linimentum.

Pro verminosis ulceribus curandis nos feliciter adhibemus *unguentum nostrum magistrale* in lue venereâ descriptum, quod summum est medicamen. Vel enecari possunt vermes applicatione *elixiris proprietatis* per infusionem, & digestionem parati. Prodest *oleum buxi*, vel *seminum colocynthidos*, sed optimum, estò vile, remedium erit *olei amurca*, nàm vermium perspirationem impedit, eosque ideò necat. Magnoperè aliqui commendant *spiritum vini theriacalem*, *vel ipsam theriacam in emplastri formâ*, sed expertissimum remedium ad vermes interficiendos, muscarum ovula dissolvenda, & ad sordes tollendas, ubi vermes nidulantur, erit *mercurius* quomodolibet præparatus, ut *unguentum mercuriale*, *mercurius præcipitatus*, *mercurius dulcis*, *vel magnum calcinatum Paracelsi* tàm solitariè, quàm cum aliis medicamentis, sed omnium maximè præstat, si ulcus verminosum *cynnabar.* suffumigetur; nàm mercurius tàm crudus, quàm quomodolibet præparatus vermiculos, pediculos, & ejusmodi insecta cujuscumque magnitudinis, vel figuræ sint, statim enecat, aut fugat. *Peti Succus*, imò ejus *folia sicca* in pulverem redacta, vulgò *tabacum Brasiliense*, ulcera tàm à vermibus, quàm ab aliis insectis eripit, eaque mundificat. Si ulcus verminosum *aquâ stillatitiâ è cepis* abluatur calidè, ad miraculum usque vermes enecat. Idem effluit *succus radicis vitis albæ*. Si vermes à partibus internis in ulcus repant, convenit *Calomelanos Turqueti cum theriacâ internè assumi.*

CAP. XVIII.

De Vlcere cum labiis callosis.

Solent quandòque ulceris labia ità callo obduci ut ejus Sanatio tamdiù medicamentis reluctetur, donec callus totaliter ablatus fuerit.

Signa.

Ulceris labia callosa ipso aspectu, & tactui innotescunt, decolorata nàmque sunt, dura, & non dolorifica, & si perfectò obducta sunt callo, novaculâ, vel cultro scinduntur absque doloris sensu, & ferè tactûs sensûs in hisce partibus abolitus est.

Causa.

Causa labiorum callosorum in ulcere apud Galenistas est pus, quod ulceris labiis ob suam crassitiem adhæret, cujus partes tenuiores à calore nativo, vel extraneo resolvuntur,

vuntur, & exficcantur; craſſæ verò obdureſcunt, & fit tandèm callus madore privatus, & indolens.

Labia calloſa, quæ ſcirrhoſum referunt tumorem, originem ducunt ab acido, vel auſterius ſuccis in partem ulceratam influentibus, in eiſdem ulceris labiis congeſtis, qui adeò ſæpè conſtipantur, & condenſantur, ut obcalleſcunt. Interdùm eundem producunt effectum ſiccantia nimis calida, vel ambientis aëris frigiditas, ac nitroſitas, vel obſtructio à glutinosâ materiâ, vel excrementa imprudenter diù in parte ulceratâ derelicta, & in ejus ſubſtantiâ exſiccata, vel deligata, aut quæcumque alia cauſa comprimere valens, aut obſtruere carnales, per quos alimentum illis ſuppeditatur; factâ nàmque ſtagnatione, & indè obſtructione, omne ſal volatile evaneſcit in auras, & labia calloſa redduntur.

Prognoſis.

Ulcus calloſa habens labia non facilè curatur, niſi priùs calloſitas auferatur, attamen in principio, quandò non dùm perfectus eſt callus, non ægrè tollitur. Cœterùm ſi perfectus erit, & abſque doloris ſenſu, difficiliùs curatur. Si livida ſint labia ob poroſitates ſanguine coagulato refertas, magna ſedulitas id calli remotione adhibenda eſt.

Curatio.

Calloſitatem in ulceris labiis curant vulgares emollientibus, ut *mucilaginibus ſeminum malvarum, althææ, lini, fœnugræci, oleo amygdalarum dulcium, liliorum, alborum, emplaſtro de mucilaginibus*, atque ejuſmodi emollientibus, & diſſolventibus, ſed per omnibus ſequens commendant cataplaſma, ut

℞ *Mucilag. ſem. alth. aquâ malv. extract.* ℥ iij.
pingued. anatis,
anſeris,
gallinæ ana ℥. j.
farinæ ſem. lini. ℥ j.
micæ panis tritici ℥. ij.
coque in ſufficienti quantitate lactis ad cataplaſmatis, conſiſtentiam, ità tamen, ut ultimò pinguedines

Vel tale utuntur unguento:

℞. *Mucilag. ſem. fœnu græci.*
lini ana ʒ. ij.
terebinth. ℥ j.
ol. amygd. d.
lilior. alb. ana ʒ. iij.
m. f. ung.

Vel embrocationes inſtituunt ex decocto carnis arietinæ, quæ inſigniter emolliunt.

Si callus completus, & perfectus fuerit, & emollientia contemnit, vel color niger ulceris labia obſidet, cultro à parte ſanâ eum ſeparant, vel ſcarificant, vel cauterizant ad eſcharæ decidentiam, vel corroſivis fortibus tollunt.

Ulcus calloſa habens labia internè, & externè curamus; Internè decocta ſudorifica, in quibus totius curationis cardo conſiſtit, adminiſtranda ſunt: hæc nàmque acidos, auſteros, & vitriolicos obtundunt ſuccos, diluunt, & per ſua emunctoria eliminant, inſuper congeſtos ſuccos deſtruunt, obſtructos reſerant canales. Diæta ſtricta, & etiam ſudorifera imperanda eſt. Cœterùm, ab acidis, & ſal-

& salsis prorsùs abstinendum est, & præcipuè à repellentibus omninò remediis cavendum est, quæ omnia succos coagulant, inspissant, & ad circulationem reddunt ineptos.

Externè callosis labiis, quæ duritiem, & callositatem perfectam non adepta fuêre, convenit *aqua viridis, oleum viridis æris*, *aqua salis armoniaci n. d.* Si verò callus his obluctetur medicamentis, efficaciora confugimus, hujusmodi sunt *lapis infernalis, vel spiritus salis armoniaci, vel tandèm spiritus Mercurii albus*, qui absque recidiuæ metu omnem absumunt callositatem.

CAP. XIX.

De Vlcere Sinuoso.

Qvandoque ulcus angusto præditum est orificio, sed cavitatem satis amplam, profundam, & latentem continet, absque tamen callositate, & duritie, ac pro orificii magnitudine copiosum pus, vel saniem eructat. Hujusmodi ulcus non solùm sinuosum, verùm etiam cavernosum, cuniculosum, & reconditum appellamus. Quidam etiam talpiarium dicunt & quidèm rectè, nàm talpæ more sub carne serpit cuniculos & cauernas, non secùs ac talpa sub terrâ, agit. Differt ulcus sinuosum à fistuloso, quia hoc callosum est, illud verò callositatem internam non habet. Sinuosorum ulcerum differentiæ sumi possunt, Primò, à cavernarum magnitudine, quia sinus vel sunt breves, vel longiores, profundi, altèque penetrantes vel ad carnes, vel ad ossa, vel ad cartilaginem, vel ad nervosas partes. Secundò, à figurâ, quia vel sunt recti, vel flexuosi, vel obliqui. Tertio, à situ, quia vel sursùm, vel deorsum, vel ad latera tendunt. Quartò, à numero, quia unicus est sinus, sivè simplex, vel duplex, vel triplex. Quintò à majori, vel minori acrimoniâ materiæ purulentæ in sinu contentæ. Et tandèm vel orificium in parte superâ, vel inferâ, vel circa partes laterales habent.

Signa.

Sinum in ulcere latitare cognoscimus, cùm ex eo, quod orificium, cujus consolidatio inducta fuit, brevi post tempore aperiatur & materiæ ichorosæ ab illo prodeant; tùm ex eo, quod turunda, quæ statim in angustius orificium introducta fuit, deindè in amplam cavitatem impellitur. Quousque sinus tendat, specillo, vel cereâ candelâ intra sinum immissâ facilè deprehenditur magnitudo, figura, situs, numerus, finis &c. nùm ad partem, supernam, vel infernam, vel ad laterales tendat, nùm ad nervos, vel carnes. &c. Si ad nervos dolor, & motus spasmodicus percipitur, materia est tenuis, ac unctuosa. Si ad os, durities, & asperedo tangitur & materia erit nigra, vel saltim livida, tenuis, & fœtens.

Causa.

Galenistarum causa pro ulcere sinuoso est pus diù in ulcere retentum, ac delitescens, quod virulentam quandam acquirit materiam, & cor-

corrodendo cuniculos agit, partes exedit subjectas, putrefacit, & contaminat ac majus sibi spatium comparat.

Sinus Secundum nostram sententiam oritur à pure diutiùs in ulcere retento; retinetur autem plus justo ulceris excrementum, si illud non benè mundetur, vel si debitè non ligetur, ità ut productum excrementum ab ejus orificio effluere non possit, vel si post diutinam suppurationem vomica aperiatur. Pus ex salsis, acidis, sulphureisque componitur particulis, quæ in ipso ulcere exaltantur, vel è proximis vasis, vel à toto ut dicunt vulgares Galenistæ per congestionem paulatinam, vel per fluxionem, in ulcus effusæ (presertim si corpus cacochymum, lue venereâ conspurcatum, hypochondriacum, vel scorbuticum sit), subtili materiâ adventante ad partes ulceri circumpositas, & laxiores intestino motu perpetuò pelluntur, deindè in ulcus, ibique exaltantur, & per fibrarum interstitia, si ibi diutiùs retineantur, ac per varios anfractus viam sibi aperiunt, fibras devastant, tubulos obvios, minusque resistentes exedunt, dictarum partium canaliculos erodunt, scrobem excavant, cavitatem efformant, & cuniculum agunt, qui hic, atque illic sinum efficiunt, qui quò latior, & profundior est eò diuturniorem pus in parte remoram contrahit, quod non debitè evacuari potest.

Prognosis.

Vlceris sinus paruus & in parte carnosâ exortus, & qui in corpore non valdè cachochymo existit, minus periculosus censetur; qui pus probè coct im fundit, ut album, læve æquale, minimèque foetidum, coctionem, sanitatem ac morbi brevitatem certò pollicetur, præcipuè si dolor & tumor disparcant: Secùs verò qui magnus, & nervosas partes, vel artus occupat, vel ad aliquem ventrem penetrat, malum. Pus ex sinu profluens valdè tenue, malè coloratum, viride, virulentum, nigrum, aut putridum nihil boni portendit, & præcipuè si dolores, febres, aliaque symptomata movet, valdè periculosum est. Quibus cachexia, vel virium jactura adnexa est, ut plurimùm lethale. Ocyssimè curandus est sinus, alioquin contumax redditur, callum contrahit, durus efficitur, & in fistulam degenerat.

Curatio.

Institutis, præmissisque universalibus presidiis, sinûs curationem exordiuntur Galeni sectatores, deindè, si orificium sit magnum, & in parte declivi, ut sanies per se effluere possit, apertum servant, post modùm deterſionem peragunt, sinum abluendo *mulsâ, vel vino cum aquâ marinâ misto, aut cui sal adjectus fuerit, vel terebinthinâ, & farinâ hordei cum melle, aut squamâ æris cum vino, & melle.* Sinum his mundatum carne implent, & cicatrizant, prospiciendo simul, ne caro nimis multa generetur, quod fasciis expulsivis peragunt, oii imponunt turundas cannulatas, quas inspergunt aliquo medicamento abstergendi & ex-

exſiccandi vim habente & de ſuper *emplaſtrum Barbarum* in medio perforatum ad effundendam ſaniem extendunt.

Si verò ſinûs orificium fuerit anguſtum, & pus intùs latens perfectè non educi, neque mundificari, neque medicamenta applicari poſſint, extemplo verſus illam partem, ubi major urget neceſſitas, ſecant; ſic enim puri viam præbent, & non ægrè admotis medicaminibus, abſterſio, exſiccatio, & carnis regeneratio ſubſequitur.

Si ſinûs os ſit in parte ſuperâ, vel ad laterales vergat partes, ità ut pus perfectè expurgari non poſſit; tunc ut educatur, optimâ opus eſt collocatione, & ligaturâ, ut ſaniem educant, efficere poſſunt: verùm ſi per collocationem, & ligaturam educi nequeat, ad turundas cannulatas confugiunt, cœterùm ſi pars haud ſituari, neque per collocationem, haud turundas cannulatas, aut ligaturam materiam purulentam educere poſſunt, tunc, ſi ſectio periculum involuat, immiſſo ſpecillo, quà pervenit, fundum ſcalpello aperire magis expedire inquit *Gal.* 3. *Meth. C.* 4. ut humor ſuperſtes eliminetur, & os ſuperum occludunt.

Verùm perperàm in ulcere ſinum ſecant noſtri vulgares, dicant ſecti ſuperſtites, claudi attracti, mellioribus vitæ functionibus deſtituti, qui deplorabilem, inopemque trahunt vitam. Siquidèm non poteſt medicus morbo opportunum adferre præſidium, niſi & affectum ipſum & locum patientem agnoſcat, itaque hæc eſt omnium in curationibus errorum radix: Eapropter profeſſionem conſpurcant medicam noſtrates phiſici, & Chirurgi, ac nihil ſcire judicamus, quia maximo medicinæ lumine carent, anatome ſcilicet ſine qua in tenebris ambulant, & æger in umbrâ mortis: firmiter aſſeveramus medicam artem ſine anatomicâ vix ſolidis fundamentis inniti, & hanc ſine illâ inutilem eſſe, undè perpetuò medici titubant, & in mille oſtendicula cum multorum exitio impingunt. Si cadaverum anatomiam, ſed tantùm oſſa & his finitima effert, ex qua nulla morbi inſpetio colligi poteſt: quanto magis de morborum anatomiâ bardè, & inconditè different?

In ulcere ſinuoſo ſtudendum, ut ſuperfluitates liberum habeant exitum, & eapropter ſi cavitas deorſùm, vel ad latera tendat, membrum attollendum, & in tali collocandum ſitu, ut pus à ſinûs orificio ſtillare poſſit. Debet inſuper deligatio expulſiva inſtitui, faſcias circum ligando, primò arctè infernæ ſinûs parti, & ſenſim deindè laxiùs, quò propriùs ad orificium accedunt, ejus orificio ſuppoſitis etiam petiis, ſpleniis, & puluillis atquæ turundis, ſive pannis duplicatis, & multiplicatis, ut æqualiter pars affecta à faſcijs comprimatur, & in cavitate nulla ſanies ſubſiſtere queat. Sectionem improbamus, tùm ob anatomiæ imperitiam, tùm quia ex eâ crudum emergit vulnus, & ferrum, quod horribile eſt ægris, oculos non habet, ac proindè quod illi obijcitur, ſcindit. Prætereà ſanguinis inflammationem, eryſipelas, & alia pejora ſymptomata arceſſere poteſt, ideòque ad deterſiones per ſiphonem

L 3 ma-

magis confugiendum suademus anatomiæ ignoros. Purgantia medicamenta tanquàm maledicta in ulcere repudiamus; exaltant nàmque non tantùm in sinu, verùm etiam in toto particulas salinas, acidas, sulphureasque, quæ anteà dilutæ consopiebantur, & majorem carnes depascendi energiam nanciscuntur, non enim habemus medicamenta, quæ salinas, acidas, vel sulphureas evacuant.

Curationem itàque perficimus tàm internè, quàm externè remediis alkalibus, & volatilibus, quæ aciditatem, & acrimoniam domant, absorbent, deprimunt, corrigunt, hujusmodi sunt *c. c. Philosophicè pp. ebur sine igne paratum, stibium diaphoreticum, tinctura viperarum, ocul. cancr.* & id genus alia pluries à nobis repetita. Itèm inter interna decocta vulneraria commendamus, ut.

℞. *Dictami Cretici,*
alchimillæ,
Scordij ana m. j.
vineæ pervincæ,
consolidæ regalis,
saniculæ ana m. ß.

Ponantur in vaso vitreo cum aqua decoct. c. c. lib. ij. ß. Coque in igne cinerum, vase optimè clauso, deinde f. colatura cum leni expressione. Dosis ℥. iv vel v. in quas injice *ocul. canc.* ʒ. j. sumatur manè, & serò. vel

℞. *c. c. crud. & limati,*
rasuræ eboris ana ʒ. ij. ß.
betonicæ.
sampsuci,
flor. hyperici ana m. j.
radic. symphyt. mai. ℥. ß.

coque in duplici vase cum suff. quantitate aquæ, vel vini, si vinum bibat æger. Cola absque expressione, & unicuique dosi,

spermatis ceti ℈. j.
mumiæ ʒ. ß. *m.*

& exhibe. Continuari debent ad cicatrizationem usque. Vel prædictis potionibus admisceri potest gutta una, vel altera, & ulteriùs *balsami sulphuris terebinthinati*, quia non solùm acidos succos suâ oleositate, & sale volatili expellit, & enervat, verùm etiam ulcus mundificat, & consolidationem excitat.

Externè illa commendamus medicamenta, quæ sinûs acidas, acresque sordes absorbendi, abstergendi, ac afflictæ partis vitalem balsamum restaurandi facultatem habent. Hæc intra sinum tepidè per siphonem injiciantur, sequens absque mordicatione detergit, & sinûs ichores eluit, ut.

℞. *Decoct. hord. integri lib. ij.*
mell. ros. colat. ℥. iv.
m.

Fiat injectio intra sinum per siphophonem rectum, atqui si crassa sanies, & multum sordida inesset, ad majorem detersionem utimur *unguento Ægyptiaco magistrali* de cocto admisto, additâ spiritûs vini portione. Vel uti possumus *aquâ calcis vivæ*, quæ magnam abstergendi vim habet ob alkalia. Vel decocto simplicium abstergentium: Coeterùm præstat *Aqua Reginæ Hungariæ*, vel *spiritus vini simplex* per siphunculum injectus; hic nàmque acida omnia, & acuta salia cicurat. Verum enim verò præcellit *balsamus sulphuris*, sed huic comparari nequit *balsamus proprietatis per infusionem, & digestionem.* Non desit interim *emplastri op-*

podeltoch, vel fodicationum applicatio. Ablatij tandèm curationis obstaculis, hoc est sinu mundificato, sarcotica tandèm adhibenda sunt, vel per siphunculum inijci potest *balsamus proprietatis*, si cavitas alijs sarcoticis in formâ solidâ obest, & ultimò cicatrizantia adhibemus.

CAP. XX.

De Ulcere fistuloso.

CUm pus ex sinuoso ulcere non prorsùs eliminetur, vel ipsum ulcus negligatur, vel per exsiccantia ejus agglutinatio tentetur, callum contrahit, & tandèm in fistulam degenerat: est itaque fistula ulcus illud, quod arundinis instar sinuosum est, & angustum in parte superiori habet orificium cum profundo foramine.

Signa.

Cognoscitur fistula, quia ulceris orificium, seu foraminulum plerùmque est rotundum, & angustum, substantiam habet candidam, callosam, & madore privatam, absque vel exiguo dolore. Materia, quæ è fistulâ effluit, nunc est saniosa, serosa, nunc alba, vel flava, rufa, viridis, livida, atra, aut fæci similis, modò crassa, jàm tenuis, sæpè putrida, & cadaverosa, non nunquàm copiosa, quandoque pauca, interdúm nihil excernitur, & sicca est. Quandòque fistula spumosam, vel aquosam excernit materiam, subindè virulentam, & aliquandò cum sibilo ad expressionem eructat. An simplex, an in plures deducta sinus sit fistula, ex majori, vel minori efluentis materiæ copiâ conjicere possumus; si simplex tantùm adsit sinus, tanta saniei copia excernitur, quanta in simplici spatio capi potest; si verò plus excernatur, quàm simplici convenit sinui, plures esse sinus conjectandum est. Breviùs, aut altiùs penetrantem, ut & flexuosam, aut rectam ex specilli intrusione desumimus, quia, ubi recta est fistula, specillum in fundum usque liberè ingreditur; si flexuosa, vel unum, aut plures habet sinus, specilli apex ingredi nequit, quare ad explorationem ex flexili magis materiâ stylus requiritur ex plumbo, vel stamno, aut hujus loco candelam ceream substituimus. *Gal. 1. de compos. medic. per gen. c. 7.* setâ porcinâ usus fuit. *Hip.* caule, & *Guido* cum sui temporis chirurgis, petroselini, aut betæ radice ad fistulæ rectæ, vel obliquæ explorationem, sed tantus apparatus ad hanc explorationem necessarius non est, nàm has explorationes tàm perniciosas non admittimus, nec fistulæ foraminulum adeò angustum est, ut setâ porcinâ indigeat, ut Galenus refert. Núm fistula ad carnem, nervum, os &c. pertingat, inquirendum est. Si in solâ hæreat carne fistula, molle est, quod ultimo stylo tangitur, pus læve, æquale, & copiosum excernitur. Si ad nervum desinat, in profunditatis exploratione dolorifica est, pus tenue, virulentum, & pingue, oleo non dissimile, parciùs tamen, extillat, & membrum, cujus nervi est, domicilium in suis functionibus hebetatur.

Si ad os terminatur, durum quid, & renitens & æquale ſtylo ocurrit cum nonnullo dolore, ſi perioſtium non dùm eſt corruptum; Si verò os carioſum ſit, aſperum, & inæquale tangitur, eòque magis, quò caries major, pus nigricans, graveolens, & tenue admodùm effluit. Si ad venam deſinat, ſanies eſt fæculenta,& ſi uena eſt eroſa, cruenta, & craſſior ſanies effluit. Si ad arteriam, ſanies tenuior, & ſaliens cum titillatione depræhenditur. Definit quandòque fiſtula ad ligamenta, membranas, & non nunquàm ad interna viſcera.

Cauſæ.

Putant Galeniſtæ eandem eſſe ulceris ſinuoſi cauſam, ac fiſtuloſi, fiſtulam enim penes callum tantùm à ſinuoſo ulcere differre certum eſt. Callum in fiſtulâ fieri autumant à puris craſſitie, & viſciditate, quæ orificio potiùs, quàm toti cavitati, & fundo adhæret.

Fiſtularum cauſam ab ulcere ſinuoſo deducimus; ſi enim in ulcere ſinuoſo pus quod ſalinis, ſulphureiſque particulis exaltatis ſcatet, non abſtergatur ad moram ſtagnat, & craſſus, terreſtriſque manens, jàm evaporis ſubtilibus particulis, quibus erat refertus, comprimitur, coagulaturque ob acidum à fermento reſultans, vel ibi exalratum, ac cuniculorum parietibus fortiùs adhæret, & ob ſucci nutrititij affluxum perennem, earum orificia, & latera obturat, comprimit, exſiccaturque, & in ſcirrhoſam duritiem, foraminulo ad fundum uſque relicto, occalleſcit.

Prognoſis.

Vulgares fiſtulas curari non debere aſſeverant, quia natura eorum Deaſtra per eas, tanquàm per cloacam, univerſi corporis colluvies deturbat, quare, ſi hæc via impediatur, maximum vitæ impendet periculum, ne inſolitam, atque deteriorem ſibi viam pandant & mortem inferāte apropter perpetuò patulas ſervandas eſſe dicunt, & quandòque ſi ex ipſis, vel alio modo occludātur, rurſùs aperiēdas pręcipūt, quia non ſolùm vniverſum corpus ab alijs tuetur malis, ſed etiam aliorum morborum ſunt medela. His, ſimilibus falſis imaginibus mortis metum minantur. ſi curentur incolumitatem, ſi non curentur, ſpondent. Coeterùm hac verſutiâ miſeris imponunt ægrotis, & quos ipſi curare neſciunt, ne alij curent, efficiunt. Eapropter fiſtularum curatio non barbitonſorem, vel balneatorem, non chirurgaſtrum, vel Galeniſtam requiri, ſed chirurgum dextrum, peritum, & benè exercitatum.

Omnes fiſtulæ Generaliter curatu difficiles judicantur, plus tamen difficultatis aliæ, aliæ minus habent, quædam alię planè lethales cenſentur. Minùs curatu difficiles ſunt recentes, quę carnoſas occupant partes in corpore juvenili, robuſto, & faciliorem coeteris ſpondent curationem; difficiliorem autem minantur, quæ antiquiores, & profundiores ſunt, quæ plures habent cavernulas, ſi languentis corpus debile, vel ſenile, valetudinarium ſit vel pravis ſcateat ſuccis, curationis difficul-

tatem auget. Periculosæ judicantur, quæ ad nervos, venas, arterias, articulos, capita, masculorumque fines desinunt, vel ad alios sequuntur morbos; adhuc maximè, quæ dorsi vertebras, ossa, thoracem, ventriculum, abdomen obsident; quæ gravia post se relinquunt symptomata, ut febrem, cachexiam, sincopen; tùm quæ rectum intestinum, uterum, vesicæ collum, scrotum, internos oculorum angulos penetrāt. Fistulæ non benè curatæ iterùm recluduntur, coacervatâ materiâ, imprimis ubi subest ossium caries. Cancerosæ perdifficiles sunt curationis. Si per multos annos fistula duravit, & subitò claudatur, lethalis. Ex materiâ effluente majus, vel minus periculum concludere potest chirurgus; si namque immodicam saniei materiam eructant, corpus contabescit; si saniem non ampliùs emittunt, & fœtidos eructant halitus, in quibus etiam fistulis specillum veluti ab igne coloratur, itèm in quibus pus egreditur amurcæ instar, & fœtidi odoris, ut plurimùm moriuntur.

Curatio.

Vlceris fistulosi curationem auspicantur vulgares ab his quæ causam respiciunt, præsertim verò colluvies jam genitas quàm citissimè è corpore educunt, probantque cathartica, quæ crassiores eliminant succos, & ne iterùm prædicti regenerentur, per intervalla lenia exhibent, ut pravi humores, qui interim producuntur, evacuentur. Ad horum etiam genesim inhibendam optimam victûs rationem instituunt, ex cibis laudabilis succi, ac maximi nutrimenti, siccioris quoque conditionis, ac moderatæ quantitatis; nàm in longioribus affectibus ob victûs parsimoniam sæpè deficiunt ægroti. Deinde totum exsiccant corpus, humores per sudorem educendò, quos per *decoctum ligni indici, & salsa parillæ* provocant. Nisi hæc sufficiant, fonticulos aperiunt.

Demum, quia fistula curari nequit, nisi callus auferatur, & orificium taliter dilatetur, ut medicamenta ad cavitatis fundum perveniant, ab orificij dilatatione curationem exordiuntur. Vtuntur itàque turundis *ex spongiâ contortâ, radicis gentianæ, vel aristolochiæ, vel bryoniæ*, vel etiam *ex medullâ ligni sambucini*, cum extractorio filo, ut si in sinum ipsum inciderint, tutò extrahi possint, quas turundas unguento aliquo oblitas applicant. Talia, postquàm humores imbiberunt, sese dilatant, & orificium ampliant, hinc per duodecim horas relinquenda monent, deindè extrahunt, quibus extractis, majores turundas semper introducunt, donec foramen amplum evaserit, imò ad sinuosæ cavitatis fundum usque, si fieri potest, pertingant. Hoc peracto, ad callum auferendum, si patiens ustionem, vel incisionem horreat & callus non sit admodùm crassus, præmissâ priùs leni scarificatione cum corrosivis sine dolore exedunt, talia sunt, quæ ex eorum scrinijs depromuntur, ut *unguentum ægyptiacum, apostolorum, rasura radicis aristolochiæ, turunda*

ha-

bastula legia melle illita, vel radix ellebori nigri, præcipuè si affectus humoris melancholici naturam sapiat, & hujusmodi medicamenta per triduum in cavitate detineantur. Potentiora ipsorum exedentia sunt *chalchantum ustum*, *pulvis cantharidum. Lac esulæ, aqua calcis vivæ &c.* sed præ omnibus, si callus sit durus, trochiscos Ioannis Vigonij commendant pro fistulosis ulceribus curandis.

Alij pulverem ex corrosivis conficiunt, & per cannulam in foramen insufflant. Quidam eosdem pulveres cum mullâ dissoluunt, & per siphonem in fistulæ foramen inijciunt,& id observant, ubi fistulæ sunt nimis profundæ, cuniculosæ, & anfractuosæ; illuc enim tantùm liquida penetrare possunt. Vel aquam fortem probant in tortuosis, ac labyrinthi modo flexuosis, quia omnes fistulas mortificat, earumque callum exedit; verùm hæc non sine evidenti vitæ periculo administrari potest ob sævissima accidentia, quæ excitat. Dùm hæc medicamenta applicant, ad vitandam fluxionem, & inflammationem propter dolorem semper defensiva administrant. Post calli erosionem partem abstergunt, & illa administrant præsidia, quæ cavitatem implendi, carnemque regenerandi facultatem habent.

Cœterùm nil efficacius, & expeditius quàm incisio, vel adustio, presertim ubi fistulæ sunt nimis profundæ. Secant & primò specillum ligneum intrudunt, supra quod incisionem instituunt. Scalpello, vitatis vitandis, fistulas operiunt, donec ad fundum deveniant. Sequenti die callum, caustico vel corrosivo absumunt, vel ustulant, & omninò auferunt vel fistulas candenti ferro inurunt: Peractâ operatione, *oleo rosaceo cum ovi vitello agitato* dolorem leniunt, quo facto, *butyro recenti, vel alijs unctuosis cum folijs endiviæ* escharam sensim emolliunt ad casum usque, escharâ ablatâ, si pus album, læve, æquale & minimè fœtidum compareat, & ulceri laudabilis redeat color, optimum ominatur eventum, & presertim si dolor, tumor, aliaque symptomata feriantur, tunc per sarcotica optimam carnem in loco calli sustitui sinunt.

Quòd si ob ægroti debiles vires, vel ob loci situm, in quo fistula hæret, & ex curatione vitæ periculum impendet, institui non potest, quia neque sectionem, neque ustionem, neque corrosionem petitur locus, *curam* instituunt, quam *palliativam* appellant, & vere, ac autumno, bis in anno corpus pravis refertum succis optimè deplent, ità enim credunt magnoperè ad sanitatem conferre, quin & ætatum mutatione sponte sanescere. Verùm, vt inquit *Paracelsus* noster, nunquàm hactenùs auditum est hoc ulcerum genus per se sanatum fuisse, sed per medicamenta solùm, & optimè conditionata, aliàs verò minimè curari testatur.

Nostra de ulcere fistuloso curatio duplici instituitur modo, una interna, altera verò externa; interna per potiones vulnerarias procedit, quæ fiunt ex *saniculâ*, *pirolâ*, *vinca pervincâ*, *alchimillâ*,

aristolochiâ rotundâ, *hederâ terrestri*, *scordio &c.* vel per diaphoretica ex *antimonio, mercurio, benzoart. min. ocul. contr. spiritu c.c. sale volatili viper. &c.* Vel per decocta lignorum, radicum, & herborum; hæc namque sanguinem, & succos corrigunt, acidum, salsumque fixum temperant, ad resolutionem disponunt, acres ichores, & superfluitates serosas ad effectum locum fluentes eminant.

Externa curatio topica expostulat, quae callum absumendi energiam habent, hujus farinœ est *mercurius præcipitatus, incarnatus vel albus, vel magnum calcinatũ Paracelsi*, quibus turundæ vino madidæ, & deindè expressæ immerguntur, & intra fistulas immittuntur; quæ ante XXIV. horas non eximantur cum *emplastri fodificationum* superpositione, postmodùm semper recentes intruduntur ad totalem usque calli absumptionem. Vel eodem modo *lapide infernali*, vel per cœteris *trochiscis de mercurio meteorizato; opio*, *& gummi tragacanthi* paratis utimur. Si plures anfractus habeat fistula, aptiora erunt medicamenta in formâ liquidâ, qui a faciliùs totam scrobem, & anfractuositatem penetrant, & callositatem exedunt, hujusmodi sunt *aqua mercurialis*, *aqua salis armoniac. n.d. spiritus salis armoniaci, oleum antimonij, vel mercurij.* Amoto callo, *balsamo sulphuris terebinthinati*, *vel balsamo proprietatis per infusionem*, vel unguentis sarcoticis uti possumus ad novæ carnis suffectionem.

Summoperè in ulcere fistuloso commendantur Thermæ quædam naturales, sic in *Ænariâ balneum Gurgitelli. & fontana, in agro Puteolano balnea solis, & lunæ, ac Cantarelli.* In talium aquarum defectu substituimus decoctum *scordis*, *agrimonie*, *florum hyperici &c.* in cujus singulis libris soluta sit *lapidis medicamentosi unica una*; debent tamen tàm naturalium, quàm artificialium thermarum aquę calidæ per siphonem in fistulosum locum injici.

Aliqui chimicastri, omnibus incassùm tentatis, in fistulosi ulceris curatione ad *aquas stygias* confugiunt, sed semper infelici cum successu, hæc namque aqua, sicut & *oleum vitrioli*, *vel sulphuris* semper suspecta sunt, præsertim in fistulâ lacrymali, vel aliis in locis ejusdem conditionis, ob motum excursûs in vicinas partes, & plus solidis, & crassioribus hujus metûs expertibus confidimus.

In nostrâ curatione nullam de ferro, & igne mentionem fecimus, nàm nos in eâ sumus sententiâ raro, vel nunquàm ad ferrum, sive ignem actualem confugiendum fore; facilè enim nervosæ partes, venæ, sive arteriæ læduntur: tentanda ergò sunt remedia generosa suprà à nobis proposita. Præterquam quòd quandòque loci conditio nec corrosiva, nec ferrum, neque ignem actualem admittit, & tunc ad galenistarum curam palliativam necessariò, tanquàm ad sacrum asylum, recurrendum est.

CAP. XXI.

De Ulcere cum ossis Carie.

INter cœtera accidentia, quæ ulceris consolidationem remorantur,

tur, præsertim est os cariosum ulceri subjectum, quo existente, ulcus, quod in carne existit. ut sanescat, impossibile est; quin potiùs ossis caries tollatur. Quod si quandòque cicatrice obduci videatur, tempore sat exiguo denuò aperitur. Sicut propriè caries in lignis dicitur, cùm à vermiculo eroduntur, ità peculiari nomine caries ad ossa pertinere videtur, quia hujusmodi vitium est ossibus attributum; attamen etiam impropriè, & analogicè ad carnes exesas se extendit. Est igitur ossium caries ossium corrosio à succis acribus, & corrosivis proveniens.

Signa.

Sine ulcere sordido, aut fistulâ raro observatur ossium caries, prout enim ulcus carnosas, ac fibrosas, molles partes est, sic caries duriores, ac osseas: Ulcerii igitur cum ossis carie signa partem ex se patent, partim verò judicio explorantur. Ex se patent, ubi os est denudatum, caries visu comprehenditur; ossa enim quæ carie tentantur, livida vel decolorata, vel nigra, vel cariosa, & inæqualia spectantur. His referta coloribus apparent, quia & sphacelata sunt; nàm os, dùm vivit, subrubrum est, quandò mortuum, album, cùm corruptum, lividum, vel nigrum. Caro ulceri circumposita est spongiosa, mollis, fungosa, in superficie deprehenditur sublivida, & pallida, & sæpè lardi instar.

Caries non detecta judicio exploratur, ut si diuturnus præcesserit tumor, aut malignus abscessus, aut ulcus dysipulotum, cacoheticum, contumax, vel vetustius, ut inquit *Hip. aph. 45. sect. 6. In ulceribus annuis, aut etiam diuturnis abscessum cum osse communicari est necesse, & cicatrices cavas fieri.* Caro est mollis, & livida, hujusmodi nàmque caro ossis vitiati quodammodò pathognomonicum signum est; siquidèm ad ossis cariem cutem, & carnem non contaminari impossibile est. Sanies, quam ulcus eructat saniosum, tàm est copiosa, quàm ulceris conditio non fert, pinguis, oleosa, mox fœtida, quandòque flava, subviribus, utplurimùm tenuis, & fluida, nigra, & in ē èfœtens. Si sanguis effluit, est niger, & coagulatus. Tandèm ossa vitiata specillo explorantur, quæ aspera, & inæqualia deprehenduntur, quandòque mollia, & multis prædita cavernulis, ac supra turundas, aut emplastra macula nigra apparet.

Causæ.

Pro ulcere carioso accusant vulgares humores acres, crassos, vel frigidos, sed frequenter malignos, virulentos, putridos, ac prorsùs corruptos, qui ex alicujus visceris, & præsertim hepatis vitio producuntur. Verùm hoc eorum dogma universalia continet verba, quæ multum dicere videntur, cùm nihil dicant. Prætereà non explicant, qua acrimoniâ, malignitate, & virulentiâ humores scateant; nec quomodò humores crassi, & frigori ossa exedunt, intelligere possumus; nec quomodò hi humores quandòque ossa erodunt, canum instar, carne non exesâ, exponunt. Pro hujus affectûs generatione in medium hepar, omnium morbo-

rum

rum patronum, afferre sufficit.

Juxta nostram sententiam fit ossium caries in ulceribus ità: In tumoribus diuturnis, ulceribus annis, & cachoëtcis quandò obstructa sunt vascula, liquor, sive sit succus alibilis, siue lympha, obstruens ob moram ferramentatur propter particulas salso-acidas, & quo diutiùs remoratur, eò diutiùs fermentatur, & majorem adipiscitur exaltationem, ineptus ad ossium nutritionem redditur, & ob molem, & figuram ad evaporationem inhabilitatur; unde particulæ acidæ, salinæ, & acres, acutæ, angulares suis spiculis periostium, corrodunt, quod ex præviis sæpenumerò doloribus acerbissimis conjicimus; dolores nàmque à particulis acidis, salinis, acribus provenire nemo est, qui ambigit, ut in venereis grammatibus observamus, sub quibus post diuturnas noctis torturas ossa cariosa fieri necesse est. Postmodùm ipsæmet particulæ ossium poros invadunt, lacerant, perforant, & cariant, quia ultimum exaltationis gradum adeptæ fuêre.

Solet quandòque os tantùm cariari, incolumi existente carne, verùm id intellectu difficile videtur, & omnem vulgarium superat intelligentiam, & tamen autopsia veritatem multoties nos cum multis edocuit, cujus ratio est, quia salsa, acida, acriaque corpuscula ossium poris non conformantur, sicuti carnibus, hoc est tali pacto sunt conformata, ut non adaptentur ossium proorsitatibus, unde eas lacerant, exedunt, cariemque inducunt, & aliis mollibus partibus adaptentur, atque hinc fit, ut nonnunquàm ossa fiunt, circumjacentibus partibus sanis existentibus, ut in dies in illâ pertinaci affectione, quam Barbari medici spinam ventosam appellant, observamus.

Prognosis.

Ulcus, uti os cariosum subest, curationi reluctatur; cicatricem enim non suscipit, & estò quandòque ad eam deveniat, brevi temporis intervallo iterùm aperitur, ideòque difficilis est curationis, nisi os ad lœvorem deducatur, & nihil magis medicos fatigat in curandis ulceribus, quàm ossis caries, & corruptio. Si ulceri cum ossis carie circumducta caro sit livida, malum inquit *Hip. aph. 2. sect. 7. In ægrotante caro livida, malum*; non enim magnam labefactationem, sed etiam insignem ossium corruptionem denotat. Augetur nihilominùs curationis difficultas in corpore cacoëtico, si circa partes nervosas, ut in manibus, & pedibus, vel in juncturis, & magnorum ossium capitibus, vel circa musculosum capita, & tendines, quia plerùmque nervi, ut tendines simul corrumpuntur, vel circa atterias magnas, & venas, fit ossium caries, quoniam ustiones, abrasiones, & fontium medicamentorum applicationes impedit, quæ alioquin indicantur, ut putrida ossis pars à sanâ separari queat. Non leve quoque interitûs discrimen mutilatio portendit, ob prava, quæ excitat accidentia, præsertim cùm abraditur, vel ustulatur, vel temerè à medicastris erodentibus medicamentis exagitatur; horrenda enim erysipelata, ut notat

Hip. sect.6. aph.19. *Ex ossis denudatione erysipelas*, vehementissimas inflammationes, exuberantes sanguinis profusiones, & exitiales gangrænas observavimus.

Curatio.

In ulcere carioso vulgares primò humores pravi, à quibus malum fovetur, ne generentur, prohibent probâ victûs ratione, quæ non tantùm ex optimis cibariis esse debet, sed etiam admodùm tenuis, qualis à curante chirurgo præscribitur. Deindè humores, qui in corpore redundant, ne ad partem affectam deferantur sanguinis missione, & medicamento purgante avertunt. Postmodùm, quia ulcus cariosum sanari nequit, nisi caries auferatur, carnem, cui os subjicitur, si adsit, *alumine, vel calcantho usto, vel pulvere sabina* abscindunt. Si orificium in carne sit angustum, illud *turundâ ex spongiâ contortâ, vel radice gentiana* dilatant. Detecti ossis lævigationem moliuntur euphorbio, vel peucedano, quòd si non succedat, ad limæ usum confugiunt. Verùm nunquàm lima os læve, sed semper asperum, & inæquale reddit, præstabit cultro abrasoriò uti ad ossis lævigationem.

Si os corruptum fuerit, naturam præstolantur, ut illud propellat, sed longa, & diuturna expectanda est ejus separatio; interdùm enim post quadraginta dies, interdùm sexaginta: quandòque octaginta, & nonaginta juxta ossis majorem, vel minorem duritiem in his ossibus corruptis propellendis laborat. Verùm sunt quædam ossa ità dura, & densa, ut si corrumpantur, non tantum in nonaginta, vel centum non separantur, sed potiùs per totum vitæ curriculum, ut de calcis esse refert *Gal.2. de fract.com.2.t.21.* perdurent, & interim ob moram vitium pars syncera contrahit, si totum separationis opus naturæ committunt. Hinc nonnulli nasutiores vulgares ad ossis excisionem confugiunt, quam scalpro excisorio, & malleolo assequuntur, eodem ferè modo, quo statuarii statuas efformant, quousque corruptum decisum fuerit, deindè *pulvere myrrha, aloës, aristolochia &c.* aspergunt. Sed si os corruptum ad medullam usque penetret, à chirurgiâ prorsùs abstinent, siquidèm sæpe observatum fuit detectam medullam putrescere, & circumpositas partes contaminare, atque corrumpere; tunc siccis medicamentis, uti sunt *radix peucedani, iris, opoponax, squama aeris &c.* vel ferro ignito nutrimento privant: inquiunt os nutrimento destitutum decidere, non aliter ac autumno ab arboribus folia cadunt, cùm humido radicali destituuntur. Verùm neque scalpris, neque ferris ignitis, neque alimenti privatione ossis caries removeri, & superari potest.

In ulceris cariosi curatione omnes intendimus nervos, ut pars cariosa, utpotè mortua, separetur à vivâ, cum qua nec coalescere, nec diù permanere potest, quin eandem itidèm inficiat, & ad similem corruptionem sensim disponat, undè malum in dies pejorat: eapropter, ne ampliùs incrementum sumat, extemplò, si corpus sit cacochymum,

pi-

pilulis mercurialibus deplemus, postmodùm curationem tàm internam, quàm externam adhibemus.

Internè ea propinamus medicamenta, quæ particulas acidas, salsas, acres, acutas erodentes absorbent, obtundunt, infringunt, corrigunt, in quem finem conducet *decoctum chinæ, ligni visci querni, aliorumque lignorum.* Similiter *sal volatile viper. c. c. succini, fuliginis, eboris. stibium diaphoreticum.* Item *ebur sine igne paratum, c. c. eodem modo præparatum, oculi cancrorum &c.*

Externa curatio est, si os carie affectum sub oculos non veniat, quia carne obductum est, specilli exploratione deprehenditur, tunc caro absumatur *aquâ salis armoniaci, vel mercurio præcipitato albo*, quòd si callosa erit, exedatur levi attactu *spiritus mercurii albi.* Si detecti ossis superficialis sit caries, ejus fiat abrasio ad lævorem vel *caryophyllorum essentiâ, vel oleo succini rectificato, vel balsamo proprietatis, in quo facta fuerit euphorbii, peucedani, radicis bryoniæ, & aristolochiæ rotundæ infusio*, cariem illine, & affectum admiraberis, postmodùm sarcaticis utere.

Ossis corruptio si profundior erit, tunc totum corruptum auferri debet, quia quod emortuum est, neque corrigi, neque emendari, neque in naturæ gratiam redire potest, nàm à privatione ad habitum naturaliter non datur regressus. Nec naturam pro ossis corrupti separatione expectare possumus, quia expectatio periculum minitatur, & nisi ablatio ocyssimè fiat, irreparabilis sequitur mors. Verùm difficultas in caries curandâ est, quia remedia convenientissima multoties satis convenienter applicari non possunt; partes nàmq; ossibus proximæ, tendines, nervi, & similes ab actuali cauterio simul læduntur, & intolerabiles excitantur dolores. Imò augetur malum, quandò sæpiùs illa actualia applicantur cauteria, quæ unicâ vice parùm præstare solent, at sæpiùs iteranda sunt, si effectum producere debeant. Caro itaque superjacens absumatur medicamentis suprà propositis, vel caustico, seu cauterio potentiali. vel difficetur, quousque os corruptum denudetur, & ne nervi, tendines, musculorum capita, arteriæ, aut venæ majores lædantur, secundum partis longitudinem, & fibrarum ductum, neutiquàm per transversum instituatur; verùm non semper ità commodè fieri potest hæc operatio, quin aliqua harum partium læsio non oboriatur. Ad medicamenta igitur, quæ non tantùm acida, & corrosiva salia cicurant, corrigunt, obtunduntque, verùm etiam, quæ os cariosum lævigant, & corruptum à sano sequestrant, meliùs confugiendum putamus, hujusmodi sunt *oleum caryophyllorum, cinnamomi, succini, ligni guajaci, camphoræ, tartari p. d. spiritus salis armoniaci cum calce confectus, elixir vitæ, balsamus proprietatis per infusionem*, quibus singulatim uti possumus, vel composito modo ità:

℞. *Ol. caryophill.*
succini, &
guajaci ana ℥ß. m. vel
vel
℞. *Ol. camphor. per ovi albu. parat. & cinnam. ana ℥ß. m.*

Quæ

Quæ tepidè ter,vel quater in die repetenda sunt, & quidem plumaceola his imbuta imponantur. Vel hæc simplicia applicari possunt, ut *myrrha,aloë,aristolochia,cortex panacis,peucedani &c.* Vel ità medicamenta composita concinnamus, & præ aliis nostram emphorbij tincturam,ut

℞. *Euphorbij* ʒ.ij.
radic.peucedani,
aristolochia rotunda,
bryonia ana ℥.ß.
myrrha, &
aloës ana ʒ.ij.
caryophyllor. ℥ j.
Infunde in aquâ Reginæ Hungariæ ℔ ß. *per quinque vel sex dies,deindè tincturam elice, & ad usum serva.*

Vel

℞. *Balsam. propriet.per infus.* ℥.iij.
iridis florentia ʒ.ij.
cinnam. ʒ.j.ß.
succ. bryonia ʒ.iij.
camphora ʒ.j.
Stent simul per duos,vel tres dies, deindè decanta, & serva.

His tincturis lintea imbuta cariosis, vel corruptis ossibus bis, vel ter in die imponi possunt. Nonnulli *oleum sulphuris*, *vel vitrioli* commendant, verùm quia corrosiva sunt, meritò repudiamus. Tandèm de ossis carie fusiùs egimus *De Lue venerea lib. 3. c. 20. de ossium corrosione*, & *Tomo 1. de Tumoribus cap. 70. De Spinâ ventosâ.*

Ubi tandèm ossis cariosa, vel corrupta pars ablata fuerit, ulcus carne implendum, & cicatrizandum.

Cap. XXII.

De Vlcere cum carnis excrescentiâ.

Solet quandòque in ulcere caro luxuriare, & nimis quàm par est, excrescere, quod vitium græcè hypersarcosis appellatur, hoc ubi accidit, ne ulcus cicatrizari possit, impedit.

Signa.

Ulcus cum carnis excrescentiâ signis non indiget,sed visu deprehenditur, sensim nàmque caro quædam sylvestris incrementum sumit, solida non est, sed mollie,laxa, & spongiosa,exulcerationem secùm affert, & spurcum fundit ichorem.

Causæ.

Putant vulgares carnis excrescentiam ulceribus accidere vel ob sanguinis copiam ad partem ulceratam confluentis, vel ob scortica nimis debilia, & minùs quàm par est, exsiccantia adhibita. Cœterùm errant vulgares chirurgi putantes sanguinem corpus nutrire, cùm excarnes plurimo abundent sanguine, & corpulenti minimo;id enim pluribus in locis repudiavimus, cùm sanguis ad vitalitatem tantùm inserviat.

Ulceris hypersarcotici causa est crassa, & viscosa ulceris impuritas, vel ipsa unguentorum crassities, quæ cum succo alimentatio extra solidas fibras agglutinatur, & in luxuriantes degenerat carnes,ceu à tardi

cons-

conſpurcatione ac arboribus viſcus innaſcitur.

Prognoſis.

Ulcerum excreſcentiæ dùm averruncantur, ſi radiculæ remanent, neceſſariò regerminant. Ichor ex ſarcomate excedans tendines ligamenta, & nervos corrumpit, ac totam affectam partem periculo ſubjicit, & quandòque dictæ excreſcentiæ in canceroſam migrant naturam.

Curatio.

Pro ulceris hyperſarcotici curatione vulgares primò inediam ægro imponunt ad ſanguinis diminutionem, deindè ad medicamenta carnes luxuriantes exedentia ſe convertunt. Undè ſi ob ſarcoticorum nimis debilium uſum caro luxuriare incipiat, detergentia, & exſiccantia uſurpant. Hujus farinæ ſunt *linimenta ſicca, ſpongia uſta aloë, vitriolum, vel alumen uſtum, ſabiens pulvis, unguentum ægyptiacum, vel apoſtolorum, aqua calcis viva, aqua aluminoſa fallop.* Si his a non cedat remediis hyperſarcoſis, ad inciſionem confugiunt. Verùm inciſio formidoloſa eſt, nec funditùs adimitur, undè hyperſarcoſeos impromptu eſt regerminatio. Vel ad ignem accedunt ad quem rariſſimè confugiendum eſt, niſi ſumma urgeat neceſſitas, & prædicta remedia diù, & incaſsùm fuerint adhibita.

Ulceris hyperſarcotici noſtra curatio eadem expoſcit interna remedia, ac in aliis ulcerum ſpeciebus diximus; quò ad curationem verò externam tantummodò variat, & quidem externa ea conducunt medicamina, quæ carneas extirpant excreſcentias. Ad hunc finem expertum pulverem habemus ex alumine uſto, & pulvere ſabinæ ana, vel vitriolum crudum pulvere tenus, vel hunc pulverem, quem centies experti ſumus, ut

℞. *Vitrioli,*
aluminis uſti, ut
ſalis armoniaci ana ℥.j.
fiat horum pulvis ſubtiliſſimus.

Si fortia deſideras, uti poteris *mercurio albo, vel rubro, vel magno calcinato Paracelſi.* Si hyperſarcoſis ſit magna, & contumax maximoperè conducet *lapis infernalibus, vel oleum vitrioli, vel ſulphuris, vel antimonij,* ſed in applicatione maxima adhibenda eſt dexteritas, ne naturalis tangatur caro. Sed Carnis excreſcentias optimè coërcet *ſpiritus ſalis armoniaci, vel ſpiritus mercurij albus,* quas abſque ullo recidivus timore exterminat. Nonnulli chymicaſtri ad has excreſcentias extirpandas *aquâ forti* utuntur, ſed non eſt laudabile medicamen, nàm cauti eſt, & quia ſpirituoſa, multùm ſe diffundit pruritum excitat intolerabilem, & carnes exedendo inflammationem producit.

CAP. XXIII.

De Ulcere canceroſo, lupo, & Noli me tangere.

SUpervenit interdùm ulceribus tumor quidam à latinis cancer, & à græcis carcinoma appellatus, & quandòque cancro ulcus ſupervenit. Dicitur cancer ob ſimilitudinem, quam

quam cum cancro in aquis degente habet vel dicitur cancer, quòd sensim serpit cancri piscis similitudine. Vel quòd venas circa se habet extensas, ac turgidas, quæ cancri marini pedes exprimunt divaricatos. Vel ob capacitatem, qua rei semel apprehensæ hamulosas chelas, & pedes ità infigit, ut difficilis sit extricatio, & grave effugium. Est cancer tumor lividus, durus, initio parvus, sensim, ac sensim à succo acidiore, & acriore factus adjacentes corrodente, cum dolore partis affectæ molesto.

Cancer alius est occultus, seu non exulceratus, vel ut aliqui malunt, qui sine ulcere radices in abditis corporis partibus occultas habet, ut qui in palato, sinu muliebri &c. latitat. Occultis ab aliis tumoribus multùm differt, nàm isti perfectam nanciscuntur suppurationem, vel sui apertione exonerãtur, digerantur, mundificantur, & perfectè curantur; cancer verò apertus recrudescit, augetur, irritatur, efferascit, & nunquàm curatur. Alius est manifestus, seu exulceratus, & labia habet prætumida, foris emersa, & maximè dolentia.

Nonnulli lupum, & noli me tangere à cancro sejungunt, verùm hæc ulcera cancri species indicant, estò *Manardus lib.7.c.1.* ad phagedænas magis referat. Est itàque lupus ulcus tibias, vel crura utplurimùm obsidens, exulcerato quoque cancro non absimile. Cæterùm in reliquis corporis partibus etsi ejusdem sit pravitatis, lupum absolutè nominari non censemus. Ità hoc ulcus vulgò nominatum fuit, quia corrosivus succus illud causans, propinquas exedit partes, nisi obtundatur ejus corrosio, & hebetetur appositione carniũ gallinacearum, vel vitulinarum; eas famelici lupi instar exedit, & absumit, estò hanc opinionem fatuitatem appellet *Iohannes Philippus Ingrassias*, tamen eodem carnium pabulo post multa medicamenta incassùm adhibita, quandã mulierem ab Empirico lupo laborantem sanatam fuisse legimus.

Noli me tangere est, cùm in facie, præsertim supra mentum, circa os, & nasum tumor, vel ulcus cancri speciem referens oritur, lentè initio crescens, quasi parva pustula toto anno manet, quæ aliàs minùs serpit, quàm cancer, undè noli me tangere tantùm unico mense corrodit, quantùm cancer exulceratus unicà die. Talem nomenclaturam sortitum esse putant, vel quia contagiosum cùm sit, tangentem manum malè afficere potest; vel quòd fricari non debeat, cùm quò plùs manu tangitur, & fricatur, eò deterius redditur; tùm demùm quia exasperatur, & exacuitur potiùs ab applicatis remediis, quàm mitigatur, & in sanas serpit partes.

Signa.

Ulceris cancerosi signa facilè deprehenduntur ex ulceris formà, quæ inæqualis est, cavernosa, & obstracosa; Ex odore, quem fœtidum, & cadaverosum emittit; Ex excretis, effluit nàmq; materia sordida, fœtida, ichorosa, & interdùm flava; Ex dolore, qui est ferè intolerabilis, & æger non aliter dolorẽ percipit, ac si acicularum myriade pungatur, nunquàm deest, saltim per intervalla, & noctù exasperari solet; Ex colore, qui fuscus Est; ex aspe-

aſpectu, qui horridus, teter, & abominabilis eſt; ex attactu, qui eſt durus, & obſtinatus, aliquandò etiam mollis; Ex ulceris labiis, quæ ſunt craſſa, prætumida, eroſa, & foris inverſa. Venæ etiam circumpoſitæ turgidæ, varicoſæ, ac nigricantes, apparent, & cancri pedes quodammodò repræſentant, quia ſanguinis motus ab affectæ partis denſitate, & conſtipatione feriatur. Interdùm venarum, & arteriolarum extremitates abſumuntur, & corrodunter, & magna ſæpè ſanguinis profuſio ſequitur. Carnes proximæ ſæpè ità in mammarum cancro exeduntur, ut abſumtis partibus muſculoſis, in ipſum thoracis ſpecum inſpicere poſſumus. Febris adeſt lenta, cibi faſtidium, & ſæpè animi deliquia. In aliquibus tandèm ſequitur hydrops, quem ipſa excipit mors.

Cauſæ.

Tanti mali cauſam Galeni ſectatores ab atrâbile deducunt, & hinc jecur, & lienem calidâ, & ſiccâ intemperie obſeſſum accuſant; hæc nàmque viſcera putant congenerem generare ſanguinem calidum, & ſiccũ ſcil. aduſtum. Cœterùm internum ſanguinis uſtulatorem non aſſignant; præterquam quòd implicat in terminis eſſe humorem, & eſſe ſiccum. In omni corporis parte cancrum naſci poſſe dicunt, in mulierum autem mammis præcipuè, quia earum ſubſtantia eſt laxa, & ſpongioſa, non primariò, ſed ſecundariò per amicum conſenſum, ob uteri vitium, & menſium ſuppreſſionem laborantis; in virorum ſcapulis ob hæmorrhoïdum retentionem, in quibus locis venas nigriore ſanguine ad cancri animantis pedum ſimilitudinem ſtentas obſervari ſcribunt. Hujus etiam opinamenti *Paracelſum*, illum medicinæ novatorem fuiſſe legimus, qui alium cancro non deſtinavit locum, quàm ex menſtrualibus ad pectus, & ex hæmorrhoidibus inter ſcapulas, & eſtò quò ad locum *Paracelſus* cum vulgaribus malè conſentiat, cùm omnes corporis partes tanto malo ſint obnouiæ, quò ad cauſam tamen ad ſcopum collimat, quia ed ſalia realgarina in locuſtis depoſita recurrit, & reverâ menſtrua, & ſanguis hæmorrhoidalis ſalibus corroſivis abundant.

Pro cauſis remotis aſſignant vulgates ea omnia, quæ ſanguinem aduſtum, & melancholicum producere poſſunt, ità ſunt carnes fumo induratæ, allium, porrum, cæpæ, legumina, præcipuè lentium eſus, cochleæ, vigiliæ, aër nimis calidus, & ſiccus &c. Internæ ſunt menſtruorum, vel hæmorrhoidum ſuppreſſiones, & ſicca hepatis, vel lienis intemperies, vel imbecillitas. Conjuncta verò cauſa eſt ſanguis melancholicus aduſtus, qui poſtquàm acrior redditus, & contumacior factus, in venis impactus putreſcit, & cancrum efficit ulceratum.

Nonnulli vulgares dubitant, an cancer inter calidos, vel frigidos tumores referendus ſit, cùm humor melancholicus terræ elemento correſpondeat, quæ per ipſos frigida, & ſicca eſt; hujus ſententiæ fuit eorum *Galenus 2. ad Glave c. 10. eſto libro de tumoribus c. 8. 10. 11. palinodiam canat.*

Verùm nonnulli etiam vulgares humoris melancholici, ſeu atræbilis inſufficientiã conſiderantes, non enim hic humor tantoperè ſævit ut carnes

exedat, hujus humoris in ſuſpicionem venire cœperunt, & ità in diſſidia abierunt, ut quidam magis eorum ignaviam fateri, quàm bardis Galenicis aſſentiri voluerint, hujus morbi ſævitiam cauſæ occultæ aſſignantes.

Quoſdã vulgares, ut ſpecioſo pallio ſuam tegerent ignorantem non puduit pro exulcerati cancri causâ uberem vermiculorum maſſam, præ minutie viſum effugiẽtium, & carnes deuorantium aſſignare, & unà ipſis putredinem, ac vermiculorum generationẽ ſubminiſtrantium; undè carnes tàm vermiculis, quàm putredine exeduntur. Merùm hos vermiculos nec cum terſo ſpeculo in carnis cancerosæ exeſę fruſtulo, quod excidendum curavimus, præter viſcidum humorem gelationes non abſimilẽ, nec microſcopij ope perſpicere potuimus.

Pro legitimâ ulceris cãceroſi causâ ſupponimus glandulas in humano corpore eſſe veluti cribra, filtra, & ſecernicula, quib. liquores à ſanguinis maſſa ſecernũtur; hic plurimis particulis heterogeneis luxuriant, quæ ab arteriolarum, & venularum poris in vaſcula, quæ glandulas conſtituunt, deponuntur, ſed quia liquor, qui per glandulas ſecernitur, heterogeneus eſt, neceſſe eſt, ut omnes ſingularum particularum pori ſint diverſimodè confirmati, liquor glandulas permeans, particulis ſulphureis, ſalinis, alkalicis, & phlegmaticis ſcateat, quòd ſi unicuique particulæ proportionatus non datur porus ad liberum commeatum, nec harum inſenſilis ſuccedat tranſpiratio, ex remorâ obſtructio neceſſariò ſequitur. Cœterùm ſi particulæ acres, acidæ, vitriolicę per glandulas fluentes impingant, ſtagnent, & ſalinis, ſulphureiſq; conjungantur, pedetentim fermentãtur, acuuntur, exaltantur, & adeò realgarinam nanciſcuntur corroſionem, ut aquam æmulantur ſtygiam, ac proindè tubulos cum carne, & membranis corrodunt, abſumunt, exedunt, exulceraſque.

Antecedens cauſæ ſunt omnes illæ, quæ ſalia, ſulphura &c. in sãguine inducendi poteſtatem habent, & primò cruditates in abdomine cumulatæ ob fermentorum vitium. Secundò, viſcerum obſtructiones, præcipuè in ipſis glandulis, quæ & à ſanguine viſcide, terreſtri, ſale fixo, ac acido referto oritur, à quo melior lympha à glandulis ſeparari non poteſt, in quibus ſtagnant ſucci, & de die in diem cauſtici redduntur, & continuò deſcindunt, corroduntq; ac aliam planè texturam canceroſam in glandulis efficiunt. Tertiò, diuturna mœſtitia, & ſimilia animi pathemata, vel mẽſtrualis, aut hęmorrhoidalis ſanguinis ſuppreſſio, quoniam ab hiſce multa elevantur miaſmata, quę ſanguinis maſſam conſpurcare valent. Externæ ſunt, vel fortior glandularum confuſio, vel preſſio, undè glandularum tubuli obſtruuntur.

Dolor in cancro exulcerato intolerabilis excitatur à particulis ſalinis, & acidis, quæ acutiſſimæ ſunt. prædítæ nàmque particulæ, dùm fermentantur, fibrillas nervoſas, & tubulos pungunt, contrahunt, convellunt, corrodunt, exedunt, undè neceſſariò continuus, vel ſaltim per intervalla, exquiſitiſſimus dolor à particulis acutis obotitur.

Materia, quæ ex cancro fluit, ità ca-

cadavericum ſpirat anhelitum, ut non ſolùm adſtantibus,ſed etiam ipſi ægroto nauſeam pariat,ex qua colligimus cancrum exulceratum à gangrænâ parùm differre, quia idem ferè in utroque obſervatur fœtor, fœtor hic à ſulphure putrefacto, ejuſque particulis oleoſis,& volatilib.oritur.

Materiæ diverſitas ex cancro exulcerato promanans,à diverſorum tubulorum diſceſſione, & exeſione dependet,quia in nonnullis tenuior,& albidior, in quibuſdam craſſior obſervatur ſuccus, imò diſſectis vaſis ſanguiferis, ſanguis emanat, qui ſi cum impetu exilit, ex arteriolis, ſi abſque,ex venulis effluit.

Lenta in cancro febris ab iiſdem particulis corroſivis reſolutis oritur, & in ſanguinis maſſam delatis,ejuſque myſturam vitiantibus.

Animi deliquium provenit ex particularum fermentatione in parte affectâ ſtagnantium, quarum plures acidæ particulæ ad ſanguinis maſſam deferuntur, quæ eò delatæ ipſum incraſſant, coagulantque ac circulationis motum ad tempus impediunt, & animi deliquium inducunt.

Solet quandòque cancer per plures annos ſub exigui tuberculi formâ deliteſcere, quia ſalinarum, ſulphurearumque acutæ particulæ phlegmatis compedibus obvolutæ vinciuntur, feriantur, ſopiuntur, & nullum exeſionis motum edunt, donec præditæ particulæ à viſcoſi humoris vinculis, quibus anteà ligabantur, extricentur, & aciculis ſuis pungere, ſcindere, & exedere incipiant.

Prognoſis.

Ulcus canceroſum vanâ ſpe vulgares ludit medentes, undè chirurgorum dicitur opprobrium,& ægrotantium dirus carnifex,ac nullus ferè morbus eſt, qui ægris ingentem incutit metum, quàm cancer exulceratus, nulluſque eſt, qui chirurgos magis fatigat,& pudore afficit,quàm hoc immane portentum, tùm quia ſanguis in partibus concretus ægrè ob validas concretiones, & nullo modo diſcuti poteſt, tùm quia ultimùm acrimoniæ,& malignitatis gradum nactus eſt;ideòque vulgò dicitur, leviora contemnit remedia, & à fortioribus exaſperatur, & præcipuè ubi altas fixerit radices,nullis remittitur præſidiis.Hanc veritatem comprobavit *Hip.ſect.6. aph.*38. inquiens: *Quibus occulti cancri adſunt, non curare meliùs curati enim citiùs intereunt, non curati verò longiùs vitam trahunt.* Et hoc idem innuiſſe videtur *Ovidus*, cum cecinit:

Curando fieri quædam priora videmus

Ulcera,quæ meliùs non tetigiſſe fuit. & ratio eſt,quia omnes, qui ejuſmodi cancros exulceratos curare tentant,magis illos corroſivis irritant. Quòd ſi quandòque aliqui curati fuêre,vel in tuto non fuit,nàm curatio radicitùs ſubſequuta non fuit, undè malum deindè deplorabile priore peius regerminavit, & mortem intulit. Nos verò mitiorem cancri exulcerati prognoſim, quàm vulgares inſtituimus, præcipuè ſi exteriores corporis partes occupat, &, remediis acre corroſivum obtundentibus tractetur. Chirurgiam

quandoque repudiamus, quia utplurimùm non sine magno sanguinis profluvii, & vitæ periculo succedit: attamen cancer in aliquâ corporis cavitate contentus, ut in ano, vulvâ, palato, linguâ &c. difficillimè, curatur, nisi exilis valdè fuerit, & chirurgiâ facilè tolli possit.

Curatio.

Cancri ulcerati curatio apud vulgares consistit primò in sex rerum nonnaturalium vulgò dictarum moderamine, undè aërem eligunt temperatum, victûs rationem, quæ ad humidum, & frigidum vergat commendant, cum eorum abstinentiâ, quæ atram bilem gignere, vel excalfacere possunt. Pro potu acida vitanda jubent. Motus magis, quàm quies conducit, quia atrabilarius humor fluidior redditur. Somnus moderatus magis prodest. Alvus servetur lubrica, & siqua consueta evacuatio fuerit suppressa, omni studio promoveatur. Veneris usus sit rarus, Mæstitia, terror, metus, aliaque hujusmodi animi pathemata magnoperè nocent; sanguinem nàmque aliosque humani corporis succos coagulant, & ad motum ineptiores reddunt. Lætitia, gaudium, fiducia, spes maximè prosunt; hæc enim copiosam succorum distributionem per totum corpus promovent.

Deindè purgante medicamento melancholicum deplent humorem, & fæculentum repurgant sanguinem; instituunt tamen purgationem per inferiora, nàm per has partes melancholici succi utiliter exturbantur, ut notavit *Hip. sect. 4. aph. 9. Melancholicos verò plenius per inferiora, eâdem ratione contraria apponentes.* Ad hoc ergò obtinendum primo serapiis humores præparant, quos postmodùm *syr. de fumariâ majori, vel de fumariâ majori helleborato, vel pilulis de lapide lazuli* purgant, & hoc non solùm in principio, sed in morbi decursu toties, quoties accidentia sæviunt. Post purgationem ea, quæ hepatis fervorem, & totius corporis calorem temperandi energiam habent, propinant. Prætereà per diuturnum tempus præscribunt *seri caprini usum rectè depurati, in quo maceratus sit epithymus.* Verùm purgantia in cancro nocent, & malum non attingunt; hæret nàmque utplurimùm partibus solidis, & estò centies purgabis cancrum non tantùm non curabis, sed nec tantillùm lenies, imò magis exasperabis.

Sanguinem è venis sedis mittunt, vel salvatellam tendunt; putant enim ex harum apertione melancholicum sanguinem educi. Cæterùm cancerosus ex sanguinis missione illud reportabit juvamen, quod ex medicamento purgante, imò aliquid de ipsius vitâ demetur.

Tandèm ad partem affectam varia applicari jubent medicamenta, semper exasperantia vitantes, hujusmodi sunt *unguentum populeon cum succo solani, & plumbo usto simul in mortario plumbeo agitatis*, quibus quandòque addunt *oleum rosarum, succum virga aurea, & peti*, ut præstantius evadat medicamentum. Vel linimentum concinnant *ex succo sedi majoris, plantaginis, solani, pulvere lithargyrii, cerussa, pompholygius,* quibus

quibus ad majorem efficaciam oleum rosarum, & ceram addunt. Hisce non juvantibus, ut semper evenire solet, ad ferrum, & ignem confugiunt, si vires, & ætas consentiant. Sed hanc curationem, quæ ferro, & igne fit, tanquam barbaram, & noxiam repudiamus.

Verùm, quia ulcus cancerosum ex atrâ bile fit, ut notavit *Gal. libello, de atrâbile*, curationis spem adimit, ac proindè malum specioso tegunt pallio, & non curant, ità dictante *Hip. sect. 6. aph.* 38. ad curam palliativam recurrunt, nempè verè, & autumno corpus cancrosum purgant, & quoties morbi sævitia exigit, itèm duos aperiunt fonticulos, ut materiam cumulatam ulcus excitatum sensim ad vulgarium nutum educat.

Pro ulceris cancerosi curatione procatharticæ, evidentesque causæ, siquæ adsunt, removendæ, & sedulò incumbendum est, ne acidi, salinique succi imposterùm generentur. Si cancer sit in extimâ corporis parte, & certissima mors brevi immineat, & in tali parte vel commodâ sectione radicitùs exscindi possit, amputandus est ad vinum usque, semper tamen sinistro se muniat prognostico chirurgus; expedit nàmque interdùm anceps experiri præsidium, quàm nullum, atqui sectio perperàm instituta in cancro incurabili sæpè recidivam minatur, & quidèm majori cum tumore, & exulceratione, ut pluries observavimus. At si cancer majora vasa sanguifera obsideat, ut immodica sanguinis profusio timeatur, cultro minimè excidendus est, sed potiùs ustione extirpandus, actualem admouendo ignem sanâ tenus parte. Cæterùm caustica non possumus non commendare, inter quæ *oleum arsenici fixum*, & *correctum*, *oleum Antimonii, vel lapis infernalis* sub formâ liquidâ excellit, attamen sat laudare non possumus *oleum mercurii album*, quo nos feliciter utimur per iteratam applicationem.

Quòd si cancer sit occultus, hoc est, penitiora obsideat membra, vel illas occupet partes, quæ viciniam, vel consensum cum nobilibus, principalibusque partibus habent, nullatenùs excisionem, vel adustionem admittit, vel si magna sit ægrotantis imbecillitas, vel omnia depasta fuerint, quæ talem non sinant operationem administrari, præstat potiùs curatio palliativa, sive fucata vulgò dicta scilicet potiùs palliari quàm curari, & remediis lenioribus externis tractari, non posthabitâ internè sanguinis, succorum correctione, & debitâ diætæ præscriptione. Lenientia, & blanda debent esse topica medicamenta, non tamen efficacia; talia nàmque particulas viscidas commovendo, acutas, & corrosivas quiescentes ad motum suscitarent, undè ulcus corrodendo serperet, & immanis concitaretur dolor.

Purgantia in cancro medicamenta liberrimè non convenire fatemur, quia malum solidas obsidet partes, & estò centies purgaveris, nunquàm cancrum vel curabis, vel lenies, imò id pejus reduces, salinas, acidasq; particulas agitando, & magis exaltando, acutissimas reddes, præter mercurialia, quorum sæpè optimum observavimus effectum. Eodem pariter modo

do sanguinis missio officiet, cùm totus unius conditionis sit sanguis scilicet acidarum, salinarumque particularum sordie imbutus. Præterea venas impuro sanguine turgidas ulceri subjacentes nunquàm deplebis.

Exulcerato cancro ea internè conveniunt medicamenta, quæ acidas, salinasque particulas exaltatas concentrant, cicurant, absorbent, & glandularum obstructiones reserant, hujusmodi sunt *oculi cancrorum fluviatilium, alkali chelarum cancrorum, corallia, margarita, ebur, & c.c. sine igne parata, crystallus montana præp.* Item *alkalia fixa, vel volatilia, & diaphoretica omnia*, quæ acidas, salinasq; particulas hebetant, & è corpore elimināt.

Ad obstructiones, & præcipuè si cancer ex menstruorum, vel hæmorrhoidum suppressione ortum habeat, chalybeata adhibemus, ut est *vinum chalybis, martis dulcedo, pulvis cachexeticus Quercitani, vel noster simplex ex chalybe in crocū redacto absq; sulphure, & aceto, ac ex cassiâ ligneâ, vitriolum martis, tinctura, Julep. &c.* nec non *aqua acidulæ chalybeæ, seu martiales*; hæc nàmque medicamenta debile acuunt fermentum, crassos, torpidosque succos ad debitū suscitant fluorem, viscerum impuritates abstergunt, tubulos permeabiles reddunt, & adstrictiva, qua pollent facultate, omnium fibrarum laxitatem tollūt, in easdem convenientem, naturalemque tonum inducunt, & tandèm sanguinis, omniumque fluidorum aciditatem infringunt, & depurant.

Ad intolerabilem caneri cruciatū externè applicari potest *camphora in aquâ malvarum, vel spermatis ranarum dissoluta*, vel meliùs abluatur *vini spiritu non dephlegmato*; spiritus nàmque iste omnes particulas acutas secùm rapit. Interna verò ad doloris sedationem *opiata omnia, & sulphura mineralium anodyna fixa* palliativè multùm valent.

Topica exulcerato cancro adhibenda sunt omnia, quæ acidum acre temperant, ut *emplastrum de ranis cū mercurio, unguentum nostrum magistrale, vel saturnus in laminas redactus* palliativè imponatur; id saturni enim laminâ diù gestatâ, præter erosionem, in medio albicantem pulverem, seu cerussam observavimus, eodem ferè modo ac Saturnus ab acribus aceti vaporibus in ventre equino in cerussam redigitur. Nonnulli, & meliùs, saturni laminam mercurio vivo illitam cancro imponunt. Insuper omnia medicamenta ex saturno elicita ulceribus malignis, exedentibus, cancrosis, & similibus saturninis, lupo cōveniunt; hæc nàmq; omnes particulas acutas, acres, & corrosivas, dulces, & innoxias reddunt.

Verùm, ut verum fateamur, genuina cancri curatio in mercurio consistit in hujus nàmque corpore omnia salia acuta, exaltata, & corrosiva liquores acedi, & acres immutantur emoriuntur, & absque reactione in mercurium à mercurio patiuntur Mechanicam in mercurii dulcis confectione habemus, in qua salia sublimata & supra mercurii corpus exaltata, & corrosiva reddita, venenata per novam mercurii vivi additionem omnem corrosionis activitatem amittunt, & in suave ac nobile medicamen transmutantur. Insuper ab eadem mercurii dulcis confectione didicimus arsenicum vel realgar,

algar, auripigmentum vel ſandaracham quæ inter venena corroſiva haud infimum tenent locum ſunt que venenorum maxima per mercurium cicurari, & dulceſcere, ità depoſita omni venenoſitate, ut tutò & ſalubriter tàm intra corpus aſſumi quàm extra applicari, & multis morbis mederi poſſint ut

℞. *Arſenici cryſtallini ex. c. & mercurii vivi ana*

miſceantur in mortario lapideo tamdiu donec nullum mercurii granulum appareat. Ponantur in aludele & igne arena ſublima per ſex vel octo horas. ſcinde vas & arſenicum ſacchari inſtar dulce pluribus morbis applicandum invenies Hinc itaque diſcamus oportet mercurium omnium corroſivorum ſtrenuiſſimum eſſe domitorem.

Multifariam cancero mercurius applicatur, ſed præ cæteris non quidem vulgaris, crudus, & indigeſtus, ſed indolens, cujus nos præparationem alibi docuimus, & *Helmontius lib. de Ideis morboſis* notavit. Nonnulli per ſalivationem ope mercurii peractam cancrum curârunt, ut apud optimæ notæ authores legimus. Cæterùm nos in cancri curatione in paucâ doſi ſuffumigio utimur, abſq; eo quod ſalivationem promoveat, ex ſcrupulo uno cinnabaris factitiæ, vel cinnabaris antimonii ℈ ß. vel nativi gr. iij. ſolo quippè talis pulveris fumo in ſingulos dies ſemel continuato ad perfectam uſque cicatrizationem ulcera canceroſa duximus, & quoties denuò regerminavit, eodem ſuffumigio felici cum ſucceſſu curationem complevimus.

CAP. XXIV.

De Vlcere Dyſepuloto, Cacoëthe, Telephio &c.

PRæter ulcera, quæ hucuſque nos recenſuimus, alia quamplurima per chirurgorum ora, ut dyſepulota, cacoëthe, phagedænica, Telephia, chironia &c. vagantur, quę qualia, & quid ſint, hoc capite expediemus.

Dyſepulota græcè, latinè ægrè ſanabilia, & contumacia, & ea ſunt ulcera, quę ęgrè ſanationem recipiunt, & cicatrice obducuntur, ex eo quia licèt pars affecta influentem non vitiet humorem, ad partem nihilominus exulceratam mordaces humores perpetuò confluunt; ulcera nàmque diuturna neceſſariò viſcera contaminant.

Ulcus cacoëthe, ſivè malignum vocatur illud, cum quo copulatur peculiaris exulcerati membri præternaturalis diſpoſitio, humores vitians quantumvis laudabiles in laborantem fluentes.

Chironia, & Telephia malignorum ulcerum ſpecies dicuntur, appellationis tamen rationem alii aliam tradunt. Pro Chironio quidam exiſtimant *Chironem Centaurum ab Hercule* ictum immedicabile in pede vulnus accepiſſe, undè perierit, & hac ratione ulcera immedicabilia chironia dicuntur. Alii ut *Ovidius V. faſtorum* tradit: *Herculem à Chirone* hoſpitio ſuſceptum fuiſſe, is cùm illius arma pertractaret, evenit, ut ſagitta quædam Hydrę Lerneæ veneno imbu-

imbuta in pedes incideret, quod malum nullâ ope sanari posset, mori tamen non potuit, quòd utroque parente immortali natus: tandem cùm à superis impetrasset, ut immortalitatem sibi morte commutare liceret, in Cœlum translatus est, ubi *sagittarij signum* effecit. Sed hoc Ovidij commento remoto, rei veritas est *Chironem ab Hercule* in pede vulnus perniciosum, & venenatum accepisse, & *Centaureâ*, quæ indè à posteris chironium dicta est, semetipsum sanâsse, fuit *Chiron primus chirurgiæ, antiquioris medicinæ partis, inventor*, & à manibus, manuumque operatione nomen desumpsit. Dicitur itàque chironium ulcus contumax, & malignum, quod ob contumaciam, medicam vix recipit curam, & Chironem aliquem, putà peritissimum chirurgum respectare videtur, vel quod à Chirone primò curata sit hæc ulceris species.

Telephium ulcus à *Telepho* nominis rationem accepit, qui ab *Achille vulneratus est*, cujus plagæ cùm nullum satis efficax inveneretur remedium, & longo tempore affligaretur, tandèm oraculo responsum est, fore, ut eâdem hastâ, qua vulneratus erat, sanaretur. Reconciliatus itàque Achilli ab eo impetravit, ut ex hastæ, qua ictus erat rubigine malagma conficeretur, & vulneri suo imponeretur: quo facto, extemplò sanitatem est consequutus. Est itàque Telephium ulcus, quod multum malignitatis præfert, & quod salutarem Achillis manum requirit.

Telephium ulcus idem esse cum chironio arbitramur; hoc enim dicitur tanquàm Chironis ipsius operâ ad sanitatem indigens, illud verò, quod Telephus in tali ulcere diutiùs perseverârit. Perperàm putant aliqui chironium, & Telephium phagedænæ esse species, decipiuntur autem, cùm phagedena in erosione consistat, & chironium, ac Telephium malignum, & contumax sit.

Phadegæna est ulceratus tumor, sive ulcus ambulativum, quod non tantùm affectam carnem maximo cum dolore exedit, depascitur, corrodit, & excavat, verùm etiam quasi dentibus partes adjacentes, & proximas exedendo depopulatur; propria labia in tumorem attollit, ipsumque durum, & veluti callosum, qui faciliter in lupum, vel carcinoma degenerare solet, partemque totam putridis callositatibus, & excrescentiis defœdat. Quò ad nominis rationem attinet, phadegæna græcè immanem comedendi appetitum designat similem ei, qui bolimum græci appellant, sive famem caninam omnia depascentem, hinc est, quod ad depascentia ulcera hæc vox quoque translata est. Distinguitur phagedæna ab herpete, quia licet in circumvicinas serpat partes, cutem nihilominus solam ambulando, & serpendo exulcerat: phagedæna verò unà cum cute, quæ subjecta sunt, depopulatur.

Differt à lupo, quia ulcus hoc celerius carnes exedit, quàm phagedæna. Differt etiam ab aliâ ulcerum depascentium specie, quam græci *Nome* appellant, quod pascere significat; est nàmque. Nome ulcus, quod non solùm cutem, verùm etiam, & carnem erodit, qua ratione differt ab herpete, qui solam est carnem, Distin-

ſtinguitur Nome, quod in phagedænâ eroſio eſt à malignâ qualitate, & humoris acrimoniâ carnes depaſcente abſque ullâ putredine: in Nome præter carnium eroſiones putredo conjuncta eſt.

Signa.

Horum ulcerum ſigna facilè ex his, quæ diximus, innoteſcunt, ut aliis non indigeant ſignis, addimus tamen, quòd illorum labia ſunt livida, tumida, & doloroſa. Cavitas quotidiè creſcit, quia continuò circumjacentes carnes abſumuntur. Chironium in pede utplurimum naſcitur, alia in diverſis corporis partibus evenire ſolent.

Cauſæ.

Apud Galeniſtas horum ulcerum cauſæ ſunt humores pravi, acres, bilioſi, aduſti, & præcipuè melancholici cum aliquâ atræ bilis portione admiſti, qui originem ducunt ab aliquo viſcere, vel à parte affectâ, putà intemperie calidâ, & ſiccâ laborante. Verùm cauſam materialem in hoc ulcerum genere melancholicum ſuccum aſſignant vulgares, quia pertinacem, & remediis reſiſtentem illum experiuntur: attamen in hujuſmodi humorum fabulis paſſim confunduntur, eoſque mutant ſecundum genii libidinem, & morborum proprietates.

Pro noſtrâ ſententiâ externæ horum ulcerum cauſæ eſſe poſſunt omnes, quæ generationi ſalium acidorum, atque lixivialium occaſionem præbent, ut eſt aër præfervidus, cibus, & potus calidi, ira &c. Prætereà medicamenta nimis acria ulceribus appoſita, & diù continuata. Internæ ſunt ſanguis lympha cæterique ſucci talibus imbuta ſalibus, quæ in partem ulceratam fluunt, ibi exaltantur, & ad ultimum exaltationis gradū evehuntur, & realgarinam nanciſcuntur proprietatem. Hinc eſt, quòd utplurimū hæc ulcera originem ſumunt à malignis, eryſipelatibus, aut abſceſſibus, vel vulneribus malè curatis, & præcipuè ob frigidorum topicorum applicationem.

Prognoſis.

Omnia hæc ulcera pernicioſa, rebellia, & incurabilia ſunt cùm ratione febris, & aliorum ſymptomatum, quę plerùmque habent conjuncta, tùm quia acidiſſima, ſalia, & maligni illi ſucci, à quibus ortum ducunt, coctionem neutiquàm, ac perfectam admittunt ſuppurationem, tùm denique quia difficulter ſanguis lympha, aliique ſucci emendantur, & præſertim ſi ab inveteratis viſcerum vitiis dependent: undè depaſcentia ulcera, niſi rectè & maturè tractetur, non enim nunico obediunt medicamento, in cancrum, vel lupum degenerant, & poſt calamitoſam, & inviſam victam, exoptatam mortem cauſant.

Curatio.

In ſupradictorum ulcerum curatione vulgares talem victus rationem primo inſtituunt, ut humoribus ad-

adversetur in corpore redundantibus, sunt autem isti acres, biliosi, adusti, melancholici, & atrabilarii, non quidèm naturales, sed pravâ qualitate imbuti, ideò tales præscribunt cibos, ut his refragari valeant. Intereà humores peccantes catharticis evacuant, quæ illos respiciunt. Sanguinem exuperantem appositis podicis venis hirudinibus extrahunt; per has enim venas ineptè credunt sanguinem melancholicum eliminari. Ne inpostetùm hi pravi regenerentur humores, de ventriculo, hepate, & liene præcipuam habent rationem, ideòque ea quæ ventriculi imbecillitatem corrigunt, hepatis fervorem alterant, & lienis adustionem attemperant, exhibent, & quia impossibile est, ne ampliùs regenerentur, avertunt, duos aperiendo fonticulos, ut per horum apertionem, quasi per duos fontes pravi eliminentur humores.

Quæ affectam respiciunt partem, dupliciter discriminant, vel quæ ad ulcus attinent, vel quæ cum ulcere complicantur; non enim ulcus curari potest, nisi quæ præpediunt; exterminentur ac proindè primò averruncant. Undè si ulceris labia callosa sint, illa forcipe, vel novaculâ ad vivam usque partem abscindunt, vel causticis absumunt; sic enim laudabilis nutrimenti appositione caro præstantiùs nutritur, & durabilis inducitur cicatrix. Si inflammatio parti inducatur, refrigerantibus eam restingunt, ut *unguento albo camphorato, albumine ovorum, oleo rosarum benè conquassatis, vel succo solani cum unguento albo Rhasis conjunctio.*

Postmodùm ulcus detergunt *aquâ calcis, aquâ aluminosâ, unguento diapompholygos*, vel sequenti decocto adstringenti, ut

℞. *Herbar. plantag.*
prunellæ,
bursæ pastoris ana m j.
flor. rosar. rubr.
balaustior.
nucum cupressi ana ℥. iij.

Decoquunt in aquâ fabrorum, & aceti partibus æqualibus, quo ulcus corrodens sæpè abluunt.

Vel sequens Unguentum ulceri admovent, ut

℞. *Resinæ pini,*
colophoniæ,
terebinth. ana ℥.iij.
picis navalis ℥.ß.
ceræ citrinæ unc.ii.ß.
ol. rosar. ℥.j.
ol. abietini ℥.iij.
semin. malvar.
Cardui stellati ana ℥ ß.
terræ Samiæ,
sigillatæ ana ℥.j.
aloës hepaticæ ʒ.iij.
corall. prap. ʒ.vj.
sacch. opt. ℥ ß.
f. Ung. s. a.

Hoc unguentum sine mordicatione ulcus detergere, & concoquere putant. Vel tandèm ulcus igni actuali tradũt, & ablatâ malignitate, ac corrosione, aliorum more carne replent, consolidant, & cicatricem inducunt.

Horum ulcerum corrosivorum methodus curativa cõsistit imprimis in convenientis diętę pręscriptione, undè omnia acida, salsa, acria, saccharata, sive dulcia angue pejus vitentur; hæc enim ulceribus multùm observavimus, verùm cibi omnes mul-

to sale volatili gaudentes usurpentur, ut particulæ acidæ, salinæ, acres &c. in corpore peccantes hujus salis beneficio cicurentur, & per urinam, vel sudorem exturbetur, & boni succi quantitas in affectam fluat partẽ. Pro potu utatur æger *decocto salsæ pariliæ, vel radicis chinæ, vel sassafras*, & si vinum bibat, sit oligoforum, & eodem decocto dilutum. Deindè magnam excrementorum copiam, quæ in corporibus talibus ulceribus affectis generatur, purgemus oportet per epicrasim. Cæterùm inutilia, ac noxia sunt vulgarium purgantia, quia de communi morborum omniũ, nec acidas, salsas, acresque particulas per sedem eliminant, sed potiùs exagitant, exaltántq; Mercurialia in his, aliisque ulceribus, estò non venereis, tùm internè, tùm externè maximè conducunt, & rectè usurpata, sunt veluti altera chirurgi manus, & mercurius dulcis in ulceribus nunquàm nos defraudavit. Postmodũ diaphoretica, & sudorifica, quæ sanguinem, succos, & lympham salinis, acidisq; particulis imbutos temperant, per cutem, universale corporis emunctorium, eliminant; non desint diuretica, vel alkalia negligantur, quæ passim descripsimus, Si qua imi ventris pars, ut hepar, pancreas, glandulæ mesentericæ, obstructa, vel alio modo affecta sint, appropriatis præsidiis illius vitium auferri debet. Si vermes, varices, ossis caries, aut simile curationis impedimentum adsit, medicaminibus propriis capitibus descriptis tollatur.

Tandèm ad topica devenimus medicamenta, verùm hæc nullam mordicationem continere debent hujusmodi sint *ex Saturno parata*, quæ acidum infringunt, & salia obtundunt, nàm tunc cùm mordicant, & vehementer exasperant, ex eorum applicatione ulcera exasperantur, dolores concitantur, & ad multum tempus durant, inflammationes accersentur, febris inducitur, aut si adest, augetur, carnes liquescunt, ulcera dilatantur, majora, & deteriora evadunt, ac sæpè in majora alia mala degenerant, ac proptereà cautè procedendum est. Advertendum tamen est, quòd non perpetuò mitiora topica opportuna sunt, siquidem ad ulcera admodùm rebellia, & maligna, velut etiam ad corpora robustiora valentioribus utimur, ad benigniora mitioribus; ad mediocria mediocribus. Hinc liquet, quantum errant nostri chirurgastri, qui uno, eodemque medicamine hujusmodi ulcera curare, & ad cicatricem perducere putant. Neque hæc medicamenta fortiora, & mordicantia esse debent, ne ulcera recrudescant, sordescant, dilatentur, & in pejus ruant. Ast si humoris malignitas in exulcerato membro existentis tanta sit, ut prædicta respuat medicamenta, & continuò circumjacentes exedat partis, ad nostra suffumigia, & alia mercurialia deveniamus oportet, & ad ea, quæ in ulcere canceroso descripsimus, vel si hæc repudiat, ad ferrum, si tamen id permittat jus, ætas, membri præstantia &c. vel ad cauterizationem actualis ignis ope confugimus, juxta *Hip. aph. 6 sett.*

sect. 7. Quoscumque morbos medicamenta non sanant, ferrum sanat: quos ferrum non sanat, ignis sanat: quos verò ignis non sanat, sanari non posse putato: Vel hos incurabiles existimari oportet.

Egimus hucusque illis de ulceribus, quæ sparsim universum corporis habitum conspurcare solent: nũc de illis verba faciemus, quæ propriã obsignant sedem, ac proindè ulcera à supremo capitis vertice ad ipsam pedis plantam, imò extremum ejus digitum continuatâ serie, juxta nostrum institutum trutinare prosequemur, undè.

Cap. XXV.

De Tineá.

Capillatam capitis partem præsertim puerorum ulcusculasquamosa crustosa& fœtida, ejus cutẽ erodentia conspurcare solent: Affectus hic tinea vocatur, & inter infantium morbos non tantùm, sed etiam paulo adultiorum refertur, & si quando quæ adulti hoc laborent morbo, ejus tamen rudimenta, & initia in ipsâ infantiâ contraxerunt. *Tinea* appellatur, eò quod, tinearum instar in vestibus, capitis cutem atrodat, & corrumpat. Quo nomine hic affectus à Græcis fuerit appellatus, vix constat, certum tamen est ab iis hoc nomine non fuisse appellatum. Nonnulli cum tineâ porriginem, achores, crustam Lacteam, & favum perperàm confundunt, nàm *porrigo seu furfuratio* est scabies furfuracea cutis absque ulceratione, & præsertim capitis. Hinc dicuntur furfurosi, quibus assiduè squamulæ velut furfures pectendo capite decidunt. *Achores* sunt manantia capitis ulcera, quæ fiunt in cute capitis, tenuissimis foraminibus cutem perforantia, ex quibus sanies effluit glutinosa, notum mali genus, pueris adultioribus admodùm familiare. *Crusta lactea, seu lactumina*, sunt ulcera crustosa, albicantia, quæ infantibus Lactationis tempore accidunt, & non solùm caput, & faciem occupat, sed quandoquæ universam corporis cutem inquinat. *Favus*, græcè ciria, sunt crustæ manantes subflavi coloris, quæ unguibus scalptæ glutinosam eructant saniem, à frigido aëre gummi instar in crustam ulteriorem concrescentem; humani enim corporis succulentia non secus ac arborum succus glutinosus est, ac pariter in gummeum quid ab aëre indurescit. Hic morbus infantibus admodùm familiaris est ob plurimam eorum humiditatem, & pediculositatem, quæ in constitutione calidâ & humidâ, ut & lumbrici ubertim proveniunt, & suâ infestatione ingentem excitat pruritum, undè scalptio, & malum augetur. Dicitur favus à favo, apum cellulis, & quia humorem mellis instar continet, & cutem foraminosam reddit favi instar, favus dicitur, sed de his fusiùs in morbis puerorum agemus.

Differt tinea ab his capitis ulceribus

ut suprà notavimus, & præsertim à favo, quia hic plurimos alit pediculos, tinea verò nullos, sed omnes interimit, eò quod aciditas in hac est confirmata, & fixa, in illo verò leviter incipiens, & adhuc subdulcis, cujus exemplum etiam in caseo jàm putrescere incipiente habemus, qui eandem ob causam magnam vermium copiam gignit, toto autem caseo in putrilaginem mollem resoluto, nulli ampliùs vermiculi in eo inveniuntur, aciditas enim fixa eos interficit. Verùm hæc de aciditate fixâ ratio non militat, observamus nàmque in acerrimo aceto ope microscopij vermiculos, quo in tineâ quoque observavimus tinearum instar, undè hic affectus nomen adeptus est, istique vermiculi oriuntur ex imperceptibilibus ovulis itidem microscopij ope detectis, & in capillis, observatis, hi capillos corrodunt, & consumunt, eodem ferè modo ac erucæ arborum, fruticumque folia consumere solent.

Arabes pro tineâ *Sabafati* nomen usurpârunt, quod secundum eorum descriptiones ulcusculis venereis multùm convenire asserendum est.

Gregarij medici antiquorum traditionibus innixi, sex species distinctas ponunt, quibus tinea produci potest.

Prima est, quæ *favosa* dicitur, dicuntque ex phlegmate fieri falso, & est quoties ex subtilioribus foraminibus materia erumpit melli similis.

Secunda *ficosa*, in qua quippiam simile ficuum granis continetur, quæque est figuræ sphæricæ cum rubore.

Tertia est, quæ vocatur *ameda*, & est cùm ex tenuissimis foraminibus ichor effluit aquæ instar, in qua caro sit elota,

Quarta est, cùm ulcuscula super planum cutis veluti papillæ mammillarum turgent, ichoremque eructant cruentum.

Quinta, quæ lupinorum & formam, & colorem representat, quæ quidem cortices squamarum candidarum, & aridarum instar decidunt.

Sexta dicitur *furfuracea*, maculas albas, & in furfures abeuntes producens, ex qua furfuracea defluunt corpuscula, interdùm minutissima, aliquandò verò densiora.

Verùm non parùm nos movere debet hęc scrupulosa distinctio, semper enim una, & eadem est tinea, licèt recentior, vel diuturnior, formam nunc paulò aliter, atque aliter mutet.

Signa.

Tinea visu patet, & vulgo nota est; cutem enim capitis, & musculosam ejus substantiam ulcera quædam crustacea, & arida, modò viridia, modò cinerea infestant, è quibus parùm, aut nihil saniei effluit, & quod emanat, fœtidum est. Ità pruritum satis molestum, dolorem mordicantem, & fœtorem hoc malo laborantes patiuntur, ut ferè semper scalpere cogantur. Insuper tinea vermis instar capillorum radices putrefacit, vel erodit, & cutem exedit tàm obstinatè, ut à tenendo, & in-

& inhærendo; quasi nomen adepta videatur.

Causa.

Proximam tineæ causam vulgares putant esse humorem salsum, & acrem, sed jàm in melancholiam degenerantem, qui quidem primò ex sanguine materno, quo infans nutritus fuit, vel vitioso matris lacte ortum habuit posteà verò temporis cursu, & morbi diuturnitate; & ægri negligentiâ, ut sæpè fit in pauperibus, in putridum, & pravum degenerat. Hic humor ad capitis cutem pulsus, inibi adhærens, ulcuscula generat, fovet, & conservat; siquidem ob sui imbecillitatem omnia excrementa, omnesque totius corporis superfluitates recipit, ut *cap. 6. lib. de causis morborum notavit Galenus.* Undè pravitatem, pertinaciam, habitualem intemperiem, affectionemque ab eo in capite impressam fovet. Item accidere potest hoc malum, quandò quis nudato capite sub camino steterit, in quo succidiæ lardi fumantur; tales enim inter fumandum crebras guttas, partiim ex superfluâ pinguedine propriâ, partim sale fumi resoluto constantes destillare solent, quæ si in puerorum, vel aliorum capita nuda cadant, tineam producere credunt, sed hoc est anile fabulamentum.

Tinea fit à nutrimento degeneratio in fibris cutis capitis, quod diuturniori morà corrumpitur, & quia omnis corruptio ab acido incipit nutrimenti sal in acidum transit, & ob moram corrosionem adipiscitur, & contagiosum redditur, quod vitium, cùm profundius sit capillorum radicibus, depilationem quoque causat. In uno tantùm à scabie differt tinea, quatenùs scabies in cutis superficie vitium habet, tinea verò in cutis meditullio: est itàque tinea vera lepra particularis, capitis. Degenerat nutrimentum, corrumpitur, & in acido-salsum transmutatur, vel ab externo miasmate, seu fermento, & per contagium facilè in caput alioquin sanum hoc malum transplantatur, inficitque, ut in infantibus observamus, dùm capitis tegumenta, quibus tineâ laborantes usi sunt, capiti suo imposuerunt, vel ob dormitionem in eodem lecto, vel quia eundem pectinem adhibuerunt, imò *Helmontius* tineosorum capillos tineas peperisse notavit; insuper tinea est adeò contagiosa, ut facilè communicetur, & præsertim infantibus sanis, qui commercium habent cum hac labe infectis. Quandòque absque ullo contagio hoc malum infantes corripit, nimiùm si crusta lactea, achores, & favi diù durent, aut tardè nimis, vel perperàm curentur, in tineam transeunt. Vel producitur hoc malum à sanguinis materni pravitate, quæ infans in matris utero nutritus fuit, vel deindè vitioso nutricis lacte. Vel ex sordibus in capite neglectis, vel pravâ vivendi ratione, vel voracitate, à quibus pravi generantur succi, & habitus cacochymus. Hinc hæc affectio pueros, & præsertim pauperculos infestare solet. Addimus huic malo nimiam

capitis

capitis laxitatem, humiditatem, & imbecillitatem, & hac de causâ caput omnia humani corporis excrementa recipit, & quia imbecille, eliminare, vel resolvere nequit per sua emunctoria, capiti ulcera squamosa, & crustacea evenire necesse est.

Prognosis.

Omnis tinea affecta contagiosa est, & curatu valdè difficilis, faciliùs tamen curatur recens, & quæ ex humore flavo, & humida est, quàm sicca, vel pravi coloris: verùm si recens sequitur tractetur, vel ejus curatio negligatur, vires acquirit eundo, sensim frontem, faciem, deindè totum corporis habitum conspurcat, & tandèm in lepram transit. Diuturna difficillimæ est curationis, & quò diuturnior fuerit, eò plus negotij curationi facessit, & ut plurimùm circa collum adines protuberant. Rarò in confirmatâ tineâ capilli renascuntur, præsertim si cutis dura, & quasi testacea evaserit, & ad frictionem non rubeat; tunc enim ophiasim, vel alopeciam post sui curationem relinquit, & facit opprobrium sempiternum. Si cutis mollior fit, pororum vestigia appareant, & post frictionem rubere incipiat, indicium certum est caloris vegeti, & capillos renascituros fore. Si infantes tineâ corripiantur, vix curari possunt, antequàm ad eam perveniant ætatem, quæ medicamenta illa, quæ hoc malum exigit, & ipsas curationum molestias perferre possit.

Curatio.

In tineæ curatione vulgares primò pravorum succorum genesim inhibent, ad quem finem non minorem obtinet locum victûs ratio, quam ex optimis instituunt cibis, & abstinendum putant à cibis salsis, acribus, ut alliis, cæpis, piscis, brassicâ, carne suillâ, aliisque pravum succum gignentibus.

Deinde vitiosos humores in corpore redundantes, nè ad partem affectam transmittantur, primò præparant *syr. de fumar. simpl. infus. rof. rubr. cichor. lupul.* postmodùm humores præparatos educunt *pilulis cocheis, vel de lapide Lazuli*, vel in formâ potûs ex *syr. de fumar. mai. rof. solut. cum confect. Hamech, & trochisc. viperinis*, quæ medicamenta cathartica in curationis cursu, ne pravi regenerentur humores, & genini per alias vias eliminentur, per intervalla repetunt. Interea post totius corporis purgationem ad hepatis fervorem attemperandum, ejusdemque intemperiem corrigendam non parum probant *lactis serum*, in quo ebullierit *epithimum*, *radicis chinæ decoctum*, *jura alterata*, *conservas refrigerantes*. Post præscriptum victûs regimen, & corporis purgationem, ad sanguinis missionem deveniunt ex cephalicâ ad quantitatem ægrotantis viribus, & ætati correspondentem. Hanc sanguinis, missionem ter, aut quater in anno plenilunij tempore reiterant, quia tunc sanguinem, cœterosque succos in

 corpo-

corpore perperàm luxuriare credunt.

Quò ad topica ea usurpant medicamenta, quæ ulcuscula detergendi, attemperandi, & exsiccandi facultatem habent, sed primò crustas detrahunt medicamentis emollientibus, *butyro scilicet malvarũ foliis decoctis, ac contusis cum adipe suillo*, quæ emolliunt, & saniei exitum parant. Si ætas fortiora medicamenta, & curationis molestiam ferre possit ad valida detergentia confugiunt, ut

℞. *Sulph.* ʒ.ij.
Sinap. ʒ.j.
Staphidis agriæ,
radic. bryoniæ ana ʒ.j.
aceti acerrimi ℥.j.
terebinth ℥ß.
ping. ursi q. s.
f. linimentum.

Vel recipiunt *nasturtium* terunt, & frigunt cum axungiâ porcinâ, & capiti cataplasmatis instar imponunt, & 24. h. spatio crustam decidere facit, & si hoc cataplasma reiteretur, tineam sanat. Postmodùm ad evacuandam materiam in cute imbutam, à qua ulcuscula conservantur, caput abluunt *decocto lupinorum, radicum althææ, fol. rutæ, flor. anethi cum pauco aceto, vel aquâ aluminosa Falloppij.*

Quibus peractis, nostri chirurgastri capillis novaculâ abradunt, verum abrasi capilli ocyùs excrescunt, & eorum radices infectæ non extirpantur, & hoc fœdum malum nunquàm eliminatur. Vulgares chirur[illegible] in *Incur*[illegible] *pileol*[illegible] *vesica* [illegible] [illegible] tin[illegible] ponunt, & aliquot diebus hærere sinunt, posteà eo detracto, unà capillos evellunt. Deindè capitis corium, quousque rubeat asperiori panno fricant, ut humores vitiosi altius latentes evocentur, & ad externa trahantur; tùm demùm scalpello, vel novaculâ pluribus in locis scarificant, ut vitiosus sanguis per cutem dispersus, educatur. Verùm hanc scarificationem maximoperè damnamus; relinquit enim post se cicatrices, in quibus impossibilis est capillorum regerminatio. His demùm peractis, scarificatas partes, & totam capitis cutem *decocto lapathi, chamomillæ, cucumeris asinini fol. & radic. chelidonij, sem. lini, & fœnugraci in lixivio dulciori parato* abluunt. Post lotionem detergunt, & exsiccant, & sequenti unguento obliniunt, ut

℞. *Pulv. elleb. alb. &*
sulph. vivi ana ℥.ij.
flor. æris ℥.ß.
fulig. picis ʒ.iij.
ol. baccar. lauri ℥.j.ß.
ol. com. ℔.ß.
ceræ citrinæ q. s.
f. Ung. s. a.

Hoc unguento alternis diebus utuntur, donec crustæ removeantur, & cutis sana appareat. Verùm si tinea inveterata sit, & his non cedat præsidiis, ablutiones, fricationes, & scarificationes reiterant, quousque sanata appareat.

Aliqui chirurgastri pro tineæ curatione utuntur *arsenico, auripigmen*[illegible], *mercurio vivo hominis jejuni salivâ* [illegible]*ncto*, & medicamentis admisto, [illegible] caput suffumigant *cinnabari*. Cœterùm arsenicum, & auripigmentum venenata sunt, & vitæ nostrę infensa,

ac

ac cum locus affectus cerebro proximus sit, vix usurpanda sunt, ne venenum cerebro communicetur, è quo postea dolores implicabiles, corrosiones, inflammationes exitiales febris acutæ & mali moris, vel ipsa mors sequatur. Mercurius quoque tàm sub linimenti, quàm fumi formâ intra caput ingreditur, & suâ qua maximè penetrandi energiâ pollet, in minimas ejus quasque partes affatim se insinuat in ossa non solùm usque sed etiam in cerebrum, & medullas, ac variorum symptomatum vehementiam excitat.

Nonnulli chymicastri huic fœdo malo curando *arsenici oleum* adhibent; inquiunt enim hoc oleum esse omnium ulcerum corrosivorum mors, eorumque malignitatem, & corrosionem extinguere, sed an potiùs ulcerum corrosivorum, quàm ulceratorum mors sit, nescimus. Huic oleo tantum aquæ scabiosę stillatitiæ addunt, ut à linguâ ejus sapor tolerari possit, quo tineam quotidiè bis inungunt, per aliquod tempus continuando. Alii *balsamo mercurii*, *vel oleo antimonii rubro* utuntur *permisto cum oleo vitellorum ovorũ, vel amygdalarum dulciũ, vel oleo sulphuris vel vitrioli aquâ plantaginis diluto*, ac post abstersionem caput abluunt bis in die *balsamo tartari* per quatuor aut quinque dies, & postremò *oleo ex ovorum vitellis* cicatrizant. Verùm hæc medicamenta acida sunt, & potiùs malum augere, quàm curare possunt.

Indicatio tineæ curativa est, ut vitium in cutis profundo corrigatur, eodem ferè modo ac in scabie, attamen differt à tineâ scabies, quia hæc in cutis superficie, illa verò in cutis medullio initium habet: cœterùm quia multoties vitium illud in capitis cute adeò profundum non est, nàm ut nobis centies tineas curare contingit, iisdem remediis, quæ pro scabiei curatione tradidimus. Si itaque morbus altas non fixerit radices, ea medicamina per os proponamus, quę pro scabiei curatione descripsimus, ac deindè ulcuscula *aquâ sublimati* irroramus, vel sequenti unguento Nicotianæ inungimus ut

℞. *fol. nicotianæ lib. ij,*
ping. porci recentis diligenter lotæ lib. i.

Hæc herba per noctem in vino rubro maceretur, manè igne lento cum pinguedine bulliat ad vini consumtionem, posteà coletur, & exprimatur. Huic expresso adde succi nicotianæ depurati lib. ß. resinæ abietis ℥. 4. coquantur ad succi consumtionem, quibus circa finem adde.

radic. arist. rot. subtir. pulv. ℥ij.
ceræ novæ q. s.
f. ung.

Hoc inunge ter, quater, & ad plurimùm sexies, & per viginti dies curam expecta, quam si obtinebis, gaude, sin minùs ad hæc quæ sequuntur, transeundum est, quæ tineas radicitùs curant cum capillorum renascentiâ.

Capillos omnes à capite novaculâ abrade, deindè leni lixivio calido quicquid furfuraceum, vel purulentum, est, absterge, posteà totum caput sequenti unguento inunge semel in die, usque dùm tinea curata est, quod cursu viginti dierum evenire solet, ut

℞. *Succi chelidoniæ, &*
ol. veteris ana ℥. j. ß.
simul bulliant ad consumptionem tertiæ partis tunc adde
viridis æris ℥. ß.
sulphuris ʒ. v.
ceræ ℥ ß.
Simul bulliant parùm, optimè commisce...

cendo omnia, auferatur vas ab igne & unguento adde ol. juniperi, paulatim agitando illud, dùm frigidum factum sit, & utere. Vel hoc alio uti poterimus, ut.

℞. *ol. rof. &*
junip. ex ligno eliciti ana ℥vj.
sulphuris vivi,
stercoris columbini,
viridis aris ana ℥ß.
cera q. s.
f. ung.

Si inveterata sit tinea, & altas fixerit radices, faciliter descripta medicamenta omninò illam eradicare non poterunt, quod ex morbi pertinaciâ cognoveris, nec capillorum abrasio quicquàm proderit, cùm eorum radicibus infectio hæreat, tunc ea conveniunt medicament., quæ partis nutrimentum in particulas acido salsas degeneratum cicurant, mitigant, & depurant, ne cutem ampliùs exedant, & malignitate inficiant. Deindè quæ ipsum glutinosum incidunt, & subtiliant, ut tenues evanescat in auras, ac tandèm abstergunt, & sic partem affectam in statum naturalem restituunt, ejusque consolidationem promovent.

Hæc medicamenta duplicis sunt generis, alia interna, alia verò externa. Interna sunt purgantia, & ea propinare possumus, quæ in scabiei curâ descripsimus, attamen cùm contagium in curis meditullio profundiùs hæreat, ut plurimùm externa sufficere posse existimamus. Inter interna absorbentia connumeramus, ut *sal volatile viperarum c. c. lumbricorum, diaphoretica, ut stibium. sulphur auratum &c.*

Per externa curatio obtinetur illiniendo, vel alio modo medicaméta applicando, quæ quoscumque acores, asperitates exoticas, & corruptiones destruunt, ità est *oleum tartari p. d.* & quæ sulphur continent; undè *oleum tartari p. d. spongiolà crispis applicatum* nunquàm nos fefellit, *oleo Laurino cum sulphure* multo, curavimus, & *balsamum sulphuris* omnibus palmam præripit.

Optima sunt hæc medicamenta, sed non ferè semper felicem consequuntur effectum, quia contagij fomes non in cute, vel panniculo carnoso, sed in pericranij meditullio stabulatur, ad quod medicamentorum energia non collimat: alia igitur vestiganda sunt, quæ necessariò suum sortiantur effectum, aliàs esset operam, & oleum perdere.

Habemus nos infallibile, & expertum remedium, quod nunquàm nos fefellit, & multos pueros origine claros ab hoc spurco malo eripuimus, quos non recensemus, ut eorum æstimationem tueamur. Hinc charitas erga tineosos nos suadet, ut hoc nostrum medicamen sine invidiâ communicemus, illinc vulgarium hebetudo, & temeritas, ne margaritas ante hos porcos proijciamus, nobis remoram imponit ut illud silentio involuamus, attamen prævaleat charitas & illud ingenuè communicamus, ut chirurgastri confundantur, & pereant.

Primò itaque tineosus catharticis, quibus in scabie utimur, purgetur & hoc ut domesticorum patientis morem à vulgaribus insitum geramus, potest tamen omitti purgans, cùm malum sit topicum, & topica exigit medicamenta. Deindè sensim evellantur capilli, non tamen volsellâ, nam potiùs rumpuntur, & eoru radices non eradicantur, sed id fiat instrumento ferreo à nobis excogitato post quorũ evulsioné,

co-

eodem instrumento crustæ abradantur, & sequenti linimento penicillo illiniantur, ut.

℞ *ol. buffonum* ℥. iij.
ceræ citrinæ q. s.
fiat massa unguenti mellis instar, super cal dos cineres.

Oleum Bufonum in nostrâ *Pyrotechniâ lib.* 5. *cap.* 1. *art.* 3. descripsimus, ut.

℞. *Bufones.* iij. *vel.* iv.
Purgentur in ollâ, cujus fundum multis foraminibus sit pervium, & in ore suum imponatur operculum per quatuor, vel quinque dies. Inde ollæ novæ vitriatæ, quibus superfunde olei olivarum lib. v. *vel.* vj. *Claude vas, ne quid expiret, bull in aperto loue, lento carbonum igne per sex horas. Permitte vas sponte refrigerari, aperi, decanta & ad usus serva.*

Post modùm bis in hebdomadâ caput sequenti decocto abluatur, & pannis exsiccetur, ut.

℞. *Aq. hord. q. s in qua ebulliant*
scabiosæ,
adianthi,
roris marini,
malvarum,
salviæ,
Lavendulæ ana m. j.
flor. ros. rubr. incomplet. p. j.

Hoc decoctum quoties adhibendum est, recens fiat. Diebus à Lotione vacuis, supradicto linimento caput illiniatur, donec renati capilli ferreo instrumento iteratò evellantur post quorum avulsionem ad ablutiones, & illinitiones alternatim recurrimus. Ter capillos evellimus radicibus corruptos, sanis remanentibus, & tinea quantumuis inveterata & rebellis his nostris præsidijs non reluctabitur. Verum enim verò, ut veritatem ingenuè fateamur, pro hujus spurci morbi curatione sufficit capillorum evulsio, & quodcumque vulgare topicum ad hunc finem paratum. Verùm si tinea sicca sit, tunc humectantibus tractetur præsidijs, & non ægrè cedet.

Cap. XXVI.

De Aurium dolore.

A Capite ad auditûs organum, tanquàm partem ipsi proximiorem descendimus, & juxta nostram methodum tantùm de aurium ulcete tractare decreveramus, sed quorundam amicorum suasionibus, quibus libenter auscultamus, cohortati sumus, ut de omnibus aurium morbis in Galenistarum gratiam ageremus, qui surdastri, ut erat *Marcus Crassus*, veram non hauriunt sapientiam, & quod pejus, malè audiunt, & nisi resipiscant, muti evadent. Hinc.

Gravissimum, & periculosum malum est *otalgia*, sive aurium dolor, qui nisi statim sedetur, graviora excitabit symptomata & ægrum extinguet. Aurium dolor est affectus oculorum dolore! gravior, quia oculorum dolor in oculis tantùm persistit, aurium verò facilè cerebro impertitur, undè insomnia, deliria, convulsiones, syncopes, apoplexiæ, & tandèm mors.

Quinque sunt dolorum species, & partim ex partis affectæ naturâ, & partim à causis desumuntur: Gravis, tensivus, stimulans, punctorius, & pulsatilis. Omnes hæ species & qualescumque adhuc inveniri possent, ferè simul in atroci aurium dolore concurrere, ità ut simul & semel dolor atrociter gravãs, pũgẽs, lancinans, stimulans, & pulsãs exerescet, & id tã excessivâ acerbitate, ut

sæpè æger in magno vitæ discrimine versetur, ut Hip. in præsag. innuit: *Auris dolor, cum febre non intermittente, vementique, grave periculum minatur, nàm & mentem turbat, & hominem rapit.*

Signa.

Ad aurium dolorem cognoscendum non opus est signis, cum ex ægri relatione pateſcant; causarum verò signa, quæ varia esse solent, tantùm recensere oportet. Primò itaque diligenter inquirere debemus, an aliquid dolorem efficit, de foris auri immissum sit, quod ex ægri relatione, auris inspectione, & exploratione patet, an auri vulnus inflictum sit, vel alia illi violentia illata sit, & id quoque ex ægri relatione manifestum esse potest. Si occasionalis causa fuerit aër frigidior, vel Boreæ flatus, tùm etiam ex ægri confessione patescit. Si oriatur à spiritu flatulento, dolor est vehemens cum tinnitu & strepitu manifesto apud ægrotum, & dolor non est assiduus, sed per intervalla recurrit. Verùm frequentissima doloris causa est inflammatio, cujus signa *Tomo* 1. *de Tumoribus cap.* 42. *De Aurium inflammatione*, proposuimus: Si ex ulvere, fit retentâ sanie. Si ex nervi auditorii vitio, læditur auditus.

Causæ.

Galeni sectatores doloris aurium causam continui solutioni refundunt, ut sunt sanies, sordes, vermes, externa illapsa, ut capilli, officula, itèm medicamenta incongrua, sonitus, vel strepitus vehemens, & horribilis, tonitru, tormenti bellici explosio, & id genus alia, quæ continui solutionem inferunt, & tristem sensationem. Vel calidam vel frigidam causant intemperiem, ut est magnus caloris, frigoris, ventorum, pluviarum &c. appulsus, qui naturalem aurium unitatem solvere possunt. Verùm hæ causæ tantùm remoræ, & occasionales esse possunt, non verò proximæ, & immediatæ, ut fusiùs explosimus in nostrâ *Tinturâ* de capitis dolore.

Vera aurium doloris causa oritur à particulis sulphureis, acidis, salinis, vel à quopiam alio id genus internas aurium fibras nervosas, membranosas, & musculosas distendente, divellente, contrahente, vellicante, vel ab â materiâ peregrinâ, quæ fibrosas aurium partes divellit, spasmosque dolorificos in iisdem excitant; internæ namque aurium partes exquisito gaudent sensu. Quandoque partes externæ dolore tentantur, verùm cùm dolor hic non sit magnus, de eo non agimus, sed de eo qui internum meatum, membranulas, & nervum auditorium obsidet.

Prognosis.

Vehemens aurium dolor in juvenibus valdè periculosus est; septimo namque die, vel citiùs moriuntur, quia facilè cerebrum in consensum rapit, & gravissima excitat symptomata, internum scil. erysipelas, febrem acutam, insomnia, delirium, convulsionem, lipothymiam, & mortem. Senes autem in vehementibus aurium doloribus minùs periclitantur, quia frigidum habent corpus, ideòque vehementi inflammatione, febribus acutis, & deliriis non ità facilè corripiuntur; sensus etiam tactus in senibus est obtusior, ideò diutiùs illos ferunt dolores, unde apud illos

illos faciliùs materia aurium dolorem efficiens, in suppurationem abit. Recidivas tamen periculum subeunt senes, cùm materia dolorem excitans non benè concoqui possit ob frigidam constitutionē. Si vehemens sit aurium dolor, & in penetralibus hæreat, mortem portendit, significat enim auditorium nervum affectum. Aut si morbus curetur, auditùs gravitatem, vel surditatem relinquit.

Curatio.

Galeni procuratores aurium dolorem curant, auferendo causas, à quibus dolor ipse fovetur, quod si virium resolutio immineat propter doloris vehementiam, & tempus non suppetit pro sedantium exhibitione, extemplò humorum colluvie corpus deplent, præmissis internis, deindè externis frictionibus, cucurbitulis, scarificationibus, & enematum injectionibus. Pro frigida intemperie in aures instillanr *oleum amygdalar. amararum, aneth. chamomel. croci.* Vel *decocti caryophyllor. aromaticor. in vino rubro guttâ dua, vel tres* tripidè in aurem instillant, deindè caryophyllo coctò aurem obturant. Vel *cæpa excavata in medio indunt parum euphorbij, & oleum commune, illamque super prunis ponunt ad olei ebullitionem*, quod tepidè in aurem instillant. Vel in uno, aut pluribus ex prædictis oleis coquere solent *sampsucum, stœcad. rorem marinum. Lavendulam, castoreum, crocum &c.* & in aurem instillant. Vel fotum ex quatuor anodynis applicanr.

In calidâ intemperie affectæ partis venam secant, solutâ priùs aluo clysteribus, *lac tepidum* dolenti immittunt auri, cui quandòque *ovi vitellum* immiscent. Vel *oleum amygdal. dulc. aut rosaceum* guttatim instillant. Vel *decoctio malu. alth. viol. hord. fœnu græc.* Vel *cataplasmate de micâ panis* locum fovent.

Si auris dolor ex flatibus excitetur, illum discutientibus, & carminantibus sedant, fomento scilicer *furfuris, milii, salis, anisi, vel sacculo flor. chamom. nuc. mosch. caryophyll. macis repleto*, & imposito, vel auri immittunt *Zibethum, moschum, crocum, castoreum &c.*

Si dolor ità perseveret, ut vires prosternantur, ad narcotica confugiunt pro partis sensùs hebetatione, ad quem finem *Philon. Romanum, succum mandragoræ cum castoreo, theriacâ, Mithridatio, & opio* usurpant.

Dolor si gravior, & diuturnior fuerit, vesicatorium in nucâ applicant, cui si reluctetur, Sétaceum inter secundam, & tertiam vertebram excitant, vel tandèm fonticulos aperiunt, & demittunt.

Aurium dolor tripliciter aufertur, primò iis, quæ doloris causam tollunt; Secundò anodynis, quæ doloris causam consopiunt, æquabilem reddunt, & leniter ratefaciunt; tertiò Narcoticis, quæ dolorem sedare, & pacare valent, & id non per molestantis causæ ablationem, sed quia doloris sensationem obstupefaciunt, soporem inducendo, à quo ferè omnia mala sedantur. Dolor vehementissimus narcoticum, & mitior anodynum indicat.

Undè si à rebus extraneis intra aurem immissis pendeat tollendæ sunt. Itaque si sint vermes in aure geniti, vel foris ingressi, ad hos enecandos, & extrahendos magnoperè valet *oleum philosophorum* guttatim instillatum, vel *unguentum ex capi axungiâ, & oleo co-*

ryli cum pauco mercurio dulci mistum, ut

℞ *Axungiæ capi* ℥.ß.
ol. coryli gutt. xv.
merc. dulc. gr. iv. *m.*

& in aurium orificio cum gossipio ponatur. Vel *sulphuris fumus* per infundibulum exceptus, deindè enecati auriscalpio extrahendi sunt. Si pulices sunt, qui in aure vagantes, ingentē strepitū aures percipere faciūt eos fe iūt vulgares statim adhærescere naturaliter indito auribus fasciculo ex pilis caninis, & sic extrahi. Si aqua in aurem illapsa sit, inclinato capite, rursùs effluere sinatur, vel per calamum ipsa exsugatur.

Si à spiritu flatulento dolor sit, cùm flatus materiam præsupponat, à qua elevatur, ea primò expurganda est, postmodùm discutiendo à *quintâ essentiâ nucis myristicæ, anisorum, corticum aurantiorum, sampsuci, roris marini, bac. iuniperi &c.*

Si doloris causa sit inflammatio, qua ratione curanda est, diximus *Tomo 1. de tumoribus p. n. cap. 42.*

Si ex membranæ perfrigeratione, ab inspiratâ aurâ gelidâ, à ventorum afflatu oriatur dolor, instillentur olea calida, ut *oleum essentiale laurinum, de castoreo, destillatum, essentiale pulegij, rorismarini, succini &c.*

Si dolor sit mitior, tollitur anodynis, quæ leniter rarefaciendo, & contracturam leniendo, doloris causam consopiunt, & ità erunt *oleum amygdal. dulc. lilior. albor. cum lacte muliebri*, quæ cum specillo molli lanâ involuto tepidè in aurem immittantur. Utile est *ol. rosf. cum rorismarini succo, ut & mucilago sem. psyllij, foenugraci.* Itèm *folia Nicotianæ viridia, vel etiam exsiccata, sed iterùm humectata*, mirificè prosunt. Magnoperè dolorem pacant *quatuor anodyna in hydroleo*, si auris affecta calidè spongiâ foveatur, vel eorum vapor in aurem excipiatur. Sequentem fotum multoties profuisse experti sumus, ut.

℞. *Radic. Lilior.*
alth. cum toto.
fol. malu.
viol. ana m. j.
Sem. cydon.
malu. &
lini ana ℥. iij.
flor. ros rubr.
chamomill. &
anethi ana p. ij.
f. decoctio.

qua auris frequenter foveatur. Sed sequens vapor vehementissimum aurium dolorem semper pacavit, ut

℞. *fol.*

℞. *fol. roris marini*,
Sampsuci.
betonicæ ana m. j.
flor. ros. rubr.
meliloti, &
chamomill. ana p. j.
Sem. Cini, &
foenugræc. ana p. ß.

fiat decoctio pro vapore excipiendo. *Oleum* etiam *è ligno coryli* acerbissimos aurium dolores statim sedat.

Ubi tandèm aurium dolor est acerbissimus, quia delitij, convulsionis, syncopes, & mortis imminet periculum, ad narcotica confugiendum est, quæ dolorem percipi non faciunt, vitam sopiendo, quæ est immediata causa doloris, talia erunt *Laudanum opiatum*, vel vulgaria, ut *Requies Nicolai*, *Philonium Romanum*, *Persicum*, *pilul. de cynoglossâ &c.* Sequens decoctio narcotica in formâ fotûs, vel vaporis miraculi adinstar quoscumque aurium dolores extemplò sedat, ut

℞. *fol. lactucæ*,
nymphaea,
solani,
hyoscyami, &
mandragoræ ana m. j.
capita papav. num. iij.
f. decoctio.

qua auris frequenter foveatur, vel vaporetenus in affectâ recipiatur, aure.

Cave, ne intra aurem liquorem instilles aliquem, qui opium exceperit, quia licet dolorem sedes, alia deteriora mala excitabis.

Cap. XXVII.

De Aurium Vlcere.

VT ulcera alijs corporis partibus, sic quoque auribus vel per abscessû, vel per alicujus liquoris acrimoniam evenire possunt, quorum curatio peculiaris est.

Signa.

Aurium ulcus ex sanie, vel sanguine egrediente cognoscitur, ut accidit in suppuratâ aurium inflammatione, in qua primò satis in magnâ copiâ exit, deindè paulatim fluit, donec sponte cesset. Vlceris aurium signa sunt, dolor, ardor, vehemens punctio, quæ tactu exacerbatur, saniei fluxus, & interdùm sanguinis. Si ulcus sit in nervo auditorio, acerbissimus adest dolor, vel præcessit. Vlcus profundum copiosam saniem, sed lentè emittit; mundum laudabilem; sordidum crassam; virulentum citrinam & tenuem, putridum fœtentem; corrosivum sanguinem post saniem eructat; fistulosum ex saniei virulentiâ, carnis callositate, & duritie, osseus tandèm

sect. 7. Quoscumque morbos medicamenta non sanant, ferrum sanat: quos ferrum non sanat, ignis sanat: quos verò ignis non sanat, sanari non posse putato: Vel hos incurabiles existimari oportet.

Egimus hucusque illis de ulceribus, quæ sparsim universum corporis habitum conspurcare solent: nũc de illis verba faciemus, quæ propriã obsignant sedem, ac proindè ulcera à supremo capitis vertice ad ipsam pedis plantam, imò extremum ejus digitum continuatâ serie, juxta nostrum institutum trutinare prosequemur, undè.

CAP. XXV.

De Tineâ.

CApillatam capitis partem præsertim puerorum ulcusculasqua mosa crustosa& fœtida, ejus cutẽ erodentia conspurcare solent: Affectus hic tinea vocatur, & inter infantium morbos non tantùm, sed etiam paulo adultiorum refertur, & si quando quæ adulti hoc laborent morbo, ejus tamen rudimenta, & initia in ipsà infantiâ contraxerunt. *Tinea* appellatur, eò quod, tinearum instar in vestibus, capitis cutem atrodat, & corrumpat. Quo nomine hic affectus à Græcis fuerit appellatus, vix constat, certum tamen est ab iis hoc nomine non fuisse appellatum. Nonnulli cum tineâ porriginem, achores, crustam Lacteam, & favum perperàm confundunt, nàm *porrigo seu furfuratio* est scabies furfuracea cutis absque ulceratione, & præsertim capitis. Hinc dicuntur furfurosi, quibus assiduè squamulæ velut furfures pectendo capite decidunt. *Achores* sunt manantia capitis ulcera, quæ fiunt in cute capitis, tenuissimis foraminibus cutem perforantia, ex quibus sanies effluit glutinosa, notum mali genus, pueris adultioribus admodùm familiare. *Crusta lactea, seu lactumina*, sunt ulcera crustosa, albicantia, quæ infantibus Lactationis tempore accidunt, & non solùm caput, & faciem occupat, sed quandoquæ universam corporis cutem inquinat. *Favus*, græcè ciria, sunt crustæ manantes subflavi coloris, quæ unguibus scalpeæ glutinosam eructant saniem, à frigido aëre gummi instar in crustam ulteriorem concrescentem; humani enim corporis succulentia non secus ac arborum succus glutinosus est, ac pariter in gummeum quid ab aëre induresçit. Hic morbus infantibus admodùm familiaris est ob plurimam eorum humiditatem, & pediculositatem, quæ in constitutione calidâ & humidâ, ut & lumbrici ubertim proveniunt, & suâ infestatione ingentem excitat pruritum, undè scalptio, & malum augetur. Dicitur favus à favo, apum cellulis, & quia humorem mellis instar continet, & cutem foraminosam reddit favi instar, favus dicitur, sed de his fusiùs in morbis puerorum agemus.

Differt tinea ab his capitis ulceribus ut

ut suprà notavimus, & præsertim à favo, quia hic plurimos alit pediculos, tinea verò nullos, sed omnes interimit, eò quod aciditas in hac est confirmata, & fixa, in illo verò leviter incipiens, & adhuc subdulcis, cujus exemplum etiam in caseo jàm putrescere incipiente habemus, qui eandem ob causam magnam vermium copiam gignit, toto autem caseo in putrilaginem mollem resoluto, nulli ampliùs vermiculi in eo inveniuntur, aciditas enim fixa eos interficit. Verùm hæc de aciditate fixâ ratio non militat, observamus nàmque in acerrimo aceto ope microscopij vermiculos, quo in tineâ quoque observavimus tinearum instar, undè hic affectus nomen adeptus est, istique vermiculi oriuntur ex imperceptibilibus ovulis itidem microscopij ope detectis, & in capillis, observatis, hi capillos corrodunt, & consumunt, eodem ferè modo ac erucæ arborum, fruticumque folia consumere solent.

Arabes pro tineâ *Sabafati* nomen usurpârunt, quod secundum eorum descriptiones ulcusculis venereis multùm convenire asserendum est.

Gregarij medici antiquorum traditionibus innixi, sex species distinctas ponunt, quibus tinea produci potest.

Prima est, quæ *favosa* dicitur, dicuntque ex phlegmate fieri falsò, & est quoties ex subtilioribus foraminibus materia erumpit melli similis.

Secunda *ficosa*, in qua quippiam simile ficuum granis continetur, quæque, est figuræ sphæricæ cum rubore.

Tertia est, quæ vocatur *ameda*, & est cùm ex tenuissimis foraminibus ichor effluit aquæ instar, in qua caro sit elota.

Quarta est, cùm ulcuscula super planum cutis veluti papillæ mammillarum turgent, ichoremque eructant cruentum.

Quinta, quæ lupinorum & formam, & colorem repræsentat, & quæ quidem cortices squamarum candidarum, & aridarum instar decidunt.

Sexta dicitur *furfuracea*, maculas albas, & in furfures abeuntes producens, ex qua furfuracea defluunt corpuscula, interdùm minutissima, aliquandò verò densiora.

Verùm non parùm nos movere debet hęc scrupulosa distinctio, semper enim una, & eadem est tinea, licèt recentior, vel diuturnior, formam nunc paulò aliter, atque aliter mutet.

Signa.

Tinea visu patet, & vulgò nota est; cutem enim capitis, & musculosam ejus substantiam ulcera quædam crustacea, & arida, modò viridia, modò cinerea infestant, è quibus parùm, aut nihil saniei effluit, & quod emanat, fœtidum est. Ità pruritum satis molestum, dolorem mordicantem, & fœtorem hoc malo laborantes patiuntur, ut ferè semper scalpere cogantur. Insuper tinea vermis instar capillorum radices putrefacit, vel erodit, & cutem exedit tàm obstinatè, ut à tenendo, & in-

& inhærendo; quasi nomen adepta videatur.

Causa.

Proximam tineæ causam vulgares putant esse humorem salsum, & acrem, sed jàm in melancholiam degenerantem, qui quidem primò ex sanguine materno, quo infans nutritus fuit, vel vitioso matris lacte ortum habuit posteà verò temporis cursu, & morbi diuturnitate; & ægri negligentià, ut sæpè fit in pauperibus, in putridum, & pravum degenerat. Hic humor ad capitis cutem pulsus, inibi adhærens, ulcuscula generat, fovet, & conservat; siquidem ob sui imbecillitatem omnia excrementa, omnesque totius corporis superfluitates recipit, ut *cap. 6. lib. de causis morborum notavit Galenus.* Undè pravitatem, pertinaciam, habitualem intemperiem, affectionemque ab eo in capite impressam fovet. Item accidere potest hoc malum, quandò quis nudato capite sub camino steterit, in quo succidiæ lardi fumantur; tales enim inter fumandum crebras guttas, partiim ex superfluà pinguedine proprià, partim sale fumi resoluto constantes destillare solent, quæ si in puerorum, vel aliorum capita nuda cadant, tineam producere credunt, sed hoc est anile fabulamentum.

Ti nea fit à nutrimento degeneratio in fibris cutis capitis, quod diutorniori morà corrumpitur, & quia omnis corruptio ab acido incipit nutrimenti sal in acidum transit, & ob moram corrosionem adipiscitur, & contagiosum redditur, quod vitium, cùm profundius sit capillorum radicibus, depilationem quoque causat. In uno tantùm à scabie differt tinea, quatenùs scabies in cutis superficie vitium habet, tinea verò in cutis meditullio: est itàque tinea vera lepra particularis, capitis. Degenerat nutrimentum, corrumpitur, & in acido-salsum transmutatur, vel ab externo miasmate, seu fermento, & per contagium facilè in caput alioquin sanum hoc malum transplantatur, inficitque, ut in infantibus observamus, dùm capitis tegumenta, quibus tineà laborantes usi sunt, capiti suo imposuerunt, vel ob dormitionem in eodem lecto, vel quia eundem pectinem adhibuerunt, imò *Helmontius* tineosorum capillos tineas peperisse notavit; insuper tinea est adeò contagiosa, ut facilè communicetur, & præsertim infantibus sanis, qui commercium habent cum hac labe infectis. Quandòque absque ullo contagio hoc malum infantes corripit, nimiùm si crusta lactea, achores, & favi diù durent, aut tardè nimis, vel perperàm curentur, in tineam transeunt. Vel producitur hoc malum à sanguinis materni pravitate, quæ infans in matris utero nutritus fuit, vel deindè vitioso nutricis lacte. Vel ex sordibus in capite neglectis, vel pravà vivendi ratione, vel voracitate, à quibus pravi generantur succi, & habitus cacochymus. Hinc hæc affectio pueros, & præsertim pauperculos infestare solet. Addimus huic malo nimiam

capitis laxitatem, humiditatem, & imbecillitatem,& hac de causâ caput omnia humani corporis excrementa recipit, & quia imbecille, eliminare, vel resolvere nequit per sua emunctoria, capiti ulcera squamosa, & crustacea evenire necesse est.

Prognosis.

Omnis tinea affecta contagiosa est, & curatu valdè difficilis, faciliùs tamen curatur recens, & quæ ex humore flavo, & humida est, quàm sicca, vel pravi coloris: verùm si recens sequitur tractetur, vel ejus curatio negligatur, vires acquirit eundo, sensim frontem, faciem, deindè totum corporis habitum conspurcat, & tandèm in lepram transit. Diuturna difficillimæ est curationis, & quò diuturnior fuerit, eò plus negotij curationi facessit, & ut plurimùm circa collum adines protuberant. Raro in confirmatâ tineâ capilli renascuntur, præsertim si cutis dura, & quasi testacea evaserit, & ad frictionem non rubeat; tunc enim ophiasim, vel alopeciam post sui curationem relinquit, & facit opprobrium sempiternum. Si cutis mollior sit, pororum vestigia appareant, & post frictionem rubere incipiat, indicium certum est caloris vegeti, & capillos renasciturus fore. Si infantes tineâ corripiantur, vix curari possunt, antequàm ad eam perveniant ætatem, quæ medicamenta illa,quæ hoc malum exigit, & ipsas curationum molestias perferre possit.

Curatio.

In tineæ curatione vulgares primò pravorum succorum genesim inhibent, ad quem finem non minorem obtinet locum victûs ratio, quam ex optimis instituunt cibis, & abstinendum putant à cibis salsis, acribus, ut alliis, cæpis,piscis,brassicâ,carne suillâ, aliisque pravum succum gignentibus.

Deinde vitiosos humores in corpore redundantes,nè ad partem affectam transmittantur, primò præparant *syr. de fumar. simpl. infus. rosf. rubr. cichor. lupul.* postmodùm humores præparatos educunt *pilulis cocheis, vel de lapide Lazuli*, vel in formâ porûs ex *syr. de fumar. mai. rosf. solut. cum confect. Hamech, & trochisc. viperinis*, quæ medicamenta cathartica in curationis cursu, ne pravi regenerentur humores, & geniti per alias vias eliminentur, per intervalla repetunt. Interea post totius corporis purgationem ad hepatis fervorem attemperandum, ejusdemque intemperiem corrigendam non parum probant *lactis serum*, in quo ebullierit *epithimum*, *radicis china decoctum*, *jura alterata*, *conservas refrigerantes*. Post præscriptum victûs regimen, & corporis purgationem, ad sanguinis missionem deveniunt ex cephalicâ ad quantitatem ægrotantis viribus, & ætati correspondentem. Hanc sanguinis, missionem ter, aut quater in anno plenilunij tempore reiterant, quia tunc sanguinem, cœterosque succos in

corpore perperàm luxuriare credunt.

Quò ad topica ea usurpant medicamenta, quæ ulcuscula detergendi, attemperandi, & exsiccandi facultatem habent, sed primò crustas detrahunt medicamentis emollientibus, *butyro scilicet malvarũ foliis decoctis, ac contusis cum adipe suillo*, quæ emolliunt, & saniei exitum parant. Si ætas fortiora medicamenta, & curationis molestiam ferre possit ad valida detergentia confugiunt, ut

℞. *Sulph.* ℥.ij.
Sinap. ℥.j.
Staphidis agriæ,
radic. bryoniæ ana ℨ.j.
aceti acerrimi ℥.j.
terebinth ℥ß.
ping. ursi q. s.
f. linimentum.

Vel recipiunt *nasturtium* terunt, & frigunt cum axungiâ porcinâ, & capiti cataplasmatis instar imponunt, & 24. h. spatio crustam decidere facit, & si hoc cataplasma reiteretur, tineam sanat. Postmodùm ad evacuandam materiam in cute imbutam, à qua ulcuscula conservantur, caput abluunt *decocto lupinorum, radicum althææ, fol. rutæ, flor. anethi cum pauco aceto, vel aquâ aluminosa Falloppij.*

Quibus peractis, nostri chirurgastri capillis novaculâ abradunt, verum abrasi capilli ocyùs excrescunt, & eorum radices infectæ non extirpantur, & hoc fœdum malum nunquàm eliminatur. Vulgares chirurgi in *Incurabilium nosocomio pileolo, vel vesicâ suillâ pice navali inducto* utuntur, quod pluriès repetunt, quem toti capiti seu loco à tineâ obsesso imponunt, & aliquot diebus hærere sinunt, posteà eo detracto, unà capillos evellunt. Deindè capitis corium, quousque rubeat asperiori panno fricant, ut humores vitiosi altius latentes evocentur, & ad externa trahantur; tùm demùm scalpello, vel novaculâ pluribus in locis scarificant, ut vitiosus sanguis per cutem dispersus, educatur. Verùm hanc scarificationem maximoperè damnamus; relinquit enim post se cicatrices, in quibus impossibilis est capillorum regerminatio. His demùm peractis, scarificatas partes, & totam capitis cutem *decocto lapathi, chamomillæ, cucumeris asinini fol. & radic. chelidonij, sem. lini, & fœnugraci in lixivio dulciori parato* abluunt. Post lotionem detergunt, & exsiccant, & sequenti unguento obliniunt, ut

℞. *Pulv. elleb. alb. &*
sulph. vivi ana ℥.ij.
flor. æris ℥.ß.
fulig. picis ℨ.iij.
ol. baccar. lauri ℥.j.ß.
ol, com. ℔ ß.
ceræ citrinæ q. s.
f. Ung. s. a.

Hoc unguento alternis diebus utuntur, donec crustæ removeantur, & cutis sana appareat. Verùm si tinea inveterata sit, & his non cedat præsidiis, ablutiones, fricationes, & scarificationes reiterant, quousque sanata appareat.

Aliqui chirurgastri pro tineæ curatione utuntur *arsenico, auripigmento, mercurio vivo hominis jejuni salivâ extincto*, & medicamentis admisto, vel caput suffumigant *cinnabari*. Cœterùm arsenicum, & auripigmentum venenata sunt, & vitæ nostræ infensa,

ac

ac cum locus affectus cerebro proximus sit, vix usurpanda sunt, ne venenum cerebro communicetur, è quo postea dolores implicabiles, corrosiones, inflammationes exitiales febris acuta & mali moris, vel ipsa mors sequatur. Mercurius quoque tàm sub linimenti, quàm fumi formâ intra caput ingreditur, & suâ qua maximè penetrandi energiâ pollet, in minimas ejus quasque partes affatim se insinuat in ossa non solùm usque sed etiam in cerebrum, & medullas, ac variorum symptomatum vehementiam excitat.

Nonnulli chymicastri huic fœdo malo curando *arsenici oleum* adhibent; inquiunt enim hoc oleum esse omnium ulcerum corrosivorum mors, eorumque malignitatem, & corrosionem extinguere, sed an potiùs ulcerum corrosivorum, quàm ulceratorum mors sit, nescimus. Huic oleo tantum aquæ scabiosę stillatitiæ addunt, ut à linguâ ejus sapor tolerari possit, quo tineam quotidie bis inungunt, per aliquod tempus continuando. Alii *balsamo mercurii*, *vel oleo antimonii rubro* utuntur *permisto cum oleo vitellorum ovorũ, vel amygdalarum dulciũ, vel oleo sulphuris vel vitrioli aquâ plantaginis diluto*, ac post abstersionem caput abluunt bis in die *balsamo tartari* per quatuor aut quinque dies, & postremò *oleo ex ovorum vitellis* cicatrizant. Verùm hæc medicamenta acida sunt, & potiùs malum augere, quàm curare possunt.

Indicatio tineæ curativa est, ut vitium in cutis profundo corrigatur, eodem ferè modo ac in scabie, attamen differt à tineâ scabies, quia hæc in cutis superficie, illa verò in cutis meditullio initium habet: cæterùm quia multoties vitium illud in capitis cute adeò profundum non est, nàm ut nobis centies tineas curare contingit, iisdem remediis, quæ pro scabiei curatione tradidimus. Si itaque morbus altas non fixerit radices, ea medicamina per os propinamus, quę pro scabiei curatione descripsimus, ac deindè ulcuscula *aquâ sublimati* irroramus, vel sequenti unguento Nicotianæ inungimus ut

℞. *fol. nicotianæ lib. ij.*
ping. porci recentis diligenter lota lib. I.

Hæc herba per noctem in vino rubro maceretur, manè igne lento cum pinguedine bulliat ad vini consumtionem, postea coletur, & exprimatur. Huic expresso adde succi nicotianæ depurati lib. ß. resinæ abietis ℥. 4. coquantur ad succi consumtionem, quibus circa finem adde.

radic. arist. rot. subtir. pulv. ℥ij.
ceræ novæ q. s.
f. ung.

Hoc inunge ter, quater, & ad plurimùm sexies, & per viginti dies curam expecta, quam si obtinebis, gaude, sin minùs ad hæc quæ sequuntur, transeundum est, quæ tineas radicitùs curant cum capillorum renascentiâ.

Capillos omnes à capite novaculâ abrade, deindè leni lixivio calido quicquid furfuraceum, vel purulentum, est, absterge, posteà totum caput sequenti unguento inunge semel in die, usque dùm tinea curata est, quod cursu viginti dierum evenire solet, ut

℞. *Succi chelidoniæ, &*
ol. veteris ana ℥. j. ß.

simul bulliant ad consumptionem tertiæ partis tunc adde

viridis æris ℥. ß.
sulphuris ʒ. ij.
ceræ ℥ ß.

Simul bulliant parùm, optimè commiscendo

cendo omnia, auferatur vas ab igne & unguento adde ol. juniperi, paulatim agitando illud, dùm frigidum factum sit, & utere. Vel hoc alio uti poterimus, ut,

℞. *ol. rof. &*
junip. ex ligno eliciti ana ℥vj.
sulphuris vivi,
stercoris columbini,
viridis aris ana ℥ß.
cera q. s.
f. ung.

Si inveterata sit tinea, & altas fixerit radices, faciliter descripta medicamenta omninò illam eradicare non poterunt, quod ex morbi pertinaciâ cognoveris, nec capillorum abrasio quicquàm prodent, cùm eorum radicibus infectio hæreat, tunc ea conveniunt medicamenta, quæ partis nutrimentum in particulas acido salsas degeneratum cicurant, mitigant, & depurant, ne cutem ampliùs exedant, & malignitate inficiant. Deindè quæ ipsum glutinosum incidunt, & subtiliant, ut tenues evanescat in auras, ac tandèm abstergunt, & sic partem affectam in statum naturalem restituunt, ejusque consolidationem promovent.

Hæc medicamenta duplicis sunt generis, alia interna, alia verò externa. Interna sunt purgantia, & ea propinare possumus, quæ in scabiei curâ descripsimus, attamen cùm contagium in cutis meditullio profundiùs hæreat, ut plurimùm externa sufficere posse existimamus. Inter interna absorbentia connumeramus, ut *sal volatile viperarum c. c. lumbricorum, diaphoretica, ut stibium. sulphur auratum &c.*

Per externa curatio obtinetur illiniendo, vel alio modo medicaméta applicando, quæ quoscumque acores, asperitates exoticas, & corruptiones destruunt, ità est *oleum tartari p. d.* & quæ sulphur continent; undè *oleum tartari p. d. spongio'a cristis applicatum* nunquàm nos fefellit, *oleo Laurino cum sulphure* multo, curavimus, & *balsamus sulphuris* omnibus palmam præripit.

Optima sunt hæc medicamenta, sed non ferè semper felicem consequuntur effectum, quia contagij fomes non in cute, vel panniculo carnoso, sed in pericranij meditullio stabulatur, ad quod medicamentorum energia non collimat: alia igitur vestiganda sunt, quæ necessariò suum sortiantur effectum, aliàs esset operam, & oleum perdere.

Habemus nos infallibile, & expertum remedium, quod nunquàm nos fefellit, & multos pueros origine claros ab hoc spurco malo eripuimus, quos non recensemus, ut eorum æstimationem tueamur. Hinc charitas erga tineosos nos suadet, ut hoc nostrum medicamen sine invidiâ communicemus, illinc vulgarium hebetudo, & temeritas, ne margaritas ante hos porcos projjciamus, nobis remoram imponit ut illud silentio involuamus, attamen prævaleat charitas & illud ingenuè communicamus, ut chirurgastri confundantur, & pereant.

Primò itaque tineosus catharticis, quibus in scabie utimur, purgetur & hoc ut domesticorum patientis morem à vulgaribus insitum geramus, potest tamen omitti purgans, cùm malum sit topicum, & topica exigit medicamenta. Deindè sensim evellantur capilli, non tamen volsellâ, nam potiùs rumpuntur, & eorum radices non eradicantur, sed id fiat instrumento ferreo à nobis excogitato post quorũ exulsioné,

co-

eodem instrumento crustæ abradantur, & sequenti linimento penicillo illiniantur, ut.

℞ *ol. buffonum* ℥. iij.
ceræ citrinæ q. s.
fiat massa unguenti mollis instar, super cal dos cineres.

Oleum Bufonum in nostrâ *Pyrotechniâ lib. 5. cap. 1. art. 3.* descripsimus, ut.

℞. *Bufones.* iij. *vel.* iv.
Purgentur in ollâ, cujus fundum multis foraminibus sit pervium, & in ore suum imponatur operculum per quatuor, vel quinque dies. Inde ollæ novæ vitriatæ, quibus superfunde olei olivarum lib. v. vel. vj. Claude vas, ne quid expiret, bull in aperto loue, lento carbonum igne per sex horas. Permitte vas sponte refrigerari, aperi, decanta & ad usus serva.

Post modùm bis in hebdomadâ caput sequenti decocto abluatur, & pannis exsiccetur, ut.

℞. *Aq. hord. q. s in qua ebulliant*
scabiosæ,
adianthi,
roris marini,
maluarum,
salviæ,
Lavendulæ ana m. j.
flor. ros. rubr. incomplet. p. j.

Hoc decoctum quoties adhibendum est, recens fiat. Diebus à Lotione vacuis, supradicto linimento caput illiniatur, donec renati capilli ferreo instrumento iteratò evellantur post quorum avulsionem ad ablutiones, & illinitiones alternatim recurrimus. Ter capillos evellimus radicibus corruptos, sanis remanentibus, & tinea quantumvis inveterata & rebellis his nostris præsidijs non reluctabitur. Verum enim verò, ut veritatem ingenuè fateamur, pro hujus spurci morbi curatione sufficit capillorum evulsio, & quodcumque vulgare topicum ad hunc finem paratum. Verùm si tinea sicca sit, tunc humectantibus tractetur præsidijs, & non ægrè cedet.

Cap. XXVI.

De Aurium dolore.

A Capite ad auditûs organum, tanquàm partem ipsi proximiorem descendimus, & juxta nostram methodum tantùm de aurium ulcere tractare decreveramus, sed quorundam amicorum suasionibus, quibus libenter auscultamus, cohortati sumus, ut de omnibus aurium morbis in Galenistarum gratiam ageremus, qui surdastri, ut erat *Marcus Crassus*, veram non hauriunt sapientiam, & quod pejus, malè audiunt, & nisi resipiscant, muti evadent. Hinc.

Gravissimum, & periculosum malum est *otalgia*, sive aurium dolor, qui nisi statim sedetur, graviora excitabit symptomata & ægrum extinguet. Aurium dolor est affectus oculorum dolore gravior, quia oculorum dolor in oculis tantùm persistit, aurium verò facilè cerebro impertitur, undè insomnia, deliria, convulsiones, syncopes, apoplexiæ, & tandèm mors.

Quinque sunt dolorum species, & partim ex partis affectæ naturâ, & partim à causis desumuntur: Gravis, tensivus, stimulans, punctorius, & pulsatilis. Omnes hæ species & qualescumque adhuc inveniri possent, ferè simul in atroci aurium dolore concurrere, ità ut simul & semel dolor atrociter gravās, pūgēs, lancinans, stimulans, & pulsās excruciet, & id tā excessivâ acerbitate, ut

sæpè æger in magno vitæ discrimine versetur, ut Hip. in præsag. innuit: *Auris dolor, cum febre non intermittente, vementique, grave periculum minatur, nàm & mentem turbat, & hominem rapit.*

Signa.

Ad aurium dolorem cognoscendum non opus est signis, cum ex ægri relatione pateſcant; causarum verò signa, quæ varia esse solent, tantùm recensere oportet. Primò itaque diligenter inquirere debemus, an aliquid dolorem efficit, de foris auri immissum sit, quod ex ægri relatione, auris inspectione, & exploratione patet, an auri vulnus ii ... ctum sit, vel alia illi violentia illata sit, & id quoque ex ægri relatione manifestum esse potest. Si occasionalis causa fuerit aër frigidior, vel Boreæ flatus, tùm etiam ex ægri confessione patescit. Si oriatur à spiritu flatulento, dolor est vehemens cum tinnitu & strepitu manifesto apud ægrotum, & dolor non est assiduus, sed per intervalla recurrit. Verùm frequentissima doloris causa est inflammatio, cujus signa *Tomo 1. de Tumoribus cap. 42. De Aurium inflammatione,* proposuimus. Si ex ulvere, fit retentâ sanie. Si ex nervi auditorii vitio, læditur auditus.

Causæ.

Galeni sectatores doloris aurium causam continui solutioni refundunt, ut sunt sanies, sordes, vermes, externa illapsa, ut capilli, ossicula, item medicamenta incongrua, sonitus, vel strepitus vehemens, & horribilis, tonitru, tormenti bellici explosio, & id genus alia, quæ continui solutionem inferunt, & tristem sensationem. Vel calidam vel frigidam causant intemperiem, ut est magnus caloris, frigoris, ventorum, pluviarum &c. appulsus, qui naturalem aurium unitatem solvere possunt. Verùm hæ causæ tantùm remotæ, & occasionales esse possunt, non verò proximæ, & immediatæ, ut fusiùs explosimus in nostrâ *Trutinâ* de capitis dolore.

Vera aurium doloris causa oritur à particulis sulphureis, acidis, salinis, vel à quopiam alio id genus internas aurium fibras nervosas, membranosas, & musculosas distendente, divellente, contrahente, vellicante, vel alia materiâ peregrinâ, quæ fibrosas aurium partes divellit, spasmosque dolorificos in iisdem excitant; internæ nàmque aurium partes exquisito gaudent sensu. Quandoque partes externæ dolore tentantur, verùm cùm dolor hic non sit magnus, de eo non agimus, sed de eo qui internum meatum, membranulas, & nervum auditorium obsidet.

Prognosis.

Vehemens aurium dolor in juvenibus valdè periculosus est; septimo namque die, vel citiùs moriuntur, quia facilè cerebrum in consensum rapit, & gravissima excitat symptomata, internum scil. erysipelas, febrem acutam, insomnia, delirium, convulsionem, lipothymiam, & mortem. Senes autem in vehementibus aurium doloribus minùs periclitantur, quia frigidum habent corpus, ideòque vehementi inflammatione, febribus acutis, & deliriis non ità facilè corripiuntur; sensus etiam tactus in senibus est obtusior, ideò diutiùs illos ferunt dolores, unde apud

illos faciliùs materia aurium dolorem efficiens, in suppurationem abit. Recidivæ tamen periculum subeunt senes, cùm materia dolorem excitans non benè concoqui possit ob frigidam constitutionē. Si vehemens sit aurium dolor, & in penetralibus hæreat, mortem portendit, significat enim auditorium nervum affectum. Aut si morbus curetur, auditùs gravitatem, vel surditatem relinquit.

Curatio.

Galeni procuratores aurium dolorem curant, auferendo causas, à quibus dolor ipse fovetur, quod si vitium resolutio immineat propter doloris vehementiam, & tempus non suppetit pro sedantium exhibitione, extemplò humorum colluvie corpus deplent, præmissis internis, deindè externis frictionibus, cucurbitulis, scarificationibus, & enematum injectionibus. Pro frigida intemperie in aures instillant *oleum amygdalar. amararum, aneth. chamomel. croci.* Vel *decocti caryophyllor. aromaticor. in vino rubro guttæ duæ, vel tres* tepidè in aurem instillant, deindè caryophyllo cocto aurem obturant. Vel *cepæ excavata in medio indunt parum euphorbij, & oleum commune, illamque super prunis ponunt ad olei ebullitionem*, quod tepidè in aurem instillant. Vel in uno, aut pluribus ex prædictis oleis coquere solent *sampsucum, stœchad. rorem marinum. Lavendulam, castoreum, crocum &c.* & in aurem instillant. Vel fotum ex quatuor anodynis applicant.

In calidà intemperie affectæ partis venam secant, solutâ priùs aluo clysteribus, *lac tepidum* dolenti immittunt auri, cui quandòque *ovi vitellum* immiscent. Vel *oleum amygdal. dulc. aut rosaceum* guttatim instillant. Vel *decoctio malu. alth. viol. hord. fœnu græc.* Vel *cataplasmate de micâ panis* locum fovent.

Si auris dolor ex flatibus excitetur, illum discutientibus, & carminantibus sedant, fomento scilicet *furfuris, milii, salis, anisi, vel sacculo flor. chamom. nuc. mosch. caryophyll. macis repleto*, & imposito, vel auri immittunt *Zibethum, moschum, crocum, castoreum &c.*

Si dolor ità perseveret, ut vires prosternantur, ad narcotica confugiunt pro partis sensùs hebetatione, ad quem finem *Philon. Romanum, succum mandragoræ cum castoreo, theriacâ, Mithridatio, & opio* usurpant.

Dolor si gravior, & diuturnior fuerit, vesicatorium in nucâ applicant, cui si reluctetur, Setaceum inter secundam, & tertiam vertebram excitant, vel tandèm fonticulos aperiunt, & demittunt.

Aurium dolor tripliciter aufertur, primò iis, quæ doloris causam tollunt; Secundò anodynis, quæ doloris causam consopiunt, æquabilem reddunt, & leniter rarefaciunt; tertiò Narcoticis, quæ dolorem sedare, & pacare valent, & id non per molestantis causæ ablationem, sed quia doloris sensationem obstupefaciunt, soporem inducendo, à quo ferè omnia mala sedantur. Dolor vehementissimus narcoticum, & mitior anodynum indicat.

Undè si à rebus extraneis intra aurem immissis pendeat tollendæ sunt. Itaque si sint vermes in aure geniti, vel foris ingressi, ad hos enecandos, & extrahendos magnoperè valet *oleum philosophorum* guttatim instillatum, vel *unguentum ex capi axungiâ, & oleo co-*

ryli cum pauco mercurio dulci mistum, ut

℞ *Axungiæ capi* ℥.ß.
ol. coryli gutt. xv.
merc. dulc. gr. iv. *m.*

& in aurium orificio cum gossipio ponatur. Vel *sulphuris fumus* per infundibulum exceptus, deindè enecati auriscalpio extrahendi sunt. Si pulices sunt, qui in aure vagantes, ingentè strepitū aures percipere faciūt eosteiūt vulgares statim adhærescere naturaliter indito auribus fasciculo ex pilis caninis, & sic extrahi. Si aqua in aurem illapsa sit, inclinato capite, rursùs effluere sinatur, vel per calamum ipsa exsugatur.

Si à spiritu flatulento dolor sit, cùm flatus materiam præsupponat, à qua elevatur, ea primò expurganda est. postmodùm discutiendo à *quintâ essentiâ nucis myristicæ, anisorum, corticum aurantiorum, sampsuci roris marini, bac. iuniperi &c.*

Si doloris causa sit inflammatio, qua ratione curanda est, diximus *Tomo 1. de tumoribus p. n. cap. 42.*

Si ex membranæ perfrigeratione, ab inspiratâ aurâ gelidâ, à ventorum afflatu oriatur dolor, instillentur olea calida, ut *oleum essentiale laurinum, de castoreo, destillatum, essentiale pulegij, rorismarini, succini &c.*

Si dolor sit mitior, tollitur anodynis, quæ leniter rarefaciendo, & contracturam leniendo, doloris causam consopiunt, & ità erunt *oleum amygdal. dulc. liliorum albor. cum lacte muliebri*, quæ cum specillo molli lanâ involuto tepidè in aurem immittantur. Utile est *ol. ros. cum rorismarini succo, ut & mucilago sem. psyllij, foenugraci.* Itèm *folia N... tiana viridia, vel etiam exsiccata, sed iterùm humectata*, mirificè prosunt. Magnoperè dolorem pacant *quatuor anodyna in hydroleo*, si auris affecta calidè spongiâ foueatur, vel eorum vapor in aurem excipiatur. Sequentem fotum multoties profuisse experti sumus, ut.

℞. *Radic. Lilior.*
alth. cum toto:
fol. malu.
viol. ana m. j.
Sem. cydon.
malu. &
lini ana ℥. iij.
flor. ros rubr.
chamomill. &
anethi ana p. ij.
f. decoctio.

qua auris frequenter foveatur. Sed sequens vapor vehementissimum aurium dolorem semper pacavit, ut

℞. *fol.*

℞. *fol. roris marini,*
Sampsuci.
betonicæ ana m. j.
flor. rof. rubr.
meliloti, &
chamomill. ana p. j.
Sem. Cini, &
foenugræc. ana p. ß.

fiat decoctio pro vapore excipiendo. *Oleum* etiam *è ligno coryli* acerbissimos aurium dolores statim sedat.

Ubi tandèm aurium dolor est acerbissimus, quia delirij, convulsionis, syncopes, & mortis imminet periculum, ad narcotica confugiendum est, quæ dolorem percipi non faciunt, vitam sopiendo, quæ est immediata causa doloris, talia erunt *Laudanum opiatum*, vel vulgaria, ut *Requies Nicolai*, *Philonium Romanum*, *Persicum*, *pilul. de cynogloßâ &c.* Sequens decoctio narcotica in formâ fotûs, vel vaporis miraculi adinstar quoscumque aurium dolores extemplò sedat, ut

℞. *fol. lactucæ,*
nymphææ,
solani,
hyoscyami, &
mandragoræ ana m. j.
capita papau. num. iij.
f. decoctio.

qua auris frequenter foveatur, vel vaporetenus in affectâ recipiatur aure.

Cave, ne intra aurem liquorem instilles aliquem, qui opium exceperit, quia licet dolorem sedes, alia deteriora mala excitabis.

Cap. XXVII.

De Aurium Vlcere.

VT ulcera alijs corporis partibus, sic quoque auribus vel per abscessû, vel per alicujus liquoris acrimoniam evenire possunt, quorum curatio peculiaris est.

Signa.

Aurium ulcus ex sanie, vel sanguine egrediente cognoscitur, ut accidit in suppuratâ aurium inflammatione, in qua primò satis in magnâ copiâ exit, deindè paulatim fluit, donec sponte cesset. Vlceris aurium signa sunt, dolor, ardor, vehemens punctio, quæ tactu exacerbatur, saniei fluxus, & interdùm sanguinis. Si ulcus sit in nervo auditorio, acerbissimus adest dolor, vel præcessit. Vlcus profundum copiosam saniem, sed lentè emittit; mundum laudabilem; sordidum crassam; virulentum citrinam & tenuem, putridum foetentem; corrosivum sanguinem post saniem eructat; fistulosum ex saniei virulentiâ, carnis callositate, & duritie, ossecus tandèm

mea-

meatus cariosus cognoscitur ab antiquitate, ut *sect. 6. aph. 45. Vicera qualibet annua, aut etiam diuturniora corruptionem ossis causant.*

Ulcerum auris differentiæ sumuntur à loco, tempore, qualitate, & quantitate. A loco scilicet ab ipsa auris particulâ, quam obsidet, quæ vel externa est, & oculis conspicitur, vel interna, mēbrana scilicet vel auris tympanum, nervus ipse auditorius, interdùm, & osseus ille meatus, in quo, sicut & in alijs, hæc continui solutio caries nominatur. A tempore, qua ratione ulcus aliud est recens, aliud verò vetustum. A qualitate, qua ratione aliud est mundum, saniosum, aut sordidum; aliud verò putridum, virulentum, & corrosivum. A quantitate tandem, qua ratione aliud est in superficie residens, aliud vero in profundum ità penetrans, ut in fistulam abieit.

Causa.

Galeni asseclæ aurium ulcerum causas humoribus acribus & mordacibus, sive in auribus genitis, sive è cerebro eò effusis refundunt, qui acrimonia suâ exulcerant.

Aurium ulcus juxta nostram sententiam non solùm à suppuratâ inflammatione gignitur, verùm etiam pluribus modis contingere potest, nimirùm ob continui solutionem, aut per acidum, vel salsum laticem interiores aurium partes exulcerātem, cum ab aurium sordibus ibidèm diutiùs retentis, tùm ob externam injuriam, ut casus, percussio, allisio, & vulneratio, ad quas sequitur ulcus. Ex quacumque igitur causâ ulcus inducatur, semper fit continui solutio, qua partes abinuicem distrahuntur, & separantur; undè propter vel vitiatam fibrarum texturam, vel earum erosionem, ejus nutrimentum in saniem convertitur, & profluit.

Prognosis.

In aurium ulceribus semper pus, & sanies inspicienda est, quæ ulceris bonitatem, vel malitiam indicat; pus enim debet esse album, læve, & æquale, ità ut una pars non sit crassa, altera tenuis, una rubra, altera alba, & non foetens, undè ulceris non maligni, nec pravi sumitur judicium. Vlcera antiqua, & diuturna sunt pejora, quia libenter in fistulam degenerant. Quandòque ad os petrosum usque penetrant, in quo ossis caries deplorabilis inducitur. Si Sanies recens effluat ab auris ulcere, & priùs capitis dolor, sensuumque perturbatio præcesserit, & hæc jam desinant, bonum; significat enim ulceris curationem paulo post sperandam esse. Ulcus humidum, diuturnum, non corrodens, si non exsiccetur. Metus est, ne carnis excrescentia excrescat, quæ auditum obturet. Ulcera in meatu osseo difficiliùs sanātur quā in meatu cartilagineo, quia canalis osseus versus tympani membranam declivis est, & ubi ad planum descendit, fossam efficit notabilem, è qua pus ægrè eximitur; contrà verò meatus cartilagineus versus concham declivis est, & pus facilè effluit. Aurium ulcera, quæ ad Cranij os pertingunt, seu & profundæ fistulæ nunquam sanantur, sæpè ejusmodi profunda, & putrida ulcera continuitate quadam ad cerebrum usque descendunt, quæ tertia die occidere solent.

Cu-

Curatio.

Antequàm ad topica in aurium ulcere deveniant vulgares ex *Gal.* sententiâ 4. *de compos. med. sec. loc.* solemnes instituunt evacuationes per phlebotomiam, & purgans medicamentum ægrotantis naturæ, & temperamento appropriatum, quæ toties per curationis decursum reiterant, quoties opportunum videbitur. Deindè ad leniter abstergentia, & exsiccantia confugiunt, & primò mitiora, postmodùm validiora usurpant.

Abstergentia mitiora sunt, *succus absynthij, apij, marrubij, betæ, agrimoniæ, centaurij minoris cum melle decoctum hordei, & lupinorum, Vel*

℞. *Mell. opt. &*
vini alb. antiqui ana ℥. iij.
Bulliant ad despumationem, & destillentur in aurem, post modùm aurem obtura gossypio eodem liquore imbuto. Vel.

℞. *Succ. betæ* ℥. j.
marrubij ℥. ß.
mell. opt. ʒ. vj.
coque par. deinde adde
Syr. de absinth. ʒ. ij. m.
& in aurem instilla. Validiùs abstergit *succus cyclaminis cum melle, vel aquæ mellis, in qua priùs ebullierit radix hellebori albi additis myrrhâ, sarcocollâ, gentianâ, & modico succo betæ.* Vel.

℞. *Succi cyclaminis* ℥. j.
myrrhæ ʒ. j.
Croci ℈.
thuris ℈. j.
viridis æris ℈. ß.
vini antiqui ʒ. j. ß.
Bulliant ad vini consumptionem, & liquor his, vel ter in die instilletur in aurem.

Absterso ulcere, ex siccantibus utuntur, ut

℞. *Aristoloch. rotundæ,*
Cortic. granator.
gallarum &
nuc. cupress. ana ℥ ß.
Coquantur in partibus paribus
vini, &
aquæ ferratæ ad lib. ß.
Colaturæ adde
Succ. plantag.
polygoni ana ℥. j.
mell. rof. ℥. ij. m.
& in aurem instilla. Potentissimâ exsiccandi vi potitur *alumen ustum cum vino mistum*, si in aurem instilletur.

Absterso, & ex siccato ulcere, ad medicamenta, quæ cicatricem inducunt, accedunt, *decoquendo in vino pompholigem, tutiam, cerussam.* Vel suffitum parando ex *mastiche. thure, myrrha, ladano, gummi juniperi, sarcocollâ, galbano, & similibus*, ut

℞. *Gummi juniperi* ʒ. ß.
thuris, &
myrrhæ ana ʒ. j.
Sarcocollæ,
Ladani ana ℈. j.
m. f. pulv.
vel cum terebinthinâ f. pastilli, & per infundibulum in aurem immittuntur.

Si ulcus his non cesserit medicamentis, quia vetustum, & diuturnum, corpus repurgant, & diætam ex ligno guajaco & salsâ parillâ præscribunt, non omissis errhinis, masticatorijs, aliisque remediis, quibus fluxionem avertere credunt. Postmodùm ulceris exsiccationi fortibus incumbunt remediis & iterùm præscripto utuntur remedio ex *succo cyclaminis, myrrha viridi ære* Vel sequens commendant ex *Ha'y*, quo *Vualescus de Tarantâ* gloriatur se Presbiterum ab octo annis aurium ulcere

laborantem sanasse.

℞. *Mell.* ℥. x.
aceti ℥. viij.
coque ad ignem, & despuma, deindè adde.
viridis æris ℥. j.

Hoc remedium manè & serò in aurem infundatur, vel cum turundâ auri imponatur. Vel

℞. *Aloes,*
thuris,
myrrh. ana ʒ. ij.
misyos ʒ. j.

fiat massa cum aceto, qua soluta cum aceto, aut rosaceo utere.

Si ulcus fistulosum perpetuâ fluat sanie, commendant, ut per clysterem auricularem injiciatur *fel tauri cum urinâ pueri, vel vinum, in quo decoctum sit thus, aut helleborus albus, & mel.*

Si ulcus in auribus carnis excrescentias habeat, sequens, quo citra dolorem carnem reprimere, & cicatricem obducere existimant, medicamentum prescribunt, ut

℞. *Alum. sciffil. &*
misyos usti ana ʒ. ij.
æruginis,
terræ lemniæ,
gummi Arabici ana ʒ. j.

Tritis bis, cum aceto acerrimo f. pastilli, qui usûs tempore cum vino, vel aquâ solvantur.

Aurium ulcera quandoque sponte sanantur post puris fluxum sedatum, sed ut plurimùm medicæ manûs auxilium expetunt. Purgetur igitur corpus, & auris eluatur *vino, in quo myrrha, & aloë infusa fuerint cum tantillo mellis rosati.* Deindè in aurem instilletur *urina pueri destillata; vel balsamus proprietatis, vel balsamus artificialis,* quibus necessariò omnia aurium ulcera cedunt. Vel *Balsami sulphuris terebinthinati guttula una, vel altera* ulceri aliquando instillata, paucorum dierum spatio ejus curationem felicissimè absolvit. Interim particulæ acidæ salinæ, & sulphureæ obtundendæ, & eliminandæ sunt decocto simplicium cephalicorum, ut *sampsuci, betonicæ, hederæ terrestris. roris marini, stœcados &c.* Nec desint interdùm mundificantia, quibus diaphoretica conjungimus, ut *sp. c. c. stibium diaphoreticum, sal roris marini, sal volat. succinii in syr. de betonica, vel rof. incomplet.* Si sanatio in longum protrahitur, per os præbeantur potiones vulnerariæ cephalicæ, vel sudorifica decocta ex *salsa parilla, ligno guajaco, visc. querci. sampsuc. c c. &c.* parata in aquâ cardui sancti, vase clauso.

CAP. XXVIII.

De Exeuntibus p. n. ab aurium cavitatibus.

MUlta p. n. quandòque ex auribus excernuntur & primò, post aurium inflammationem, rupto abscessu, pus, aut sanies emanat. Secundò, idem accidit in aurium ulceribus. Tertiò, nullâ precedente suppuratâ inflammatione, ulcere, & externâ injuria, accidit a quosdam humorem, aut saniei aliquid simile ex aurium cavitatibus effluere, id vel continuo, vel per intervalla, cum odore tetro, non tam ægroto, quàm adstantibus nauseabili. Quartò, sanguis interdùm ex auribus effluit, & non tantùm evenit in capitis vulneribus, percussione; casu ab alto, & similibus externis injurijs, in quibus aurium venæ rumpi, vel lacerari possunt,

sed

ſed etiam criſis modo. Quintò, Vermes aliquandò in ſordidis aurium ulceribus gigni, atque inde prodire obſervavimus. Sextò tandem, excernitur per aures auriſcalpij ope viſcidum quoddam naturale excrementum amaricans, Cerumen dictum, quod indies vapore tenus in minimâ portiunculâ materialiter internis aurium parietibus apponitur.

Signa.

Horum affectuum ſigna ex excretis manifeſtantur.

Cauſæ.

Pro aquoſi & ſanioſi fluxûs cauſâ Vulgares cerebrum nimium humidum, impurum, & ſuperfluis redundans humoribus ſtabiliunt, ſed quandò tantâ effluit copiâ etiam vicinas partes ejuſmodi ſordidam illuviem ſubminiſtrare, & ad aures derivare credunt, ut plurimû pueris contingere ſolet, *ita Hip. ſect.* 3. *aph.* 24. aſſerit: *Nuper nati infantes habent aures humidas.* Quorum cerebrum ſuperfluâ, mucoſâ, & catarrhoſâ humiditate non ſolùm per vias ordinarias huic uſui à naturâ deſtinatas, nares ſcilicet & palatum, ſed etiam per aures, tanquàm ductus minus idoneos, oculos, & totam capitis ſuperficiem expurgatur, ut in capitis achoribus, & ulceribus patet.

Falſum deprehendimus vulgarium opinamentum de aquoſo, & ſanioſo aurium fluxu, cum nulla ſit via è cerebro, niſi oſſis petroſi foramen nervo auditorio paratum, neque ſalvâ tympani membranulâ, ex aure effluere poſſet, ſi humor in interiorem auris cavitatem primò effunderetur.

Aquoſi, vel ſanioſi aurium fluxûs cauſam nos dicimus, eſſe laticem, vel aurium nutrimentum degeneratum ob aliquod continentium vitium. Hic aquoſus, vel ſanioſus fluxus citra auditûs læſionem ab aure procedit, quia in interno ejus meatu, & circumadjacentibus partibus generatur. Poteſt quandòque hic fluxus, ſi in diuturnitatem abeat, vel intra prædictam cavitatem cohibeatur, tympani membranulam perrodere.

Prognoſis.

Aquoſus, vel ſanioſus aurium fluxus tàm in abſceſſibus, & ulceribus, quàm quoviſmodo, minimè cohibendus eſt; nàm importunè ſuppreſſus ob conſenſum, epilepſiam, aut alium gravem cerebri affectum parit, ſed fluat ſinamus, donec pars optimè abſterſa ſit. Hujus materiæ fluxus nonnullos à pluribus præſervat ſymptomatibus, cephalæa, apoplexiâ, epilepſiâ &c. quibus levantur ſub fluxûs hujus continuatione, uti in infantibus ſubindè obſervamus, qui per hujuſmodi aurium fluxus plùs minùs ſordidos à pluribus malis, tàm externis, quàm internis, levati ſunt. Sanies recens effluens albi coloris, quam præceſſit capitis dolor, & ſenſuum perturbatio, quæ etiam cum erumpente ſanie mox quieſcunt, boni indicij eſt, & brevis ſanationis ſignum. Non diù fluere ſinatur, nàm in conſuetudinem, & diuturnitatem abit, ac proindè membranulas perrodit, auditum peſſumdat, atque in fiſtulam, vel cariem tranſit nunquàm ſanabilem, præcipuè ſi effluens ſanies mali ſit coloris, & fœtidi odoris.

Curatio.

Sanguinem ex aure profluentem propter externam injuriam statim sistunt vulgares venæ sectione in contrariâ parte præmissâ, & cucurbitulis scapulis affixis cum scarificatione. Deinde adstringentia, & roborantia frigida in aurem instillant, qualia sunt *succus plantaginis, virgæ pastoris, polygon. Decoctum rubi, rof. rubr. malor. punic. acaciæ, hyppocistidis, sumach & similia in vino & aceto, vel aquâ ferratâ.*

Aquosum, vel purulentum fluxum curant superfluos in cerebro humores educendo blandis, & frequenter repetitis purgantibus cephalicis, tùm etiam derivantibus per vesicatoria posteriori cervicis parti admota, causticum occipiti inustum, fonticulos, cucurbitulas, quibus credunt humores in cerebro redundantes citari, ut personaliter compareant sub pœna &c. Postmodùm diætâ sudorificâ superfluam absumunt humiditatem. Aurium meatum hoc medicamento detergunt, & exsiccant, ut

℞. *Succi agrimoniæ, & absynth. ana* ℥. iv.
vini albi, & mellis rof. ana ℥ .i.

Bulliant parum, & in aurem instillentur, sordibus priùs abstersis, deindè aures gossypio obturentur eodem liquore imbuto. Vel.

℞. *Vin. alb. succor. agrimoniæ, & centaur. min. ana* ℥. j.

Bulliant simul & in aurem instillentur,

Quomodò purulentus aurium fluxus ex suppuratâ inflammatione, & ulceribus curetur, & vermes ex auribus educantur, suprà dictum est. Si verò sanguis ex aure fluat ob externam injuriam, & modicus sit, ejus fluxus non statim cohibendus, quia intùs retentus inflammationem efficeret. Si immodicus, aut diuturnus sit, sistendus est *succo urticæ, aqua spermatis ranarum*, sed præstat *aqua arterialis* in aurem instillata.

Aquosus, vel saniosus aurium fluxus in pueris non supprimatur, quia intempestivè suppressus mortem inferre solet, sed malum ætati crescenti relinquendum est; solet nàmque ætatis progressu, & corpore jàm sicciore reddito, sponte, cessare. Si verò ad pubertatis annos protrahatur, tunc fluxus sistendus, & priùs necessariæ sunt capitis purgationes vel medicamentis communibus, vel pilulis. Dentur prætereà potiones sudorificæ ex *guajaco, salsa parilla ligno visci quercini, limaturâ c.c. scabiosâ, auriculâ muris, betonicâ &c.*

Interim aurium meatus cum partibus circumiacentibus detergatur quotidiè manè jejuno ventriculo *urinâ pueri destillatâ, ustis aliquot*; relinquatur immissa urina aliquandiù, deindè, inclinato capite, emittatur. Ad exsiccationem verò maximè valet *balsamus artificialis, proprietatis, vel sulphuris terebinthinati ad guttas aliquot.*

Cap. XXIX.

De Aurium Sonitu.

EST aurium Sonitus depravatæ auditionis symptoma. Auris nullum intra se sonum habere debet, ut omnes sonos

nos extrinsecùs advenientes percipere valeat: sicut oculus omnis coloris expers esse debet, ut omnes objectorum colores optimè percipiat, quòd si aliquandò aliquo præternaturali colore afficiatur, ut in ictero, tunc visio depravari necesse est. Aurium sonitus est sensus depravati auditûs intra ægri aures excitatus, cùm foris omnia sileant, & ità percipitur sonus, ut is externus audiri credatur, cùm nullus edatur, vel illi alius admistus putetur. Est ità molestus aurium auditus, ut externum, alijs audibilem sonum, vel planè non, vel admodùm difficulter percipere faciat, cùm ab illo spurio sono intra aures stridente repercutiatur.

Hunc morbum varijs nominibus medentes appellavêre, aliqui aurium tinnitum, alij sibilum, pauci strepitum, plerique verò sonitum dixere, & meritò, nàm onus nomen generale est & notissimum est sonum adæquatum esse auditûs objectum, ideòque tinnitum, sibilum, strepitum sonus cōprehendit.

Isti varij aurium sonitus ortum habent à vaporum multitudine, vel paucitate, crassitie, vel tenuitate motu celeri, vel lento. Undè si vapor multus sit, & celeriter moveatur, sensorio exhibebit similitudinem aquæ rapido cursu cum fragore fluentis, vel tympani, vel id genus instrumentorum musicorum, vel venti reboantis, vel id genus similia. Quòd si vapor paucus sit, crassus & celeriter moveatur: arboris confractæ, vel domûs cadentis, subitæque ruinæ speciem repræsentant. Si multus sit, tenuis & celeriter moveatur: sibilum referre solet & torrentis cujusdā lenioris imaginem. Si paucus sit, tenuis & celeriter moveatur: tinnitū excitat modo nolarum, vel tintinnabulorū. Si multus sit, crassus & lentè moveatur: murmura quædam excitare solet. Si paucus sit, crassus & lentè moveatur: susurrum repræsentat. Si multus sit, tenuis & lentè moveatur: sibilum remissiorem refert. Et tandèm cùm gradus innumeri dari possint crassitiei & tenuitatis, multitudinis & paucitatis, motus celeris, vel tardi, pro eorum variatione, infiniti propemodùm sonorum modi in auribus produci poterunt: prout magis, vel minùs ad hanc, vel illam accedere videbuntur.

Signa.

Hujus affectûs signa ex ægrotantis relatione patescunt, verū hæc signa penes ægrotantis relationem sicca videntur vulgaribus juxta eorum causas assignandas, ideòque ex prægressis causis aliisque circumstantiis quandam conjecturam desumunt. Si malum pedetentim cœperit, & per quædam intervalla recurrat, tùm etiam si cibi flatibus procreandis præcesserint & sonus clarior sit, à flatuoso spiritu malum fieri nemo ambigit. Affectus hic dupliciter contingere potest, vel per essentiam, vel per consensum; per essentiam fit in ipsis auribus, & essentiale vitium assiduus testatur sonitus, sine ullâ intermissione molestans: potest tamen per intervalla in ipsis auribus etiam contingere, si causa per intervalla coacervetur, & deindè resoluatur, & sic vicissim. Per cōsēsū fit ab aliis partibus, si aliqua pars peculiari laboret affectu, & tunc subitò invadēs, per intervalla recurrit; potest nihilominùs assiduò infestare, si assiduū effluvium auribus pars affecta subministret. Quādò fit à cerebro adest capitis dolor & gravitas, & ut plurimū noxa aliis simul cōmunicatur sēsibus. Ab aliarum

arũ partium, vel totius consensu, id sũ cognoscitur signis, & malũ post inanitionem, vel repletionem, post motũ, vel quietẽ post vehementẽ calorem, vel frigus quiescit, rursumque concitatur. Si à crassis, lentisque humoribus fiat, non illico aggreditur, sed pedetentim crescit, & sonus magis obtusus, fluctuaris, & gravitatis sensus percipitur. Si à vaporibus crassis, vel tenuibus, paucis, vel copiosis fiat, cognoscitur ex sonorum differentijs, quæ in auribus percipiuntur. Si ex aurium obstructione sonitus dependeat in febribus, aut harum; aliorumque morborum crisi, provenit à causis illos morbos excitantibus. Si ab imbecillitate, facilè ex his, quæ imbecillitatem induxerunt, cognoscetur. Si ab abscessu, ex inflammationis signis facilè percipitur.

Causæ.

Pro aurium sonitus causâ vulgares statuunt vapores, aut spiritus flatulentos inter membranam foramini auditorio obtensam, à nervo auditorio ortam, vel in ipsâ aure genitos, vel in aurem ab alijs partibus transmissos, ut à toto in febribus, in paroxysmorum principio, & instante crisi per hæmorrhagiam. A peculiari parte elevati flatus ad aures transmittuntur, ut à cerebro, ventriculo, ut in vomitu, melancholiâ hypochondriacâ, ab hepate, liene, mesenterio, utero, ut in suffocatione hystericâ, & ab alijs, partibus. Elevantur prædicti vapores, & flatus ex frigidis, & pituitosis humoribus, à debili calore excitati & in aures deferuntur per venas, arterias, & quintam nervorum conjugationem. Isti vapores & flatus ad aures elevati exitum quærunt, & præ loci angustiâ non invenientes ad ossa, tympani membranam, expansumque nervum allisi, præternaturali commotione congenitum aërem exagitant, & sonitûs causa existunt.

Non mirum, si aurium sonitum ad vapores, & flatus referunt vulgares, cùm non sit morbus, qui à flatibus suam ferè non agnoscat genesim, ità capitis dolores, vertigines, asthmata, pleuritides nothæ, convulsiones, crampus, satyriasis, tympanites, epilepsiæ, syncopes, cordis palpitationes, uteri exorbitationes &c. extra controversiam sua debent initia flatibus, atque vaporibus cæterosque morbos ad fluxiones referunt, ut diximus in nostræ *Trutina lib. 1. c. 7. de catarrho*. Sunt itaque flatus & fluxiones, tanquàm duæ firmissimæ columnæ, quibus tota vulgarium medicina superstruitur, ad quos tanquàm ad sacram ignorantiæ anchoram perpetuò confugiunt. Omnium ferè morborum naturam, & causas flatibus, & vaporibus infernè sursùm scandentibus, & supernè deorsùm decumbentibus dicant. *Hippocrates* ille senex ità omnes ferè morbo flatibus consecravit, ut peculiarem de flatibus conscripserit libellum. Et *medicin Monarcha, Paracelsus* non fuit à ventorum turbine immunis, itaque tormina quadrifariam partitur, juxta quatuor consuetos ventorum cardines; quorum septentrionem in lumbis, austrum in umbilico, orientem in dextris, occidentem in sinistris, tanquàm fidelis Æolus collocavit: putavit *Paracelsus* nos omnium morbos, ac defectus sentire debere, quòd singuli sumus totius universi extractum.

Galenus quoque externum ventum, sive aëris flatum porosam perforare

pellem, ut & carnosam membranam, simul & musculos subter eam, & per arterias ad cordis refrigerium, ejusque fulgines explodendas ferri falsò putavit. Imò ejus sectatores credunt ventum contractum multas ægritudines progignere posse: ideoque sæpiùs meâ cum verecundiâ eos alloquentes audivi: *Multùm serò contraxit ventum, unde partes malè se habent*, & hanc causam multis in morbis assignari his auribus hausi. Insuper ægrotis, & præcipuè hypochondriacis imperant, ne in stricti orificij vasis bibant, alias se flatibus inficerent; errant, quia externi venti non intrant regiones insolitas.

Nullibi flatus reperitur, & præterquàm in stomacho, & intestinis, quia in præfatis locis suam agnoscit genesim ab acido, quod alibi non reperitur. Omnis flatus suscitatus à cibis non dùm digestis vel à spirituosâ ciborum substantiâ, vel à ciborum reliquijs, vel ab alimento intestinorum spermatico degenerante: Est igitur quadruplex flatus in nobis internus, & quintus externus, tympanias, qui extra intestina clauditur. Nullus itàque flatus est aër, aut ventus, cùm ventus, sive aër non sit de concretorum compositione. Est flatus in nobis Gas sylvestre inter digestiones excitatum è cibis, potibus & excrementis. In stomacho dicitur ructus & stomachi impotentiâ excitatur, in intestinis peditus, qui fit è cibis in stercoream prope indolem degeneratis.

Hinc fabulosum judicamus cibos quos vulgares flatulentos appellant, cùm nullatenùs dentur cibi, qui in se flatus conservent, sed tantùm ubique errore digestivæ, cibis vitiatis in se, vel vitiato fermento inter digerendum suscitantur, ideòque debilis digestio plures parit flatus quos fortior non admittit.

Falsum deprehendimus vapores, seu flatus per arterias, venas, nervos sursùm deorsùmque deferri, cùm citissimè aliàs per ructum è stomacho, per peditum ab intestinis explodi possent. Nec stomachus follis est, ut invitis canalibus, sibi conceptos vapores noxios in aream vitæ deferre debeat. Imò paucæ venæ, arteriæ, & nervi sunt in stomacho, nec peregrinum est, potest aliò transferre per dictos ductus. Quorsùm enim allicerent, & reciperent, quod præter naturæ est institutum? Quomodò vapores, & flatus insufflaret suos stomachus in vasa angustissima cruore repleta, quæ non valent trahendo?

Non in utero internè suscitari flatus dicimus, quia uterus materia destituitur flatulentâ, nec ejus digestio est, creando flatus, nec externè in uterum intrat aër, non enim vacuum patitur, suâ membranâ totus concidit madidâ, ideòque suâ sponte aëri aditus præcluditur spiranti, nisi vi per instrumentum aliquod is injiciatur.

Non negamus ab inferis partibus capitis dolores, vertigines, surditates, epilepsias, cæteraque id genus mala ortum habere: non tamen per vapores ad caput delatos; etenim per œsophagum ascenderent & nil, nisi insipidam aquam stillatitiam darent. Multùm interest vapor à flatu & aëre.

Dantur duo flatus in nobis, unus planè heteroclitus tàm in intestinis, quàm toto corporis habitu detentus, atque natus, etenim ex fermento venenoso, & stercoreo extrinseco, alter verò flatus oritur in ultimâ digestione partium similarium à sexta digestione, Itàque si ulti-

ultima digestio intra partes aurium constitutivas vitietur à fermento inter digerendum flatus producitur, qui sonitum juxta quantitatem, qualitatem, & motum excitat; non quòd ab inferis superna petat, vel à superis in inferiora descendat. Hujus affectûs occasionalis causa esse potest vehemens capitis percussio, sonus vehementior, aurium ulcera, debilitas &c.

Alij arbitrantur auditûs debilitatem ob caloris naturalis inopiam aurium sonitum efficere posse, ut patet in senibus, & convalescentibus. Verùm horum opinio improbabilis est; auditûs enim debilitas ob caloris naturalis inopiam non potest esse causa actionis depravatæ, sed tantùm imminutæ. Quòd verò in senibus & convalescentibus interdùm aures tinniunt, hoc non provenit ex debilitate auditûs, sed ex vitiatâ talium partium digestione sextâ intra aures hærente, cujus productum resolui nequit à debilitate, undè in convalescentibus postquàm perfectè convaluerunt de infirmitatibus suis, non ampliùs ab aurium sonitu molestantur, quia partes ad perfecta redeunt munia.

Aliqui putant sensum auditûs exquisitiorem aurium sonitum efficere posse, quia objecta licet moderata illum efficiunt; undè qui exquisitiori fruuntur sensu, ad minimum cujuslibet objecti motum expergiscuntur. Concedimus sensum exquisitiorem, illumque pendere putamus à sensorio perfectissimè disposito, imò quodammodò plusquàm perfecto, & simul valdè tenero. Verùm sensum exquisitiorem per se actionem depravatam producere posse negamus; imò quò sensus est exquisitior, eò minùs errare debet: debet igitur esse præter naturalis sensus, ut præter naturalem producat effectum. Quòd ad cujuslibet objecti motum excitantur, hoc provenit, quia sensorium est valdè tenerum, & facilè molestiâ afficitur, cùm recedat ab exactâ mediocritate. Hinc talium hominum somnum experimur valdè levem, ac continuò ferè interruptum, quia itidèm existit valdè molestus.

Prognosis.

Aurium sonitus recens facilè curatur, inveteratus, & chronicus difficilè & eò magis si ab affectione hypochondriacâ, vel lue venereâ originem traxerit; In senibus verò medelam non recipit. Diuturnus aurium sonitus h. e. si biennium, vel longiùs duravit rarò curationem recipit, sed plerùmque in surditatem degenerare solet. A capitis ictu curationem respuit.

Curatio.

Variant aurium sonitûs curationem vulgares, non tantùm juxta causarum diversitatem, verùm etiam si ex alicujus partis consensu oriatur, primò parti affectæ curationem dirigunt. Qui ab aure primariò affectâ exoritur, peculiarem requirit curationem: præmissis igitur iteratò cephalicis purgationibus, magnoperè extremorum frictiones, sternutamenta, masticatoria, & frequentes capitis pectinationes commendant, nec non capitis lotiones cum *decocto absynthij, betonica, lavendula, roris marini, sampsuci &c.* Nec lenes omittunt clysteres, quasi intestinorum sordes aurium sonitum excitarent.

Si

Si aurium sonitus a calida intemperie excitetur, refrigerantibus & humectantibus utuntur, ut decocto *violarum, lactuca, nymphea* pro fotu, qui si parùm juverit, ad validiora recurrunt, ut est *succus portulacæ, mandragoræ, papaveris albi.* Vel evaporationem *ex cicutæ semine in aceto cocto* excipere jubent. His nihil proficientibus, *opio* utuntur in exiguâ quantitate, ut

℞ *opy gr. ij.*
ol. rosᶜ. ℥ ß.
diff. & utere.

Putant vulgares opium frigidum, quod falsum est, & rationibus, ac experimentis demõstravimus *cap. de morbis soporificis in nostrâ* Trutinâ. Hoc remedii genùs est periculo plenum; solet enim utplurimùm ità sensum auditûs obtundere, ut in gravem auditum, vel surditatem multos incidisse observavimus.

Si ex humore viscido malum oriatur, totum, & caput deplent, deindè attenuantia, & discutientia auribus adhibent, inter quæ auribus instillant *ol. amygdal. amarar. rutæ, castorei, aut in aliquo ex prædictis decoquunt anethum, nigellam, nardum, castoreum, rutam,* quibus ad majorem attenuationem *acetum* admiscent. Laudant *caparum, aut porri succum cum lacte muliebri, vel cum oleo rosac. coctum.* Vel

℞ *Pulpæ colocynt.* ʒ. *ß.*
Succi Rutæ.
Sampsuci ana ℥. j.
cumini,
carvi ana ʒ. ij.

coquantur in vino, & ol. amygdal. amarar. ad vini consumptionem. De expresso, & colato aliquid in aurem instilletur, & auris gossypio moschato obturetur. Vel

℞. *semin. porri,*
caryophyll. ana ℈. j.
mosch. gr. v.
cum succo sampsuci, & rutæ m. & auri instilla.

Majori cum efficaciâ supradicta auri instillētur, si prius evaporatio in aure fiat mane, & vesperi ex sequenti decocto, ut

℞. *fol. majorana,*
roris marini,
betonicæ,
calaminth. ana m. j.
bacc. junip. num. xx.
fol. lauri,
absynth. ana m. ß.
lupinor. num. xv.
lumbric. terrest. vin. lotor. &
in sindone ligator. p. ß.

coquantur in suff. quantitate aquæ, & duplo vini albi ad tertiæ partis consumptionem. Colatura pro evaporatione servetur, qua dùm utitur æger, fabas, aut pisa aliquot in ore detineat, & masticet, ut patente ità meatu auditorio, fumus magis penetret.

Post evaporationem, & liquoris instillationem, sacculum calefactum auri imponunt repletum foliis *salviæ, betonicæ, sampsuci, hyssopi, calaminth. rutæ, pini, lauri, roris marini, floribus chamameli, stœcadis, sem. anis. carvi &c.*

In aurium sonitu, si viscidus sit humor, purgantia cephalica conveniunt, deindè quæ incidendi vim habent, nec desint diaphoretica in aquis appropriatis, quę per aliquot dies cõtinuētur, quibus aliquid benzoardici lunaris addatur, tùm omnia ex lignis parata proficua sunt, & interdùm sternutatoria adhiberi possunt. Verùm purgantia, aliaque nimis acria, ut & sternutatoria, quæ tantùm spiritus magis exagitant, sic frigida, & acria nervosis partibus

iâm adversa, nocent, ut & acida. Instruatur totus ex caput corroborantibus, qualis est decoctum absynthii, & verbenæ in lacte, ut

℞. Absynth. crudi, & verbena ana m. j.

decoque in lacte vaccino, posteà per tritorium, quod commodè ollæ orificium istius decocti claudat, decocti vapor adhuc ferventis in aurem immittatur, abstersâ aure, gestetur aliquandiù gossypium moschatum, est enim moschus capiti amicus, in primis viris, mulieribus verò inimicus ratione cloacæ f. uteri ideòque commodè applicari poterit gossypium oleo castorei stillaritio madidum. Si huic remedio cedere nolit, immittatur auri olei amygdalarum amar. guttæ duæ, vel tres, quæ postmodùm emittantur. Verùm præ omnibus præstat *panis calens statim è clibano extractus spiritu vini superfusus* (si affectus sit lenior, sine) si ad aurem applicetur, ut ille vapor intrò recipi possit. Tandem si malum sit pertinax, immittatur in aurem turunda ex raphani radice affabre sculpta, & per aliquot dies in vini spiritu, vel aquâ Reginæ macerata. Quòd si neque per hoc solvatur, eadem turunda maceretur in oleo fœniculi stillaritio, & inter sudandum usurpetur. In aurem instilletur sæpè oleum carvi, & illiniatur post aures, & masticatoria usurpentur.

CAPUT XXX.

De Gravi auditu, & Surditate.

Auditus triplici læditur modo, vel depravatè, ut in sonitu, de quo diximus, vel diminutè, vel abolitè. Diminutio vocatur gravis auditus, abolitio dicitur surditas. Hi duo affectus ab iisdem pendent causis, quæ secundum magis, & minùs differunt, ita ut remissiores auditum tantùm diminuunt, & valdè excedentes prorsùs auferunt; ideòque sub uno capite utrumque comprehendimus affectum, licèt uterque vulgò surditas appelletur. Qui gravi laborant auditu surdastri, & subsurdi dicuntur, quia sonos, & verba summissa voce prolata penitùs non audiunt, vel saltem confusè absque significativarum differentiarum perceptione, fortiores autem voces etiam difficulter distingunt, nec alloquentes intelligunt, nisi fortis vociferatio fiat ad aures; qui verò afficiuntur auditu, surdi nominantur, nec ullis clamoribus aliquid percipere possunt. Hi etiam muti sunt, si surdi nascuntur, quia voces nec animo percipere, nec linguâ proferre queunt, quamvis organa ad articulatam vocem necessaria à natura data sint, nisi tamen sermonem articulatum proferendi rationem didicerint, nunquam articulatè loquentur. Nec obstat, quòd muti, & surdi à nativitate sint satis ingeniosi; nàm auditus non est simpliciter sensus ad vitam rationalem necessarius, cùm intelligendi vis sit ab auditu distincta, & in surdo vigere possit ex phantasmatibus, quæ phantasia è speciebus visibilibus, & aliis sensibilibus desumpta suggerit, multa intellectus colligere potest. Infans, qui neminem audivit, nunquàm loquetur, cùm nesciat, quid sermo articulatus sit: *Nihil est in intellectu, quin prius fuerit sub sensu*, quia nullum articulate loquitè anteà audivit Nulla ideo natis species hominibus connascitur, sed omnes quas

quas audivêre voces, exprimere sciunt: Neque sicut vita, ità sermo à parentibus in liberos transfunditur, sed temporis progressu auditu, imitatione, & usu discitur, ad quam rem auditus est necessarius. Voces articulatæ non significant naturaliter, sed sunt institutæ ex liberâ hominum voluntate, & beneplacito ad quidpiam significandum, ut fusiùs in logicis, ac proinde ut homo sermonem proferat, non est à naturâ, sed ab auditu, & imitatione discit. Cœteris animalibus vocem naturaliter significantem natura dedit, ut canibus latratum, leonibus rugitum &c. hæ sunt voces naturaliter significantes, & inarticulatæ, ut & hominum gemitus, suspiria &c. quæ sunt pathemata naturalia. Cæterùm multùm interest inter vocem, & locutionem, quia vox à naturâ data est, locutionem tamen à naturâ, quæ homini propria est, homo habere non potest, sed ex imitatione saltem addiscere ut humanæ vitę politia, & societas servetur, est enim homo animal politicum, & sociabile, qualia coetera animantia non sunt: nullum igitùr idioma nativum est. Hinc falsa est illa vulgatis opinio asseverans: *Si nemo coram infantibus recens natis vocem ederet, in adultâ ætate natura, quæ nunquam deficit in necessarijs, tenetur sermonem eis tribuere, nec alio idiomate loquerentur, nisi illo, quod Adam habebat.* Errat stolidum vulgus, nam primi parentis sermo non fuit à naturâ, sed ad placitum, quia ipse fuit primus institutens, ut habetur *Genes. cap. 2. num. 19. & 20. formatis igitur, Dominus Deus, de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus coeli adduxit, ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea: Omne enim quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus. Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & universa volatilia Cœli, & terræ.* Prætetquam quòd hanc quæstionem philosophi, & medici meliùs exagitare solent: *An articulatam vocem proferendi seu loquendi potentia sit homini naturalis, an verò saltem ab imitatione, dum quisque sermonem, quem alium loqui primò audivit, & ipse discit, & loquitur.* Non defuerunt aliqui in eâ sententiâ, qui infantem sibi relictum, tandem sponte locuturum affirmârunt. Verùm notissima est historia de *Rege Maguch*, is triginta infantibus recens natis in locum solitarium inclusis, nutricibus eorum hoc negotij dederit, caverent, ne vocula ulla ad eorum aures perveniret, ut experiretur, quoniam idiomate aliquandò essent usuri, atque adeò ejus nationis religionē amplecteretur, cujus infantes linguam proferrent. Sed cognovit tandèm Rex ipse vanissimum fuisse laborem, siquidèm ipsorum nullus distinctè locutus fuit: firmum igitur restat, quod qui loquentem neminem audivit, nec ipse loqui potest, sed cum quisque sermonem loquitur, quem alios loquentes audivit & nulla idiomatis species homini connascitur.

Cur à nativitate surdi etiam muti sunt, alij aliam adducunt rationem scilicet maximam sympathiam, & consensum auditus & loquelæ organorum; lingua enim cum præter alios nervos, quibus ad sensum indiguit, etiam à nervo illo quinti paris in aurem tendente, surculum acceperit: Si hic nervus auribus & linguæ communis vitiosam habeat constitutionem, accidit, ut non solùm surdi tales fiant, sed etiam muti, & linguam sufficienter, & quantum ad

R 2 vo-

vocem articulatam opus est, movere non possunt, & si sensum & aliquem motum ob reliquos nervos integrum habent. Rationem adducunt, quia à nativitate surdi, si loquelæ organa non haberent vitiata, aliquam vocem ex naturæ instinctu articulatam ederent; quemadmodùm Cætera animantia etiam si à nativitate ab alijs ejusdem speciei separentur, connaturalem proferunt. At surdi à naturâ nullam vocem edunt articulatam, sed tantùm confusum sonum, qui partium loquelæ inservientium manifestam arguunt læsionem.

Verùm horum opinionem falsam his deprehendimus rationibus: Primò, si consensus iste nervi quintæ conjugationis hujus rei esset causa, necessariò sequeretur etiam post ortum, & in adultâ ætate idem accidere posse, nimirùm si post ortum nervus auditorius vel obstruatur, vel crassior fiat, ut indè auditus vel solùm diminuatur, vel prorsùs aboleatur, tùm enim necesse erit, ut locutio eodem modo vel diminuatur, vel aboleatur, quod tamen non accidit, ut experientia testatur auditum & loquelam varias læsiones seorsim, & privatim suscipere, & auditum lædi posse, salvâ Loquelâ, & contra. Secundò, multi difficulter à nativitate audientes inveniuntur, qui expeditè loquuntur, & contrà. Tertiò non semper surditatis causa est in origine quinti paris nervorum, à quo oritur nervus auditorius, & qui mittitur ad laryngem sed quandoque surditas à nativitate oritur ab alijs causis; læso enim quolibet interno aurium instrumento, surditas oboritur, si nimirùm à primâ generatione in mallello, incude, stapede, in utrâque aure vitium sit. Tùm enim auditus & consequenter loquela lædi potest, nullo vitio in nervo quintæ conjugationis auri, & laryngi communi existente. Quod idem accidere potest, si meatus auditorius obstruatur, aut tympanum vitietur aut aër implantatus sese non rectè habeat. Ex dictis patet surdos à nativitate non fieri mutos ob consensum nervi quintæ conjugationis, qui auri & laryngi est communis, restat igitur surditatis vitium à privatis læsionibus in aurium organis provenire.

Signa.

Gravis auditus & surditas per se patent, causarum verò signa sigillatim distinguere difficillimum est, conjecturâ tamen in hunc modum distingui possunt. Si surditas à nervo auditorio, & ejus interno meatu contingat, præcesserunt affectus, vel adsunt in cerebro, ut capitis dolor, gravitas, apoplexia, epilepsia, lethargus] &c. [& alij etiam sensus læsi sunt. Si in solo nervo auditorio sit vitium, reliqui sensus erunt integri præcessit tamen necessariò aliquis cerebi affectus, qui nervum audirotium degenere succo obstructum esse restatur. Si obstructio sit in interno auris meatu, oculis conspicitur, & instrumentis explorari potest. Si aliquod extrinsecùs in aurem immissum sit, ægrotantis relatione patebit. Tympani laxitas ex humectantibus causis cognoscitur, exsiccatio ex exsiccantibus. Si ex implantati aëris crassitie proveniat, ex incrassantibus facilè deprehenditur; disruptio ex disrumpentibus, & erodentibus. Verùm adeò exactè non semper cognosci potest, quænam auris pars in surditate laboret, cùm facilè hæ conjecturæ, & aliæ quemlibet medicum

rùm decipere possint.

Causæ.

Surditatis causa nunc hæret in externâ auris cavitate, nunc internâ, nunc in tympani membranâ, nunc in aëre implantato, nunc in nervo, nunc in spiritu animali.

Causa hærens in externâ auris cavitate, tuberculo, abscessu, saniei, alijsque rebus tùm intrinsecùs, tùm extrinsecus aures obturantibus debetur. Advertendum tamen est, meatûs exterioris obturationem absolutam surditatem non posse inducere, sed tantùm gravem auditum, quia quandoquidem per os etiam ad aures soni deferri possunt; etenim meatus patens est ab auris cavitate ad palatum, per quem soni facilè ingrediuntur, & ad aures sese insinuant, qui meatus etiam aurium expurgationi dicatus est. Et sonum per os patens excipi multa ostendunt experimenta, videmus enim multos surdastros, ut meliùs loquentes audiant, aperto ore sermones eorum excipere. Et si utrâque aure diligenter obturatâ, musica instrumenta baculo contingas, quem dentibus apprehenderis, exquisitiùs audiuntur. Et vix noctu alicujus procul advenientis strepitum captamus, at è longinquo magis audimus, si baculi alterum extremum terræ affigamus, alterum verò dentibus apprehendamus. Verum id melius assequemur, si aurem terræ admoveamus qui mos lupis insitus est à naturâ. Imò utrâque auro fortiter & diligenter obturatâ, si per tubulum cuique capitis parti procul ab aure admotum verba pronunciėntur, clarè, & distinctè audientur, quod experimentum magis probat, quàm nos probare intendimus.

In internâ auris cavitate gravem auditum, vel surditatem efficiunt degeneres succi & secundum *Hip.* quandòque biliosi sunt, ut *sect. 4. aph. 28. Quibus biliosa sunt deiectiones, ha supervenientes surditate, cessant: & quibus surditas adest supervenientibus biliosis dejectionibus, cessat.* Existimabat enim Hip. surditatem fieri excrementis biliosis retentis, & ad caput recurrentibus, talemque surditatem cessare, alvo turbatâ, & bile per inferiora dejectâ, dummodò hectica non fuerit surditas, sed repentè in febribus facta, quod tamen falsum est. Interdum sanguis surditatem efficit, cùm futuram crisin per narium hæmorrhagiam significat, ut idem innuit *sect. 4. aph. 60. Quibus in febribus aures obsurduerunt: sanguis ex naribus fluens, aut alvus turbata soluit morbum.*

Tympani membranula graviorem auditum efficere potest, si ab externo aëre frigiditatem contrahat, quia *frigidum nervis & membranis inimicum est*; Vel si norcoticorum usu obstupescat; vel crassior reddatur, quæ causa in senibus frequens esse solet, ut enim oculorum tunicæ in senibus crassescunt & obscuriores redduntur: ità quoque procul dubio ætatis progressu hæc membranula aliquam suscipit mutationem, & hac de causâ habetur *sect. 3. aph. 31. Gravis auditus est senibus familiaris.* Eadem quoque nonnunquàm rumpitur externâ violentiâ & surditatem efficit, ut ab auri calpio, aliovè instrumento violenter intruso, apostemate rupto, casu, percussione &c. Hoc idem efficere

possint immanes fragores repentini, quales majora tormenta bellica, tonitrua &c. facilè aëris commotione illam lædere possunt, continuique solutionem inferre quemadmodùm etiam displosa tormenta bellica propinquas concutiendo, fenestras dissilire faciunt, ab ejusmodi enim violentiâ interdum fiunt sanguinis grumi, nec non abscessus, sordesque relinquunt, aurium foramina obstruentes. Quandoque tympani membrana ab aëris humiditate relaxatur, & quam plurimi surdastri in austrinâ constitutione graviorem habent auditum, ut habetur *sect. 3. aph. 17. Auditus hebetatur ab austrinâ constitutione.* Vel nimis tenditur, exsiccaturque post morbos acutos, vigilias, aut jejunia. Ità etiam si ossicula illa tria, quæ huic adiacent membranæ, loco dimoveantur ictu vehementi, sonitu, vel humoris alicujus affluxu, auditûs gravitas, vel surditas subsequitur.

Aër implantatus, seu congenitus gravem efficit auditum, si crassus, humidus, vel impurus reddatur, qualis in austrina constitutione, vel in regionibus uliginosis, uti in Belgio solemne est, ac proinde gravis auditus olim vocabatur: *Auris Batava*: Quapropter sicut visûs organum lucidum esse debet, ut objecto respondeat: ità auditûs organum aëreum omnem impuritatem excludens. Flantibus austris, ventis, vel regionibus uligosis existentibus, aër crassus, turbidus & caliginosus redditur, non modò in aëris regione verum etiam in internâ auris cavitate, qui implantato aëri sese permiscet & debiles repercutit sonos, undè aurium tinnitum excitat, qui auditûs gravitatis, & surditatis prænuncius est. Id evenit non aliter ac fumus in tali aëris constituti[illegible] ab igne focorum ascendens in camin[illegible] rum fastigijs ab externo, spisso & humido aëre repercutitur, ità ut talis fumi repercussio sit certum pluviæ & tempestatis signum, indicetque aëris spatia vapore aquoso jàm esse repleta & alios vapores, ut est fumus, in se recipere non posse. Itèm vapores crassi à malâ vivendi ratione, & diætæ erroribus cerebro communicari, si interiorem auris cavitatem per foramen, quod nervus auditorius transit, se insinuant, hoc malum efficere valent.

Nervus auditorius surditatem efficere potest, si exsiccetur, aut obstruatur ejus medulla ab humore intra ipsius membranas contento, vel comprimatur à quovis tumore vicino. Si male sit conformatus, vel recte auri non inseratur & hoc modo surdi ab infantiâ fiût.

A spiritibus auditûs læsio oritur, tùm cùm à morbis vel depopulátur, vel non transmittuntur, vel cùm immobiles redduntur ad tempus, ut in apoplexia, caro, catalepsi &c.

Prognosis.

Surditas miserandum malum est, aures enim sunt veluti mentis porta per quam menti ea immittuntur, quæ doctrinâ & institutione ad vitam politicam & sociabilem transigendam necessaria sunt: miserum itàque eum hominem esse necesse est, qui audiendi facultate destituitur, cùm hoc adminiculo ad vitam incolumen tuendam careat. Cætero miseri res sût, qui surdi & cæci sût, ac tandê qui surdi, Cæci & muti sût.

Gravis auditûs & surditatis prognosis ità se habet: auditûs gravitas est malum non contemnendum, si brevi nô discutiatur, temporis cuniculo sensim in-

increbescens plerùmque tandèm in omnimodam transit surditatem.

Surditas nativa curationem non admittit, sic & quæ diuturno tempore contracta fuit, insanabilis omninò censetur, estò multa extent exempla quorundam curatorum, qui per multos annos surdi fuerint; id enim rarò contingit, multoque plures sunt, quibus frustrà adhibentur remedia. Surditas ex obstructione in meatu externo faciliùs curatur, difficiliùs in meatu interno, & auditorio. Tympani membrana rupta, vel erosa, vel cicatricem superstitem nacta, aut officula luxata immedicabilem reddunt surditatem. Surditas, quæ modò crescit, & modò decrescit, facilius curatur, fit enim ab humore tenui, & exiguo, qui interdùm minuitur, vel à flatulento spiritu. Surditas, quæ per aurium idiopathiam excitatur, facilius curatur, quam quæ per sympathiam. Surditas in febribus contingens, cum eâ plerùmque solui solet, ut *sect. 4. aph. 28. surditas in febribus solvitur biliosâ dejectione.* Sed quandòque mortis prænuncia est, significat enim audiendi vim per morbi vehementiam extinctam esse, & pravi humoris copiam cerebrum, & aures occupare, ut eâdem *sect. aph. 49. Auditus deficiens in febribus continuus signum lethiferum*, & *sect. 8. aph. 16. in acutis febribus non audiens est morti proximus.*

Curatio.

Curatio pro causarum diversitate varianda est, semper tamen præmittenda sunt universalia S. corpus purgantia, & caput mundificantia, quæ ubi necessaria sunt per intervalla repetenda sunt, in surditate autem purgantia frequentiora, & fortiora sint, quàm in gravi auditu, deinde topica auribus applicanda sunt.

Surditas originalis conformationis vitio, audiendi instrumenti defectu, aut aliquâ aliâ vitiosâ figurâ incurabilis est, cùm illud, quod natura semel ademit, à medico nullo pacto reparari possit, est ejus sanatio soli Deo reservata. Adventitia non rarò curationem recipit.

Quæ aliquo cerebri, vel aliarum partium defectu originem trahit, non aliam requirit curationem, quam quæ dictis destinatur affectibus, & à propriis capitibus desumenda est. Quæ à tuberculo, sanie, aliisque tùm intrinsecùs, tùm extrinsecùs obsevantibus dependet; attamen si auditûs gravitas, vel surditas fit ab aurium ulcere, ejus curatio instituenda est, ut de ulcere aurium diximus, atque hic abstinendum est ab oleis, nàm oleum est ulceribus inimicum, & præcipuè ulceribus aurium.

Si degeneres succi in internâ auris cavitate gravem auditum, vel surditatem efficiant absque insigni aliquâ instrumenti auditûs læsione, evacuatis per alvum, vel per nares effusis, vel insensibiliter discussis succis, malum sponte cessat.

Si tympani membranula ratione frigoris gravem pariat auditum, per apposita debellativa perficienda est curatio, & efficacissima erunt olea ex penu chymico, qualia sunt *roris marini, sampsuci, lavendulæ, caryophyllorum &c.* quæ nunquàm ob nimiam vehementiam sola non sunt usurpanda. Si à tympani membranulæ rupturâ, vel corrosione surditas pendeat, curationem non recipit, ut & gravis auditus

à prædictæ membranulæ crassitie, ut senibus accidit. Si à membranæ siccitate oriatur affectus victu humectante, somno longiori, & capitis humectatione utendum est, & in aurem humectantia immittantur, ut *oleum amygdalarum dulcium*, & similia.

Si tympani membrana sit relaxata in nimià aëris humiditate, vel congenitus aër crassitiem, & humiditatem adeptus sit, & gravis auditûs in causâ sit, vitetur austrinus aër, victus exsiccans instituatur, & præ omnibus aliis medicamentis masticatoria conveniunt propter meatum, qui ab interna aure ad palatum defertur, & aurium excrementa deponit. Si morbus contumax sit, & in longitudinem abeat, diæta sudorifica hîc maximè locum habet.

Hujus curationis summa erit, ut diæta medicamentis, & causarum varietati respondeat, vitando cibos, qui crassum generant alimentum, & vaporosum, in primis allium, sinapi cæpas &c. quæ auditui nocent. Aër sit purus, æger austrinos vitet ventos, & ab iis muniat aures. Primùm instituatur universalis evacuatio, & si affectus pertinax sit, diaphotetica pluries recensita prosunt, ut diximus. Vulgarium cauteria, & vesicatoria maximè nocent. Sternutatoria hîc non usque adeò tuta sunt cùm incertum sit, quò humorum motus ex vehementi illa agitatione concitatus vergere possit. Vulgarium frictiones inutiles sunt, & mortuum potiùs, quàm surdum excitarent. Peculiariter post corporis depletionem multùm valet de manè *Tritholi sudatorium in Puteolano* & de serò *sulphuris fumus per infundibulum in aurem exceptus in foro Vulcani. In Insulà Pithecusa va'et sudatorium sancti Angeli; vel balneum Vlmitelli, vel furnelli.* Nostrates vulgares maximopere commendant *Sudatorium Aniani*, dictum balneum siccum ad hunc, & alios affectus, verùm ejus exhalatio est etherogenea, & propter Mephitis viciniam majora damna, quàm commoda in capite, & thorace recepta producit, & nos multos in animi deliquium & syncopen incidisse observavimus.

Interim topica applicentur, & in aurem instillentur, talia sunt *oleum amygdalarum amararum, anguillæ pinguedo, axungia talpa, pinguedo serpentis, aqua e ligno fraxini destillata, aqua origani ex siccâ plantâ cum vino destillata.* Efficacissima sunt olea arte chymicâ destillata, *rutæ, castorei, roris marini, sampsuci, salviæ, baccarum lauri, caryophyllorum, cinnamomi, philosophorum.* Maximopere commendamus *balsamum sulphuris spiritu vini extractum, fel animalium, ut leporis, capræ, perdicis, vel cervi, si cum olei succini æquali parte misceatur,* & in aurem immittatur, sed præstat *essentia fellis per vini spiritum extracta*, qua curatos esse multos aiunt, qui planè surdi fuerint, attamen mirabiliter operatur *essentia fellis humani spiritu vini extracta.*

Multùm prodesse poterit succus ex cæpà expressus, vini spiritu imbutâ, & sub cineribus coctâ. Itèm pre omnibus sequens experimentum, ut

℞. *Cæpam magnam rubram
in medio excavatam, cujus
cavitatem reple
ol. rutæ, addendo
pulv. cyperi,
bacc. lauri,*

bacc. lauri,
aniforum,
camini ana ℥. j.
castorei pulu. ℥. ß.

Bulliant omnia super prunas ardentes, postea exprimantur, & serventur in phialâ, de quo stillentur guttæ aliquot in aures manè, & vesperi, claudendo eas gossypio moschato. Expertissimum quoque medicamen est *liquor destillatus ex melle, & formicis.*

A nonnullis laudatur *panis ordinarius ex clanobi extractus, & inferiori crusta ablatâ, qui in spiritum vini immergatur,* & calidè quantùm æger ferre poterit, ad aurem applicetur. Alij extollunt *spiritum vini, in quo elleborus albus fuerit infusus*, & in aurem instillatus.

Tandèm sequens expertum medicamen tutò in aurem instillari potest.

℞. *Senectutem serpentis,*
ovor. formicar. ana ℥. ij.
contunde opt. affunde
ol. sampsuci lib. ß.

Inde aludeli, & per mensem chymicum stent in ventre equino, & habebis oleum penetrans, quod cum gossypio manè, & vesperi in aurem instilla.

Cap. XXXI.

De Narium Vlcere, & Ozænâ.

PUrârunt tàm veteres, quàm recentiores nares esse cerebri emunctoria, & per eas veluti per canalem excrementa fluere; nihilominus habent nares sua peculiaria excrementa, quæ pro cerebri excrementis venditent medentes. Ab his excrementis non patiuntur nares, dùm ea foràs exturbantur, quia propria, & victa sunt, ceu non patitur oculus à lacrymis, ab urinâ vesicâ, à fœcibus intestina, à salivâ os &c. quia horum excrementorum sunt propria emunctoria. Possunt quandoque ab his excrementis pati nares, siquid exoticum, & præter naturam associetur, ex quo oritur ulcus, ozœna, carcinoma &c.

Ulceratio incipient in naribus nullum aliud speciale habet nomen, nisi ulcus recens, & simplex, quod frequenter occurrit; ac tamen si ejus curatio negligatur, temporis progressû ex affluentibus sordibus, & causæ malitiâ incrementum sumit, & in ulcus sordidum, putridum, vetustum, & graveolens degenerat, quod ozæna vocatur.

Signa.

Ulcus recens, & simplex nullum, aut exiguum excitat dolorem, & nares ichore madent, dum attinguntur, vel irritantur; alioqui siccâ & nigrâ obducitur crustulâ, quæ nisi vi excutiatur, arescere solet, sponteque sanatur. Verùm si violentiùs tangatur, vel detrahatur, aliquid sanguinis exsudat & emunctionis impetu non rarò exploditur, & nova crusta subnascitur spissior, quæ dùm diutius hæret, perpetuò sub eâ aliquid exeditur, & majus efficitur ulcus, quod si negligatur, tandèm in dies depravatur, donec in ozænam degeneret.

Ozæna dolorem ulcere majorem infligit, illius crusta sordidior, humidior est, & graveolentiam exhalans, tetrumque reddit odorem, ut æger non tantùm sibi graveolens, sed etiam adstantibus tetri odoris expiratione molestus, & abominabilis sit.

Causa.

Ulcerum recentium & simplicium causam internam putant vulgares esse humorum fluxionem in nares, vel à cerebro, vel à partibus inferioribus : hujusmodi humores sunt bilis, vel pituita salsa, id patet in catarrholis fluxionibus, quod nonnunquam narium cutis eroditur, & ulcera excitantur.

Ozœnæ causam esse humores acres, putridos & malignos ; causam verò antecedentem esse cerebri intemperiē ejusmodi humores coacervantē aut intēperiē in aliquibus partibus inferioribus, vel in toto, quæ capiti communicatur ; vel occultam viscerum malignitatem, ut in lue venereâ.

Fluxio, catarrhus, viscerum intemperies, causa occulta, putredo, malignitas &c. quam vulgares in medicinam intrulerunt, quemlibet agasonem fecit medicum. Errant vulgares in ulcerum narium & ozœnæ assignandâ causâ: non à cerebro per descensum, neque à partibus pendent inferioribus per ascensum, quia cerebrum, inferioresque partes, per quas transeunt, primùm exulcerarent, deindè narium partes.

Sunt nares emunctoria & sua peculiaria habent excrementa, in quibus quandòque particulæ acido salinæ delitescunt, & alimentorum sequuntur succum ad partium nutritionem usque & levi datâ occasione patescunt, cùm excrementa in narium cavitate separantur, si desiccentur, simplicem exedendi energiam nanciscuntur, pruritum excitant, sensim excoriant, & simplex efficiunt ulcus. Quod si hæ particulæ exaltentur, sensim in acutas, corrosivas & septicas degenerant, ac potissimum ulcus sordidum crustosum, putridum, vetustum, & graveolens generatur, quod ozœna vocatur. Fit quandoque ex tuberculo in naribus orto, & suppurato, vel ex causis externis scilicet a vulnere, vel contusione in puris generationem transeunte.

Prognosis.

Quælibet narium ulcera plerùmque curatu difficilia sunt, & cacoëthe, cùm ad deteriorationem proclivia sint, ideòque perpetuò pro suspectis habenda sunt ob prava symptomata, quæ excitare possunt, quia ut plurimum læditur respiratio, cùm ulceris crusta nares obstruat, vel si in sarcoma, vel polypum degeneret : quandòque narium fœdâ depressione deformat : interdùm vox viciatur, quia malum palato communicatur, sub quo, tanquàm sub testudine, vox reflectit : Quandòque narium hæmorrhagia annectitur, narium venis ab ulcere erosis. Verùm si simplicia, recentia, superficialia, munda & externa sint, facillimè curantur.

Vetusta, putrida, crustosa, interna, profunda & fistulosa difficillimè sanantur. Si diutius durent, paulatim longius serpunt & effodiunt narium pinnas, earumuè interstitium, vel tenella nasi ossa, præsertim cartilaginem exedunt ; quandòque putrefactivâ exesione palatum perforant, & ad cerebrum usque serpunt, ossa primum, quia densitate suâ, magis resistunt, exedunt, deindè carnem, quia rara & foraminata.

Curatio.

Vulgares in narium ulceribus easdem indicationes, quibus alia ulcera

curant

curant, observant; ideòque victûs rationem præscribunt, quæ humorum acrimoniam temperat, & eorum genesim inhibet. Mox si superflui redundent humores, corpus convenienti deplent pharmaco, phlebotomiâ & cucurbitulis cum scarificatione. Si fluxio in nares sit valdè contumax, eam derivant vesicatorijs, cauterijs, posterioribus capitis partibus admotis. Caput ipsum, fluxionis fontem, exsiccant, roborantque. Deindè ulcus detergunt, exsiccant & consolidant.

Caput ad cutem usque deradunt, & frequenter fricant *oleo myrtino, pulvere corall. santalor. & aceto* ad majorem penetrationem; mox sequens concinnant cataplasma abraso capiti imponendum, ut

℞. *Limacum num.* viij.
contundantur, & admisceantur
pulv. rof. rubr. siccar.
Santalorum, &
balaustior. ana ʒ. j.
myrrha,
manna thuris, &
mastiches ana ʒ. ij.
gummi sandarach. ʒ. j.
Conquassentur cum album. ovorum num. ij & f. s. a. cataplasma linteo obducendum, quod capiti applicetur, deferaturque per novem dies continuos, non aliter ac si caput tineâ laboret.

His præmissis, ad topica deveniunt, ac primum si ulcus crustosum sit, crustam auferunt, eam emolliendo fotu, vel vapore *aquæ tepidæ, butyro recenti, anseris, vel gallinæ adipe loto prius aliquoties aquâ rosarum, oleo amygdalarum dulcium*, & similibus. Crusta emollita non est vi excutienda, ne ulcus irritetur & fluxio concitetur, sed ejus casus spontaneus est expectandus, nare emungendo, vel eam digiti extremitate detrahendo, vel per sternutationem exterminando.

Crustâ semotâ, quæ ulcus adstringunt, & exsiccant, usurpant; eluunt ulcus *aquâ saccharatâ* ad demulcendos humores acres, aut *vino albo, in quo mel incoctum, sit vel aquâ hordei cum melle rosaceo*, deindè illiniunt *unguento de tutiâ, albo Rhasis &c.*

Ozoena validiora expostulat remedia, quàm ulcus, ideòque ad errhina confugiunt, ut

℞. *Hord. integri p.* j.
agrimoniæ,
absynth.
Centaur. min. ana m. j.
rof. rubr. &
balaust. p. ß.
cortic. granat. &
nucum cupress. ana ℥. ß.
Coquantur in aquâ ferratâ, & in colaturâ dissolve
mellis rof. ℥. iij.
& frequenter naribus, attrahatur. Post ulceris detersionem sequens decoctum usurpandum censent ad ulceris exsiccationem & consolidationem.

℞. *Radic. bistortæ, &*
aristoloc. rotund. ana ℥. ß.
myrrhæ, &
aloës ana ʒ. ij ß.
summit. sabinæ m. ß.
alum. crud. ℥. j.
Coque in aquâ communi. Deindè sequenti illiniunt unguento.

℞. *Aloes,*
myrrhæ ana ʒ. ß.
gallar. ℈. j.
Lithargyrij,
cerussæ ana ℥. j. ß.
plumbi usti, & loti ℈. ij.
cum ol. rof. q. s.

f. Vnguentum.

Si hæc non sufficiant, ulcus *aquâ plantaginis, in qua sublimatum dissolutum fuerit* bis, ter, quatervè in die abluunt, vel *unguento Aegyptiaco in aquâ hordei dissoluto.*

Tandèm ulcere deterso, ad exsiccantia deveniunt, pro quibus Rondoletius laudat *candelas ex cerâ rubrâ paratas*, si talis candelæ fuligo in cubiculo angusto, benè clausa, naribus excipiatur, quia potenter ulcus exsiccat: verum exsiccat, & comburit, potiùs utilissimum erit id oleo ceræ illinire, quàm suffumigare. Vel idem valdè decantat efficacissimum *suffumigium ex auripigmento, & cinnabari*, quibus addit aliqua odorata ex quibus fuligo excitatur, ut est *myrrha, thus masticbe, benzoinum &c.* & ulcus siccatur. Cæterùm insalubre suffumigium est, imò lethale tantùm ob auripigmenti admistionem; est enim auripigmentum arsenicum citrinum, seu flavum, & leprosum continet virus.

Si ulcus sit corrosiuum, ne profundiùs serpat, usurpant *acetum salitũ vel vinũ salitũ* credimus potiùs ad majorem corrosionem, quàm ne profundiùs depascatur. Vel *decoctum ligni guaiaci, in quo dissolutũ sit parum unguenti Aegyptiaci*: sed tale unguentum ob viride æs, & acerrimum acetum vehementem habet acrimoniam, ulceribus hostilem; præcipuè ubi adest ossis exesio, illud nigredine inficit. Optimæ notæ chirurgi hujus unguenti usum veterinarijs relinquerunt.

Recens & simplex narium ulcus facillimè curatur, nullis præsidijs præmissis. Si crusta obducatur, *oleo ex ovorum vitellis* removeatur, deinde hoc utere *unguento albo ex succis refrigerantibus.*

℞. *Succ. sambuc.*
solani,
plantaginis
herbæ alleluja,
& viol. ana lib. ß.
cerussæ lib. j.
ol. viol. lib. iij.
ceræ albæ lib. j
Lithargyr. aur. lib. ß.
f. ung. s. a.

Quòd si ichore madet, & pigrè in unionem abeat ex quodam succi alimentitij torpore, tùnc ℞. *Croci Martis*, & ulcus bis in die eo aspergatur, & infra duos dies ulcus consolidatum erit. Vel hoc nostro utere unguento, quod brevi omnem absoluit curationem:

℞. *ol. ros. lib.* j ß.
ceræ virgineæ ʒ. iij.
cerussæ,
lithargyr. aurei,
plumbi usti, & loti ana ʒ. ij.
tutiæ prap. ʒ. ß.
croci Martis ʒ. iij.
Sach. Saturni, &
camphoræ ana ʒ. j.
f. ung. s. a.

Vel

℞. *Aloës in aq. plantag. lota* ʒ. *iij.*
myrrhæ ʒ. *ij.*
Sarcocollæ,
ireos ana ʒ. j.
cerussæ,
antimonij crudi,
tutiæ,
minij ana ʒ. j. ß.
ol. hyperic. &
ros. ana ℥. *ij.*
mell ros. simpl. ℥. j.
succ. dracunteæ,
& pilosellæ ana ℥. *ij.*

Bulliant succi in oleo ad eorum consumptionem, deinde adde mel ros. & deinum ce-

cetera in subtilissimum puluerem redacta, addendo.

benzoini ʒ. j.
mosch. gr. v.
& f. ung. s. a.

Quàm efficax sit hoc unguentum in narium ulceribus, ex effectu cognosces. Multùm valet in ulceribus narium *infusio lapidis medicamentosi.*

Ozœna difficillimæ est sanationis, ideòque efficacissima exposcit medicamina, undè præmisso purgante convenienti, succus nutrititius ab impuritatibus & particulis acido salinis exaltatis est mitigandus & ad naturalem crasin est redigendus medicamentis diaphoreticis, eáque hebetantibus. Omnia, quæ acrimoniam, & acutiem à parte affectâ tollunt, & corrigunt, conveniunt, ut sunt absorbentia, præprimis *cancrorum oculos* sæpius & per vices assumptos commendamus. Interdum potiones vulnerarias adhibemus, quibus *stibium diaphoreticum* addimus.

Quò ad topica efficacissimum est hoc *nostrum unguentum magistrale*, ut.

℞. *Lithargyr. aur.* ℥. viij.
cerussæ ℥. iij.
tutiæ prap. ℥. ß.
plumbi usti & loti ℥. j.
merc. sublimati dulcis, &
antimonij crudi ana ʒ. ß.
cinnabaris ℥. ij
ceræ lib. ß.
ol. ros. lib. j. ß.
f. ung. s. a.

Credibile non est unguentum hoc quantum valeat non tantùm in ozœnis, verùm etiam in omnibus ulceribus etiam recentibus, & præsertim Venereis, putridis, malignis, vetustis, & exedentibus. Mundificat, carnem bonam producit, consolidat, putrefieri, ac corrumpi non sinit, nec malam carnem excrescere, & tandem sanat unâ hebdomadâ magis quàm aliud integro mẽse.

Præstans est *aluminis aqua ex arenâ sine spiritibus destillata, & aqua plantaginis, in qua aliquid de mercurio dulci dissolutum fuerit*: sed præstantior est *aqua nostra Venerea*, ut

℞. *Viridis æris* ʒ. j
aqua font. lib. iij.

Stent simul in calore digestionis, donec aqua cyaneum sit nacta colorem, in decantatâ, & filtratâ aquâ dissolue mercurij meteorizati grana aliquot. Hac aquâ nos etiam familiariter utimur in persanandis pustulis, cariebus, ulceribus, & in gonorrhæa per siphunculum. Multùm præstat sequens, medicamentũ, ut

℞. *Aqua sampsuci.*
plantaginis ana ℥. j. ß.
mell. ros. ʒ. vj.
spiritûs vini rectificati ʒ. iij.
quibus aliquandò addi possunt.
merc. meteorizati gr. iv.

Præstantissima est *aqua viridis Johannis Hartmanni*, quæ non tantum ozœnas, verum omnia fœtida ulcera palati, faucium, columellę, gingivarum, linguæ &c. cujus compositio est.

℞. *Mell. ros.* ℥. ij.
sulph. vivi,
alum. crud.
æruginis æris ana ℥. j.
albi græc',
comar. sabinæ ana ʒ. ß.
sambuci ʒ. j.
fol. hyperic.
roris marini,
rutæ,
plantaginis,
salviæ,
pulegij ana m. ß.

Hæc coque in vini & aquæ lib. ij ad consumptionem digiti transversi unius. Aerugo æris non simul coquatur, sed in fine addatur, & relinquatur, donec refrixerit, posteà coletur, & servetur ad usum.

Nonnulli commendant fumum ex candela rubra, quam ceram hispanicam vocant, quia cera rubra in sua compositione cinnabarim admittit, præstat tamen sequens suffumigium.

℞. *Thuris,*
gummi animi ana ʒ. ij.
cinnabaris ʒ. j.
m. f. pulvis.

& formentur sex schedulæ pro suffumigio carbonibus iniiciendæ.

Cap. XXXII.

De Coryzâ.

PRæter ulcera & aliud malum patiuntur nares, humoris scilicet excrementitij fluxum, qui à græcis coryza vocatur, à Latinis gravedo, quia in anteriori capitis parte circa frontem quidam gravitatis sensus molestus percipitur. Est catarrhi species cuilibet nota; vix enim ullus, qui eam multoties non sit expertus, reperitur. Est obstructio ossis ethmoidis à narium excremento.

Signa.

Affectus iste per se patet, nàm plurimum excrementum per nares cum strepitu excernitur, nunc liquidum, nunc spissum, & quandòque nihil Nares opplentur, caput gravatur, respiratio ità difficilior redditur, ut æger non nisi hiante ore respirare possit, undè odoratûs abolitio succedit, vox fit rauca, & non sonora & clara, ut anteà, quia larynx, & guttur eodem afficiuntur excremento, & hinc gustatûs læsio.

Causæ.

Fluxionem à cerebro in nares depluentem] pro coryzę causâ assignant vulgares; fieri enim destillationem ab humoribus crudis in anterioribus cerebri debilitati ventriculis, contentis dijudicant. Hæc destillatio, seu fluxio fit vel à causa calida qui pituitam in cerebro collectam fundere, & liquare potest, vel à frigida, qui cerebrum refrigerat & spongiæ instar humorem in illo contentum comprimit, & ad nares oblegat excernendum. Tùm etiam cerebri refrigeratione fit novus pituitæ preventus & illum caloris penuria malè concoquit, undè plurima excrementorum supellex, quæ à facultate expultrice per patentes ductus excluditur. Non confutamus coryzæ causam à Galenicis allatam, quia *Trutina Medica lib. 1. cap. 7. de catarrho*, ad nauseam usque eorum nænias explodimus.

Coryzæ occasionalis causa est aura frigida vespertina, borreæ flatus, repentina caloris in frigus mutatio &c. calor enim poros aperit, quos, si extemplò frigus insequatur (frigus nàmque ex particulis acutis, acidis, nitrosis acribus in aëre volitantibus constat) constringit, atque ità spongiosum os ethmoides, prægresso calore, maximè apertum est, insequente subitaneo frigore, obstruitur, undè læsæ partis functiones, & digestiones statim vitiantur, interim nariū insitus spiritus peregrinū sentiens

hostem, lacessitur, in suis actionibus perturbatur, suumque relinquit munus ac partis alimentum, aliàs vividum, fit degener, & initio magnâ laticis quantitate; aquæ salso-acidæ instar ad sordes elevādas provocat, & per nares ex stillat, quam ægrè ferentes, solent indè cum adiacentibus phlogosi rubere, & tumefieri. Quod sit latex in coryzæ principio, patet, nàm mox â biduo alvus siccior, & urina redditur parcior. Deindè topicum interturbat alimentum, & degener sub muci formâ profundit, non aliter ac festuca in oculo continuas protitat lacrymas, angina indesinentem, & mucidam salivam spumat; Dysenteria propriūm intestini nutrimentum mucosum cum sanguine exturbat; vesica continuum deturpati alimenti plorat mucum, præsente calculo, qui cessat, illo absente.

Coryza odoratum suspendit, & gustatum lædit, quia peregrinus hostis non solum circa odoratûs organum, sive ossi spongioso insidet, verùm etiam in vicinum cerebrum labes propagatur; undè nervi gustatûs contagii fiūt participes. Quandòque sicca tussicula cum asperæ arteriæ prurigine infestat. Interdùm raucedinem facit, & non rarò tintillationem in larynge proritat, quia labes in has partes propagatur. Laudatur spissior, tenacior, fluidiorque mucus, quia excrementa crassescere, bonum; indicat enim custodem ad suum redire munus.

Prognosis.

Coryza est affectus levissimus, & tutissimus, & citò curatur, si recens fuerit, & a causâ concitatus externâ, sed solummodò, si latex fuerit nimio salso acido saturatus, exulcerare solet, & ulceribus, ac ozœnis viam sternit. Est quandòque coryza contagiosa, & miasmata ex partibus affectis exhalantia, vel per aërem attracta, vel per lintea, aut pocula communicata fermenti instar similem labem aliis inferre solent. Per aliquot dies caput aggravat, si in consensum trahatur, odoratum suspendit, non nihil loquelæ impedimento est, gustatum lædit, & intra paucos dies cessat, quod ex flavo, viscido & inspissato excremento judicatur. Coryzam in omnibus circa pulmonem morbis, & antecessisse, & succedere malum. *Oriuntur gravedines vere,* ut inquit *Hip. aph, 20. sect. 3. Itèm hyeme post æstatem siccam. & aquilonarem, autumnum verò pluviosum sect. 3. aph. 13. In senibus coryza malum. Raucedines, & gravedines in valdè senibus coctionem non admittunt sect. 2. aph.* 40.

Curatio.

In coryzæ curatione vulgares cerebrum respiciunt, ejusque intemperiem calidam, vel frigidam corrigentes, humores crudos evacuantes, ut in catharrho, revulsiones, & derivationes adhibent, & præter hæc caput roborant, expultricem sedant facultatem, ne humores crudi ad nares transmittantur, & deindè materiam nares obstruentem educunt vapore *decocti sampsuci* naribus excepto, vel ejusdem sampsuci aquâ. Vel *acetum in ferream laminam candentem infusum*, vapore tenus exceptum ad id conferre credunt, & id efficaciùs si *in aceto rosæ rubræ priùs infundantur.* Ad id etiam valet *acetum*, *in quo infusum sit castoreum*, naribus attrahere. Vel olfacienda præbeantur *calamintha, serpillum, semen nigellæ aceto maceratum, item castoreum.* Vel adhibent er-

rhina, quæ cerebrum, & nares purganti optimum tamen errhinum esset elleborus, quia reverà caput purgat. Verùm hæc vulgaria medicamenta patent lippis, atque tonsoribus, & potiùs nocent, quàm juvant; solvunt enim à cerebro, & naribus, undè malum adaugent, & fovent, quapropter si his remediis, quis coryzâ non laborans, uteretur, utique coryzâ corriperetur.

Coryza est ità morbus levissimus, ut à quovis negligatur, cùm ferè semper per se abire soleat, citòque curetur, à causâ tamen externâ concitatus: verùm si à causâ internâ, ut ulcere, sarcomate, polypo, carcinomate &c. concitatur, his sublatis, sponte cessat.

Si pertinax, & rebellis persistat coryza, tunc lymphæ exuberantiam *resinâ jalap.* per sedem eliminamus, vel nimias serositates absumimus per cutis poros diaphoreticis, ut *stibio, cornu cervi sine igne, misturâ simplici, aquâ bardava, vel salibus volatilibus, ut carduì sancti, roris marini, scabiosæ &c.* vel eas per urinæ vias exturbamus. Quibus medicamentis internis externa copulamus suffumigia, ex quibus præcœ eris sequens nobis magis arridet quod citò tutò, & jucūdè, aliquoties unico die usurpatum, & sensim exceptum coryzam percurat. Talis est *succini pulvis*, qui prunis inspersus, ore patulo, & naribus excipitur, & ne quid fumi pereat, obtecto capite, ab ægro studiosè est excipiendus. Si magis composita describere volumus ad pompam augendam, *succino addimus mastichen, thus, benzoinum, & styracem* ex quibus fumus excitatur, & modo quo suprà excipitur. Expertum etiam habemus ejusdem *succini oleum* digiti auricularis interventu intra nares immissum, illud intro vertentis, aut *oleum essentiale sampsuci*. Item *balsamus apoplecticus* naribus illitus. Magnoperè etiam valet *gummi anima* pro suffitu super carbones, aut *ejus oleum*. Similiter *tabacum aliquot olei anisi guttis conspersum*, communi more sumptum. Hæc impressionem tollunt, & efficaciter obstructionem solvunt, ac discutiunt. Opiata nonnulli commendant, verùm magnâ sedulitate adhibenda sunt, ne nimis incrassando, fœtorem, vel aliud incommodum pariant, ut sæpè à nobis compertum est. Præsentaneum est præ omnibus spiritus salis armoniaci cum calce elicitus.

CAPUT XXXIII.

De Narium Hæmorrhagiâ.

Solet quandòque natura sanguinem vitiosum per nares effundere, & multos curare languores, verùm multoties lacessita optimum, laudabilemque sanguinem impetuosè ità profundit, ut vitę thesauro exhausto, patientem non obire, sed abire quotidiana nos doceat experientia.

Affectus hic hæmorrhagia dicitur græcè, ab *œma*, & *rheo*, quasi dicas sanguinis fluxum, præsertim liberalem, & copiosum, à quacumque parte fluat, cujus variæ sunt species, qui ex sedis vasis fluit, dicitur hæmorrhoidum fluxus; ex utero singulis mensibus provenit, mensium fluxus nominatur; qui post partum è mulieribus labitur, lochiorum fluxus appellatur. Sunt & aliæ cruentæ ex quibuscumque partibus excretiones, de quibus suo loco agemus. Usus tamen obtinuit, ut nunc non addito partis nomine, pro hæmorrhagia sanguinis fluxum è naribus tantùm erumpentem specialiter intelligamus.

Est

Est itàque hæmorrhagia immodicus sanguinis per nares fluxus. Pars affecta in hæmorrhagiâ sunt nares vel per essentiâ, vel per consensû, et ut in hæmorrhagiâ regia afficiuntur vasa sanguinea, ex quibus autumamus arterias magis in culpâ esse, quàm venas, sinumque tertium crassæ meningis per longitudinem falcis ad os cribrosum excurrentis in hæmorrhagiis aperiri. Vel utplurimùm tamen propagines rami arterialis à carotide internâ aperiuntur, rumpuntur, vulnerantur, eroduntur.

Signa.

Narium hæmorrhagia signis non indiget, cùm ad sensum, vel ex solâ relatione immodica sanguinis copia conspiciatur. Distinguendæ autem sunt illius causæ hoc modo: Si per anastomosim fit, narium sanguis copiosè fluit, si per diæresim, sanguis adhuc majori copiâ, & impetu fluit, pręcessitque contusio, aut alia violenta causa externa; si per diapedesim, sanguis fluit paucus, tenuis, atque serosus.

Sunt & alia signa observanda; si enim hæmorrhagia critica est, ægrum levat, quia cum ipsa prior morbus, ejusque symptomata evanescunt; si enim symptomatica, æger eam difficulter sustinet, & cum pulsu languidiori vires sensim attenuantur.

Si sanguis immediatè è narium venis fluat, nullus percipitur capitis dolor, & facilè per adstringentia naribus applicata sistitur; si verò à cerebri venis fluat, in aliquâ determinatâ capitis parte percipitur dolor, & per adstringentia medicamenta naribus imposita non sedatur fluxus.

Solet quandòque ab aliis etiam partibus sanguis fluere, ut hepate, utero, harum partium signa dolores, & tensiones indicabunt.

Tandèm, si sanguis ab arteriâ fluat, egreditur calidus, floridus, subtilis, cum spumâ, & impetu; è venâ verò crassior, & nigrior cum pauco impetu egreditur.

Si hæmorrhagia à sanguinis copiâ oriatur, adest faciei rubor, venarum tensio, tùm etiam victus largior, & rubens apparet; Si cacochymia contingit, quasi corruptus, & pravâ conspurcatus qualitate apparet, faciei color depauperatus.

Diversas habet hæmorrhagia differentias, cùm alia sit à naturæ motu, & dicitur critica, alia à causâ morbificâ, & dicitur symptomatica; criticam natura moderatur, ea quæ sibi noxia, & molesta sunt, exturbans, ut in febribus acutis in quibus natura causam morbificam per has vias expellere conatur. Hæc etiam fit sine febre, naturâ sese superfluo sanguine exonerante, ut multoties videmus multos in floridâ ætate periodicam pati hæmorrhagiam. Symptomatica etiam fit à naturâ, quæ turbata, confusa, & irritata procedit in suis operationibus, & perperam operatur, ut in morbis chronicis evenire solet.

Causæ.

Hæmorrhagiæ causa est continui solutio facta in narium venis, & hæc solutio ad scholasticorum mentem tribus modis fit, quibus generaliter vasa sanguifera solvi possunt, & sanguis effundi, quorum primus est anastomosis, sive apertio, secundus diapedesis, sive rarefactio; tertius rhixis, sive ruptio.

Anastomosis provenit à sanguinis calore

calore, & effervescentiâ venarum orificia aperiente, & illum promptiorem efficiente. Diapedesis fit à venarum tunicâ magis attenuata, & à sanguinis tenuitate, & subtilitate per poros transeuntis, veluti per sudorem, non aliter ac hydroargentum subtilissimas suas guttulas per corium spargere solet, sed de hoc modo valdè dubitamus, quomodò scilicet sanguis sub sanguinis formâ è vase aliquo transsudare possit Rhisis ab externâ violentiâ collisione scilicet ictu, vel contusione accidit venas erumpente, vel etiam à sanguinis superfluitate vasa dirumpente.

Pro horum modorum causis putarunt vulgares, & quidèm in anastomosi pro interuâ esse sanguinis copiam impetuosè ad venarum orificia ruentis, ejusdem caliditatem, & acrimoniam, facultatem expultricem irritentem, retentricis debilitatem, venarum mollitiem & tenuitatem; pro externa, quæ sanguinem multiplicare valent, victum pleniorem, crapulam, compotationem vini meracioris, fortiumque potulentorum, intermissionem venæ sectionis, hæmorrhoidum suppressionem, à Venere abstinentiam, medicamenta venarum oscula nimis reserantia &c. In diapedesi internè vasorum raritatem, & relaxationem, & quæ sanguinem attenuare possunt accusant; externè exercitia nimia, iracundiam, æstum, veneris œstrum, longiorem sub sole moram, balnea &c. In diæresi internè culpant sanguinis acrimoniam & mordacitatem vasa corrodentem, eorundem distensionem à sanguine copiosiori, & ebulliente; externè acria quævis, motum vehementem, pondus grave, magnum clamorem, contusionem, incisionem puncturam, rupturam.

Hæmorrhagia oritur vel à sanguinis, vel vasorum, aut simul utriusque horum vitio. Sanguis quandiù intra sua conceptabula coërcetur, omnia in pace posita sunt, si verò ab aliqua causa conturbatur, & in varios se adigit motus, ut intra suos parietes coërceri nequeat, sed eorundem ostiola distendendo aperit, vel rarefacit, vel rumpit, & quà datâ portâ ruit, ac ut uno dicamus verbo, omnes modi à scholasticis assignati sunt meræ tunicarum, sive arteriarum, sive venarum solutiones. Sanguis hæmorrhagiam causat quantitatis, vel qualitatis peccato; quantitate peccat, quandò sanguis in corpore copiam nimis augent alimenta euchyma, vina generosa, excretiones menstruorum, vel hæmorrhoidum suppressæ, quæ ita sanguinem intra sua mœnia cumulant, ut coërceri non possit & necessariò foràs erumpere debeat. Qualitate delinquit sanguis, cùm acrior, tenuior existit, vel salinis, acidis, lixiviosis, sulphureisque scatet corpusculis. Huc pertinet validus corporis motus, alimenta calidiora, ac aromatibus condita, sicut quoque spiritus vini abusus & coetera calidiora, & acriora quæ consimilem sanguini imprimant characterem. Item excandescentia, quæ citatiorem in sanguine motum excitat, undè visi sunt quidam, ità excanduisse, ut non tantùm facie spirârint ignem sed & sanguinem ex oculis & naribus emiserint.

Ad hæmorrhagiam etiam vasorum vitia conjurant, vel enim ipsa vasa fibras nimis debiles, laxas, vel teneras ità habent, ut facilè sanguini transitum præbeant, estò impetuosè non feratur; aut à causa distendente, & rumpente aperiantur; aut poris, ostiolisuè

nimis dilatatis, aut apertis constat, quibus sanguis, nullo obstante impedimento, facilè elabatur.

Hæmorrhagia est affectus junioris ætatis, ut habetur *sect. 3. aph. 27. Hæmorrhagia narium est affectus familiaris pubescentibus.* Hæc enim ætas sanguine spirituoso, & tumultuoso abundat, ac proindè facili de causâ ejus effervescentiam sæpissimè expetitur, non aliter ac novum vinum non adhuc perfectè defæcatum, quod ob spirituositatem & turbiditatem seipsum ad fervorem concitat, ut suas deponat fæces, quas sursùm, deorsumque tanto propellit conatu, ut magna optimi vini par cum fæcibus sursùm ad orificij vasis foramen unà feratur, & effluat: idem probabile est in juvenculo sanguine fieri, ut ad amovendam à se fæculentiam fetuidè se commoveat, & præ fervore sursum bulliat, ejusque pars ad summum humani vasis orificium, nimirum nares supetfluat, ac dictam constituat hæmorrhagiam, in qua sanguis per nares exiliens vel à venis, & arterijs imâ, aut supremam cerebri sedem permeantibus effunditur, vel à vasis, à palato ad nares descendentibus, quę sunt venarum hæmorrhoidalium instar in ano, & utero.

Prognosis.

Duplex est hæmorrhagia, una imminens, altera præsens, verùm majori existimationi erit medico imminentem præsagire, quàm præsentem sistere; ideòque imminentis præsagia sedulò recensere oportet. Imminentis hæmorrhagiæ prognosis, præsertim criticæ cugitur ab actionibus læsis, excrementis, & qualitatibus mutatis. Futuram hæmorrhagiam præsagiunt insomnia, & rerum rubrarum imagines; capitis & cervicis dolor subindè ortus; temporum gravitas, & magna pulsatio in illorum arterijs; auriũ tinnitus, vel sonitus; oculorum hebetudo, vel splendores, Marmarygines oculis obversantes; faciei, & oculorum rubor, lucis aversio, lacrymæ involuntariæ; pruritus aurium, nasi rubor; sanguinis stilla die indice apparens v. g. quartâ, vel decimâ, ostendit futuram hæmorrhagiam die judicatorio, nempè septimâ, vel decimâ quartâ, quia diebus judicatorijs natura humores ad eas partes transferre incipit, difficilis respiratio, & tandem hypochondriorum tensio sine dolore.

Præsentis hæmorrhagiæ prognosis itâ se habet: Hæmorrhagia mediocris, & per rara adveniens intervalla salutaris est; natura enim rectè operans superfluo pondere se exonerat: at si crebræ, largiores, & vehementes sanguinis profusiones fuerint, pessimæ, omne enim sanguinis profluvium immodicũ est periculo plenum, viam præparans ad mortem, in primis si extrema frigeant, si facies appareat pallida, viridis, vel livida, vel animi deliquia, syncopen, vel cachexiam & hydropen omninò incurabilem excitat, itâ ut exempla non sint curatorum ab hydrope, qui narium hæmorrhagiam sequutus sit, in quem etiam conijcit, si per plura spatia ejusmodi fluxio per nares diù fatiget, ac si confertim & continuatim fiat.

Hæmorrhagia in morbi principio, mala, quia symptomatica est, fit enim à naturâ ante tempus ad excretionem irritatâ à materiæ morbificæ malitiâ Paucæ sanguinis stillæ in morbis per nares effluentes, infaustum prædicunt

eventum, & vel mortem, vel recidivam prænunciant, & præcipuè in morbi principio, *Epaminonis & sileni* exêplo penes *Hip. Epidem. lib.* 1. qui interierunt, quòd pusillum quid è naribus stillaverit: significant enim naturæ imbecillitatem, vel malignitatem morbi, eo quòd omnis excretio in morbis acutis, quæ tantùm incipit & non finitur, damnanda est. Quòd si stella die indice prodit coctionis signis utcumque apparentibus, futuram crisim per hæmorrhagiam die critico significat.

Hæmorrhagia in quartanâ pessimum signum est, ut habetur *sect.* 8. *aph.* 3. *Quibuscumque in quartanis febribus sanguis è naribus defluxerit, malum.* Quia sanguinis fluxus in melancholicis & phlegmaticis noxius est, hi enim sanguinis profusione magis refrigerantur, & debilitantur, quia vulgo quartana, ut & cachexia, & hydrops morbi frigidi nominantur. Sic etiam si hæmorrhagia in senibus oboriatur, malum. Per hæmorrhagiam quandòque natura alias compensat evacuationes, itâ notavit *Hip. sect.* 5. *aph.* 33. *Mulieri menstruis prater naturam deficientibus sanguinem è naribus profluere bonum.* At si hæmorrhagia intempestive supprimatur, convulsionem, epilepsiam &c. parit, ut hæmorrhoides longo tempore fluentes, si inconsideratè cohibeantur secundum Hip. rabis, aut hydropis & secundum alios scirrhi, cancri, & lepræ periculum impendent.

Febres acutas criticè & quandoque symptomaticè ante humorum coctionem hæmorrhagia solvit, experimur enim quam plurimos à gravissimis morbis nariū hæmorrhagiâ liberatos fuisse & præcipuè febribus malignis, ut pote iis, quæ variolas, & morbillos habent adiunctos, si hæmorrhagia superveniat febris vel solvitur, vel mitigatur, & variolæ, vel morbilli multo pauciores erumpunt, quàm si nulla supervenisset hæmorrhagia. Verùm huic doctrinæ adversatur *fernelius* inquiens: licet deliria, vigilias, capitis dolorem, & reliqua symptomata demulceat, vix tamen propriam morbi essentiam, & radicem evellit, quia sanguinis portio purior emittitur, impuriori remanente. Idque ex eo probat, quòd sanguis è nare profluens, colore, substantiâ laudabilis apparet; cùm sanguis eodem tempore è vena detractus impurus & corruptus videatur.

Plausibilis equidem est hæc fernelij doctrina, non tamen absolutè recipienda. Verum est in quam plurimis morbis acutis, præcipuè in febribus malignis, hæmorrhagiam sæpè morbum penitùs non solvere, atque perpetuum non est, sed tunc cùm tales evacuationes fiunt à naturâ ante coctionis tempus irritatâ à causa morbificâ.

Ad id, quod fernelium dubium reddit, nimirùm quòd sanguis, qui in narium hæmorrhagiâ effluit, semper purus & floridus apparet, facilè respondemus; nàm non semper è solis venis effluit, sed sæpè ex venis & arterijs simul putà è tertio crassæ meningis sinu: sicut & è venis, & arterijs in cerebri basi, per varias anastomoses concurrentibus, illa hæmorrhagia fieri potest. Cùm ergò ille sanguis non solum è venis, & arterijs fluat, non mirum est, si rubicundior appareat, quàm ille, qui è venis in cubito sectis emanat.

Curatio.

Vulgares in hæmorrhagiæ curatione ità se gerunt: Criticam non supprimunt

muunt, sed ad debitam sanguinis quantitatem fluere permittunt; Solet enim quandòque licèt critica, modum excedere, siquidem sanguinis multitudine gravata natura ad illius expulsionem excitatur, & modum tenere non potest, & vehementem facit evacuationem, undè virium jacturam, & mortem timere oportet, tunc illam cohibent. Sed quis debitum modum in omnibus statuere potest?

Symptomaticã hæmorrhagiã cohibẽt celerioribus præsidijs, in anastomosi vasa reclusa obturant, in diæresi uniunt, in diapedesi densant, sanguinem ad nares confluentem revellunt, ab iisdem, & vicinis partibus repellunt; humores acres, & tenuiores sanguini permistos evacuant, & corrigunt, eorum genesim prohibent, hepatis, & venarum retentricem roborant facultatem.

Primò sanguinis missionem, quæ inter revulsoria remedia principem possidet locum, maturè antequàm vires debiles evaserint, celebrant. Hic Barbati suam exercent carnificinam, hic barbatorum sanguificina triumphat & ægrotus tanquàm ad lanienam ductus, satellisio constipatus, per fidos carnifices, nimirùm tonsores, incisis venis sanguinariorum inexplebilem explet sitim. Incidunt venam mediam, aut internam brachij è directo partis, quà sanguis profluit, dextri scilicet si è nare dextra, vel sinistri, si è sinistra, utriusque dùm è nare utraque sanguis emanarit Si caput magis sanguine abundare videtur cephalicam aperiunt. In magna plethora prius tali venam incidunt, præsertim ubi ex suppressis mensibus, vel hæmorrhoidibus acciderit. Attamen si unica phlebotomia hæmorrhagia non cohibita sit, illam reiterant ad mali usque declinationem.

Verùm incompescibili jurgio controvertitur inter vulgares, an phlebotomia fieri debeat angusto, an amplo foramine, & sanguis exigua quantitate sæpius repetita detrahendus sit, adeò ut in phalangas distincti invicem digladiantur. Aliqui censent foramen debere esse angustum, ut subtilis sanguinis pars effluat, maneatque crassior, minùs ad fluendum idonea; & sanguis moderatè educendus ad ℥. j. vel ij. atque iteratò post horæ spatium, ut major fiat revulsio, viresque simul non devastentur. Alij ampliori foramine, & exiguâ quantitate sæpiùs repetitâ sanguinem detrahendum, & revulsionem meliùs fieri censent : nàm ut contrarius motus sanguini concilietur, vehementiori agitandus est motu, siquidèm motus vehementior debiliorem rapit : ideò quò ampliori foramine, & magis confertim sanguis effluit per sectam venam, eò promptiùs è naribus fluentem adducit sanguinem.

Non possumus non respondere ad hanc vulgarium controversiam, licet utraque sententia à verâ medendi methodo aberreat, tamen verisimilior videtur, quæ ampliori utitur foramine, ex allatis rationibus & tanquàm improbabilem reijcimus illam, quæ angustum statuit foramen : ex angusto enim foramine subtilis sanguis i. spirituosus effluit, remanente reliquo sanguine spiritibus effœto, undè lipothymiæ, syncopes, virium jacturæ emergunt ob magnam spirituum deperditionem.

Vindicandam censemus naturam à tantâ vulgariũ sanguificinâ, licet prædicẽt multos infirmos è faucibus orci ereptos, cùm potiùs per accidens id eve-

nerit, quàm aliquâ demonstratione; sunt enim probabiles conjecturæ, quæ pro illâ afferuntur. Non est hæc recta via ad salutem, neque optimæ notæ medicus hoc incerti præsidij genere uti debet, quia periculum facere per hominum mortes, esto quandoque juvisse observaverit, tamen multoties interimisse expertus est. Itàque recedat àmedicorum aulâ hoc incertum remedium, quod cum ambiguitate, & pernicie tentatur; in ambiguis enim & præsertim perniciosis tutior sententia amplectenda est, undè præstat sanguinem, qui est vitæ thesaurus, conservare, quàm illum veluti aquam profundere: *Clamat enim occisorum sanguis ante thronum Dei: Vindica Domine sanguinem nostrum, qui effusus est.*

Quod de revulsione & derivatione dicunt vulgares in hæmorrhagiâ phlebotomiâ sanguinem ad læsam partem accurrentem posse sisti, & retrahi, merum figmentum esse sanguinis circulatio ostendit ex quacumque enim parte sanguinem mittas, æquè totum corpus sanguine depletur. Putârunt creduli vulgares in humano corpore sanguinem intra venas, & arterias stagnare, ac posse aliquandò à læsis partibus in auxilium retrahi. Sanguinis igitur missio solam aufert plethoram, non cacochymiam: verùm vix adduci possumus, ut credamus naturam, quæ nunquàm deficit in necessariis, in superfluis abundare, ut tantam sanguinis copiam produci patiatur, quantam venæ capere non possint.

Post phlebotomias alia adhibent revulsoria præsidia, ut cucurbitulas cum scarificatione in scapulis, & cervice, quibus fluentem è naribus sanguinem retrahere imaginantur. Attamen non est tutùm remedium possunt enim sanguinem ab inferioribus partibus ad superiores attrahere, & novo affluxui occasionē præbere. Hirudines post aures, extremorum frictiones, eorundem ligaturas dolorificas, lotiones quoque ex aquâ fervente. Cucurbitulam satis magnam sine scarificatione hypochondrio applicandam jubent, dextro, si è dexterâ nare sanguis fluat, sinistro, si è nare sinistrâ effluat, utrique, si ex utrâque sanguis effluat. Verùm cucurbitularum applicatio hypochondriorum regioni est medicamenti genus maximo periculo adjunctum; sanguis enim tunc effervescens ad hepar & lienem magnâ copiâ attrahi potest & in his partibus inflammationem efficere, cujus inflammationis historiam narrat de quodam aulico *Fabricius Hildanus obs. 47. cent. 2.*

Hujus occasione cujusdam medici vulgaris recordamur, qui in narium hæmorrhagiâ cucurbitulas supra utramque mammam cuidam juveni applicuit, sanguis quidem extemplò substetit, sed ità maxima raucedo subsequuta fuit, ut vix miser audiri potuerit, quem ad mortem usque comitata fuit.

Si narium hæmorrhagiæ sola plethora sit causa, sola sanguinis revulsio sufficit, nec purgatione opus est, ubi verò vitiosi alij succi sanguini sunt admisti, purgans medicamentum, quod compressivum vocant, instituunt, quia non nihil adstringunt, & humorum revulsio ad inferiora fit: tale concinnant, si præcipuè bilis redundet, *ex tamarindis, myrobolanis citrinis, vel chebulis, syrupo ex multi-*

plici rosarum infusione, & rhabarbaro torrefacto. Verùm vulgarium pace, purgans medicamentum nullum jus intra venas habet, cùm illuc non pateat aditus.

His omnibus administratis, si sanguis adhuc fluat, ad alia deveniunt medicamenta, quæ tam intrò, quàm foris imponuntur; undè primò exhibent syrupos refrigerantes, *ut de succo acetosa, de Nymphæâ, cichorio, portulacâ &c. cum aquis plantaginis, lactuca, portulaca &c.* Vel opiata, *ut Philonium Romanum, Persicum, requies Nicolai,* putant enim opiata esse frigida, & sanguinem incrassare; non exhibenda tamen sunt ægro debili, quia periculum est, ne calor ab opiatis extinguatur.

Foris topica applicant refrigerantia, capiti nempè, fronti, temporibus, collo, hepati, testibus, manibus, brachijs, pedibus, & tandèm toti corpori.

Caput aquâ frigidâ perfundunt; verùm sanguis per refrigerantia intropulsus, venas, quæ alto sunt, replebit, & sanguinis fluxus augebitur, vel sanguis retentus convulsionem, apoplexiam, parotidem, dyspnœam, aut alium quempiam gravem affectum excitare poterit.

Fronti & temporibus fotum *ex aquâ valdè frigidâ, vel ex succo plantaginis, bursæ pastoris, solani &c. addito aceto* ad penetrationem, applicant cum linteis, quæ dùm calescere incipiunt, frequenter mutant. Vel iteratò frontem *spongiâ aceto frigido madidâ* fovent.

Collo linteum ex aquâ frigidâ madidum circumdant; verùm in hoc metus est, ne apoplexia, vel syncope accersatur, præclusis vijs inter cor, & cerebrum.

Faciem aquâ gelidâ conspurcant, quæ non solùm sanguinem fluentem repellit, verùm etiam eundem ad interiora retrahit. Sed aqua frigida satis in magnâ copiâ in faciem conijci debet ex improviso, nempè ad duos, vel tres cyathos per brevia intervalla projectos. Verum tamen hoc remedium aquæ frigidæ syncopen excitare potest, vel saltim lipothymiam & ægrum de medio tollere. Neque optimum remedium est ad hæmorrhagiæ fluxum cohibendum syncopen excitare, cùm non desint alia remediorũ genera efficaciora & tutiora.

Hepar *cerato santalino, vel unguento rosarum* inungunt, quia hepar calidum sanguinem sursùm mittit.

Testes circumligant aquâ frigidâ panno madido *ex aquâ plantaginis, portulaca, bursa pastoris, pulvere rosarum, & trochiscis de camphorâ.* Verum nullus consensus est inter testes, & nares; si ex barbâ sanguis flueret, utique hoc remedij genus concederemus, cùm inter barbam & testes magnus intercedat consensus, ut videre est in eunuchis, qui quia testibus carent, carent quoque barbâ.

Manus, brachia & quoque pedes refrigerare valdè utile esse dijudicant, ac proindè in aquam frigidam immergunt. Vel aquâ frigidâ volas, & plantas è carpi regione lavant, ubi arteriæ pulsant. Vel silices, ferrum, aut alia frigida manibus tractanda imperant, aut pedibus laminas plumbeas, vel lapideas substernunt.

Tandèm, si omnibus his refrigerantibus sanguinis fluxus non compescatur, quia maximo in fervore versatur, quidem vulgares totum corpus in

in balneum frigidum demittunt. Verùm hæc remedia sunt ex aquâ frigidâ.

Nihil proficientibus refrigerantibus, ad adstringentia recurrunt, uti sunt *myrtus, pilosella, consolida major, bolus armenus, terrâ sigillata corallia, acacia, hypocistis, cortices granatorum, sanguis draconis, lapis hæmatites &c.* ex quibus pulveres concinnant intra nares insufflandos, vel aceto, & ovi albumine subagitant, fronti, & temporibus admovent, vel supra linteamen extendunt, & collo, ubi venæ jugulares descendunt, circumdant.

Vel utuntur *syrupis cydoniorum, myrtino, de ribibus, rosis siccis, de agrestâ trochiscis de terrâ sigillatâ, de spodio, de carabe, myva cydoniorum,* & ex suprà dictis pulveribus varia electuaria & opiata parant.

Instillant in aurem acetum, quæ nari fluenti proxima est; sic enim venam, per quam sanguis fluit, adstringi potest.

Fabam, aut numisma argenteum radici narium inter cilia admotum, & fasciâ arctè alligatum, ut fortiter partem comprimat, eundem fluxum cohibere credunt.

Non desunt vulgaribus medicamenta specifica, quæ à proprietate occultâ sanguinem fluentem cohibent. Ità est *urticæ succus*, quem semel, atque iterùm ad ℥. iv. propinant, tùm per nares attractus, tùm fronti & temporibus admovent totam urticam contusam. *Stercus porcinum* inter præstantissima specifica recensent, si calens fronti, & temporibus admoveatur, vel olfaciendum detur, vel siccus in nares immittatur. Maximoperè etiam ad sydera extollunt *stercus asininum* eodem modo usurpatum, ut de porcino dictum est; imò conficiunt *syrapum de stercore asinino.* Narrat *Rodericus à Castro lib. 1. de morbis mulierum cap. 5.* Medicum quendam septuagenarium hæmorrhagiæ maximè ob noxivum, stercus asininum modicè exsiccatum in capsula semper gestare solitum, cui medicamento nullum aliud simile se reperisse referebat, præsertim si succo urticæ commistum, si siccum, aut recens per se naribus exhiberetur.

Multi vulgares hæmorrhagiæ occurrunt verbis aliquibus superstitiosis, quæ recensere non licet; sed hæc aëria & inutilia sunt expetta, ut potè in aëre verborum fundata.

Si narium hæmorrhagia sit critica, aut consueta, & modum servet, non impedienda, nisi copia vires prosternat. Nunquàm autem statim in principio sistatur, & multò tardiùs in ijs, qui in ætate sunt juvenili, & constitutione corporis sanguineâ, & quibus hæmorrhoides, aut menses substiterunt; multi enim ex intempestivâ suppressione in graves, aut chronicos morbos inciderunt. Morbosæ, seu symptomaticæ mox in principio succurrendum, & quo longiori tempore fluxus duravit, eò citiùs occurrendum est, ne vires prosternantur.

Succurrimus narium hæmorrhagijs tùm internis tùm externis medicamentis. Interna sunt, quæ sanguinis acrimoniam, ejusque particulas salinas, & sulphureas absorbent, ac præcipitant

quæ sanguinis impetum, & turgescentiam mitigant, pacantque, quę particulas acriores dissolutas hebetant, & compingunt, & tandem quę vasa angustant,

Sanguinis acrimoniam obtundunt in primis *crocus Martis cum succo cydoniorum. aquâ bursæ pastoris, vel ejus succo*; sed prçstat extractum *croci Martis* sequens, si ejus grana quatuor cum aqua plantaginis exhibeantur:

℞ *limatura Martis* ℥. j.
affundantur lentè, & successivè
aquæ fontis ℥. iv. *ad viij.*

Digerantur per noctem in cineribus, vel arenâ ad totalem usque solutionem. Hinc per alembicum aqua fortis abstrahitur ad siccitatem, pulveri restanti affundatur vini spiritus vulgaris ad duorum digitorum eminentiam, & apposito alembico cœco, digere in arenâ, donec rubescat, tunc vini spiritum abstrahe, & alium affunde, & secundum artem ita procede, donec corrosiva salia aquæ fortis totaliter abstracta sint. Tunc novum vini spiritum affunde, digere, & tinctum decanta, idque repete donec nil ampliùs de tincturâ extrahatur omnes effusiones, seu decantationes commisce, & per Balneum, vel cineres ad oleitatem usque destilla.

Utilis est *syrupus, sal magisterium, & tinctura coralliorum, essentia rosarum rubrarum, tinctura lapidis hæmatitis, magisterium margaritarum, oculi cancrorum, ebur sine igne præparatum, & quamplurima antiscorbutica*, quæ sanguinis acrimoniam corrigunt, demulcent, & adimunt.

Sanguinis motum, & impetum refrçnant *laudanum opiatum, ejusque tinctura, sperniolæ compositum*, præcipuè efficacissimum est ad quamvis hæmorrhagiam sistendam si in aqua bursæ pastoris ad grana tria, vel quatuor exhibeatur, præsentaneum verò fit medicamentum, si aliquid *laudani opiati addatur, & cum syrupo papaveris rhœados, vel urticæ succo* exhibeatur.

Externa ea medicamenta conveniunt, quæ austeritate sua vasa sanguifera coartant, & angustiant, *ut vitriolum, vel ejus sal, vel pulvis sympaticus*, quo lintea sanguine madefacta inspergi debent. Magnoperè juvat *colchotar, vel terra exanimata vitrioli, vel ipsum vitriolum rubificatum* intra nares immissum, vel gestatum. Vel sequens pulvis pluries à nobis expertus, ut

℞. *Cortic. granator.*
aluminis, &
vitrioli ana ʒ. ß.
f. omnium pulvis subtilissimus.

& tabaci instar naribus indatur Vel *alumen*, quod laccâ pictorum pro incarnato colore larvetur. Item *fuligo camini succini instar splend di*, pulverisata. *Lepus in martio captus exsiccatus. & in pulverem redactus*, ac in nasum immissus.

Sed advertendum est, quòd fluxu sedato per escarotica medicamenta, vel glutinantia &c. eschara non est removenda, neque sanguis coagulatus. Si adsit, ob novæ hæmorrhagiæ periculum.

Sanguinem coagulant *aqua spermatis ranarum, si in eâ addatur pauca camphoræ quantitas, & sacchari Saturni*, & linteamina madefiant, ac collo, ubi venæ jugulares descendunt, circumdentur. Imò *aquâ spermatis ranarum* lavare faciem, & nares commodum est. *Laminam, vel numisma argenteum aliquo opiato inunctum*, ac sequenti unguento fronti applicari jubemus

℞. *Croci Martis subtiliter pulverisati, optimèque reverberati, & croci Veneris ana* ʒ. ij.

cum ol.vesci pomor. f. linimentum. *Laudanum*, *vel opium* intra nares immissum mirificè hæmorrhagiam sistit.

Si sanguis ex arterijs fluat, quia spiritibus turget, difficulter reprimitur; generosa, & plura remedia ars medica excogitavit, & sicut hominem servare didicit, ità & sanguinem, inter alia nullum aliud præstantissimum remedium in totâ republicâ medica inveniri potest, quàm *aqua arterialis*, ad quamlibet hæmorrhagiam deploratam sistendam, descripta in nostrâ *Pyrotechniâ sophica lib. 4. cap. 1. art. 1. & Tomo 1. de Tumoribus cap. 14.*

Causæ hæmorrhagiæ deindè, si aderit, respiciendum est, qua propter si sanguis aquosus nimiùm fuerit, emendandus, remedijs appropriatis, scilicet *pilulis de cynoglossû.* Si mordax, mordacitas compescenda, & causa principalis removenda. Examinandum quoque diligenter erit, quæ mordacitas, salinanè, an vitriolata sit.

A naribus rectè ad os descendimus ut more nostro ejus languores examinemus, & eorum unicuique medicam opem præstemus.

CAPUT XXXIV.

De Aphthis, & oris Vlceribus.

APhthę sunt oris ulcera levia, superficialia, & serpentia, quæ puerulis lac sugentibus sunt familiaria, ac proindè lactucimen ab aliquibus appellantur. Sunt exulcerationes quæ hinc indè in summa oris superficie serpunt, & in qualibet ejus parte, ut in palato, gingivis, linguæ latitudine, & ejus profunditate, seu radice. Sunt quandòque puerulis adeò periculosa, ut penitùs eorum tenellam excedant carnem, præcipuè si malignitatem sapiant.

Præter aphthas sunt alia oris ulcera, quæ per adultorum ora non tantùm superficie tenus in palatum, gingivas, linguæ latera, & ejus radicem serpunt, verùm etiam aliquo temporis intervallo profundiùs sese demittunt, & harum partium carnes exedunt, & hæc simpliciter oris ulcera appellantur, qualia sunt ea, quæ in lue venereâ, & quandoque in malignis febribus contingere solent.

Signa.

Aphthæ per se visui patent, in puerorum enim ore ulcuscula quædam conspiciuntur levia, & superficialia: in adultorum verò ulcera profunda, & adesa, nunc albo, nunc cineritio, nunc nigro colore prœdita.

Causæ.

Galenus in com. aph. 24. sect. 3. in ætatibus autem talia contingunt parvis & nuper natis puerulis, oris ulcera, (quæ aphthæ vocantur) *vomitus &c.* aphtharum causam in puerulis lactentibus docet esse lac nimis serosum, acri suâ abstersione summas, easque molles admodùm partes exulcerans. Vel esse lac haustum in puerulorum ventriculis corruptum, undè acres, putridique vapores sursùm ad os attolluntur, ità asserit *9. de compos. med. sec. loc. cap. ult.*

Verùm magistri Galeni pace, & discipulo-

pulorum nos scimus lac tribus constare substantijs, caseosa, quæ optimè corpus nutrit, & vitiosorum humorum acrimoniam temperat; serosâ, quæ ulcera abstergit, & mundificat; & butyrosâ, quæ dolores lenit: dùm res ità se habet, quoties in sero adest acredo, quæ molles exulcerat partes, à caseosa temperari debet, & sic pars inimica castigari. Præterea in lacte serosa acredo exulcerans esset de aquarum solventium indole, licèt in gradu remisso, essetque virus corrosivum, quod in puerulorum stomachis ob resultantem fermentationis aciditatem exaltaretur, stomachumque exulceraret.

Falsum est etiam, quod inquit *Gal.* ex corrupto lacte putridos, acresque vapores ad os attolli à stomacho, exulcerationemque producere; nàm si verum hoc esset continuò eorum sapor, & primariò æsophagus, deindè os exulceraretur: Sed superius ventriculi orificium exactè clauditur à cibo, & tantùm ad cibi, vel potûs importunitatem panditur. Sed demus, quòd quandòque corruptum lac acidum eructet, sequeretur, quòd melancholici, qui acidum eructant, continuò exulcerato ore laborarent, quod falsum deprehendimus. In super vapores acidi ascendere non possunt; calor enim ad acidum vaporem elevãdũ debet esse intensus, scilicet quarti gradûs, qui in animalibus nõ reperitur, alias nõ viverent. Deberent itàque ad totius, vel alicujus partis consensum recurrere, ut par esset fiendi modus in puerulis, ac adultis.

Vlcerum causam in adultis statuunt cum antesignano Galeno vulgares esse primariò pravos humores in ore collectos, quos natura foràs exturbat. Vel secundariò per totius consensum, ut in febribus acutis, & præsertim malignis, ubi pravi, corruptique humores ad os elevantur, & ulcera sæva generantur, quæ cum faucibus asperam arteriam, & gulam occupant. Vel ob alicujus partis consensum, ut à capite, cùm capitis pravi humores in os per fluxionis viam depluunt, ceu sunt biliosi, & pituitosi. Vel à ventriculo, ut in puerulorũ aphthis à corrupto lacte. Vel à pulmone, vel hepate calidiori intemperie laborante, à quo non tantùm oris provenire creduntur vulgares, verùm etiam omnes corporis exulcerationes. Vel à liene ab utero &c. cùm hujusmodi partes, corruptorum humorum colluvie scateant, undè halitus sursùm mittuntur quibus primariò pustulæ excitantur, & ob assiduum affluxum illuc transmissum in ulcera desinunt, foventurque ac proindè in dies maligniora redduntur.

Assignant vulgares pro ulcerum causâ pravos humores in ore collectos, sed quinam sint isti, & cujus conditionis pravi humores, nesciunt. Præterea isti humores vel antequàm ad os colligantur sunt pravi, vel in ore fiunt tales; si primum, pravitatem partibus, per quas transeunt, communicare deberent; si secundum, quomodò in ore pravitatem nanciscantur assignare tenentur: Verùm ut plurimùm, & ferè semper per aliarum partium consensum hæc ulcera fiunt, vel à capite per fluxionem, & forsan per destillationem per descensum, ut chimici loquuntur, sed de his fabellis fusiùs cap. de ca-

tarrho diximus in *Trutina.* Vel ab aliis partibus inferioribus, ut à ventriculo, pulmone, hepate, liene, utero &c. per ascensum, putant enim à pravis humoribus in his partibus scatentibus halitus sursùm ascendere, (miramur equidèm has partes non exulcerari,) & impolluto calle ad os transmitti à providâ naturâ, tanquàm ad emunctorium, Verùm ab ore difflarent, vel in ructus evanescerent. Prætereà ductus assignare debent, non verò cœcos, aliàs in ignorantiæ foveam cadunt, per quos isti alitus ad os deferuntur. Demus sub halitûs, seu vaporis larvâ ab inferioribus partibus ad os evehi, non possunt in guttas concrescere, cùm os capitellum non referat quod si concrescerent repercussi, in insipidum, crystallinumque liquorem facesserent, qui unà cum salivâ exturbaretur. Nec isti halitus salsedinem, acrimoniamvè sapiunt, nàm ad salsum, acidumque elevandum halitum calor debet esse intensus, non tantùm nostro major, verùm quarti gradûs ignem sibi vendicat. Prudentiùs egissent vulgares, si non tantùm oris ulcera, verùm aphthas uni hepati, tanquàm ignorantiæ asylo tribuissent, quia per ipsos apud stolidam plæbeculam rumor increbuit non esse malum in humano corpore, quod non faciat hepar.

Veræ aphtharum causæ sunt, partim nutricis, vel matris lac nimis acidum, salsumvè redditum ab eorum aciditate, vel salsedine, quę comeduntur, aut bibûtur, aut alio modo assumuntur, partim mollissima internarũ parti ũoris constitutio, quæ ob suctioné non ęgrè excoriatur, & excoriatio semel facta diffi-cultèr agglutinatur, cùm assidua suctio eam denuò abradat.

Notandum est hic obiter, quòd plurima sunt mala, quæ cum lacte infantulis ingruunt. Primò, dùm in grumos transit, frequentes excitat vomitiones, singultus, tormina, vermes, febres, diarrhæas, epilepsias, quandòque convulsiones, multasque necis inopinas continet occasiones. Sunt hæc incommoda inevitabilia, & lactis peccata materialia, quæ infantulus à primo nativitatis die piare incipit: quasi mater, vel nutrix, ceu sæva noverca insidias, necisque comminationes struat suo filio, pocula inficiendo. Secundò, sunt alia lactis crimina S. Venerea lues, lepra, pestes, febresque contagiosæ, quæ cum lacte non apertè, sed furtivo quodam modo se insinuant, inficiuntque. Itèm cum lacte character morbosus epilepsiæ, maniæ, stupiditatis, phthisis, podagræ &c. deplorabilis in vitam inutitur, non aliter ac hæreditario parentum vitio obtingeret qui sub dierum maturitate prodit. Dum miselli infantuli lac pro sustentandâ vitâ mendicant, cum lacte morbos, morborumque occasiones consequuntur, quos in se ipsos transplantant, & indelibiliter in vitam duraturos incorporant. Tertiò, defectus non solum morales cum lacte introassugant, qui ad ultimum vitæ terminum perseverant, verùm etiam ira, audacia, timor, pudor, lætitia, tristitia, invidia, odium, & cœtera animi pathemata à matribus, vel nutricibus mendicantur, & per lac propagantur. Quartò, lac in horas varias subit impressiones examini perturbationibus, diversasque induit deformitates,

formitates, quas insons infantulus ab ubere sugit, & expiare tenetur. Et tandem, ut uno absolvamus verbo, morborum occasiones, defectus morales, ingenium, mores, animi actiones, temperaturam, & maleficas impressiones unà cum lacte infantuli furtim in seipsos transplantant. Sed ad aphthas noster redeat sermo.

Est & alia aphtharum causa scilicet salsuginosum, acidiratumque lac propter assumpta à lactantibus, sed à sero dilutum, degeneratumque ex varijs animi perturbationibus, intra infantulorum corpuscula pro nutrimento receptum, & in partes distributum, cujus in corpusculorum sustentatione provida natura salsugines, aciditates, aliasque impuritates unà cum lacte extrudat per salivales ductus & ad os transmittit nimio latice exutas, quae molles oris partes superficialiter exulcerant; partim per urinaria vasa urinae commiscentur, quae naturales exulcerant partes; partim sub axillis ab indesinenti cordis calore detruduntur, ubi ut plurimùm exulcerationes conspiciuntur; retro aures in earum commissuris &c.

Adultorum ulcera fiunt à particulis salinis, acidis, vel alkalicis in latice, vel succo alimentitio stagnantibus, quae per ductus salivales, tanquàm ad sua emunctoria, evomuntur, exaltantur, & internas oris, faucium, linguae palati &c. partes corrodunt, & exulcerant. Huic affectui ansam praebent alimenta, quę salinis, & mordacibus abundant particulis, ità sunt carnes salitae, & pisces omnes sale conditi, sinapi, porri, allia, caepae, acida omnia, & caetera, quę laticem, & succos alimentitios simili charactere imbuunt, & per salivales ductus ad os transmittuntur, ac externi alicujus agentis calore exaltantur, & solvendi vim nanciscuntur.

Prognosis.

Aphthae facillimè curationem admittunt, quia ulcuscula superficialia sunt & à mitiori oriuntur materiâ: attamen diuturnae, & profundè exulceratae perniciosissimae censentur; tùm ob carnis mollitiem, quam facillimè depascuntur; tùm quia hae validiora expostulant medicamenta, quae ob eandem carnis mollitiem, & aetatis imbecillitatem ferri nequeunt; tùm quia medicamenta ritè applicari non possunt; tùm quia infantuli nimiâ oris humiditate abundant, & facilè salivâ eluuntur; tùm quia partes valdè sensiles sunt & facilè ab acribus medicamentis, quibus quandòque uti necesse est, irritantur; tùm tandem quia metus est, ne quid de medicamentis acrioribus, in applicatione cum periculo in fauces delabantur, & majus oriatur vitae discrimen. Undè necesse ob has causas malum invalescere ob loci naturam calidam, & humidam, ac proindè infantulos consumere, & hinc fit, ut interdùm infantuli ex hac affectione acerbo succumbant funeri, praecipuè si putredinem, & malignitatem habuerint comitem.

Si aphthae, debitis adhibitis medicamentis, non profligantur, sed putrescunt, & à gingivis serpendo per palatum, totumque os occupent, & ad columellam, faucesque descendant, malignae censentur, & fortioribus indigent medicamentis, quibus nisi cedant, lethales sunt; & praesertim si prava alia complicentur symptomata,

& infantulus sit debilis, mortem portendunt inevitabilem. Si livorem, nigredinem, & veluti crustam contraxerint, pessimæ sunt, & irreparabilis mors, præ foribus cubat.

Adultorum oris ulcera, si sint simplicia, mitia, & ex lue Venereâ, sanationi non valdè reluctantur; attamen *fauces exulceratæ cum febre difficiles sunt 3. prog. & alibi: Vbi febricitanti fauces exulcerantur, si alius de quoque ex gravioribus signis aliquid affuerit, periculum denunciandum est.* Excedentia, & maligna periculosa sunt, unde ulcera nigra lethalia sunt, & præcipuè in linguâ, faucibus &c. per febres acutas, & pestilentes mortem brevi secuturam significant.

Curatio.

Curant vulgares infantulorum aphthas, idoneam victûs rationem præscribendo, quæ refrigerat, & siccat; verùm refrigeratio ulceribus est mordax, & quia ulcus exsiccatione indiget per ipsos, nunquàm sanaretur ob assiduam, superfluamque oris humiditatem. Causam tollunt antecedentem, si malum lactis vitio contractum fuerit, vel ejusdem nutricis lac corrigunt laudabili cibo, & potu.

Deindè infantium humores ad partem depluentes phlebotomiâ revellunt, quæ eorum acrimoniam temperat, & totum refrigerat corpus. Phlebotomiæ succedunt cucurbitulæ scarificatæ, hirudines pone aures, & quandoque ano, vel sub mento affixæ, tandemque vesicatorium posteriori ad motum cervici. Verùm *Gal. 11. meth. cap. 13. & lib. de curand. rat. per venæ sect.* ante decimumquartum annum venam secare vetat, quia infantes corpus habent molle, tenerum, & parens, quod suâ sponte digeritur, & diffluit, ac proindè infantes ità debiles sunt, ut vix venæ sectionem ferre possint. Sed hoc crudele hominum genus innocentes dilaniet infantes, cùm matres in uberibus contorquere deberet. Sanguinem innocentium effundunt, & sanguine cunas perfundunt: Verum *sub altare Dei audivi voces occisorum dicentium Quare non defendis sanguinem nostrum? Et acceperunt divinum responsum; adhuc sustinete modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum.*

Post sanguinis effusionem, & infantium carnificinam, peccanti humori, & ætati congruum purgans præscribunt medicamentum, sed in purgante vires validas, aut saltem mediocres esse necesse est, quales in infantibus non reperiuntur.

Intereà nutrici edulia præscribunt refrigerantia, qualia sunt cydonia, pyra, mespila, sorba cocta, lactuca portulaca &c. quæ si infans mandere non possit, ut mensa, vel semimansa à nutrice infanti exhibeantur, imponunt, & per os circumvoluta ulcuscula contingant. Sed hæc potiùs nutricis & infantis alvum adstringunt, quàm aliquid juvaminis aphthæ reportant.

Si hæc non prosint ad oris medicamenta, græce stomatica dicta recurrunt, quæ ab initio mitiora administrant, ut sunt *aqua plantaginis, rbs. viol. cum syr. de ros. sicc. granat.* de-

de moris pro oris illinitu. Vel ad decocta confugiunt *ex folijs rubi, centinodiæ, santal. rubr. cum syr. de agrestâ, portulacâ, diamor. vel dianuc.* pro oris collutione.

Si inflammatio cum aphthis fuerit, utuntur decocto, vel succo *solani, portulacæ & sedi majoris* cum prædictis syrupis. Si lividæ, aut fuscæ fuerint, fortiora adhibent medicamenta pro illinitu, ut sunt *anisum tritum cum melle*, aut *pulvis ex floribus chamæmeli, meliloti, fœnugræci cum melle rof. mistus*, aut hæc eadem cum vino coquunt, adjectis *syr. myrtill. aut diamoro.* Vel

℞. *Aq. plantag.* ℥. ß.
mell. rof. ʒ. ij.
diamori ʒ. iij.
alum. gr. vj

Adultorum ulcera curant vulgares iisdem remedijs, quibus aphthas, sed paulò fortioribus pro corporum naturâ, & priusquam ad localia deveniant, venam in cubito cephalicam secant. vel sanguinem mittunt è venis sub mento, vel labiorum extremitatibus, vel pro materiæ proximæ depletione in oris partibus venam aperiunt raninam, & si pravi in toto redundent humores, hos appropriato exturbant pharmaco, non omissis tamen cucurbitulis scarificatis in collo, vel scapulis, vel vesicatorio posteriori cervici admoto.

His peractis, ad topica, & stomatica deveniunt medicamenta, quæ in principio ex moderatè ad stringentibus & exsiccantibus conficiunt, ut *ex rof. folijs, myrti, rubi, cortic. granatorum, quibus in aquâ adstringente, vel vino austero decoctis* pro oris collutione utuntur, addito *syr. de moris, rof. sicc. vel diamoro, succ. granat.* fortiora parant *ex succis. vel aquis lactucæ, plantag. solani portulacæ &c. cum pauco aceto* pro oris collutione. Temporis progressu fortiora adstringentia discutientibus miscent, ut sunt *nux cupress. folia olivæ, mespilorum sicca, myrrha &c.*

Sordida ulcera *cum aquâ saccharatâ, aut syr. acetoso* abluunt, vel *decocto hoc dei cũ melle rosato*; Vel *lacte caprino, in quo ignita calx extincta sit*, os colluunt. Alij *Aegyptiaco* utuntur *unguento in aqua plantaginis cum pauco aceto, & melle dissoluto*; Verum hæc medicamenta erodentia adjunctum habent periculum, ne in fauces illabantur, & sic majus malum, quàm oris ulcera parere possunt.

In ulceribus ex lue Venerea putridam carnem totam præscindendam, & eâ parte *præcipitati pulverem admovendum cum gossypio in aquâ plantaginis prius infuso* jubent, attamen in productum sæviunt.

Aphthas nos ità curamus: Primùm nutricis habẽda est ratio, si sint ex vitioso nutricis lacte, vel alia substituatur, vel idem si salsum, acidumuè deprehendatur, ijs quæ ejus salsedinem, aciditatemuè tollunt, corrigatur. Cibus sit melioris nutritionis, vitentur acida & salsa, omissis aromatibus. Si infans malè digerat lac, parciùs lactetur, & bona in ipso digestio promoveatur.

Interim os *satureja decocto in vino facto* colluatur; sed præstantissimum remedium est *Veronicæ decoctum, præsertim siquid mellis rosati* admisceatur. Si sint inflammatæ, os collui potest *decocto fœnugræci, meliloti & chamæmel. in aquâ sedi majoris, cui addatur quid anodyni mineralis*; Vel *aquâ spermatis ranarum, in qua contusi fuerint cancri* flu-

fluviatiles; Vel gargarismate *ex lacte* mitigetur inflammatio, ast quia infantuli ut plurimùm sunt lactentes, nec gargarizare possunt, gargarismatum usus est superfluus, sin servire poterit pro adultis: itàque demulceatur *emulsionibus cum aquâ solani paratis, quibus admisceatur mucilago seminum cydoniorum.*

Si dolor superveniat, & pertinax perseveret, qui ex infantium ploratu, ejulatu, & continuis vigilijs cognoscitur, succurrendum est ei, ne corporis consumptio, vel summum vitæ periculum sequatur: extremum optimumque remedium erit, ad *narcotica*, quæ dolorem sedant, confugere, eorum tamen dosim commensurari debemus juxta infantium ætatem, & vires.

Si supra dictis remedijs aphthæ non cedant, abluantur *decocto hordei, & melle rosaceo, vel decocto satureiæ sive veronicæ, cui addatur aliquid spiritûs vitrioli, vel olei sulphuris per campanam, vel spiritûs vitrioli Philosophici*, & leviter tangantur, & sic non resistent.

Si ex lue venereâ ortum duxerint, *aquâ viridi dilutâ cum aquâ persicariæ* tangantur: Verùm vel recidiuare, vel in aliam veneream efflorescentiam transire solent, nisi lues radicitùs tollatur.

Adultorum ulcera, si recentia, & simplicia sint, facillimè cedunt medicamentis, quæ proposuimus in aphtharum curatione, vel ea leniter tangendo *spiritu, vel oleo vitrioli cum melle diluto, ut gustus spiritus, vel olei vitrioli acidior adhuc percipiatur*, & brevi tempore sanescunt. Vel *mellis rosati tincturâ, vel lapidis salutis aquâ, vel aquâ aluminis* tangantur. In spiritûs, vel olei vitrioli defectu, *spiritus sulphuris per campanam, vel spiritus vitrioli philosophicus* substitui potest.

Si contumacia, rebellia, & inveterato sint, aliter tractati debent: curatio itaque instituatur, corpus idoneis deplendo medicamentis, si cacochymia fatiget, & per aliquod tempus vulneraria propinentur medicamenta, institutâ priùs optimâ victûs ratione, vitatis acidis, salsis, & aromatibus, propinatis his, quæ acida obtundunt, & salsa diluunt. Interim supra descriptis medicamentis fortioribus redditis tangantur, & non resistent, quòd si his reluctentur, quia putrida, callosa, & maligna, expertum remedium erit, ea pluries *aquâ saphireâ, vel melle rosato sali armoniaco immisto* tangere. Cave, ne *aquâ stygiâ* ea tanges, (ut aliquorum vulgarium mos est) quę vires in metallis cluserit, nàm non per hoc veneni corrosivi indolem deposuit. Si serpentia sint *lixivij ex facibus reguli* attactu sistuntur.

Oris ulcera ex lue venereâ leniter tacta *aquâ metallorum, vel mercuriali* brevi sanescunt: verùm gargarisma *ex decocto persicariæ, & cum mercurio dulci* expertum est apud nos remedium. Interdum tàm maligna evadunt, ut quodcumque optimum spernant medicamentum, præsertim si profunda sint, tunc *aquâ viridi* cum gossypio, vel penicello madefaciendo, & cavitates tangendo, funditus exulcerationem mundificat, & mirificè sanat, quòd si hæc parùm profecerit, *ad suffumigium* topicum, tanquàm ad sacram anchoram, confugere necesse est, ut de lue venereâ diximus.

CAPUT XXXV.

De Gingivarum exulceratione, & erosione.

Trutinatis in genere oris ulceribus praecedenti capite, nunc in specie ejus ulcera & primò gingivarum perspiciamus oportet. Sicut in epulide, & parulide gingivæ luxuriāt, & intumescūt, ut dentes obtegant, ceu *primo Tomo de Tumoribus cap. 36.* diximus; ità quandòque diminuuntur, & absumuntur, quia exulcerantur, putrescunt, & exeduntur, ut dentium radices conspiciantur nudæ, laxentur, atque vacillent.

Signa.

Hujus affectûs signa ita manifesta, & notissima sunt, ut oculus sit observator; gingivæ enim laxæ, & flaccidæ inspiciuntur, sicut etiam lividæ & ad quemlibet attactum sanguinem & tenuem & atrum, vel fœtidum pus eructant, temporis verò progressu exeduntur, earumque caro ità absumitur, ut dentium radices denudatæ remaneant.

Causa.

Pro hujus affectûs causâ vulgares cerebrum, ventriculum, hepar, lienem, intestina, aliasque inferiores culpant partes, quæ intemperie laborantes, vapores in cerebrum imbecillitate affectum mittunt, & cerebrum in subjectas, & debiles se exonerat gingivas: ideòque gingivarum exulcerationes & exesiones ad catarrhales referunt fluxiones.

Sunt istæ vulgarium putatitiæ fluxiones veluti Sisyphi saxum, de quo fabulantur poëtæ, ut saxum ingens in montis verticem pervoluere cogatur, quod cùm ad culmen benè extulerit, repentè deorsum relabitur.

Nostra sententia est gingivas erodi, exulcerari, & putrefieri à particulis acido-salinis, vel cum proprio gingivarum nutrimento, vel cum sanguinis massâ, vel latice eò delatis, & exaltatis. Sic exulcerantur, eroduntur, & putrefiunt sæpè gingivæ à salibus acidis exaltatis in sanguineâ massâ &c. præexistentibus, in scorbuticis, vel intempestivo mercurij usu in salivatione, dùm salia illa venerea corrosiva mercurius secùm rapit. Hæc gingivarum erosio, exulceratio, & putrefactio in plagis maritimis septentrionalibus est familiaris, & imprimis maris Baltici accolis, quia aër est refertus halitibus salsuginosis.

Prognosis.

Si hujus affectûs curatio negligatur, vel non acceleretur, interdùm in verum totius corporis scorbutum transit, rariùs autem hisce in nostris regionibus, sed plurimis in ore manet, & nihil ampliùs mali infert, præter crebram gingivarum sanguinolentiam, saniem, corruptelam, fœtentissimum oris anhelitum, & tandèm dentium lapsum. Quapropter plurimùm nocet inter bibendum (ut plurimorum mos est) totam combibonum societatem in uno, eodemque cyatho bibere, cum hujusmodi gingivas exulceratis & erosis, quia talis gingivarum sanguinolentia, corruptio, & sanies in compotatione à potu eluitur, à qua cessando, aliquid putridi circa cya-

thi margines remanet, & quid in ejus fundum refluit, quod postmodùm in sanos transplantatur.

Curatio.

Curationem dirigunt vulgares ad causam antecedentem, humores vitiosos per venæ sectionem, & purgans medicamentum evacuando, calidos per apozemata, julepos, juscula medicata, & hujus farinæ alia, tempore. Eorum fluxionem per cucurbitulas, & cauteria admota partibus avertendo. Verùm idiotismo peccant vulgares, si credunt hujusmodi medicamentis gingivas exulceratas, & erosas curari posse. Quis vulgarium unquàm scabiem curavit sanguine deplendo venas, fictitios exhauriendo humores ad totius corporis consumptionem, & coeteras exercendo carnificinas, nisi scabiosi pellem appropriato oblinivetint unguento? Quomodò ergò gingivarum exulcerationes, & corrosiones his vanidis curabunt medicamentis?

Quaderè non solùm his utuntur me delis, verùm postmodùm ad topica deveniunt, quæ pro affectûs magnitudine variant; undè exulcerationi, & erosioni ea admovent medicamenta, quæ adstringendi, & exsiccandi facultate prædita sunt, *ut gallæ immaturæ, glandium calices, balaust. ros. rubr. cupressi nuces, summitates rubi idai, pulvis corall. rubr. crud. sal ustum, mastiche, sang. drac. myrrha, alumen &c.* ex quibus pro collutione secundum diversos formulas diversa cum ferrariorum aquâ, vel vino parantur decocta, vel opiata cum melle.

Si ulcus, & erosio, profundum, aut sordidum fuerit, pro illinitione ovibalsamum parant itá:

℞. *Myrrh. elect. &*
sacch. candi ana p. ß.

Pulverisatis ovialbumen ad duritiem coctum, & per medium sectum impleatur, posteà filo probè alligetur & in cella vinaria suspendatur, vas vitreum supponendo, instillabit balsamus, quo sæpiùs illiniantur gingivæ. Si prædictis remedijs ex parte administratis affectus obstinatus persistat, vel cauterium ex ferro candenteadhibent, munitis partibus circumiacentibus, quod tamdiù in parte exulceratâ, & putridâ detinent, donec humiditas sit consumpta, & locus evictus, quibus peractis, prioribus eundem colluunt, aut melle illiniunt ad crustarum usque decisionem, vel ad dentium avulsionem, ut ulcus citò curetur, deveniunt, alioquin insanabile apud ipsos habetur.

Vana Galeni doctrina de ulcerum sanatione videtur, quam adstringentibus, & exsiccantibus totam collocat, ac in producti ablatione reponit, & adhuc illibatæ hæ næniæ, tanquàm axiomata per chirurgorum vulgarium, imò veterinariorum ora circumferuntur: *Vlcus, ut ulcus exsiccatione indiget*! Si exsiccantia cunctis satisfacerent ulceribus, facilis esset quorumcumque sanatio, & creta, combusta ossa, & sicca filamenta indicationem complerent. Incassùm laborat, qui juxta Galeni præscriptum ulcus emungit.

Ulcerum, & erosionum gingivarum vera indicatio est particulas acido-salinas absorbere, & obtundere, ne ulteriùs corrumpant, & eas à nutrimento, sanguine, vel latice eliminare, & hinc gingivas consolidare. Si cacochymiâ corpus redundârit, purgans exhibea-

hibeatur medicamentum; deindè, quæ salsa diluunt & acida absorbent, propinentur, postmodùm vulnerariæ potiones, quæ specifica simplicia ad scorbutum receperint, si scorbuti suspicio adsit, ut sunt *cochlearia, nasturtium aquaticum, armoracia, becabunga, aquilegia, virga aurea, scordium, trifolium scorzonera &c* & ad plures propinentur dies.

Interim gingivæ pluries tangantur in die *aqua lapidis medicamento si. vel aloe ex vino, & melle illita, vel tinctura mellis rosati,* quæ ità paratur.

℞. *Aq. plantag. lib. ß.*
mell. ros. simp. ℥. ij. ß.
sp. sulph. aut vitrioli
ad gratum acorem m.

Vel *decocto salviæ, addito momento vitrioli de Cypro,* vel *decocto flor. rosar. aquilegiæ, bistortæ, & malvæ.*

Huic malo peculiariter *aquilegia* mederi videtur, & efficax est sequens linimentum hoc modo paratum.

℞. *Pulu. fol. aquileg.*
salviæ,
menthæ crispæ,
nuc. mosch. &
myrrhæ ana ℥. ß.
alum usti ℥. j.
mell. puriss. q. s.

Mel leni carbonum igne incalescat, & despumetur. Despumato, & calenti pulveres insperguntur, ut f. linimentum, quo gingivæ quotidiè illiniantur. Non credibile est quantum in hoc affectu curando hoc linimentum valeat.

Si gingivæ putridæ sint, & foetentissimam spirent animam, fortiora expostulant, tunc sequenti nostro medicamento pluries à nobis experto tangi possunt.

℞. *Aceti ros. ℥. iv.*
mell. opt. ℥. j.
virid æris ʒ. j.
salis armoniaci ℈. ß.
sang. drac. ʒ ij.
alum. ℈. j.
pulu. sabinæ ʒ. ß.

Stent in loco calido per XII. horas, deindè bulliant parùm & post refrigerationem decanta, & utere tangendo. Efficacissimam quoque experti sumus *aquam viridem,* quam *cap. 30. de Ozænis* descipsimus. Vel elegans remedium est *mel rosaceum cum spiritu salis ad gratum acorem impregnatum.*

Interim os colluatur sequenti collutione.

℞. *Radic. tormentill.*
flor. hyperic.
fol. salviæ.
roris marini,
& summit rubi Idæi ana m. j.

Coque incisa in vini lib. ij. ß. vase optimè clauso, nequid expiret, post refrigerationem fiat colatura pro oris collutione. In scorbuto autem os colluatur *infuso nasturtij aquatici. & cochleariæ in vino.*

Post gingivarum mundificationem, pro cicatrizatione opiata sequens cum petijs lineis super gingivas applicetur.

℞. *Sang. drac. &*
myrrh. ana ʒ. ij.
sarcocoll. ʒ. j.
bol. armen. ℥. j. ß.
aloes ℈. ij.
radic. aristoloch. rotund. &
flor. hyperic. ana ʒ. ß.
pulverisa, m. cum melle
despumato, & f. opiata.

Pro hoc, & alijs gingivarum affectibus, imò pro dentibus, & gingivis præservandis à varijs affectibus præ

ftantissimâ est sequens *Ettmulleri* mistura, ut

℞. Aqua plantag.
sedi minor. ana ℥. ij.
salis armoniaci,
salis tart. ʒ. ß.
vel ad ana ʒ. j. m. filtra.

Cap. XXXVI.

De Dentium Dolore.

SUnt gingivæ, de quarum exulceratione, & erosione supra egimus, illæ portiones duriusculæ carnæ, quæ dentes, valli instar, cingunt, eosque in suis alueolis stabiliunt; eapropter cùm res ità sit, hæ gingivæ hoc in secundo nostro Tomo chirurgico de dentium morbis agere nos invitant & primò de dentium dolore.

Dentium dolor primâ facie levis videtur, attamen non raro cum alijs gravioribus symptomatibus, quæ corpus affligunt, comparandus est; est namque immane tormentum, & miserabile supplicij genus, adeò vulgarissimum, ut pauci reperiantur, qui eum non experiantur: aliqui enim aliquantulùm mitiùs eo vexantur, alij longè acerbius, & tandèm quosdam tàm immanis occupat dolor, ut præ immanitate & impatientiâ ejulantes sibi ipsis violentas inferant manus.

Quisnam in dentium dolore sit locus affectus, ex ipsâ nomenclaturâ ariolatus fuit *magister Gal. l. de compos. med. sec. loc.* ubi dentes in propriâ substantiâ sentire asserit: Verùm parcite Galeni manes, nàm qui oppositus est denti evulso attrictionis penuriâ suam superat leviem, & limâ atteritur absque doloris sensu, quia planè sensu sunt destituti, ut alia ossa, nec membranis nec nervis præditi sunt, ac insensiles omninò sunt, ideòque non dolent, neque ab igne, neque à ferro.

Dolor falsò dentibus adscribitur, sed tribuendus est membranis tenuissimis exquisitè sentientibus præsepiola eorum investientibus, & nervulis mollibus ex quinto pari, qui per dictas membranas radicibus alligantur, vel cavitatem ingrediuntur, ubi disperguntur, & parvulis propaginibus cum substantiâ quadam mucosâ in dente medio repertâ, miscentur.

Signa.

Ad dentium dolorem cognoscendum non opus est signis, cùm ab ægro medicus certior fiat, tantùm cognoscere debemus, an dolor sit in gingivâ, pro quo gingiva inspicienda est, utrum inflammatio, tumor corrosio, seu putrefactio in eâ appareat. Si nihil horum adsit, doloris causa vel in membranis, vel in nervulo, vel in dentis cavitate erit. In membranis quidèm dolor non est ità profundus, sed secundum latitudinem extenditur, & quædam doloris mutatio animadvertitur. In nervulo si dolor sit, profundior & vehementior est. In cavitate verò si in mucosâ substantiâ in dente medio repertâ, obtususerit, sed diuturnus.

Si dens est cariosus, & à verme intùs obsessus, dolor est interpolatus ad ipsius vermis motum, exiguis desinens, & rediens intervallis, & ipsius vermis motus in parte quadam percipitur.

A spiritu flatuoso cognoscitur ex illius atrocitate & divulsionis sensu, qui in parte

parte percipitur vel qui exiguo cessat spatio, ac facilè discutientibus curatur remediis.

Vulgares, quorum medicina est ex calore, & frigore aggregatum, doloris signa ex calore, & frigore assignant: Si à calore dolor oritur, præcesserunt caloris causæ, multo est intensior, caloris sensus in parte percipitur, à frigidis curatur remediis, & à validis intenditur; Si verò à frigore oritur dolor, signa prædictis contraria apparere solent. Verùm in hoc allucinantur vulgares, & videntur ex caudâ vulpem, & ex ungue leonem cognoscere. Non benè inferunt dentium dolorem à calidis intendi, & à frigidis sisti: igitur à calore. A frigidis exacerbari, & à calidis curari: igitur à frigore. Non inquàm, ità dicant; possunt enim calor, & frigus per accidens excitare dolorem, spiritus S. salinos, vel acidos impetuosè movendo, & illos faciendo penetrare, ideòque ratione motûs, quem acquirunt, intensissimos excitant dolores, & tunc à calore esse putentur, cùm frigida, vel gelida dolores sistant, motum illis auferendo, partes densando, & penetrationem intercludendo. Cùm calida dolores sistunt, à frigore creduntur, quia aliquandò calor, præsertim cùm mitis est, poros aperit, & exhalare facit, & tunc dolorem vel sedat, vel aufert, quod facit etiam aliquandò validus calor.

Causæ.

Gregarii medici dentium dolorem vel à quadam simplici intemperie, vel à catarrho à capite defluo fieri imaginantur, & quandòque à partibus promanare inferioribus, qui in maxillarum, & alveorum dentium membranas, vel in nervulum dentis radici insertum, vel in ipsam dentis substantiam confluit.

Verùm decipiuntur vulgares à fluxione ad dolentem dentem depluente, quam ægri sentiunt, & eò magis ab assiduâ salivatione, quæ in dentium dolore ferè perpetuò esse solet. Insuper falsum est in propriâ substantiâ dentes humorum affluxum, ac distentionem recipere posse, cùm sint corpora solidissima, & durissima, ac lapidibus vix cedant, & secundum *Helmontii* sententiam dentis materia non est merè ossea, sed inter os, & petram media, seu neutra.

Alii vulgares cum caloris, & frigoris doctrina doloris proximam causam in continui solutione statuunt, quam calor, & frigus pariunt, ità frequenter accidere solet, cùm jusculа nimium fervida, & alia cibaria calida quotidiè ingerantur; mox his potum superaddendo frigidissimum, his contrariis fatiscant: Non secùs ac silex, aliusvè durus lapis, sive vulgaris, vel gemma, vel vitrum, vel crystallus candens, in frigidam projectus aquam, hisce contrariis non potest non dehiscere, & in minimas non dissilire particulas. Sed de caloris, & frigoris næniis fusiùs de capitis dolore egimus. Præterquam quòd inter hujusmodi contraria non est per comparatio, longè enim distat à candore fervor, nec dens à fervido jusculo, imò difficilè igne actuali calcinari potest, ut lapis per aliquot horas in candore detentus.

Vera dentium doloris causa sunt particulæ salinæ, & acidæ cuspidatæ, & angulares vellicantes, divellentes, contrahentes, distendentes, vel pungentes membranas tenuissimas dentium al-

veolum succingentes, vel nervulos exquisito sensu donatos, radicibus forriter alligatos, vel cavitates ingredientes. Hæ particulæ vel cum succo nutritio, vel sanguine, vel lymphâ ex proprijs conceptabulis in interiorem dentium cavitatem, aut membranulas, aut nervillos inferuntur. Hujusmodi particulæ acutæ, vel cum cibo, potu, vel aëre communicantur, & præsertim dentibus jàm erosis & cavitate ad medullam interiorem, vel ipsos nervulos inferuntur. Excitatur magnoperè dentium dolor à vitiosis particulis per stagnationem ob obstructionem factam, humores hypochondriaci, cacochymici, viscidi, salsi, acres, dentium membranulas cumulati, vel evasati, & circa fibrillas nerveas, & radices, vel cavitates odontalgiæ sunt causa.

Cibus immodicè sumptus non solùm multum facit ad hoc malum producendum, sed etiam pravâ qualitate imbutus, sic nimis salita, infumata, allia, cæpæ, aurantia, limones, acetum &c. aliaque succi pravi edulia nocent, que acrimoniam sero, seu lymphæ imprimunt, in primis dulcia dentibus infensa sunt ob aciditatem, quam in glutinosis dulcedinis particulis latentem viscidam, & vinctam habent, quæ deindè caloris ope extricatur.

Idem de potu dicendum putamus, dùm copia sua, & intempestivè digestionem interturbat, isque intensè frigidus, & potissimùm in gluviem redditus vitandus. & præprimis si varia salium genera intra se continet; quippè notum est frigida coagulare, & dentibus esse hostilia, & eo magis, si iusculis calidioribus assumptis desuper frigidus hauriatur potus. Nocet potus intensè calidus dentibus, hinc & ipse cocolatis, vel theæ, vel caffeæ potus ferulans dicitur dentibus infensissimus.

Aër quoque multùm odontalgiæ favet, hinc accolas maris Balthici, & septentrionales alios populos dentium doloribus affici notum est; volitant nàmque in aëre varia salium genera, inspiratione furtivè quodam modo introhauriuntur. Contrà in Ægypto ubi insignis est aëris clementia dentes nec dolere, nec cariori fertur. Autumnus maximè odontalgiæ ferax est, tunc enim magis aër varijs salium particulis conspurcatur, ut fusiùs diximus in nostrâ *Trutinâ lib.* 1. *cap.* 8. *de Anginâ, & anginâ epidemicâ*, cujus occasione *de febribus ex aëris mutatione* egimus. Sic & hyems, flante Boreâ, tunc tubuli obstruuntur à frigido aëre, undè humorum stagnatio facilior redditur ab aëre acido nitroso.

Fit quandoque dentium dolor, cùm gingiva est detecta, vel malè digesta est ultimi alimenti sui materia, & circa dentis radicem putrescens.

Vermes in cariosis dentibus geniti esse possunt doloris dentium causa: fiunt vermes in dentium carie ex ovulis, dùm mediante cibo à muscis, alijsuè insectis occulis suis conspurcato, dentium cavitati inferuntur, hæc ovula, mediante calore à reliquis cibis suscitato, ibidèm in vermes excluduntur, vel aliundè ibidèm congeruntur. Hi vermes doloris sensum inferunt, repentes, jectigantes, vel mordentes, & vellicantes nerveas fibrillas.

Prognosis.

Dolor, qui per intervalla recurrit, fit à substãtiâ admodũ volatili, quæ quoties gene-

generatur, dolor recurrit, & quoties resoluitur, sedatur; quòd si in aliquo dente sedem fixerit, tunc à substantiâ vix difflabili oritur, & ibi sævire non desinit, & hinc crebra odontalgia, donec caries, cavitas, putredo &c. quas etiam gingiva ità pluris recrementi ferax sollicitat, donec aëri detur accessus; tunc in isto dente dolor cessare solet, sed temporis tractu in alium transit dentem in quo novum dolorem, cariem &c. excitat, & hac de causâ multi redduntur edentuli.

Quandòque dentem non attingit, sed gingivas, in tumorem attollit, (& dentis evulsione dolor non remittitur) qui transpiratione resoluitur, & interdùm gingivas inflammar, earumque tumor suppurationem, exulcerationem, & quandòque (quod pejus est) maxillæ cariem inducere solet.

Si tumor in malis oboriatur, doloris dentium resolutionem portendit: rationem assignant vulgares, quia naturæ robore, vel medicamenti virtute transfertur fluxio ad partes exteriores, & non ampliùs ad internam dentis cavitatem decumbit. Verùm errant, dùm, à cerebro, vel à dissitis partibus defluxionis decubitum mendicant; Sentiunt ægri humoris defluxi decubitum, quia latex per nervos, arterias, venas & ipsum corporis habitum ad lacessitam defertur partem, ut exoticum cicuriet hostem, & indolentem excitat tumorem, si non sit qualitate molestus.

Dentium itàque dolor simpliciter morbus lethalis non est, non tamen est parvi faciendus, ne mors indè sequatur, multi enim ob doloris vehementiam mori maluerũt, quàm diutiùs torqueri, & nostrates mulieres parere malunt, quàm dentium dolore corripi, imò sæpè ægros ad insaniam adduxit. Si membranulæ, ceu magis nervuli circa radices, ubi inseruntur, à vermibus, vel à salinis, acidisuè particulis stagnantibus torqueantur, facilè spiritus animales, & totum corpus in consensum trahi possunt, & ob doloris immanitatem, vigilias, inquietitudinem, aliaque accidentia, vires insigniter deficere possunt, imò non ægrè convulsiones oboriri. Ubi odontalgia cum stridore, & febre ardente, seu maligna maritatur, mortem portendit.

Curatio.

Curant vulgares dentium dolorem ità: si ab humoribus calidis ortum ducat, cephalicam secant è brachio ejusdem lateris, revulsionis gratiâ, si materia è capite defluat; vel basilicam, aut saphenam, si ab inferioribus ascendat partibus, tundunt; aut cucurbitulas in scapulis scarificant. Venas sub linguâ derivationis causâ incidunt. Nonnulli venam pone aurem aperiunt. Quidam aures scarificant. Si dolor à frigidis excitetur humoribus, venæ sectionem minùs convenire fatentur, fluxionis tamen ratione etiam usurpant quia inter revellentia remedia locum tenere existimant: Verùm tunc minori copiâ sanguinem detrahunt, nisi plethoriæ signa appareant, ratione cujus etiam si materia sit pituitosa, liberalè venæ sectionem instituunt juxta *Galeni* præceptum qui *in magnis morbis & vehementissimis doloribus promptissimum remedium esse largam sanguinis missionem asserit.*

Cœterùm errat *Galenus*, nàm magnus

gnus dolor remedii magnitudinem indicat, non autem venæ sectionem; ac proindè magnum remedium illud existimatur, quod magnum curat morbum; non quod sit unum ex universalibus præsidiis putatitiis, ut est purgans medicamentum, & venæ sectio apud vulgares. Sit cujuscumque conditionis remedium, sufficit, ut magnum curet morbum, ut est potus aquæ frigidæ in febre ardente. Nec revulsionis, aut derivationis gratiâ desunt frictiones, extremorum ligaturæ, crurum lotiones, vesicatoria brachiis, cervici, vel post aures applicata. Imo in carpo, ejus manus, quæ est è conspectu, & latere doloris, flammulam, vel ranunculum imponunt.

Si alii à sanguine peccant humores, purgans exhibent medicamentum humori peccanti accommodatum, in formâ potionis, si peccans humor fuerit calidus; si verò frigidus in formâ pilularum secundum doloris, vel peccantis naturæ exigentiam.

His peractis, si materia adhuc fluat, adstringentibus inhibenda est, si à capite fluat, fronti, & temporibus *emplastrum ex gummi elemi, de mastiche, myrrhâ, vel contra rupturam* applicant; si à partibus inferioribus sursùm scandat, quæ ventriculi os adstringunt, & roborant, adhibent. Verùm hæc adstringentia, & repellentia (posito, quod verum sit, quod vulgaris sententia assevetat) non sine ægri periculo adhibentur, præcipuè si fluxio copiosior esset, posset enim intrò ad fauces irruere, & ægrum suffocare. Cessante fluxione, discutientibus quibus adstringentia admiscent, utuntur.

Medicamenta topica in duas dividunt classes, vel pro fluxione calidâ, vel frigidâ. In calidâ pro oris collutione varia adhibent decocta *fol. myrti, ros rubr. radic. oxylapath. filicis, tormentillæ urticæ &c.* Vel *sedi, plantag. lactuc. sem. papav. alb. hyoscyami &c. Bulliant in sufficienti aceti quantitate ad tertiæ partis consumptionem.* Cæterùm acetum per ebullitionem ob phlegmatis evaporationem fit acerrimum, & nihil differt ab aceto destillato. Putant vulgares acetum frigidum, & vinum calidum, & tamen acetum est vini soboles per secundam fermentationem: Id falsum deprehendimus, solvit enim corallia, & uniones, quod si frigidum esset, utique non eveniret. Vitandum itàque est acetum, tanquàm hostilis gladius in dentium dolore à causâ acida, & præcipuè si gingivæ sint simul affectæ, quia per se dentibus nocet, dolorem adauget, eosque, si corrosi sint, magis corrodit. Vel prædicta decocta in vino parant ad tertiæ partis consumptionem, sed perperàm, nàm volatilis vini spiritus abit in auras, & insipidum phlegma nullius energiæ compos remanet. Multùm prodesse existimant aquæ frigidæ in ore retentionem.

In dolore dentium ex frigida fluxione diversas oris calidas collutiones parant *ex origano, menthastro, hyssopo, ligno guajaco, rore marino, salvia, betonicâ, sampsucho, radice pyrethri, sem. nigellæ, flor stœcad. Arab. &c.* ex quibus variarum decoctionum formulas concinnant. Vel *ex caryophyll. cinnam. pipere, pyrethro, zingibere, nuce mosch. &c. decocta parant in vino guarneto* pro calidâ oris collutione. Vel *allium sub cineribus coctum* denti dolenti imponunt.

Si dolor ità immanis sit, ut his præsidii

dijs adhibitis non cessetit, ad narcotica deveniunt post universalia præsidia quæ doloré sedant,&fluxioné cohibent, ut est *theriaca recens, aut Mithridatium Philonium Romanum, requies Nicolaj &c.*

His omnibus incassùm adhibitis, dentem evelli suadent, & primò gingivam à dente scalpello separant, deindè tenaculâ, vel rostro corvino, vel pelicano dentem eruunt, & tandèm, expresso à gingivâ sanguine, vino rubro, vel poscâ sanguinis fluxum sistunt. Verùm quia nonnulli hanc chirurgiam exhorrent, tunc corrumpentibus, & dentes mobiles reddentibus utuntur, ut dentes manu extrahi possint. Hujus farinæ est *pyrethrum in aceto maceratum per 40. dies aut tithymali succus*, verùm dentes sani, ac gingivæ cerâ obductâ præmuniantur, & tantùm dens malè affectus illiniatur, & infra horæ spatium digitis eximi poterit. Eodem ferè modo applicari potest *gummi hederæ, vel oleæ*, & dens brevi spatio in partes dissilit.

Dentium curatio pro causarum diversitate institui debet, undè si dolor ab acido ortum ducit, quæ acidum obtundunt; si à salso, quæ salsum diluunt, administrari debent; si à vermibus, quæ vermes enecant; & si à spiritu flatulento, discutientibus remedijs facilè curatur.

Purgatio, & phlebotomia in dentiū doloribus administrari non debēt, quia nihil prosunt, imò maximè obsūt. Coeteri, quos exercent cruciatus vulgares, quibus miseri torquentur ægroti, sunt peccatorum pœnæ; *Deus enim, delinquentes in conspectu suo tradit in medicorum manus.*

Convenientia odontalgica erunt liquores, quibus dolentes tanguntur dentes, vel in ore detenti, qui dolorem demulcendi, humoremque dolorificum ad se arripiendi energiam habent. Verùm quia quandoque magnus laticis affluxus ad lacessitam decumbit partem, ut exoticum cicuriet hostem, adhibenda sunt, quæ laticem per assiduam exturbant salivationem, & hoc modo multoties eum laticis exturbatione doloris causam eliminavimus: hujusmodi est *nicotianæ fumus ore exceptus, vel angelicæ radix in ore detenta vel pyrethri*, quam vulgus *radicem sanctæ Apolloniæ* appellat. Quòd si hæc medicamina repugnantur ob caliditatem ingratumque saporem, & præcipuè nicotianæ fumus ejusvè masticatio ob prava symptomata, quia non omnibus est usus optimum succedaneum erit *mastichen in ore versari*, vel eam dentibus premere.

Multùm conferre possunt decocta, quibus dentium collutiones fiunt, ut

℞. *Vini alb. generosi* ℥. v.
radic. hyosyam. alb. ʒ. ij ß.

Bulliant clauso vase, & colaturâ calidè os abluatur. Vel fiat oris collutio *ex decocto radicis hyoscyami, & ejusdem seminis, ac sem. lactucæ, & papaveris albi ex vino cum opij* ℈. ß. Aut *decoque hyoscyami radicem cum herbâ persicariâ in aceto*, & calidè collue, & efficacissimè dentium dolores sistuntur; in hyoscyamo enim, receptaculum, seu siliquæ seminis dentis maxillaris figuram habent: ideòque *radix, ejus oleum, semen seu liquor expressus* insigne est odontalgicum. *Decoctum comarum sabinæ* calidum per aliquod temporis spatium in ore detentum dentium dolorem demulcet causam extrahit, & si fortè in dentis cavo vermiculi cœlentur, illi simul extrahuntur, & exterminantur

Si hoc quandòque non juverit, ad *lapidem prunellæ in rotulas fusum* confugiendum est, quarum una in ore ad dolentem dentem retenta multam extrahit ex ore salivam, cum qua doloris causa plerùmque eliminatur.

A quacumque causâ oriatur dentium dolor, sequentibus odontalgicis non tantùm demulcetur, verùm etiam tollitur; ità est *radix lapathi acuti in taleolas secta, & exsiccata*, & denti dolenti imposita: Verùm vere ante germinationem colligi debet. Magnæ efficaciæ erit *oleum buxi*, tàm per destillationem à retortâ, quam per descensum, sed pluris facimus *oleum ligni Heraclini*, *sive ligni corylini*. Idem præstat *oleum camphoræ*, *& cinnamomi*, in quo gossypii frustulum intinctum denti admoveatur, verùm si dens cariosus fuerit, illius cavo inseritur.

Si dentium dolor sit vehementissimus, narcotica expostulat, ità est *camphoræ spiritus*, in quo applicando, cavendum est, ne gingivæ à menstruo erodantur; undè aliqui utuntur *camphorâ ipsa in mortario solutâ cum vino*, *vel vini spiritu*, sed vinum quandòque suspectum est ob aciditatem, quæ semper in eo experitur; ideóque in odontalgicis medicamentis majoris suspectionis erit acetum, quandò dolor ab acido ortum ducit. Interdum recurrendum est ad vulgaria opiata, quæ, ut citiùs penetrent, dissolvi poterunt cum *aquâ salviæ, roris marini &c.* cum quibus etiam solvitur quandòque *opium cum croco rostum* Solvunt interdùm dentium dolorem suffumigia ex opiatis, ut *ex seminibus hyoscyami*. Prosunt etiam suffumigia *ex succino*, *vel ejus oleo*, vel applicatur specificum *gummi animæ* cum gossypio. Aliquandò admovetur *oleum caryophyllorum*, *juniperi*, *roris marini*, *nucis moschatæ*, *guaiaci*, *spicæ &c.* quæ miscentur etiam cum camphorâ, & opio, ut

℞. *ol. caryophyll. gutt.* ij.
camphoræ parum.

misce in mortario, & cum gossypio denti impone. Vel

℞. *camphoræ* ℈. ß.
opii gr. iv.
Spiritûs vini ℥. ij.
aquæ salviæ ℥. vj.

misce, & calidè detineatur in ore. Efficacissima erit *tinctura laudani opiati*. Vel indatur denti, si cariosus, vel perforatus fuerit, *pilula de laudano opiato*, *vel de cynoglossâ*.

Respiciendum est etiam quàm maximè ad causas, nàm aciditas dentem inficiens, tollitur *oleo caryophyllorum*, *portulacæ &c.* & sic in aliis procedendum appropriatis remediis. Interdùm ex dolore inflammatio vicinarum partium procedit, & tunc medici vulgares putant doloris causam esse calidam, & cavendum est in hoc casu à medicamentis, quæ nimium calorem excitare valent.

Si dens dolens sit cariosus, ejus dolorem demulcet sequens electuarium, ut

℞. *Radic. bistortæ*, *&*
pyrethri ana q. u.
alum. usti parum

contunde invicèm, *& cum suff. mellis quantitate fiat electuarium*, cujus quantitatem pisi cavo denti immitte. Sedat dolorem, laticem extrahit, & vermiculas enècat.

Pro certissimo experimento habemus contra dentium dolorem *Ranæ terrestris tibias optimè à carnibus mundatas*, quibus si dolens tangatur dens, om-

nis abigitur dolor. Itèm *dens ex maxillâ mortui* evulsus, & cum radice suâ dēté dolēté tāgēs, dolorē tollit, & dentē glacie frigidiorem reddit, qui temporis tractu vel frustulatim cadit, vel ad pristinam abit temperiem.

Si à vermibus dolor excitetur, hos enecat *sabina, absynth. tanaceti, vel prun. sylvest. cum radice angelica, & semine zedoaria decoctum* pro gargarismate. Alii commendant *fumum halicacabi.* Quidam *fumum seminis hyoscyami* per infundibulū ad dēté dolēté exceptum unicè prædicant. Itèm omnia amara, ut sunt *myrrha, aloë, colocynthis centaurea minor &c.* Ad vermiculos fallendos, & eliciendos quandòque *dulcia* prosunt, sic mel denti carioso impositum vermes allicit.

Dentium dolor primis mensibus gravidis quandòque molestus esse solet. Oritur iste dolor à spiritu salso, vel acido ex sanguinis redundantiâ, non verò ob menstruorum retentionem, cùm gravidæ menstruis non tenentur, irruente in nervulos, vel membranas, à quo contrahuntur, & ex contractione dolor. Dentium dolor in nonnullis est certissimum graviditatis signum. Cessant hi dolores ut plurimùm temporis progressu, ut cessare solent alia gestationis symptomata, quæ in conceptionis principio molesta esse consueverunt. Sedatur dentium dolor in gestantibus remediis suprà notatis; Si verò gravior sit eodem modo succurrendum est, ut suprà notavimus.

Si omnibus hisce remediis dentium dolor non cedit, vel post aliquod temporis intervallum recurrere consuevit, quia dens valdè exesus, vel cariosus fuerit, optimum, & infallibile remedium erit, cum ferro extrahere, quo extracto, statim omnis vulgarium fluxio evanescit, & dolor non ampliùs reversurus remittitur.

CAP. XXXVII.

De Dentium Stupore.

Dentium stupor, græcis hæmodia, est molestia, qua dentes tactus sensu vitiantur, & ità stupentes evadunt, ut non nisi magnâ cum molestiâ cibum commasticare queant.

Signa.

Malum hoc ità dentes occupat, ut non solum mandentes ex eo intolerabiliter doleant, verum etiam nec cibum mollem mandere possunt, imò nec digitis suis æger attingere præ dolore vix sustineat. Quapropter perperàm dentium stupor appellatur, qui est sensûs abolitio, sed potiùs ad dolorem pertinere videtur. Vndè rectè *Capivaccius* hæmodiam dolorem dentibus propriam esse asserit.

Causa.

Galenici in dentium stupore intemperiem frigidam nervos antedictos infestare autumant, quam frigida etiam externa occurrentia adaugere credunt. Horum nonnulli velint nolint, etiam ilia crepent, ad saporem acidum confugiunt, verùm dentium temperiem immutantem, ad quem etiam austera referunt.

Stuporis dentium causam ab acidis, & austeris provenire asseverâmus; hæc nàmque non modo ex particulis acutis,

ſed etiam hamatis conſtant, quæ ità fibras, & nervulos nimium, conſtringunt, & rigidos reddunt, ut ſpiritus ſimul ligentur, nec ob fibrarum, & nervulorum rigiditatem liberè moventur. Vndè fibræ, & nervuli nimis tenſi ad quemcumque leviorem contactum moleſtè moventur, ut vi quadam flectantur, quam moleſtiam ſpiritus advertentes, communi ſenſorio offerunt cum quadam ineptitudinis ad motum ideâ, & ſtuporis perceptionem excitant. Hujuſmodi particulis abundant fructus valdè acidi, acerbi, & auſteri, ut pruna ſylveſtria, omphacium, cornum, amarenæ, mala limonia, citria, aurantia, cotonea, ribes, & alia poma immatura, & acerba. Itèm potus vini acidiuſculi, aceti, ſpiritus vitrioli, ſulphuris &c. ad quorum comeſtionem, aut hauſtum facilè ſubſequitur hæmodia. Similiter ſaccharata hunc peregrinum acorem producere ſolent, quia occultum in ſe habent acorem. Id etiam evenit ab humoribus acidis vomitu rejectis, quod multis affectione hypochondriacâ, vel ſcorbuticâ laborantibus accidiſſe obſervavimus, qui tàm acida vomitu rejecerunt, ut dentes ſtupidi iis ità indè evaſerint, ut per integrum diem vix aliquid comedere potuerint. Sic & affectus iſte, quod mirum, ab imaginatione ſæpè oboritur, quando alium res acidas, & acerbas maſticantem videmus, aut tetricum, & aſperum ſonum audimus; nàm imaginatio furtivo modo movet in corpore humores, & eos præcipuè, qui cum re, quam imaginamur, aliquam habent analogiam. *Hieronymus Fracaſtorius* tamen *de ſympath. & antipath. cap. 14.* ad auditûs organum affectum cauſam refert, inquiens: *Sìmuìcer & ſtacutus, valdè ſit ſonus, & ſtridulus, applicatio vim patitur, quaſi in angulo facta, tùm membrana auditus quaſi ictâ offenditur, undè contrahitur repentè, ac cum eâ ſimul & nervuli quidam uſque ad radices dentium, in quem locum ſubitò incidens novus aër horrorem quendam circa dentes facit.*

Prognoſis.

Dentium ſtupor eſtò moleſtus ſit, non ſemper difficulter curatur; ſæpè namque nullis adhibitis remediis abſque ullo dentium damno ceſſat.

Curatio.

Curant vulgares dentium ſtuporem quibuſdam remediis ſpecificis per experientiam obſervatis, ut *portulacâ viridi maſticatâ*, cujus ſuccus lentore ſuo dentibus adhærens, aciditatem è dentibus extrahit. *Rhaſis amygdalas amaras, & ceram maſticatam* commendat, quia unctuoſitate ſuâ illam congelationem remittere credit. Alii *radices glycyrrhizæ, aut pineas, avellanas, juglandes* extollunt, quibus aciditatem obtundere imaginantur. Nonnulli *caſeum recentem, aut vetuſtiorem, vel calidum ovi vitellum* laudant. Pleriſque *panem è furno calidè extractum maſticandum* exhibent, vel oris collutionem cum *vino calido* præcipiunt. Verùm ſi dentium ſtupore laborans maſticaverit panem è furno calidè extractum, calidum ovi vitellum, caſeum recentem, vel vetuſtiorem, poterit utique hos deglutire, & optimum vini cyathum ſuperbibere, & ire dormitum, & ſic manè à dentium ſtupore immunis erit. *Ioannes Hara*

Hartmannus in dentium stupore jubet, ut stupidi dentes *sale fricentur*, *vel masticetur pannus Laneus*, *vel pilosus pileus*. Verùm errant vulgares, nàm stupidi dentes non tantùm cibum mollem mandere non possunt, verùm etiam nec tangi, undè si suprà enarrata masticare possent, utique nullâ molestiâ cœtera alimenta contererent. Prætereà his nulla virtus inest acidum dissoluendi, infringendi vel corrigendi.

Hæmodiam curant remedia, quæ particulas acutas, & hamatas non solùm hebetant, sed quæ emolliunt, & fluxiores reddunt fibras nervosas, & eas blandè commovendo reficiunt, ne ulteriùs rigescant. Hæc curatio non modò producti eliminationem respicit, verùm etiam causæ, quæ si interna sit, auferatur remedijs millies à nobis decantatis. Producti curationem perficit *decoctum salviæ, sampsuci, baccarum lauri, vel essentia salviæ, roris marini, tinctura juniperi, vel balsamus Peruvianus* cum gossypio denti affecto applicatus. Omnium optimum est *urina hominis calidè dentibus adhibita*, *vel sal armoniacum in aquâ portulacæ solutum*, & applicatum. Vel omnium remediorum optimum est, si stupidi dentes *alkalibus* fricentur, in quorum defectu os *lixivio* colluatur, vel *vini spiritu*, *vel oleo tartari per deliquium*, si tangantur.

CAPUT XXXVIII.

De fœdo dentium colore, & Sorditis.

Dentes candidos, & nitidos natura efformavit, quid enim pulchrius esse potest os albis dentibus præditum spectare? Profectò videtur naturæ ærarium, in quo prodentibus tot margaritæ spectantur, & tamen quos natura dealbavit, incuria nigricavit! Quid abominabilius est dentes nigros, vel lividos, vel fuscos, vel fœtentem mucilaginem, tartareumque tophum habentes aspicere? Equidèm dentes itá sordidi hominem dedecorant, & adstantibus nauseam pariunt. Quisque dentes candidos & eburneos habere potest, cùm ex incuriâ tantùm hic proveniat affectus, si debito mundentur modo, & in suo conserventur tenore.

Signa.

Signa ad simplicem oris hiatum sunt itá manifesta, ut ea describere non oporteat.

Causæ.

Vulgares dentium fœditatem, & sorditiem humoribus vitiosis, in illorum superficie hærentibus refundunt, quod si verum hoc esset, tantùm cachexiâ laborantes hoc afficerentur malo; & vaporibus sursùm exhalantibus, quod etiam à veritate alienum cognoscimus, nàm vapores sursùm exhalantes in simplicem se condensant aquam; crebro dulcium eduliorum usui, & hoc malum solùm nobilibus, & magnatibus esset familiare:. Verùm id credimus anile esse inventum ad arcendos pueros à dulcium eduliorum usu; fructuum nigrorum, ut cerasorum, myrtillorum, mororum &c. masticationi, quasi potus & saliva talem nigredinem superficialem diluere non valerent. Prætereà qui tales nigros nunquàm degustarunt fructus, cur tali laborant effectu?

Crapulæ nonnulli refundunt, quod maximè canibus, & felibus, cùm voracissima, & omnivora sint animantia, hoc contingeret malum. Multi frequenti lacticiniorum usui & præcipuè, caseo putrido, alij cibis nimiùm calidis & alijs sexcentis anilibus fabulamentis. Qui incuriæ, & mundificationis dentium neglectui tribuunt, de medicamēto agunt præservativo, non verò de hujus morbi causâ.

Non negaverimus tamen ab argenti vivi suffumigio, & inunctione, in lue Veneteâ, dentium fœditatem provenire, sicut etiam à mercurio cosmetico, vel sublimato in aquâ cisternæ soluto, cum limonum succo, ovi albumine cucurbitæ seminibus, & camphorâ, quibus Neapolitanæ muliercul æ pro dealbandâ facie utuntur, plerùmque dentes fædo imbui colore, quia poris se insinuat, & temporis tractu dentes inficit, quomodò id accidat, ex infrà dicendis eruitur.

Post quàm tartarus, ductore *Paracelso*, in medicinam fuit ingressus, non defuère medentes, qui morborum myriades tartaro adscripserunt, & tartaro quoque fœdum dentium colorem, & sordes tribuêre; ac proindè voluit Paracelsus ciborum tartarum tanquàm propinquiorem in dentalem lapidem transire, potiùs verò tartarum in renum & vesicæ calculos: putabat enim nil cibalis tartari ad renes, & vesicam pertingere, & reverà tartareum lapidem dentibus obnasci cernimus, tartaro correspondentem, nihilominùs in cibo reperiri negamus, &

Primò, febricitans, qui triduo, vel quatriduo nihil edit, aut masticat, in dentibus lapidescentem contrahit mucilaginem, imò copiosiorem, quàm si benevalens comederet; constat itàque mucilaginem lapidescentem circa dentium radices, quâ extra gingivam se offert, non esse ciborum tartarum.

Secundò, qui nihil edit, & bibit, nisi per infundibulum ob oris, palati, linguæ, faucium &c. defectum, nihil masticat, neque alimentum dentes attingit, & tamen quotidiè dentes incrustantur, non aliàs quàm comedens, & bibens.

Tertiò, siquis in singulis comestionibus os, & dentes exquisitè abluat, fricet, abstergatque manè tamen novum lapidescentem, olidùmque lentorem circa dentes reperiet, qui ex cibo remansisse nequit.

Quartò, si tartarus ciborum esset soboles toties esset diversus, quoties cibi diversi.

Quintò, qui simplici pane, & aquâ jejunant, non aliter ac qui panem, carnes, caseum &c. comedunt, æquè in eodem olido conveniunt lentore. Constat igitur vanum esse Paracelsi de tartaro circa dentes commentum, cùm alimenta tartari sint insontia, ut fusiùs probet *Van-Helmont*.

Pro nostrâ sententiâ cum suprà citato dicimus, quòd lingua tunicâ amicitur tenui & porosâ, ut sapores penetrent, ejusque substantia est mollis laxa, rara, & spongiosa ad imbibendos sapores aliquo madore vectos. Hæ porositates inter madendum madore replentur, non tamen tartaro, sed solidâ ciborum substantiâ. Imò si abradatur ista sordes à linguâ, non acquirit dentalis lapidis duritiem, licet arescat; fœtet tamen, sed non pro dentalis lapidis odore cadaveroso. Si mox post partum lingua abradatur, vel duriori fricetur linteo, manè minus mucilaginis iterùm abrades,

des, sed non minus olidæ. Hæc linguæ saburra non minùs ex solidis cibis, quàm ex salivâ & totius corporis recremento oritur, quod dentibus per successivam incrustationem obducitur. Hinc si dentis cavo detineatur cibus per noctem, hoc recremento imbibitus utique foetidiorem anhelitum expirabit, ac abrasa mucilago. Sic quoque inter gingivas, & maxillam ut ut à cœnâ os ablueris singulo mane alba quædam mucilago coacervatur, quæ deindè linteo absterfa, & exsiccata, proprio olet fœtore. Hæc mucilago dentibus in primo ortu alba adhæret, quæ pedetentim flavescit, & deindè in duritiem accrescit in dẽtibus, à quorum gingivis lutea incipit, & in dente non rarò nigris manifesta maculis, imò nigrum, & cariosum efficiet dentem.

Verùm aliqui contra nostram sententiam ità instare possent: Iste tartarus omnium dentibus æqualiter absque ullâ exceptione adnasci deberet, eo quod in omnibus omnia suprà enarrata æqualiter concurrant; nihilominùs plures ab isto lapide immunes habent dentes, & præ omnibus Æthiopes.

Respondemus, quòd Æthiopes, quorum gingivæ in acutam desinunt cuspidem non facilè lapidem efficiunt; contrà verò quibus gingivæ tument cruentæ, in obtusum desinunt, & malè dentibus associantur, ijs frequens coacervatur ejusmodi lapis.

Prognosis.

Sicut albi dentes non tantùm venustati, verùm etiam propriæ conferunt valetudini, ita nigri, & sordidi olidam eructant animam, & sæpè in corruptionem, cariem, casum, & in gravia degenerant vitia, quia perpetuò inter mãdendum detritu fœtidum quid, & abominabile emittũt, quod cum cibo & salivâ in stomachum descendit, & nihil boni ibi moliri potest. Prætereà in febricitantibus vehementem significat febrem in dentibus lentor, ut habetur *aph. 55. sect. 4. quibus per febres circa dentes lentor quidam obnascitur, ijs vehementiores sunt febres.*

Curatio.

Nostri vulgares hujus affectûs curationem aggrediuntur à causâ antecedenti, quaderè si pravi humores in ventriculo redundantes huic malo ansam dederint, eos purgantibus auferunt si intemperies, eam corrigendam existimant, & interim optimam victûs rationem præscribunt. Sed sicut in causâ inveniendâ cœcutiunt, ità quoque in applicandis remedijs allucinantur. Est malum topicum, & non à toto, vel ab intemperie impertitum.

Quò ad topica, pro dentium vitioso colore emendando, & sorditie tollendâ usitatissima habent dentifricia, quæ in diversas concinnant formulas ex sequentibus, ut *ossibus sepiæ, rasurâ eboris, à labastro, pumice ignito, c. c. usto, corall. margarit. præp. ocul. cancr. Lapide spongiæ, testis ovorum, cochl. ustis, silicibus combustis, arenâ albâ, sale tosto, tartaro calcinato, alumine usto*, & his similibus, ex quibus pollinem efformant, & ne pulveris dentifricij ingredientia cognoscantur, addunt *cinnam. flor. rof. mosch. &c.* etiam in pulverem redacta ad suavem conciliandum anhelitum.

Nonnulli ad dentes dealbandos, & abstergendos tanquàm arcanum, commen-

mendant *carbones*, *& cineres stipitum roris marini*, quibus alij pro certissimo experimento præferunt *nicotianæ cinerem*.

Optima quidèm nobis videntur hæc vulgarium dentifricia ad dentes dealbandos, sordesque tollendas, quia omnia ex albis, vel ustis tostis, calcinatis, & igne exaltatis constant, sed non respondent dicta promissis; imò magis obsunt, quàm prosunt, quia malum hoc semper rumentes, cruentæ, malè dentibus associatæ, erosæ, & exulceratæ gingivę sugerunt, quæ in dentifricijs non possunt non excoriari, cruentari, & magis à dentibus dissociari, undè posteà ob alimenti degenerationem uberior fœtentis mucilaginis, nigredinis, tartareique tophi census emanat. Innumera ferè proponuntur à vulgaribus medicamenta ad dentes dealbandos & sordities abigendas, sed nullius, vel parvæ efficaciæ, quia rancidæ medicinæ sunt soboles, & tantùm tonsoribus digna ut quisque experiri potest.

Nos paucioribus erimus contenti è chymico depromptis penu, quæ in instanti fœdos dentium colores auferunt, illos ab omni liberant sorditie, & carie præservant. Talia sunt *vitrioli oleum, vel spiritus, vel oleum sulphuris per campanam*. attamen aquâ fontanâ diluuntur, in quibus bacillus, in cujus cuspide obuolutum sit gossypium, immergendus est, & dentes, fricandi, ac deindè linteo detergendi. In magnâ dentium sorditie purus spiritus, purumque oleum usurpari poterit, si verò stuporem contraxerint, supra enarratis cap. de dentium stupore aufetes. Solent quandòque adeò magno dentalis lapidis proventu obduci dentes in quibusdam, ut nulla eorum distinctio ampliùs appareat, sed unius tantùm ossis speciem præseferant, tunc his minimè cedunt, ideòque prius scalpris, vel alijs instrumentis ferreis, aut potiùs argento paratis dentalis removendus, & abradendus est, deindè facilè dealbantur. Si fœdus color, & sordities superficialis sit præstans erit limonum, vel citri succus; omnibus tamen palmam præripit *salis spiritus aqua communi temperatus*, quia præter dentium dealbationem, quam in momento efficit, eos à carie, & gingivas à putrefactione præservàt ob balsamicam energiam.

Nonnulli *aquam fortem communi aquâ temperatam* commendant cum penicillo denti appositam, sed nullatenùs est usurpanda, quia est corrosiva cum venenatâ indole & gingivas corrodit, & causticat; maximæ tamen efficaciæ *est aqua aluminis*.

Sunt nonnulli, qui pro præservatione singulis diebus unâ, vel alterâ olei vitrioli guttulâ gingivas, & dentes leviter fricari commendant: sed perperàm quia certum est conservari dentes, & subtiliari similiter, ac tandèm effringi, ut multoties observavimus. Itàque nos pro præservatione dentes semel dealbatos, & à sordibus mundatos non iterùm attingi imperamus, sed nè impostèrùm fœdum contrahant colorem, à cibis, & sordibus mundandi sunt, non autem cultri acumine, ne lædantur, sed denti scalpijs flexibilibus, & post cibum os aquâ abluatur, & dentes indice fricentur, deindè mappulâ abstergantur. Verùm hæc cura est nimis morosa, sufficiet in faciei ablutione, quolibet manè os colluere, dentes indice fricari & linteo abstergere.

Cap. XXXIX.

De Dentium mobilitate, & Casu.

VAcillant dentes, cùm suis non firmiter adhærent alveolis, sed hùc, illucque moventur, & digitis ab uno in alium locum moveri, ac contorqueri possunt ut facilè eos eximere possis, quod malum non infrequenter incisorijs accidit, quia unà nituntur radice. Quandòque excidunt, sed rariùs; interdùm per aliquot dies solummodò vacillant, & postmodùm pristinam suam recuperant firmitatem, nec ampliùs moventur, sed firmiter suis adhærent alueolis, quemadmodùm clavi in ligno,

Signa.

Signa; ex his, quæ diximus, facilè eruuntur, nàm non firmiter adhærent dentes, sed ità moventur, ut non tantùm digitis eximi, verùm etiam linguâ è gingivis eliminari posse videantur.

Causæ.

In assignandâ mobilitatis dentium causâ non discrepant vulgares à recentioribus, recensent nàmque gingivarum laxitatem, aut erosionem ab humoribus quantitate peccantibus inductam, ut ità dentes non satis arctè & firmiter à gingivis amplectantur.

Duplex est causa, quæ dētes reddit mobiles, una interna, altera verò externa; interna est nimia prava humiditas, sive liquor lymphaticus, & salivalis in gingivas, dentium radices & nervos effusus, undè postmodùm mollescunt, relaxantur, flaccescunt, corroduntur, & excidunt. Ità videre est in cinnabaris fumo, hydrargiri inunctione, qui pthialismum semper excitant, & dentes quandoque ità supra modum relaxant, & corrodunt in quibusdam, ut omninò excidant, & in malè præparatis medicamentis mercurialibus introassumptis, quæ quandòque salivationem inducunt, dentesque mobiles reddunt, at nunquàm cum dentium detrimento, quia eductis per pthialismum pravis humoribus, dentes refirmantur. In scorbuto contingit dentium mobilitas à gingivis laxis, tumidis, & corruptis. In lue venereà vacillant, quia gingivæ ab exaltato salis nutrimento diminuuntur absumuntur, & dentes gingivâ denudantur. In fumis mineralium venenatis frequentissimè aurifabris, argentarijs, & metallorum fusoribus dentium mobilitas accidit. Vacillant in copiosiori alimento, cùm gingivæ magis expandantur, ut in pueritiâ, & juventute contingit, in quibus dentes minores non respondent dilatatis alueolis. Vacillant quoque in alimenti defectu, in quo dentium alueoli ampliores redduntur, & præsertim si prava coacervetur humiditas, ut in senibus, & convalescentibus videre est. Primores dentes omnibus pueris ante septennium vacillant, sed non omnes simul, verùm unus post alium & omnes præter maxillares istam patiuntur mobilitatem, tandèmque sponte excidunt, quia succrescente alio, è foveâ alimento privantur, & propulsantur. Hic nos non agimus de hac naturali mobilitate, sed de morbosâ à causis suprà enarratis proveniente. Externa denique causa est

est violenta dentium contusio, vel allisio.

Prognosis.

Dentes vacillantes, per aliquod tempus refirmantur, at si diù vacillent, solent tandèm penitùs excidere, ideòque non parvifaciendi, denotant námque magnam gingivarum putrefactionem, cui si opportuno tempore non consulatur, eorum casus expectandus est, nec alij in elapsorum locum succrescunt, prçterquàm in pueritiâ. Hinc nô modò pulchritudinem imminuit, sed loquelæ & masticationi obest.

Curatio.

In dentium mobilitate curant vulgares, ut dentes in suis alueolis firmentur, ac proindè humores peccantes evacuant vel catharticis, vel salivantibus, & postmodùm gingivas nimis laxas corroborant, & adstringunt gargarismate *ex decocto fol. mespilor. plantag. myrth. sorb. salvia, prunella facto in vino rubro.* Vel eas adstringunt *decocto cupular. gland. flor. balanstior. rosʃ. fol. quercûs in vino rubro stictico facto, additâ aluminis portione.* Vel linimento *ex sang. drac. acaciâ, corall. prunis sylvestribus immaturis, radice tormentill. & alumine usto, melle rosaceo exceptis.* His & alijs ejusdem conditionis medicamentis gingivas adstringere, dentes arctiùs firmari & retineri credunt.

Dentium mobilitatis curatio pro causarum diversitate diversa instituitur; quapropter si à scorbuto ortum duxerit, curatio ad scorbutum dirigenda est: vitiosi humores expurgandi sunt admistis semper herbis anti-scorbuticis, quales sunt *Nasturtij aquatici, cochlearia, becabunga folia, armoriaca radices &c.* & adhibentur, quæ de gingivarum exulceratione, & erosione suo capite proposuimus, sed præ cæteris sequens prodest, ut

℞. *Tinctura gum. lacca* ℥. ß.
flor. aquileg. ʒ. j.
spiritus cochlearia ʒ. ij. *m.*

hoc os, gingivas & dentes colluito.

Si in lue Venereâ à fumis, inunctionibus, & alijs medicamentis mercurialibus vacillent dentes, tunc os colluendum est *aqua Anti-Venereâ n. d. vel decocto ligni sancti, salsæ parillæ parato cum vino, mastiche,* & quidem alio fortiter adstringente à nobis infrà proponendo.

Si ab alimenti defectu, ut in senibus, nullum adheberi potest remedium, in convalescentibus verò facilis est reparatio.

Si dentium mobilitas à nimiâ humiditate oriatur, curatio perficienda est exsiccantibus, & adstringentibus; attamen vitanda sunt, quæ dentes denigrant, ut sunt *granatorum cortices, balaustia, galla, vitriolum &c.* Ad humiditatem verò educendam maximoperè valent salivantia *ex mastiche, radice pyrethri, angelica, Zinziberis, fumo nicotiana &c.* Vel quæ lymphæ superflui tatem exturbant, vel medicamenta diaphoretica satis cognita, postmodùm salinæ particulæ gingivis, & dentibus hostiles corrigantur, vel diluantur. Adstringunt, exsiccantque sequentia decocta pluries experta, si sæpiùs quotidiè eluantur dentes, quia rursùm figûntur.

℞. *Glandium* ʒ. j.
gallarum ʒ. ß.

alum. usti.
succ. acacia ana ℥. ß.
fol. ros rubr. m. ß.
Coque in vini rubei lib. ij. clauso opt. vase & cola.

Sequens nostra aqua est expertissimo ad dentes mobiles, & carne nudatos, ut immobiles reddat in suis alueolis, & carne vestiat & nunquàm ægros tali affectu laborantes felici defraudavit eventu, & potest fieri tàm per decoctionem, sed in minori dosi, quàm per destillationem, ut

℞. *Fol. salvia,*
roris marini,
sorb.
olea,
myrtill.
pilosell.
flor. ros. rubr. incompletar. &
balaust. ana m. j.
radic. bistort. ℥. ß.
symphyt. mai. ℥. j.
nuc. cupress. num. xvj.
santal. rubr. &
cortic. citri ana ℥. ß.
macis, &
myrrha ana ʒ. j. ß.
sang. drac.
gummi Arabic.
mastich. &
tragacanth. ana ʒ. ij. ß.
sarcocoll. ʒ j.
alum. usti ℥. ij. ß.
pyrethri ʒ. ij.

contundenda contundantur, & incidenda incidantur, quibus superfunde vini nigri lib. x. stent in calore digestionis, & per cucurbitam vitream, cui recipiens adaptetur, destillentur s. a.

Vel sequens decoctum miræ efficaciæ à nobis expertum pro dentiũ collutione adhiberi potest, quos firmissimos reddit.

℞. *Aristoloch. rotunda.*
trissaginis,
stellaria ana m. ß.
lentisci.
hypocistidis ana ℥. ij
cupular. gland. ℥. ß.
acacia, &
sang. drac. ana ʒ j. ß.
radic. angelica ʒ. ij.
nuc. cupress. num. iv.
mastich. ʒ. j.
alum. usti ℥. ij.

Infundantur in vini nigri austeri lib. vi. stent in loco calido per biduũ, deindè bulliant lento igne, clauso vase, quo refrigerato, cola. & utere *vel destilla s. a.* & utere.

Johannes Baptista de la Porta sequentem aquam pro dentium mobilitate extollit:

℞. *Herbar. salvia.*
urtica,
roris marini,
tormentilla,
nuc. iugland. benè lotar.
& contusar. ana m. iij.
flor. salvia,
roris marini,
ros. rubr.
fol. prunell.
plantag.
summit. rubi,
marrubij ana m. ij
sem. myrtill. lib. j.
hypocistidis ℥. iij.
coriand. prap.
cortic. citri ana ʒ. ij.
cinnam. ʒ. iij.
nuc. cupress. num. x.
boli armen. &
mastich. ana ℥. ij.

Incisa, & contusa infundantur in suff. quantitate vini nigri austeri per triduum

deindè fortiter exprimantur. Expressum indatur cucurbitæ vitreæ, destilletur lento igne. In destillato ebulliant, clauso vase, alum. ℥ij. cola, & ad usum serva.

Qui mobiles habent dentes, non multùm gartiant, nec digitos, vel linguam ad dentes impellant, nec frigidum admittant aërem, nec res masticent duras, sed pulticulam, vippam, jusculа, ova sorbilia, vel alios hujusmodi sumant cibos, in quibus non forti opus est masticatione.

Si ità vacillent, ut firmari nequeant, ne fiant edentuli, ad firmam e mentiendam structuram per aureum filum fiat allegatio; attamen cautè instituenda est, ne inflammatio sequatur.

Dentium casus restituitur ex semine in alveolo latente, alveoli implentur, & ità defectus reparatur; quamdiù semina intra gingivas latent, novi post priorum casum facilè renascuntur, & hac de causâ in occidua ætate renasci solent, sed hoc rarissimè contingit. Ad dentium itàque casum reparandum edentuli insititios dentes ex ebore, vel dente hippopotami fabricatos in illorũ locũ substituunt non tantùm in venustatis gratiam, sed & in articulatæ locutionis, quia edentuli quasdam literas pronunciare nequeunt v.g. T. & R. ubi lingua ampliata prioribus dentibus inniti debet.

CAP. XL.

De Difficili Infantium dentitione.

Dentium germina in utero generantur post maxillarum generationem, in quibus imperfectè latent, (rarum est enim infantem nasci dentatum) ne sugens papillam lædat; undè in abortu, vel in infantulo recèns nato dentes exigui erui possunt. Erumpunt extra gingivas circa mensem septimum, vel seriùs, & quidèm primo incisorii, quos aliquo temporis curriculo sequuntur canini, & tandèm maxillares. Eorum eruptio est naturæ opus, quæ illos propellit, & eo tempore, quo erumpunt in infantibus, ex illâ gingivarum continui solutione plures affectiones præternaturales tenellos affligunt, infantes; hi enim primò magnum in gingivis sentiunt pruritum, deindè quasi aculeo gingivæ, dùm ab aculeatis illis perforantur ossibus, punguntur, undè vehementissimus dolor, tormina, diarrhœæ ex viridi flaventes, terrores, insomnia, vigiliæ, gingivarum inflammationes, febres excitantur, & ex divulsione, & contractione convulsiones, quas imperiti vulgares pro epilepsiâ accipiunt ob oris spumam, & indesinentem salivationem. Id maximè accidit, cùm canini erumpunt dentes, qui vulgò ocularii nominantur, undè vulgatò dici solet proverbio: *Parentes de liberis gaudere non posse, donec dentes ab oculis ed [illegible].*

Circa septimum annum alia fit dentitio, quia alveoli crescunt, & ampliantur, ac lactis dentes tùm temporis molliores vacillant, & excidunt, ac alii grandiores, firmiores, & duriores prodeunt in utràque maxillâ decem, quatuor incisorii, duo canini, & quatuor molares, sed cum tùm gingivæ anteà perforatæ sint, id sine dolore accidit.

Signa.

Infantuli non dùm sermone dolorem indicare possunt, quia dentibus carent, qui ad vocis modulationem necessarii sunt: attamen cognoscitur dentitio, Primò, ex tempore, quo dentes erumpere solent, quod est circa septimi mensis initium, vel serius. Secundò infantuli assiduò digitos in os inferunt, undè magna salivæ supellex fluit. Tertiò, matres, vel nutrices papillas fortiùs stringi, morderi, & calefieri, quàm anteà percipiunt. Quartò, ubi dentes erumpunt, gingiva tumet, & albicat. Quintò tandem, plures affectiones præternaturales accidunt, dolor, vigiliæ, tormina, alvi profluvium, & convulsiones.

Causæ.

Difficilis dentitio à gingivarum densitate, & crassitie provenit, at in dentitione symptomata ab aliis causis ortum habent, undè.

Pruritus oritur, quia primâ invasione fibrillæ nerveæ à dentibus gingivas perforantibus vellicantur. Dolor pendet à continui gingivarum solutione, qua membranæ nerveæ non tantum distenduntur, sed lacerantur, & continui solutio fit, & quò spina est acutior, eò acutiorem causat dolorem; sic quò dentes sunt acutiores, eò dolores immaniores oboriuntur: quapropter canini dentes, ut acutiores, omnium symptomatum præ reliquis atrociorum sunt auctores. Affligenti dolori atrociorem addunt dolorem salina humorum spicula, dùm circa radices teneritoribus, & sensibilibus fibrillis prœditas infiguntur, & ob inæqualitatem ipsis molestum inferunt sensum. Inflammatio oritur à gingivarum perruptione, haud raro enim sanguifera conceptabula ibidem satis copiosa simul dilacerantur, sanguis effluit extra sua vasa, exitum non inveniens, in eorum spaciolis remoram contrahit, vitium capit, grumescit, & tuberat. Vel quia membranulæ & fibrillæ distenduntur, undè spasmus in nervis producitur, nervi contracti arterias socias comprimunt, convellunt, crispant, & sanguinis motus feriatur, & inflammationem excitat, particulis deindè roscidis & balsamicis evolantibus, suppuratur, undè abscessus, & alia oriuntur mala. Salivatio pendet à dolore spirituum motione, acrimoniâ & fluxilitate lymphæ, quia ex dolore glandularum vasa, & præcipuè salivalium, & membranæ illas cingentes vellicari, & crispati solent, & simul uberior salivæ proventus in os effunditur, spirituum commotio facilè efficere potest, ut uberior seri copia ad glandulas emandetur; lymphæ denique acrimonia, & fluxilitas uberiorem salivæ supellectilem movent, ut videre est in scorbuticis, & hypochondriacis, quorum latex salinis abundat particulis, hi molestissimo crebriùs vexantur prialismo. Saliva fauces alluit, & ad ventriculum tendit, non enim infantes spuendi usum habere possunt: si hæc blandior, & in statu naturali sit, sine noxâ defluit, at si uberiùs spicula salina habeat, tunc faucium irritationes, rosiones, & sicca tussis excitatur. Si ad ventriculum deferatur, tunc illum spasmodicè afficit, vomitus frequentes, tùm lactis corrupti, tum aliorum humorum, quos in sinu fovet, & alia multa mala

concitat. Si ad intestina saliva salinis spiculis imbuta derivetur, & ibi humorum stagnantium saburram inveniet, & hos fundit, & intestinorum fibras lacessit, irritat, & vellicat, ac diarrhoea succedit.

Prognosis.

Dentitio infantibus morbus est congener, ac proindè per se minùs periculosa est. Non tamen omni vacat periculo ob symptomata, quæ ingruunt, quapropter non pauci, febre, & convulsione superveniente, quia tenella invadunt corpora, hos calamitatum scopulos effugere non possunt, undè acerbo succumbunt funeri: & eò major imminet pernicies, si difficiliùs & longiori tempore dentes erumpunt, & præsertim si sint canini, pejus se habent, & gravius laborant, quia acutiores & magnum infantulis negotium facessunt, ac proindè parentes de vitâ longâ sperare non possunt, & præcipuè si symptomata de die in diem augeantur, imò nova, prioribus ablatis, accedant, naturæ robur imminuitur, debilitatur, & sic tandèm infantum tenella corpuscula huic oneri ferendo imparia redduntur, & morbus hic in mortem terminari solet. Qui crebrò aluum habent laxam in dentium eruptione, minus convulsione capiuntur, quàm qui adstrictam ut *aph. 25. sect. 3.* testatur *Hip. in progressu verò cùm jàm dentire incipiunt, gingivarum prurigines, febres, convulsiones, alui profluvia: & maximè cùm caninos edunt dentes: & ijs præsertim pueris, qui crassissimi sunt, & alvos duras habent.* Qui in dentitione acutâ corripiuntur febre, raró convulsione tentantur, quia febris convulsionis materiam absumit. Qui gravi premuntur somno, facilè in convulsionem labuntur. Hyeme & vere infantuli facilè dentes emittunt, minùsque molestiam sentiunt ob nativi caloris robur, si tamen cœtera consentiant, & ab externis aëris injurijs muniantur; æstate etiam absque molestiâ dentiunt ob gingivarum laxitudinem, si symptomata non urgeant.

Curatio.

Cùm difficilis dentitio à gingivarum densitate, & crassitudine ortum habeat, sedulò danda est opera, ut raresçant, & laxentur gingivæ, remotis obstaculis, & symptomatibus sedatis, quantociriùs & faciliùs dentes erumpere possint. In primis verò incumbendum est, ut aluus sit libera, quòd si obstructa per *mannam, vel syr. de Cichor: Nicolai cum rhabarbaro* relaxetur. Interim rarefiant, laxentur, & mollientur gingivæ pinguibus, oleosis, & mucilaginosis: obliniantur ergò *melle cum butyro recenti permisto, vel cerebro leporino, aut crudo, aut elixo cum toto corpore,* eodem modo adhibentur *avium, & pullorum cerebella.* Vel gingivæ inungantur *gallinæ, aut anatis pinguedine recenti.*

Si dolor vehementior sit *solani succus cum oleo ros.* calefiat, & illiniantur, aut foveantur gingivæ *decocto malvarum, althaæ, fænugraci, chamameli, in quo dissolutum sit*

buty-

butyrum recens vel gallinæ pinguedo. Vel imponatur *emplastrum ex theriacâ recenti.* Vel fiat emulsio *ex semine lactucæ, papaveris albi & lini cum aquâ violarum,* & illiniantur. Vel foveantur *mucilagine seminum cydoniorum, althææ, malvarum cum aquâ lactucæ.* Si inflammatio adsit, addatur *aqua spermatis ranarum.* Hæc omnia suprà dicta calida applicentur, ne gingivas adstringant. Interim infantulo masticanda præbeatur *candela ex cerâ virgineâ*, quia gingivas laxat, & pruritum demulcet.

Ad hunc etiam finem nostræ mulierculæ varia appendent duriora, quorum agmen ducit *dens lupi, crystallus, jaspis canali argenteo inclusus chalybs septies, & ultrà candefactus, & in lacte caprino, vel muliebri extinctus,* aliaque ex ebore amuleta, sive ex aliâ materiâ lævitate simul conspicuâ parata, quæ de collo pendent, infantes arripiunt, in os intrudunt, gingivis interponunt & commandunt. Verùm his, & similibus magis duriorem reddunt gingivam, & dentium alueolos potiùs occludunt, quàm apetiunt. Maximè periapta, & amuleta improbamus ut sunt *dens hominis, dens equi primùm natus, pellis lupi, dens viperæ masculæ, lana agnina, jaspis viridis,* & tanquàm fabulosa reijcimus, non viribus, sed persuasionibus, & imaginatione hæc juvare credimus.

Nonnulli *axungiam* inungunt *leporinam* in gingivarum locis, ubi dentes erumpere debent, ità leviùs mollificatas jam gingivas, dentium cuspides sub eis latentes perterebrant, & erumpunt.

Si omnibus his modis nec prodire videantur, & necessitas urget.

℞. *Sanguinem è cristâ gallinacei recentem, & digito semel tantùm, vel ad summum bis gingivas inunge* & sine difficultate, alijsque accidentibus tandèm prodeunt.

Quòd si non tantùm difficilis, verùm desperata sit dentitio, in hoc casu ad ferrum confugimus, & gingivæ, eâ parte, ubi protuberant, scalpello incidendæ, vel pollice sunt fortiter premendæ, ut feliciùs dentes prorumpere possint.

Symptomata, quæ pertinaciùs difficilem dentitionem comitantur, ut febris, convulsiones, vigiliæ, vomitus, diarrhoea, ptialismus, tussis sicca faucium exulcerationes, aphthæ &c. curantur, ut in suis capitibus.

Dùm infantuli dentiunt, nutrix, vel mater bonam diætam observare debet, victusque sit temperatus, si febris adsit, vel immineat declinet ad frigidum & humidum, quia vel imminuitur, vel præcavetur. Vitentur interim acida, & salsa.

Cap. XLI.

De Tonsillarum, & Vuulæ Vlceribus.

INtra oris specum continentur tonsillæ, vuula; sunt tonsillæ duę Glandulæ utrimque ad linguæ radicem paulò supra laryngem positæ, vulgò dicuntur amygdalæ (estò nullam cum amygdalis habeant similitudinem) communi oris tunicâ vestitæ & arterijs, venisque exilibus à carotydibus, & jugularibus donatæ. Laxam, & spongiosam habent substantiam, ac sinus continent varios, colligunt salivosum liquorem ad linguæ, & oris humectationem, quem in oris capacitatem eructant, tùm

per

per minima lymphatica,seu salivalia vascula tùm per exilia crassioris membranæ oris foramina, præcipuè cùm os, & lingua movetur, quod quilibet in seipso experiri potest. Ac proindè quandò alimenta in ore masticantur, partim sponte, partim per masticata alimenta, ex hisce glandulis expressus liquor multò copiosior in os confluit, ut tùm ad fermentaceam præparationem admisceatur, ut aliquorum est sententia, tùm deglutionem faciliorem efficiat. In quiete verò, cùm os non movetur, etiam hujus liquoris in os effusio plerùmque quiescit, ut notum est in dormientibus, quibus ob hujus liquoris defectum, os, & fauces exsiccantur, si patulo ore dormiant.

Vuula est caruncula rubicunda, fungosa, longiuscula, superiùs aliquantulùm lata, inferiùs obtusè acuta à palati medio, juxta narium meatus in os inter tonsillos vuæ instar procedens.

Hæ tonsillæ & vuula, licet partes exiguæ in nostro corpore, non solùm intumescunt, inflammantur, & in suppurationem abeunt, ut *primo Tomo cap.* 40. & 41. fusiùs diximus, sed quandòque citra inflammationem exulcerantur, & exeduntur, quod familiarissimum est in lue venereâ.

Signa.

Tonsillarum ulcera visui patent, & eadem habent signa, ut in aliarum partium ulceribus. Si maligna sunt, partim alba, & maculis similia, partim colore cinericio, aut crustis similia, quæ ferro inuruntur.

Vuulæ exulceratio ante oculos posita est, nàm laxa, & flaccida apparet, albo mucore obducta, quandòque cinericio cum ardore, & sorditie, graveolentem spirante anhelitum. Si tandèm atrophiâ corripiatur, fit velut lorum, & penitus insanabilis est.

Causæ.

Tonsillarum, & vuulæ ulcera secundum veteres Galenicos fiunt ab humoribus biliosis, pituitosis, feruidis, putridis & erodentibus à capite in tonsillas & vuulum depluentibus; vel à vaporibus ijsdem prædictis qualitatibus, & cum aëre per inspiratione absorptis tum cibis aut medicamentis erodentibus, exulcetantibus, aut vehementer exasperantibus, à quibus omnibus ejusmodi in partibus hisce continui solutiones contingere valeant. Verum vulgares in horum affectuum causam assignãdo fallaciam commmittunt non causæ ut causam.

Ulcera tonsillorum, & vuulæ oriuntur à particulis salinis in lymphâ, aut sanguine hospitantibus, & in tonsillas & vulam irruentibus, ex obstructione diuturniore exaltatis, earumque fibras dissolventibus. Sive fiunt ex abscessu, & pure post inflammationem subsequente. Vel fiunt à fermento venereo, ut fusius de dictâ lue diximus. Hæ particulæ salinæ, & corrosivæ ad tantam sæpè exaltationis gradum deveniunt, ut non solum tonsillas, & vuulam, tanquàm partes molles, in totum auferunt, sed etiam duras, & osseas erodant, ut multoties in palati ulceribus observavimus.

Prognosis.

Tonsillarum ulcera securiora censentur, quæ sunt munda, exigua, quæ non

non profundantur, nec inflammantur, nec dolorem, & febrem habent adjunctam, maligna verò, quæ lata, profunda, & quodam concreto humore albo, aut nigro sordida sunt. Exigua quandòque & rara oriuntur ulcuscula, quibus supervenientia alia in unum ulcus latum coalescunt. Si ulcera depascendo serpant, gurgulionem, linguam, palatum, & gingivas exedunt, ac dentium præsepiola occupant, dentes labefectantur, nigrescunt, vacillant, & tandem decidunt, unde ægri ineditâ, & fœtore consumpti moriuntur. Quòd si ulcera in pulmonem per tracheam serpant, quia pulmo, & cor neque odoris fœditatem, neque ulcera, neque ichorem sustinent, obortâ tussi, spirandique difficultate, eodem die strangulant.

Vuulæ ulcera aspernanda non sunt, facili enim negotio exeditur, & deficit, undè quibus tota vuula adesa est, potus ex ore in nares regurgitat; in super rarò clarè & articulatè loquuntur, & quod pejus, periculum à phthisi imminet, cum particula jàm deficiat, quæ aëris frigidioris inspirati impetum frangere solita est, ne in pulmones subitò irruat, eosque lædat.

Curatio.

Tonsillarum ulcera curant vulgares, venam incidendo, corpus deplendo, & diversiones celebrando. Deindè medicamentis utuntur adstringentibus & exsiccantibus, quæ externis etiam applicant ulceribus, & eò magis exsiccantia in tonsillarum ulceribus esse debent, quia talia ulcera à salivâ perpetuò humidiora fiunt, undè medicamentorum vis infringitur. Ad hanc indicationem gargarismos adhibent triviales, ut.

℞. *Aqu. mulsæ lib.* j.
diamori ℥. j. ß. *m.*

Vel ℞. *Aqu. plantag. lib.* j. *ß.*
syr. de moris ℥. ij
mell. ros. ℥. j.
alum. sciss. ℈. j
aceti ros. par. m.

Sed nescimus, an hæc magis exsiccare, quâm humectare valeant. Alij pro illinitione *succum ex malo punico dulci cum cortice contuso exprimunt, cujus partes sex cum unâ mellis parte miscent, & ad mellis spissitudinem coquunt.* Ulceribus malignis adhibent linimentum *ex cineribus centaurij minoris, & pulvere stercoris canini cum melle ad spissitudinem miscendo.*

Columellæ ulcera hac collutione curant.

℞. *flor. ros. rubr.*
fol. quercûs, &
olivar. ana p. j.
cortic. granator. ʒ. iij.
alum. usti ʒ. ß.
ærug. æris ℈. j.
coque in aqua plantag. lib. j. ß.
& in colat. diss. mell. ros. simpl. ℥. ij.
syr. de moris ℥. j. *m.*

Si ulcera sint ex lue venereâ, & mitia hoc utuntur linimento, quo ulcera tangunt, ut.

℞. *Vng. Ægyptiaci* ℥. ß.
alum. usti ʒ. *ß.*
mell. ros. onc. j. *ß. m.*

Sed parùm feliciter in hoc linimento utuntur unguento Aegyptiaco, propter viride æs, quod ejus compositionem ingreditur; potiùs enim corrodendo, quam separando suas absoluit operationes. In super Aegyptiacum partem affectam nigredine imbuit, quod omninò vitandum est. Si verò contumacia fuerint aquâ fortidilutâ, vel aquâ, in

in qua mercurius sublimatus decoctus fuerit, utuntur. Verum aqua fortis, licet diluta, venenatam non respuit qualitatem, ideòque si per se metalla exedit, diluta, & in gradu remisso carnes absumere, & corrodere valebit, & eò magis vuulam, quæ molli, & spongiosâ dotata est substantiâ. Sublimatus verò in aquâ decoctus non desinit dilutè continere vim corrosivam, venenatam & causticam, ideòque non tantum vuulam, & proximas partes eò magis venenatè exulcerabit, verum etiam si fortè in asperam arteriam, vel œsophagum gutta aliqua delabetur, in magnâ noxâ, & vitæ discrimine versatur ægrotus. Insuper sanguinem inflammat, undè sputationes cruentæ, aliaque symptomata gravissima, & ipsa tandèm patientis destructio.

Tonsillarum ulcera nos curamus medicamentis, quæ salia acuta in lympha stagnantia diluunt, eliminantque, hujusmodi sunt sudorifica, vel diuretica pluries decantata, quæ obstructiones in parte reserant, & tandem topicis, quæ abstergunt, resolvunt, & consolidant, in quem finem sequentia gargarismata conducunt, ut.

℞. *Malu. hortensis m. j,*
flor. ros. rubr.
prunellæ,
veronicæ,
salviæ ana m. ß.
radic polyp. querc. ℥. ij.

Coque in aqua pura lib. iv. aceti vini ℥. vj. *usque ad transversi pollicis casum, posteà colentur, & colatura leniter exprimatur.* Mundificat, & consolidat ulcera interna, si præsertim cum reliquis plantaginis folia adjiciantur.

Si fordida sint ulcera, ea mundificat, & consolidat *infusio lapidis medicamentosi*, vel sequens gargarismus *ex hordei emulsione cum melle rosaceo, & pauco spiritus vitrioli*, ne acrimoniâ suâ partes hasce, aliasque circumiacentes plùs lædat, sed acrimoniam in ulceribus existentem mitiget, ulceraque emundet, delinet, & exsiccet. Verùm præ cæteris ad fortiores mundificationes maximè valet *Aqua viridis Hartmanni* calefacta qua penicillo bis in die tangantur, & hac aquâ in his ulceribus familiariter utimur.

Si hæc ulcera à lue venereâ ortum ducant, cognoscuntur venerea, si in longum protrahantur tempus, & vulgaribus adhibitis medicamentis, non cedant, tunc locum affectum *aqua viridis* tangat & postmodùm gargarismo elue, & cedunt, quòd si non eveniat, ad partis *suffumigium ex cinnabari, & thure* cum tabaci fistulâ, tanquàm ad sacram anchoram confuge, nec ægrotum ulcerum sanatione defraudabis, ut experientia millies nos edocuit; imò tantùm suffumigio multos tanquàm insanabiles, & deploratos Barbari post varios cruciatus deseruêre, pristinæ restituimus sanitati.

Vuulæ ulcera si sint simplicia, facilè curantur gargarismate *ex decocto pers, & persicariæ*, vel sequenti, ut

℞. *summit Veronicæ,*
vincæ pervincæ, &
satureiæ ana m. j.
f. decoct. in cujus colaturâ lib. j. ß.
mell. ros. simpl. ℥. ij. *&*
diamori ℥ *j. m.*

Si sint contumacia, utere *infusione lapidis salutis*, tangendo cum penicillo: verùm maximoperè prodest *unctura mellis confecta ex aqua plantaginis, melle rosato simplici, & spiritu vitrioli ad grae*

gratam aciditatem.

Si ulcera sint fœtida, & putrida, illis conveniunt ea, quæ contumacibus adhibentur medicamenta; quòd si parùm juverint *ad aquam viridem. & ad aquam nostram metallorum* confugimus quæ omnem putredinem, exulcerationemque tollit fœtidam, & consolidationem inducit perfectam.

Ulcera tandem ex lue venereâ tàm columellæ, quàm cujuscumque oris partis tollit universalis luis curatio, & tali ratione ulcera incipientia & antiquata in hisce locis unà cum lue sponte curantur; quòd si non evenit, primò ad mellis tincturam, deindè ad metallorum aquam, & postremò ad aquam viridem vel suffumigij topici usum deveniendum est, & sic facilè eliminantur. Prædicta remedia his adhibita ulceribus, non præmissâ universalis luis curatione, nunquàm medicum, & ægrotum fallent: verùm aliquo temporis spatio vel recidivam patiuntur, vel graviora luis Venereæ symptomata excitantur. Undè post perfectam horum ulcerum sanationem præmisso leni cathartico, propinari potest aqua anti-venerea n. d. quæ universum luis venereæ morbum, ejusque omnia symptomata à toto corpore radicitùs eliminat.

Cap. XLII.

De Balbutie, & his, qui difficulter loquuntur.

Linguæ motus tripliciter læditur, abolitè, diminutè, & depravatè. Aboletur, atque ità loquela simul aufertur, & dicitur aphonia, sive conformationis vitio à primo ortu contractâ culpâ, aut post, quandò spiritus animalis denegatur influxus ad linguam, vel ob cerebri obstructionem, ut in apoplexiâ, caro, cathoce; sive ob spirituum animalium consumtionem, aut ad interiora retractionem, ut fit morti proximis, in syncope, & uteri suffocatione; sive ob nervorum angustiam, quæ vel est perfecta, & sequitur paralysis, vel est levior, & ex intervallo modò loquitur paralysis, vel est levior, & ex intervallo modò loquitur homo, modò obmutescit. Imminuitur linguæ motus, ut tarda & difficilis evadat loquela, vel citra linguæ uitium, dùm spiritus animales aliò avocantur, ut in irâ, terrore, nimio gaudio. Vitium autem hoc vel est nativum, dùm tales homines non possunt initium capere, nisi priùs multoties linguam moverint, & labia, aut postquam loqui inceperunt, non possunt in sermone progredi, sed sæpiùs eandem repetunt syllabam. Vel adventitium à linguæ vulnere, aut apostemate, ulcere, paralysi &c. Hoc vitium dicitur hæsitantia, sive titubantia, & *Battarismus*, Depravatur linguæ motus & dicitur Balbuties, de qua hìc nos agimus.

Est balbuties linguæ vitium, quo laborantes difficulter loquuntur, in sermone restitantes, loquelam præcipitant & literam R. maximâ cum difficultate pronunciant, ut etiam id ex *Ciceronis* verbis pateat dicentis: *Ità balbus erat, ut literam R. non posset pronunciare.* Et aliòi: *Cùm ita balbus esset, ut ejus ipsius artis, cui studeret, primam literam non posset dicere.* Quæ verba contra illos faciunt qui literam S. effari non possunt, qui tamen balbi non sunt, sed *blesi.*

Hoc linguæ vitium in singulis literis esse potest, nam si J. crassè quis pronunciârit, dicitur *Jotacismum*, si L. *landacismum*, si M. plus æquo *Metacismum* faciet. Quaderè cum dentes ad formandam vocem conferant, infantes non loquuntur, antequàm os dentibus plenum habeant, & præcipuè incisorij ad quasdam exprimendas literas conferunt. Huic edentuli quasdam literas pronunciare nequeunt reg. T. & R. ubi lingua prioribus ampliata dentibus inniti debet. Hinc vitio facilè succurri potest, si arte infititios procurent dentes aureo filo vinciendos, ut expeditè has literas pronunciare valeant. Sed de vitiis oris,& linguæ, quæ loquelam vitiare possunt, fusiùs egimus in *nostrâ Grammaticâ speculativâ, capite de Barbarismo*.

Signa.

In hoc morbo cognoscendo non opus est signa recensere, sed sat est balbutie affectum loqui ut cognoscatur affectus.

Causa.

Balbutiem fieri credunt Galenistæ à linguâ breviori, vel ab ejus imbecillitate ob intemperiem humidam, aut etiam siccam, frigus, iram, aut calorem, vel à freno, aut membranulâ subiacente linguam nimis adstringente, & ejus liberum motum impediente.

Balbuties pendet à nimiâ spirituum agitatione, qui inordinatè musculorum tubulos ingrediuntur, vel ab eorundem paucâ quantitate, ut non sufficiant ad linguæ motum perficiendum, vel ab inconcinnâ musculorum,& linguæ conformatione, vel ex horum musculorum obstructione, qui viscido infarciuntur humore, à quo diminutus fit motus, quia linguæ musculi ità gravantur & opprimuntur, ut distendi non facilè possint. Hinc spiritus motoris transitus ad linguæ musculos impeditur, & linguæ motus non expeditè fit, undè difficilis pronunciatio, & non expedita oritur loquela. Vel à nimiâ copiosæ humiditatis præsentiâ, à qua musculi relaxantur & cuilibet vocis expressioni minus sufficiunt. Id clarè patet in aliquibus pueris, qui balbi sunt, literamque R. J. L. M. vel S. pronunciare nequeunt, verùm temporis & ætatis progressu humorum illa excessiva viscitas, vel nimia humiditas absumitur, & nullum ampliùs impedimentum in talium literarum pronunciatione imposterùm sentiunt, in quibus verò non absumitur, per totum vitæ spatium balbi remanent. Oritur quandòque à freno sub lingua non dissecto, quod impedit, ne lingua liberè volui & moveri possit. Vel nimia in loquendo festinatio dentium defectus, labiorum mutilatio, palati exesio, lingua justo longior, aut brevior, crassior, indecenter formata & pluribus alijs modis depravatur loquela ut fusius *capite de Barbarismo* egimus.

Prognosis.

Balbuties nullum vitæ discrimen minatur, attamen ab apoplexiâ, vel caro relicta rarò & difficulter curatur, & ex confirmatâ paralysi omnes obmutescunt; dùm tota lingua resolvitur, gravis impendet apoplexiæ metus. Balbi, & celeri linguâ præditi melancholici sunt, item morbis humidis obnoxij sunt,

sunt, ac præcipuè alui profluvio corripiuntur, ut innuit *Hip. aph. 32: sect. 6. Balbi ab alui profluvio diuturno maximè capiuntur.* Nativa linguæ vitia ex magnitudine, conformatione, vulnere, nervorum ruptura insanabilia existimantur, verum à phlegmate, vel nimiâ humiditate, solet quandoque temporis progressu in pueris, absumto phlegmate, vel humiditate, auferri; si verò diuturnâ consuetudine inveterata fuerit balbuties, prorsus curationem non recipit. Si tandem à linguæ vinculo non secto pendeat, facilè chirurgiâ curatur.

Hoc morbi genus sermonis puritati multùm obstat, at ne ingenia à bonis retrahantur cœptis, admonitos & exhortatos volumus adolescentes hoc vitium oratoris splendori nunquàm, vel quicquàm detraxisse, nec gloriæ impedimentum fuisse. Hoc vitij genere *Aristotelem* laborasse accepimus, nec quia balbus fuit, sui nominis fama claudicavit, aliosque relinquimus illustres scriptores memoriæ posterum traditos. Equidèm nullum est vitium, quam hoc magis excusabile, in quo nihil ipsi peccavimus, sed potiùs naturam, uti novercam, accusare debemus.

Curatio.

Ex malâ conformatione balbutiem, aliasque loquendi difficultates insanabiles esse diximus, attamen hoc unicum, sed ideale exempli *Demosthenis*, industremque medelam proponemus, qui ad vitia oratorem deturpantia præferenda in se unum omnia natus videbatur, nàmque primam literam ejus artis, cui totus obstinate animum addixerat, cùm dicere non posset, ore insertis calculis, expeditè proferre didicit: humerum, quem sæpiùs inter dicendum attollebat, gladio supernè appenso, ut ejus metu injecto, ne pungeretur, demisit. Actionem omnem ante speculum, tanquàm magistrum, composuit, & etiam histrionem. Pectoris, & laterum angustias, sicut & vocis exilitatem, & acerbitatem dilatavit, & ad sonoritatem perduxit. Per aspera, & adversa loca uno spiritu plures versus recitare assuescens, sic tonare, non orare, locumque proverbio fecit: *Latera Demosthenis.* Patientia duravit aures prope flumina obluctantium aquarum fragoribus obstrepentia declamans, ut in actionibus turbarum fremitu non interrumperetur. Hæc omnia, aliaque apud *Plutarchum, Lucianum*, aliosque in ejus vitâ multo temporis spatio peregit, & ne aliqua occasio ad egrediendum impelleret, capite semiabraso, & barbâ se domi detinuit, eò tandem evectus est, ut ipsemet *Cicero* fateatur majorem partem Demosthenis abesse cùm legimus, tantum ei dedit actio, ut illud *Aeschynis apud Plutarchum* in apopht. demonstrat, quem relinquimus. Ad summam industria naturam vicit Demosthenes. *Præliatus (ait Val. Max. lib. 8. cap. 7.) cum rerum naturâ & quidèm victor abijt, malignitatem ejus pertinacissimo animi robore superando. Itàque alterū Demosthenem mater; alterū industria enixa est.* Nil tamen arduum, quod sedula industria vincere nequeat.

Balbutiem difficilis esse curationis vulgares Galenici fatentur; linguæ enim brevitatem naturalem, arte prolongare, longitudinem breviare, & crassitiem subtiliare nesciunt, attamen imbecillitatem ab intemperie humidâ ortam corrigere conantur exsiccantibus, à fri-

gidâ calefacientibus.

Nostra curatio est, quòd si vitium à nativitate, & organi vitio fit, ferè incurabilis est. Si pendeat à nimiâ spirituum agitatione, remedijs nimiùm motum sedantibus, & eundem æqualem ijs conciliantibus curatur, talia sunt *spiritus rosarum, aqua theriacalis cum spiritu vini, elixir vitæ, tinctura juniperi, aqua lavendulæ, vel liliorum convallium &c.* quibus lingua sæpiùs fricetur. Si spirituum paupertie lingua moveri nequeat, curatur, ut paralysis, & tùm interna, tùm externa conducunt, quæ in nostrâ *Trutinâ libr. 1. cap. 3. de Paralysi* descripsimus, ut robur fibris carneis, musculis, & nervis concilietur. Specificè hic commendamus *oleum anisi* in linguæ apicem instillatum itèm *balsamum, vel oleum caryophyllorum.* Si à nimio phlegmate, vel humiditate spirituum transitum impediente oriatur, hujus phlegmatis eductione tollitur, undè os sæpissimè *spiritu ardenti ex succo cerasorum nigrorum extracto* lavetur, hic enim spiritus ardens summoperè linguæ musculos phlegma infarciens, adeò resoluit, & linguam roborat, ut spiritibus pateat aditus.

Si substrata linguæ membrana, sive frenum impediat, præcipuè in recens natis, ut sugere non possint & in adultioribus, ut loquela impediatur, aut depravetur, vel deglutitio prohibeatur, quia lingua curta, & adstricta, undè non liberè volui, atque moveri potest, tunc affectus iste Chirurgiam expolcit. Nostrates imperitæ obstetriculæ unguem pollicis dextri longum, & in cultri apicem conformatum gerunt, quo statim ac infantes orti sunt, indifferenter eis frenum præscindunt, quam operationem improbant vulgares chirurgi putantes ungues veneno esse infectos, & venenatam inducere excisionem: cæterùm multùm distat venenatum esse, & noxium, non equidem negamus ungues aliundè infici, & quibusdam sordibus coinquinari, & tunc per accidens & non per se noxios esse concedimus, sed innoxios, ut reliquas partes existimamus. Hæc operatio nullatenus unguibus fieri debet, hi nàmque facilè vicinas, & innocuas dilaniant partes, ac planè disrumpunt, undè dolor inflammatio, aliaque gravissima oboriuntur mala, imò infantuli lactis suctione tàm necessariâ, propter accidentia, quæ subsequuntur, & vitâ privantur, cùm ex mille vix unus infans nascatur tali ligamento, & postmodùm balburiat, ac tali indigeat chirurgiâ. Solent quoque obstetriculæ hanc sectionem nummi acie instituere, quam profectò repudiamus, cùm eadem importet accidentia, & persæpè sine necessitate agunt, & in operando errant. Quòd si quandoque frenulum sit malè constitutum, sectionem, aut divulsionem instituimus (alias nunquàm) non unguibus, non nummi acie, non vulgari tonsorum phlebotomo, forficis apice, elevata lingua, ligamentum nerveum tantùm incidimus, vitando semper, ne carnem attingamus. Si primâ vice totaliter non abscindatur eadem operatio reiteretur, inciso ligamento, blandè incisionis pars sæpissimè madefiat melle rosaceo vel simplici, & sic agglutinatio impeditur, & consolidatio succedit.

Advertendum tamen volumus, ut in operatione cautè procedatur, ac chirurgo in anatome perito committatur, ne per imprudentiam, venæ, aut arteriæ vicinæ, ductus salivales sub lin-

guâ, partesque adsitæ, aut nervuli lædantur; sic enim sanguinis fluxus, vel ptyalismus assiduus succedit, & si vicini, linguæque substrati nervi incidantur, repentina linguæ convulsio supervenit, ut *Riolanus* observavit. Hinc fraternâ charitate obstetrices expertes, & chirurgos imperitos admonemus, ne temerè ad hanc operationem se accingant.

Cap. XLIII.

De Asperæ arteriæ, & Oesophagi ulceribus.

TRutinatis ulceribus, quæ oris specum infestant, nunc reliqua asperam arteriam & œsophagum invadentia nostro ordine examinare studemus. Est asperæ arteriæ usus in inspiratione, ut per eam, tanquàm fistulam, aër à pulmonibus recipiatur; œsophagi verò est, ut per eum, tanquàm per infundibulum, cibus & potus in ventriculum deferatur, & quidem faciliùs liquida, quàm solida degluttiuntur, quæ actio peragitur œsophagi fibris, & præcipuè musculis.. *Galenus* hanc naturalibus actionibus ineptè refundit, verùm cum deglutitio ex arbitrio pendeat, (deglutimus enim quando volumus & lubet) & peragitur instrumentis motui voluntario inservientibus, nempè musculis, meritò actionibus animalibus refundenda videtur.

Harum partium tanti est actio, & præcipuè asperæ arteriæ, sine qua nec tantillùm vitam degere possumus, nec tamen suos non patitur manes: meritò igitur nostro examini eam committimus, ut ab his vindicetur injurijs.

Signa.

Asperæ arteriæ ulcera, si oculorum aspectui non patescant, ex causis prægressis, vel præsentibus, catarrhis scilicet salsis, medicamentis acribus, vel lue Venereâ, ut ex ijs, quæ ulcera consequuntur, dolore scilicet tussi, sanguinis sputo, & quidèm in principio, puro, hinc purulento, aut materiæ purulentæ, sordidæ, & fœtentis cum tussi rejectione colligi possunt, & tandèm ne aspera arteria pro pulmone accipiatur, dolor locum ostendet affectum.

Oesophagi signa non difficulter ex sanie circa hunc locum emanâte, & simul ex læsâ deglutionis functione cognoscuntur, & præcipuè dùm acria, austera, salsa, & acida degluttiuntur.

Causæ.

Pro asperæ arteriæ ulcere Galenici solitas fluxionum nænias, humores scilicet acres, erodentes; & potissimùm pituitam salsam à cerebro in asperam arteriam depluentes assignant, vel materiam acrem, & purulentam ex inflammationibus, vel exulcerationibus partium thoracis in hanc partem transmissam; vel purulenta, aut medicamenta acria, & exulcerantia in hanc cavitatem delata.

Fit secundum Galeni procuratores œsophagi ulcus vel post vulnus, & res acutas illapsas eique infixas, vel post tumorem: vel ab humoribus acribus vomitu, rejectis, vel è cerebro in œsophagum depluentibus, vel à vaporibus acribus in febribus ardentibus; vel à rebus externis erodentibus assumptis, ut aqua forti, mercurio sublimato arsenico,

nico, & similibus, quæ æsophagum exulcerant.

Asperæ arteriæ ulcera à succis corrosivis hanc partem tùm foris, tùm intus diuturnè stagnantibus, ejusdem fibrillas, aut tubulos exulcerantibus oriuntur, qui vel ex lymphâ in glandulis ab acido corruptâ, vel ex materiâ purulentâ corrosivâ ab exulceratis pulmonibus in hanc partem transuetâ progrediuntur, ut in phthisi obuenire solet.

Oesophagi ulcera producunt particulæ salinæ, & acidæ fibras longitudinales, & circulares rumpentes, Lacerantes, & corrodētes, & eadē labe succū nutriticium inficientes, ut non nutriat, sed magis exedat, & penitùs exulceret. Quandòque à corrosivis intrò assumptis, vel vomitu rejectis hæc ulcera originem habere possunt. Verùm à causis externis, ut aqua stygiâ, mercurio meteorizato, arsenico, realgare &c. Vel ex re exasperante assumptâ, & interdùm à catarrhis, & humoribus acidis, & salinis particulis imbutis vomitu rejectis excoriatio fit attamen excoriatio, & ulcus nonnihil inter se differunt, est enim excoriatio summæ saltim partis erosio, ulcus verò ad interiora penetrat: utrorumque sæpè eadem est causa, quæ nunc minus, nunc magis lædit, & indè nunc excoriationē, nunc etiam ulcus inducit.

Prognosis.

Ulcera asperæ arteriæ periculo non vacant, præsertim. Si internam occupent membranam, ad quæ ob partium situm, & naturam, omnis generis medicamenta, satis aptè applicari nequeunt; quæ enim in formâ liquidâ intùs assumuntur, vel ad pulmones transeunt, & molestissimam excitant tussim, undè malum exasperatūr; vel in stomachum descendunt, & suo frustantur fine. insuper hæc pars irrequieta manet, cùm ob aërem hauriendum, & emittendum continuò moveatur, non facilis succedit consolidatio. Sanabilia sunt, si ulcus in principio sit, & saltem externam asperæ arteriæ occupet superficiem; si verò ulcus penetraverit, & ipsas asperæ arteriæ eroserit cartilagines, tunc tale ulcus, vel planè insanabile est, vel omninò difficulter curatur.

Ulcera œsophagi periculosa sunt, constat nàmque ex fibris tenuissimis longitudinalibus, & circularibus, quibus læsis, necessariò deglutitio cessat ob partis angustiam, & hac cessante, homo alimentis destitutus moriatur oportet. In super œsophagi, ut partis membranosæ, ulcera difficulter coalescunt, & medicamenta convenientia non satis diù in ulcere morantur, sed in ventriculum descendunt.

Curati.

Asperæ arteriæ ulcera curant vulgares, si ab humoribus salsis, & acribus oriantur, detergentibus, & potissimùm *lac* celebrant, cujus solius usu nutritur æger, humorum pravorum generatio inhibetur, genitorum acrimonia temperatur, sordes deterguntur, & carnis amissæ generatio promovetur: Verùm lac debito modo præparari, & eas habere debet conditiones, quas *Gal. 4. meth. med. cap.* 12. recenset. Si verò sordida sint, & majori indigeant detersione, tunc fortibus utuntur detergentibus, postmodùm siccantibus, & tandèm sarcoticis. Detergunt *mulsâ cum decocto hordei, & melle rosato*, vel sequens usurpant decoctam compositum, ut,

℞. *Hord. m. ij,*
liquiritiæ rasæ ℥. ß.
fol. apij, &
hederæ terrestr. ana m. j.
flor. rof. rubr. p. ij
jujubar.
passular. &
caricar. ana ℥. ß.

Bulliant in aqua comm. lib. iij ad casum tertiæ partis. In colaturâ dissolve.

mell. rof. ℥. *j.* ß.
elect. diapenid. ℥. ß.

Assumatur aliquoties in die quędam portio in ore detinenda, & sensim deglutiatur, ut in asperam arteriam descendat, vel gargarizatio instituatur, ut per epiglottidem in tracheam labatur. Verùm probabile non est aliquid in asperam arteriam penetrare, quod tussi perpetuâ antequàm penetret, non ejiciatur, ut præsertim observamus, dùm bibimus, si casu aliquo quid humoris defluit: falsum est igitur quod asseruit Hip. totum id, quod bibitur, sive maximam illius partem in asperam arteriam, & deindè in pulmones penetrare. Neque exemplum in sectione vivâ observatum quicquàm probat, nàm dùm excarneficatum moritur animal, doloris vi multa aguntur præter omnem illius animalis naturam. Post hæc exsiccant, & glutinant *bolus armenus, myrrha, thus, radix aristolochiæ rotundæ pulverisata, & cum melle in formam eclegmatis redacta*, quod sensim deglutiendam præcipiunt, ut portio quædam ad partem exulceratam perveniat.

Ad ulceris œsophagi curationem purgationem præmittunt vulgares, ne pravi generentur humores, & geniti ad partem affectam deferantur, & ulcus inflamment, aut acrimoniâ suâ exedant, & sævum efficiant. Si inflammatio ulceri conjuncta sit, quæ curationi obstet, tùm sanguinem mittunt, deindè *hordei cremorem* propinant, qui refrigerat, detergit, & dolorem lenit, vel *decoctum sebesten, aut mucilaginem seminum cydoniorum, aut emulsionem papaveris albi cum aquâ rosarum factam cum pauco sacchari ad dulcedinem, vel syr. de papavere, vel lac caprinum chalybeatum.* Si ulcus sit sordidum, illud detergunt *aquâ mulsâ, vel decocto hordei cum melle rosato, vel decocto herbarum prassij, calaminthæ, thymi, & caudæ equinæ cum melle rosato permisto.* Vlcere deterso, ad exsiccantia, adstringentia & sarcotica accedunt, ut sunt collutiones *ex decocto prassij & caudæ equinæ*, quibus addunt *pulverem ex trochiscis de carabe, terrâ sigillatâ*, & ut meliùs adhæreant, addunt *syr. de rosis siccis, vel myrtinum, conservam rof. rubr. vel gummi Arabicum, tragacanth. bolum armenum &c.* Hæc medicamenta deglutienda exhibeantur.

Pro ulceris asperæ arteriæ curatione secundum nostram sententiam danda est opera, ut parti tàm necessariæ, quàm periculosè laboranti, quantùm possibile est, & nullâ interpositâ morula, succurratur; propinentur proindè internè varia diaphoretica, quæ particulas salinas, & acidas corrosivas absorbent, temperant, & per sua emunctoria eliminant, ut sunt *e. c. sine igne paratum, stibium diaphoreticum, oculi cancrorum, terra sigillata, bolus armenus*, quæ sumantur *in aquâ bardanæ.* Ad ulcus mundandum optimus erit *syr. de hederâ terrestri cum balsamo sulphuris anisato, vel balsamus proprieta-*

tis cum syr: de prassio. Optimæ sunt *potiones vulnerariæ* ad partis consolidationem, *de alchimillâ, scabiosâ, stellaria, floribus hyperici, scordij cum syr. de symphyto, additis aliquot guttis balsami Peruviani.*

In ulceris œsophagi curatione conveniens vivendi ratio adhibenda est, undè exulceratus gulam magnas fugiat offas, & à solidorum ciborum deglutione caveat, & cibi sint liquidi, subdulces, & deglutitu faciles, nocent acida, aliaque coagulantia, & humores magis inspissantia, ut & nimis salina & acria. Medicamenta sint diaphoretica, quibus particulæ acutæ, salinæ, & acidæ obtundantur, immutentur, & destruantur. Maximoperè conducunt balsamica, & vulneraria, ut in asperæ arteriæ ulceris curatione diximus. Præter hæc spirituosa conveniunt, ut *spiritus vini cum pauco spiritûs terebinthinæ. vel balsamus proprietatis cum syr. de symphyto, vel syr. de scordio cum balsamo Peruviano, debitè depurato, ad paucas guttulas.*

Si à lue Venereâ ortum ducat gulæ ulcus, mercurialia maximè conducunt, ut diximus, si ab arsenico, mercurio sublimato &c. ut de Venenis corrosivis alibi diximus, procedatur.

CAP. XLIV.

De Labiorum Rhagadibus, & Vlceribus.

DAta sunt homini labia ad claudendum os, ut per nares solummodò, nisi aliter necessitas exigat, fiat respiratio, ac ne si illud perpetuò, ubi semel propter cibum, vel potum assumendum, vel respirationem, aperire necesse est, hians, ac dilatatum maneret, omnis generis corpuscula, muscas, paleas, pulverem admittat, atque etiam dentes, gingivæ, partesque interiores frigore externisque injurijs lædantur. Insuper ad vocem, & loquelam formandam sunt necessaria, præsertim ad efferendas literas labiales dictas, quia ad earum formationem labia maximè sunt necessaria. Prætereà ad edendi, & bibendi commoditatem, & assumtionem inserviunt, neque sine his potus commodè assumi potest. Item utilia sunt ad cibum in ore continendum, ijs qui molaribus dentibus destituti, incisorijs tantùm masticare coguntur. Conferunt etiam labia ad salivam ex ore eijciendam, ut & in ore retinendam, ne illa continuò ex ore profflueret, & insignem pareret turpitudinem. Utilia sunt quoque ad sonos variandos tibicinibus, item infantibus ad sugendum. Tandèm per se ad ornatum multùm conferunt; monstruosus enim prorsùs esset homo, si detruncatis labijs irati canis rictum ostenderet. Si verò labia lenia, rubicunda, magnitudine moderata, os debito modo claudentia obtineat homo, non tantùm insignis inde gratia, sed ornamentum ipsi conciliatur. Prætereà labia rubicunda præclarum ingenij acumen, morum candorem, & optimam vitæ constitutionem denotant; contrà labiorum pallor, omnium virtutum defectum. Labia decentèr exilia, hominem sapientem, sed iracundum augurantur. Labia nimis crassa, & extrà inversa animi simplicitatem, ad credendum facilitatem & crassam Minervam præsagiunt. Verùm si labrum superius sit magnum, crassum & duplo sæpè majus, vel elevatum, ut gingivæ

givæ appareant, invidum, blateronem, & garrulum designat, & præter hæc non tantùm deformitas oritur, verùm etiam vox & sermo aliquantulùm vitiatur, actisque efflatio quadantenus impeditur. Quidam hæreditario jure labium inferius habent nimis crassum, & quasi ad mentum usque pendulum, hi helviones, ganeones, & crassæ Minervæ homines sunt. Cœterùm hęc vana physionomorum auguria sæpiùs ad veritatis scopum minùs collimant, undè fit, ut virtute prædici existant, qui omnibus vitijs dediti creduntur ex aspectu, & vitiosi, qui omnibus virtutibus prædici censentur.

Varia sunt labiorum vitia, sed nos in prçsentiarum non tractamus de labiorum auctâ magnitudine, cùm sint vitia naturalia, de quibus naturam, tanquàm novercam, accusare debemus, nec arte, vel vi naturæ corrigi possunt. Si præter naturam intumescant, ut fit ab apum, vesparum, & muscarum venenatarum ictibus, tùm pars icta fovenda est *decocto malvarum, vel althææ, vel lacte, vel decocto hyoscyami, vel sonchi succo, vel etiam theriacâ* illinienda pro veneni conditione. Si post venena hausta intumescant, tùm curatio ad venenum dirigenda est. Si alia sint labiorum vitia, ex proprijs capitibus generalibus desumenda est curatio, nos tantùm hîc de duobus, nempè de Rhagadibus, & ulceribus tractare intendimus.

Labia non tantùm musculis, nervis, venis, & arterijs constant, sed etiam ex carne indigestâ, & fungosâ, quorum cutis adeò musculis miscetur, ut cutis musculosa videatur, cæterùm secundùm nostram sententiam labia ex innumeris constant glandulis. Labiorum cutis tantâ tenuitate, tantâ subtilitate, & teneritate prædita est, & adeò musculis connexa est, ut non nisi laceratis labijs, cutem secernere possimus. Ac proindè cùm labiorum cutis sit tàm tenera, subtilis, & mollis, non ægrè à causis externis, ventis, frigore, & ab internis succis, ac vaporibus vitiatur, finditur, & scinditur, ut quandoque etiam sanguinem fundat. Finditur labium tàm inferius, quàm superius in medio, ubi duæ musculorum extremitates desinunt. Græci hoc vitium Rhagades, Latini labiorum scissuras, & fissuras appellant. Est malum commune, & non tantùm labijs, sed etiam cuti, mammarum papillis, ano, utero, manuum volis, & plantis pedum competit.

Signa.

Labiorum rhagades sub oculos cadunt, & lippis, atque tonsoribus notæ sunt namque ulcuscula sicca, callosa, rimosa & oblonga, in labiorum medio, ac si homo ridet, præter doloris sensum aliquid sanguinis ex eis prorumpit. Causæ externæ ægri relatione patescunt, quæ si absuerint, causarum internarum id in judicium est. Quandoque cum, & quandòque sine pruritu, ardore, & duritie sunt. Interdùm superficiales, interdùm profundæ videntur.

Ulcera labiorum oculis patent, tantùm causæ signis vestigandæ sunt. Si per crisin contingunt, febris adest terriana, acuta, vel maligna, & febris habetur solutio, si symptomatica, febris intenditur, pejorat, & lethalis evadit. Si à lue venereâ, suis cognoscitur signis, ut de lue diximus, Si febris & luis

venereæ signa adsunt, è latente in corpore cacochymiâ provenire certum est, suntque crustosa, & sæpè manantia.

Causa.

Causam proximam prolabiorum rhagadibus existimant Galenici esse continuat solutionem in membranâ labia vestiente, remotiorem verò nimiam siccitatem membranam illam debito fortiùs distendentem, & tandem rumpentem. Siccitatem inducentes causæ externæ sunt frigus, & calor, ut aëris constitutio sicca, & frigida, qualis in Martio, & flante Boreâ contingit, itèm diuturna in solis radijs commoratio, & vehementi aëris algore. Internæ sunt vapores calidi, & sicci (hos vapores siccos nunquàm observare potuimus) per œsophagum, vel asperam arteriam, ex partibus infernis ascendentes, vel humores à capite ad labia destillantes. Vapores isti calidi, & sicci nunc ex stomacho, nunc intestinis, nunc pulmonibus, nunc hepate, & venis, nunc ex corde ascendunt, imò ex utero, undè vulgares fœminis salacioribus rhagades esse familiares ob uteri siccitatem deducunt, Cæterùm hi vapores calidi & sicci à partibus hisce infernis ascendentes per nares & os difflarentur, antequàm labiorum tunicis se insinuarent.

Labiorum ulcera secundum vulgares ortum habent ab humoribus acribus, eisque vel pituitosis, vel biliosis, vel serosis, vel atrabilarijs à partibus superis, vel infernis & præsertim ab hepate, omnium ulcerum scaturigine, ad superas hasce transmissis.

Rhagades labiorum oriuntur ab acidis, salsisque particulis rigentibus, à sanguine, vel lymphâ, vel succo alimentitio secretis, & in labia transmissis, quæ eorum tunicam ità rigidam reddunt, ut non satis commodè flecti, & distendi possit, & ad levem quamvis tensionem fac è [illegible] rugarum rectitudinem dehiscat. Sic experimur, flante Boreâ, rigidiores, & terrestres particulas in aëre volitantes omne humidum consumi, & scissuras fieri, vel tempore hyberno ab aëris acido easdem oboriri, uti tempore æstivo à calore, & siccitate has particulas commovente, vel à calore interno ustulante omne humidum consumi: ità in febribus à particulis acribus per motum ad labia delatis, humidum absumi, & tunicam humiditate destitutam, & ob siccitatem rigidam, ad leviorem omnem tensionem secundum rugarum rectitudinem distendi, & disrumpi.

Ulcera labiorum constituunt particulæ salinæ, acres, acidæ, & aliæ heterogeneæ glandulas obstruentes, & cùm hisce particulis nulla via patula detur, nisi subtilissimis, & violentissimis, quæ remotam contrahunt, in labiorum superficie sedem figunt stagnatione, exulcerantur, & cutem cum carne exedunt, & devastant.

Prognosis.

Labiorum rhagades non sunt parvipendendæ, nam turpitudinem inducunt, distensionem, dolorem, & sanguinem excitant; at si in longum tempus protrahantur, in ulcera crustosa, callosa, & ægrè sanabilia abeunt. Ab ortu contractæ difficulter curantur, reliquæ non ità ægrè sanantur, nisi ad

cancerosam naturam accedant.

Ulcera, vel vesiculæ labiorum, quæ febribus accidunt, bonam spem prænunciant, naturæ enim coctionem prævalere ostendunt, & febris vel perfectam solutionem, vel imminutionem significant, & per se facilè sanantur, si cum coctionis signis appareant; si verò cum viribus debilibus, & alijs pravis signis os & labia exulcerentur, lethale. Quæ à Lue Venereâ proveniunt, difficillimè curantur, attamen à quacumque dependeant causâ, si negligantur, & diù durent, in ulcera exedentia, & cancerosa degenerant.

Curatio.

Vulgares Galenici nimiam siccitatem, qua cutis nimis tensa redditur humectantibus corrigunt, & solutam resarciunt unitatem. Causas, à quibus rhagades dependent, siquæ sunt, tollunt. Si vitiosi humores adsunt, illos evacuant. Si vapores in causâ sint, hos auferunt, & hepati, utero, vel etiam toti corpori, undè illi proveniunt, succurrunt. Si à frigore externo rhagades ortum ducant pinguibus, & humectantibus labia illinunt, ut *oleo amygdalarum dulcium, nucum, oleæ, rosarum, vel adipe capi, gallinæ, sevo hircino, vel hædino, mucilagine seminum cydoniorum, psyllij, tragacanthæ, gummi cerasorum &c. aquâ rosarum extractâ.* Item *Vnguento pomato vulgari, butyro recenti insulso.* A causâ calidâ & siccâ rhagadibus lintea tenera *succo sedi majoris, & solani* madida imponunt. In profundioribus *unguentum de cerussâ, vel lithargyrio adhibent.*

In labiorum ulceribus vulgares corpus à pravis succis liberant, deindè humorum acrimoniam corrigunt, & mitigant, tandem *decocto aristolochiæ, agrimoniæ, & absynthij cum quadam aluminis portione, in quo mel rosatum dissolvunt.* ulcera abluunt, hinc linimento *ex lithargyrio* inungunt, & ad plenariam consolidationem *unguento Apostolorum, vel emplastro griseo* perducunt.

Rhagadum curationem nos ità instituimus: Si à lue venereâ ortum ducant, sequenti medicamento sanescunt, ut.

℞. *Mucilag. sem. cydonior.* ℥. ß.
sacch. Saturni gr. IV.
camphoræ gr. iij.
merc. dulcis ℈ j.
m f. linimentum.

Vel tangantur *spiritu Mercurij dulcis.* Si rebelles & obstinatæ perseverent, tunc æger Aquam Anti-venereã nostræ descript. sumat, & absque topicis medicamentis sponte sanantur, ut fusiùs *De lue Venereâ lib. 3. cap. 16.* diximus.

Ad labiorum rhagades à particulis acido salsis, vel frigore calore, & siccitate contractas curandas conveniunt mucilaginosa, blanda, & demulcentia ramosa, particulas acido salsas inviscantia, hebetantia, & corrigentia. Si malum fuerit diuturnum, corpus *extracto jalappæ cum mercurio dulci* purgetur. Topicè applicamus varia medicamenta, quæ particularum rigiditatem demulcent, & siccitatem leniunt hujusmodi sunt *mucilagines seminum cydoniorum, psyllij vel sevum hircinum, axungia anseris, taxi. Johannes Hartmannus* in labiorum fissuris curandis commendat pinguedinem, quæ ex cochlearibus ligneis ad coquendum in culinâ usitatis, si aliqua itulam igni admoveantur, & torrentur, extillat.

Multùm conducit *vini spiritus, in quo folia malvarum, & florum sambuci macerata fuerint, vel decoctum florum camomillæ in lacte.* Optimum erit *oleum ceræ, vel ex ovorum vitellis.* Usitatissimum est *unguentum Pomatum,* quòd sic paratur:

℞. *Styracis calamitæ,*
benzoi elect. ana ℥. x.
cinnam. elect,
caryophyllor. ana ʒ. vj.
radic. ireos florent. ℥. j.
nuc. mosch. ʒ. iij.
macis ʒ. j.
flor. lavendulæ,
spicæ ana p. ij.
pomor. aurantior. recent.
citri recent. ana num. ij.
odoriferorum num. XXIV.
aquæ ros. opt. ℥. XVI.
vini alb. opt. ℥. IV.
ung. ros. alb. lib. iij.
sevi castrati lib. j.
ceræ alb. ℥. IV.
f. lege artis Unguentum,

Quod non solùm utiliter ad labiorum rhagades, sed etiam ad cuti decorem conciliandum adhibetur. Si profundiores, & majores sint rhagades, sequens unguentum probati existimatur usûs.

℞. *Lithargyr.*
thuris,
Zinzib. alb. ana ʒ. j.
ceræ mollis ana q. s.
ut f. unguentum.

Labiorum ulcera, quæ in febribus accidunt, per se facilè sanantur. Quæ à lue Venereâ originem ducunt, luis sublatione sanescunt.

Si sine febre, & lue oriantur ulcera, æger salsa, acida, acria, aromatica, & sermonem multum vitet, & eorum curatio ab aliarum partium ulcerum curatione nihil differt. Si malum est ex ipso ulcere, nihil purgantia prosunt. Dùm à particulis salinis, acidis & acribus stagnantibus, & glandulas obstruentibus genesim ducunt, corrigentia, & absorbentia conveniunt, quibus semper aliquid mercurij dulcis addatur, deindè, quæ tubulos obstructos reserant, præcipuè diaphoretica, lignorum decocta, & potiones vulneratiæ pluries descripta præ alijs conducunt.

Forinsecùs ea adhibentur medicamina, quæ acidum absorbent, salsumque diluunt, ac proindè maximum meret emplastrum Saturni cum croco Martis impositum, item omnia medicamina Saturno maritata, aut etiam vini spiritus camphoratus, in quo sal Saturni dissolutum fuerit. In his ulceribus maximè conducit Mercurius dulcis unguentis optimæ notæ commistus. Quendam nos observavimus ulceribus in labijs diù laborantem, quem omnibus vulgaribus medicamentis incassùm adhibitis, tandèm *vitrioli Cyprij infusio* curavit. Optima erit *lapidis medicamentosi infusio*, ut & *aqua viridis.* Si sordida sint, plerique *mel rosatum, vel aluminis infusionem* extollunt. Tandèm consolidat *emplastrum oppodeltoch, vel fodicationum, vel benedictum nostrum.* Hæc medicamenta commodissimè somni tempore applicantur, ità enim rectiùs retinentur.

CAP. XLV.

De Mammillarum, & Papillarum Vlceribus.

Ab ore rectà descendimus ad mulierum mammas, dulcedinis, & deli-

deliciarum portum, sed iste portus binos continet scopulos, quibus humanæ mentis navis alliditur & naufragatur; conciliant quidèm mammæ elegantes mulieribus decorem & venustatem, infantibus vivificum præbent nectar, sed earum venustas viros ad amorem invitat, & invictos vincit, sicut *Gal. lib. 4. de Hip. & Plat. decretis cap. 6.* ex *Euripide de Menelao* scribit, quòd cùm stricto ense Helenam quasi eam occisurus irrueret, ubi mammas viderit, stupore adeò ob ejus pulchritudinem, correptus sit, ut ne tenere ensem ampliùs potuerit, sed abjecerit, imò eam osculatus sit.

Ubi papillas ejus aspexti, statim
Tibi coruscans gladius è manu excidit,
Et proditricis osculum excepsti canis.

Sed per quæ delinquunt mulieres, per hęc eadē plectuntur. Heu quot funestis internis, & externis casibus, quot vitæ discriminibus plectuntur, quæ tùm ipsi cælebi, tùm conjugato, & gravido, circa sua gestationis incerta, dubiavè eventu, tempora præprimis partum ipsum obtingunt! In mammis à tumore, inflammatione, abscessu, fistulâ, œdemate, scirrho, emphysemate, cancro, magnitudine indecorâ, foveâ, ulcere, rhagade, & morbo pilari torquentur mulieres, nec in his tantùm partibus, sed etiam in utero, qui cum mammis consensum habet.

Mammæ geminæ sunt, partim ut idonei alimenti proventus geminæ proli sufficeret, partim ut unâ morbo, aliovè casu impeditâ functionis functionem sufficienter altera subministraret.

Sitæ sunt in mediâ pectoris arce supra masculum pectoralem humerum adducentem, non in abdomine, ut brutis, ad commodam lactationem: cùm infans non statim brutorum more ambulare queat, sed in genitricis ulnis detentus, mammis admoveatur. Collocatæ sunt ad supremam pectoris regionem, ut puer cordatus, & prudens evadat, & intellectum è matris corde sugat, ut *Rabbi Abba* Appelli ineptè inquit; tùm ne puer matris, aut nutricis pudenda videre cogatur; tùm ne brutorum more in loco sordido sugeret.

Magnitudo variat, in viris exigua est, quia glandulis ferè carent, pinguedo tamen subjecta in obesis mammas attollit. In nuper natis puellulis vestigium adest pectori impressum & apertum, deindè paulatim exuberat & in virginibus parvulis vix præter papillas aliquid apparet, donec sensim in maiorum megnitudinem & figuram crescant: & quandò ad duos protuberant digitos, menstrua fluere incipiunt tunc sororiari puellarum mammæ dicuntur, quia primùm intumescunt, quòd non singulæ, sed sicut geminæ sorores simul nascuntur. In vetulis flaccescunt, atque etiam præter papillas nihil ferè apparet pinguedine & glandulis absumtis. Intermediâ ætate alijs magis, alijs minùs tumentes sunt, prout mulieres non gravidæ, vel gravidæ, & lactantes; his n. tumentioribus opus est, quàm illis. In varijs Indiæ regionibus, ut in Regno Senegæ, & in insulâ Arnabonis mammæ ad imum usque ventrem protenduntur, & elevatæ in terga reflectuntur. In Meroë, quæ Ægypti insula est, fœminæ mammas infantibus pares habent, ut refert *Pomponius Mela*, undè *Iuvenalis satyrâ 13. canit.*

Quis

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis
In Meroë crasso majorem infante mammellam?

Cæterûm præstat mediocritas, quia magnæ mammæ inflammationibus, cancro & alijs languoribus sunt obnoxiæ.

Figura subrotunda est, Semiglobum quasi referunt. In nonnullis propter nimiam molem pendent, & substantia mollis, maximèque albicans.

Componuntur mammæ ex multis glandulosis corporibus, magnitudine diversis, varijsque tubulis, ac ductibus inter se coëuntibus, multâque affusâ pinguedine junctis, & compactis, quæ simul membranâ carnosâ succinguntur, ac subjectis musculis annectuntur. Glandularum una magna in medio sita est, quam reliquæ minores circumstant: etiam vasorum lacteorum plexus infinitis glandulis interjiciuntur quibus mediantibus non solùm lacteus succus ad omnes defertur, verùm etiam minores suum lac in magnam glandulam effundunt. Prætereà in ipsis glandulis pori sunt ampli, & copiosi, in quibus tanquàm in cellulis, lac usque ad suctionis tempus asservatur, nisi fortè ob nimiam copiam, aut tenuitatem ex ijs sponte citiùs effluat.

Magnæ glandulæ superstat Papilla, quæ corpusculum est teres, ac fungosum, tenui cute amictum, multisque foraminulis pervium. In hanc glandulam lactei ductus terminantur, per ejusque foraminula lac, tanquàm per tubulum in os infantis suctione, vel pressione infunditur. Est exquisiti sensûs, atque in eâ ex levi, gratâ contrectatione voluptas percipitur. Insuper ex contactu, & suctione flaccescere, erigique potest instar glandis penis, undè matres, nutricesque libentiùs cum voluptatis quodam sensu infantibus mammam præbent. Circulum habet circumjectum, quem Areolam nuncupant, in virginibus pallidam, in prægnantibus & lactantibus fuscam, in vetulis nigram.

Venas duplices habent mammæ, unam axillarem per exteriora mammarum distributam, & ab axillari ramo derivatam, alteram mammariam vocitatam à ramo subclavio venæ cavæ declinantem, ac per interiora dispersam. Has totidem comitantur arteriæ consimili ratione à ramo subclavio arteriæ magnæ, nec non axillari deductæ ad vehendum sanguinem vitali calore turgidum. Nervos habent à quarto ramo medullæ spinalis, qui ad papillam copiosiores delati, acutiorem ei sensum tribuunt. Habent etiam ductus lymphaticos.

Agimus tantùm in hoc capite de mammarum ulceribus, & morbo pilari, ac papillarum fissuris, reliqui verò affectus, qui ipsis accidunt, ex proprijs capitibus sunt desumendi.

Signa.

Ulcera mammarum, cùm visui pateant, non opus est ea signis describere, ubi verò plures in mammis fissuræ unam foveam faciunt, tunc mammarum fovea dicitur, & est major, latior & profundior, cui dolor sæpè copulatur.

Causa.

Mammarum foveam, disruptis pluribus fissuris à serosis acribus humoribus

bus inductis, & in unam majorem unitis exoriri dicunt vulgares; ulcera verò ab humoribus acribus, & erodentibus, ut in alijs partibus, fieri fatentur.

Eadem est mammarum foveæ, & ulceris causa, nempè particulæ acido-salinæ, vel in ipso lacte, vel in succo partis alimentitio, vel in sanguine, vel in lymphâ, raram, sensibilem, glandulosam, & spongiosam mammarum substantiam depascentes, & corrodentes, à quibus partium profundarum, & cutanearum textura, & continuitas postmodùm dissoluitur. Vel à tumoribus disruptis, à contusione, vel vulnere male curato.

Prognosis.

Foveæ & mammarum ulcera difficillimæ sunt curationis, substantiam nàmque habent flaccidam, & si irritantur, non ægrè in ulcera cancerosa degenerant.

Curatio.

In foveâ, & ulcere vulgares, ritè curandis universales instituunt evacuationes, undè vitiosorum humorum evacuationem appri mè necessariam censent cum sanguinis detractione, & mensium provitatione præcipuè si menstrui sanguinis suppressio hos affectus ab utero ad mammas per consensum foveat. His præmissis, eà methodo, qua in aliarum partium ulceribus, procedunt; eapropter humores leniunt acres, *ulcus* mundificant, abstergunt, & tandèm consolidant medicamentis illis consoribus notis, quæ centies repudiavimus. His omnibus intentionibus emplastro triapharmaco satisfacere imaginantur.

In mammarum foveâ, & ulcere, si fœmina sit puerpera, vel lactans, antequàm lac absumatur, vel sanguinis motus ad mammas sistatur, non facilè & satis feliciter curari possunt. Deindè si affectæ sint pendulę, ne humorum fiat affluxus, fasciâ apta de collo suspẽdendæ sunt, postmodùm brachium ejus lateris, ne humorum concitetur affluxus, non movendum.

In horum affectuum curatione venæ sectiones & purgationes repetitas reijcimus, ejus nàmque cardo in eo cõsistit, ut particularũ acido-salinarũ fiat correctio, quæ nec purgantibus, nec venæ sectione obtineri potest: alia itàque vestiganda sunt remedia, hujusmodi erunt salia volatilia, quæ illas corrigunt, sudorifica diù in usum vocata, quæ vel insensibiliter, vel sensibiliter transportant, vel potiones vulnerariæ, nec non diuretica blandiora in usum vocitentur. Intereà exulceratæ parti maximoperè proderit, si sordida fuerint, *unguentum Ægyptiacum magistrale in spiritu vini solutum, vel unguentum nostrum magistrale, deinde unguentum album ex succis refrigerantibus, vel emplastrum Diasaturni cum croco Martis* pro ulceris exsiccatione, verùm vitentur emplastra solida, quia partem inflammant, & transpirationem impediunt. Pro pauperculis unguenta communia, ut *de tutiâ, de baryrio, plumbo &c.* in usum vocari possunt. Nostrates pauperculæ mulieres cum fructu solis *foliis tussilaginis* utuntur. Si dolorificum sit ulcus, circumcircà *oleo ex ovorum vitellis, vel papaveris per* expres-

expressionem illiniatur, vel ipsum *lapidis medicamentosi infusione* cum petijs lineis curetur. De papillarum ulceribus idem sit judicium, eademque curatio.

CAP. XLVI.

De Morbo Pilari.

QUidam medici inter mammarum affectus referunt malum pilare, quod græci *Trichiam* appellant, sic dictum à pilo, qui in mulierum mammis post partum invenitur, & cum lacte excernitur, neque veteres medici de hoc ambigunt, & sæpè hoc malum, sed non verum pilum in lactantibus observavimus, cujus quoque *Aristoteles lib. 7. de hist. animal. cap. 11* mentionem facit, statuit nàmque si pilus poculo haustus sit dolorem moveri in mammis, qui non sedatur, donec pilus vel expressus exeat sponte, vel cum lacte exsugatur.

Hanc ineptam Aristotelis sententiam *Hieronymus Cardanus, & Thomas à veigá* sequuntur, & ineptè credunt pilum lactationis tempore ad mammas pervenire posse vel epotum, vel cum cibo sumtum, quia attractrix virtus in mulieribus tunc valida urget, vel ob sanguinis ad mammas confluxum, & partis laxitatem; vel cum chylo celeriori fluxu agitatum ad mammarum tubulos, & ipsum tandem lactis receptaculum delatum, ex quo cum lacte per papillarum cuniculum quendam ejectum, qui ex eodem prominet aliquâ parte, ut digitis, vel volsellâ se facilè præbet extrahendum.

Nec; nos majora, & devia movent exempla; refert enim *Langius lib. 2. epist. 40.* de juvenculâ quadam in Principis cujusdam Germani gynæceo, quæ cùm sese ad speculum adornaret, detentis ore aliquot acubus, quibus peplū affigeret, ab amasio à tergo clāculū accedente intra scapulas percussa, acus deglutivit, quas post biennium, illæsis ureteribus, eminxit. Itèm *Alexander Bene. Flut* narrat de puellâ venetâ, quæ acum deglutiverat, eamque post biennium eminxit, calculo incrustatam. *Antonius Benevenius* refert, quod mulier Hetrusca, acum cupream deglutiverat, quam triennio indè, juxta umbilicum sana excreverat. Narrat *Helmontius de injectis materialibus §. 7. viluordia anno 1636. Rusticus mihi notus volens saginare vaccam, illi quotidiè poculum dedit, cui incoxerat olera cum furfuribus. Tandèm emaciatur in dies magis, cœpitque dextero crure claudicare: Cæsâ vaccâ, inventus est brevis culter uxoris suæ, in capulum buxeum retortus, inter costas, & homoplatam abditus: rustica enim concidendo rapa, cultrum inter olera reliquerat, eumque vacca bibendo deglutiverat.* Hæc, & alia exempla an verá sint, fides sit penes suos authores. Unum tantùm scimus nos deglutitos nummos, lapides, metallorum fragmenta, clavos, & id genus alia per anum excreta fuisse.

Has aniles fabellas credat; judæus appella, quod nos non ità facilè Aristoteli, ejusque procuratoribus per epistolam assentimur, sed cum cordatis viris, *Vesalio, Mercuriali, Sennerto*, & recentioribus aliter sentimus; non enim per tot angi portus tenuesque anfractus ab ore ad mammas pilum duci posse

posse arbitramur, etiam si mammę illum fortè, cùm in ipsarum venis consisteret, amplexuræ essent. Certum est pilos in tot coctionibus immutatos permanere, cùm compactioris sint substantiæ, verùm hoc potiùs nos monet, ut pili facilè, ciborum reliquijs adhæreant, cur non cum fæcibus per intestina, tanquàm per liberius potiùs ostium, quàm per tot exilissimos meatus, totque anfractus ad mammas usque deriventur; Dicimus itàque hos pilos in mammis generari. Quid autem sint, sub judice lis est; *Mercurialis* nàmque sanguinis fibras esse putat, cœterùm sanguinis fibræ à sanguine non separantur sed totus ad mammas affluit. Alij probabiliter statuunt in mammis hos pilos generari, ut in alijs corporis partibus pili generantur, & ex ijs excernuntur, quemadmodùm in renibus, urinarijsque meatibus, & per urinam excretos fuisse testantur fide dignæ obseruationes, & hos nos multoties autopsia demonstravit, sed nec horum genesim adducunt. Puerile nàmque est cogitare pilum haustum ventriculum, meseraicas, jecur, secundum eorum sententiam, per transire, & ad mammarum cauernas per mille anfractus pervenire.

Signa.

Pro morbo pilari in mammâ adest rubedo, ingens dolor, rigor, febris capitis dolor, & totius corporis laxitudo, & alia symptomata, quæ pilus ibi generatus excitat, dum exitum quęrit.

Causa.

Pili causa in mammis est natura lasciviens in succo alimentitio, quem assimilare deberet, & non solùm non assimilat, sed facultatis assimilatricis errore in hoc aliquid juxta exilium partium situm transmutat, videtur pilus, sed reverà non est talis, videtur pilus, sed reverà quid pilo analogum. Hoc idem, & alia plura in abscessibus frigidis, atheromate, steatomate, & meliceride observantur, tunc cùm solida continent corpora, ut ungues, pilos, lapides, spinas, variorum insectorum figuras &c. Hæc etiam quandòque mammis accidunt, & interdum p. n. generantur pili. Lapides scribit *Leonicenus Lemnius* in mammis genitos se observasse. Narrat *Bald. Ronssæus miscell. epist.* 16. se novisse mulierem, quæ cùm gravissimis uberum doloribus exagitaretur, ei dolor non priùs desierit, quàm apertis uomicis utrinque vermes prosilierint. Sunt mammæ exquisitissimi sensûs, undè facilè à rebus p. n. in ipsis genitis læduntur: hinc dolor, ex quo partis contractio oboritur, & in glandulis obstructio, ex hac, lactis stagnatio, demùm aciditas, hinc sanguis in vasis capillaribus stagnat, & tot, quot in signis enumeravimus symptomata, emerguntur. Undè evenit quandòque, ut inflammationi, & lactis coagulationi mammarum trachia succedat.

Prognosis.

In mammarum trachiâ libenter, extracto, vel exsucto pilo, evanescunt symptomata, quòd si in longum protrahatur tempus, pili eliminatio, in abscessum degenerare solet.

Curatio.

Hujus morbi curatio in pili eliminatione consistit, undè si sponte non exeat, lac sugendum præbeatur infanti, vel leviter exprimatur, vel si ex papillâ promineat, digitis, vel forcipulâ extrahatur; quòd si reluctetur, exteriùs mamma *cancrorum fluviatilium, vel marinorum succo* illiniatur. Intereà chirurgos admonitos esse volumus, ut à frigidis, & repellentibus, quæ ceu venena vitanda sunt, se abstineant; eò enim humorum affluxum, & suppurationem impediant, succos tamen stagnantes magis incrassant, & resolutioni reddunt inhabiles, ac glandulosum mammæ corpus corruptioni facilè obnoxium reddunt. Eapropter interiùs, & exteriùs varia diaphoretica adhibeantur, quæ obstructiones reserent, & aciditatem emendent.

CAP. XLVII.

De Papillarum fissuris.

MUlierum gravidarum, aut puerperarum, præcipuè lactantium papillæ, non secus ac oris labia, anus, uterus, volæ manuum, & plantæ pedum, interdùm finduntur, rimulas, fissuras, seu scissuras, quas rhagades vocant græci, contrahunt, quia tenerrimâ obductæ sunt tunicâ: acerbos patiuntur dolores, maximè dum lac sugit infans, ubi aliàs eædem papillæ sanæ existentes potiùs ab infantis suctione titillationem, ac veneream sentiunt voluptatem, ob inter mammas, & uterum consensum. Aliæ foveâ, hoc est, rimâ maximâ in papillâ molestantur.

Signa.

Hi affectus nullo alio indigent indicio, præter inspectionem, sunt enim ulcuscula rimosa, & quandòque maxima veluti fovea in papillæ foraminulis, valdè molesta, & dolorifica & maximè inter sugendum, & ob dolorem acerbissimum sustinere non possunt lactantes, ut mammæ sugantur; ex quibus quandòque sanguis, & quandòque ichor, seu corrupta Lympha stillat.

Causæ.

Oritur hic affectus à nimiâ cuticulæ teneritate papillas amiciente, quæ ob fortiorem infantis suctionem dissilit, vel cùm à gingivis, aut à dentibus papillæ mordentur. Sæpè excoriantur, ab infantium in ore aphthis, alijsque ulceribus malè affecto; vel à lactis effusi particulis sponte, & continuò affluentibus, in papillis adhærentibus, non rectè abstersis, & acescentibus; vel non minùs à salsa lactis acrimoniâ, quam ipsas etiam mammas, & partes vicinas, ad quas pertingit, excoriante; vel à particularum salinarum, vel acidatum in cutaneis papillarũ poris existêtiũ dominio, à quibus papillarũ tunica in fissuras diffinditur, vel ex lymphæ benignioris, & oleosæ defectu, papillarum teneritatem, vel rigiditatem non inungentis, & emollientis. Hùc referimus causas externas, ut sunt aër in calore excedens, aut nimis frigidus, & acris, qualis in Martio, & à constitutione Aquiloniâ dominatur, quia tùm temporis aër multum acidi nitrosi

in se continet, undè in his, qui teneriori cuticulâ præditi sunt, fissuras in labijs, & manibus excitare solet.

Producitur fovea à fibrarum disruptione inter fissuras existentium, à fortiori adhuc acrimoniâ acido-salini in fissuris collecti productâ, quæ fit à lymphæ benignioris, & oleosæ defectu, tùm glandulas, tùm fibras humectantis, & illinientis, ne tàm facilè à quadam externâ injuriâ disrumpantur.

Prognosis.

Papillarum fissuræ, & foveæ non solùm molestæ sunt, & acerbissimo dolore conjunctæ, sed si diutiùs durant, difficulter sanantur, quia ob infantium suctionem, nulla, aut exigua papillis datur quies, & in prava transeunt ulcera, ob acre ibidem adhærens, undè sæpè tota corroditur, & absumitur papilla, & mulieres ad lactationem planè redduntur ineptæ.

Curatio.

In minimis his affectibus ità diæta observanda est, ne saltim auream excedat mediocritatem, aliter medicus, & medicamenta incassum laborabunt. Aërem frigidum, & aquilonium vitet ægra, nec tali aëri papillas exponat.

Putant vulgares hos affectus ab humorum biliosorum acrimoniâ, vel siccitate à quibus cutis disrumpitur, & eroditur, progigni, ideòque bilis acrimoniam obtundentibus, eos curari credunt, ac proindè linimentis *ex semine psyllij & cydoniorum* utuntur, quibus *tutiam, cerussam, oleum rosatum, aut liliorum, vel butyrum recens, vel anatis axungiam* admiscent. Lactantibus, antequàm infantis ori papillas inserant, imponunt, ut *aquâ rosarum* abluatur. Si dolorem in ipsâ suctione lactantes sentiant, papillis calicem stamneum, vel argenteum, superiori parte perforatum, mammæ respondens, papillâ uberis vaccæ recèns mactatæ tectum apponunt, & infanti papillam illam vaccinam sugendam præbent; sic enim infans suget, & labijs papillam fissam, & dolentem non attinget, & lac suget. Ad præcautionem ultimis tribus gestationis mensibus, ne papillæ findantur, nonnulli capulas aut pileos è cerâ paratos, abjectis resinâ plenos, thoraci alligatos excogitârunt, quos papillis superimponunt, ne decidant, ubi resina absumta est, novam infundunt.

Ad papillarum fissuras & foveas curandas necessaria sunt medicamenta, quæ particulas acido-salinas in papillis collectas, vel aliundè suppeditatas emendant, hebetant, & diluunt, qualia sunt diaphoretica, *ut antimonium diaphoreticum, benzoardicum minerale, diaphoreticum in peracutis &c.* vel remedia porosa, & volatilia sæpiùs exhibita. In parte conducunt *terra exanimata vitrioli, spiritus vini camphoratus, cremor calcis vivæ, cremor lactis, mucilagines*, quas in labiorum rhagadibus retulimus. Fibras siccas & rigidiores emolliunt, leniuntque *mucilagines extractæ cum aquâ spermatis ranarum addito momento sacchari Saturni, & tutiæ præparatæ.* Excellens, & omni Laude dignum remedium est *butyrum elicitum ex cacao in cocolatis opificio.* Optimum medicamentum est *oleum ovorum, lumbricorum, vel unguentum aureum cum guttulis aliquot olei destillati ligni Rhodij.* Vel sequens linimentum.

℞. ol. amygdal. dulc. q. s.
in quo frige radices cilij, in taleolas dissectas, amotis radicibus, extra ignem agita oleum candelâ ex cerâ albâ, donec fiat linimentum. Vel conveniunt *axungia & pinguedines* in labiorum fissuris descriptæ.

Ad dolentes papillarum fissuras vel à fortiori infantium suctu, vel à lactis aciditate, vel à lactentium aphthis applicetur *oleum hyperici vel rosatum, in quo radices pimpinellæ fuerint infusæ.*

In foveâ, vel papillarum exulceratione laudamus *oleum ceræ, vel balsamum proprietatis per infusionem, vel balsamum Peruvianum, vel oleum myrrhæ,* cujus descriptio talis est.

℞. Ovum unum, vel plura indurata mediâ elixatione, quæ à corticibus munda, ac in duas partes æquales divide, aufer vitellum & vacuum imple myrrhâ electâ in pollinem redactâ, filo circumligatum ovum claude, pone in loco humido inter duas patinas. Ovum aperi, & liquorem ad hunc usum invenies. Si papilla sanguinem stillet *infusione lapidis medicamentosi, vel terrâ examinatâ vitrioli* utere. Adverte tamen, quòd in horum medicaminum applicatione semper *pileolus plumbeus* in apice, foraminibus pluribus pervius super papillam imponendus est.

A mammis ad uterum descendimus ut amantium mos est, tanquàm ad humanæ generationis officinam: Hæc tantilla pars præ omnibus alijs viros allicit, & dementat, ac mulieres in varios adigit cruciatus, verum in hoc naturam culpare debemus, quæ invitat & trahit: cœterùm per naturam, qua peccavit mulier multis ærumnis obnoxia facta est, & præter cruentam deturpationem ob patratum scelus, & communes cum viris languores, sexcentarum ærumnarum, & innumerabilium penè morborum propriorum jugum sufferre cogitur, quibus muliebrium tribuitur cognomen, ea propter uterus est omnium totius corporis pravorum humorum sentina, imò cloaca, undè jure merito miseriæ abyssus, calamitatum chaos, morborum morbus, & lerna malorum dici potest. Ob commercium, quod cum nobilioribus, & principalioribus habet, cor, cerebrum, nervos, diaphragma, ventriculum, intestina, dorsi medullam, vesicam &c. in languores trahit hinc mulieres facilè epilepsiâ, animi deliquio, cordis palpitatione, suffocatione, asthmate, inappetentiâ, nauseâ, vomitu, colico, vel dorsi dolore affligitantur. Quantum Creatori debemus, qui nos non fecit fœminas, & à tot carnificum cohorte eripuit, attamen nos ingrati nec etiam tantum munus acceptum animo volutamus! In præsentiarum non agimus de morbis mulierum, nàm de his posthàc ex professo tractabimus, nunc ulcera, quæ sinum respiciunt muliebrem, examinabimus.

CAPUT XLVIII.

De Cervicis Vteri Vlceribus & Rhagadibus.

Nonnulli hanc partem exulceratam, quam trutinandam aggredimur, uteri cervicē impropriè appellāt, rectè appellatur uteri ostiu, quia virile mēbrū per hoc ingreditur, & egreditur; ac rectiùs à quibusdam uteri vagina

gina vocatur, quoniam virile membrum in se recondit, ut vagina gladium, aut cultrum excipit. Est hæc vagina mollis, laxa, rugis orbicularibus inæqualis, (ut major titillationis ab attritu percipiatur voluptas) substantiam habet nervosam, ut dilatari possit, sed aliquantulùm spongiosam, & fungosam, (hæc in libidinis æstro aliquantulùm turgescit, ut virile membrum strictiùs comprehendat) longitudinis digiti longioris est, & latitudinis circiter intestini recti: quæ longitudo, & laxitas variant pro ætatis ratione, nec non prout fœmina magis, vel minùs libidine fervet. Sic quoque variant rugæ in virginibus, nec non in mulieribus, quæ rariori utuntur venere, nec in eam fervidè proclives sunt, quàm in ijs quæ nunquàm pepererunt, multo crebriores, ac densiores sunt, quàm in ijs quæ sæpiùs pepererunt, nec non in meretricibus frequenti utentibus coitu, ut potè in quibus sensim ferè obliterantur. Non tantùm hìc nos de uteri vaginæ ulceribus agimus, verùm etiam de ejus partium ulceribus, quæ sub oculos cadunt, ut sunt labia, nymphæ, carunculæ myrtiformes, & clitoris. Est clitoris glandiforme corpusculum illud in superiori pudoris muliebris sinu situm, & à Nymphis custoditum, sub qua foramen est pro emittendo lotio. Ab *Avicenna* virga mulieris appellatur, & quia est vuluæ non relaxatæ instar, ob hanc emulationem columella ab *Hip.* nuncupatur. A nonnullis membro virili correspondere perperàm creditur, nàm potiùs cum virilis virgæ glanda convenit, in qua tantummodò voluptatis sensus ex coitu percipitur, & non in reliquâ parte oblongâ, sed longitudo tantùm inservit ad seminis in uterum porrectionem, ità quoque clitoris procul dubio glandis muliebris munere fungitur. Hæc pars exquisitissimum habet sensum, & in actu venereo iucundissimam præbet titillationem, undè in hac delectationis mulierum præcipua sedes est, dùm coitu utuntur, atque hinc amoris dulcedo, Veneris œstrum, libidinis sedes, & irritamentum dicitur; eapropter nulla pars in coitu majori delectationis sensu afficitur, ac mulieres fricatrices in Venerem magis quàm illa exagitat.

Clitoridis magnitudo communiter exigua est, sub nymphis, ferè latens, deindè leviter prominet, in aliquibus mulieribus præsertim libidinosis, quæ Venerem voluptuosè exercuerunt, manifestè cernitur, in alijs in majorem longitudinem ad formam penis virilis excrevisse observatum est. *Platerus* clitoridem monstruosam in quadam muliere collum anserinum crassitie, & longitudine æquasse vidit. Excrescit in illis fœminis, quæ continuò & frequenter hanc partem contractent, & fricant, qua ratione penis muliebris nominatur, ità ut hujusmodi mulieres illâ parte nonnunquàm abusæ fuerint, & cum alijs sui sexûs cojeint, sic *Hemplius* scribit de quadam *Helenâ*, quæ hac parte multas exercebat fœminas, & virgines vitiabat, quia in coitu penis virilis instar turget, & quandò erigitur, ad libidinem stimular, undè evenit, ut penis virilis loco clitoride aliquandò abutantur mulieres nonnullæ, & mutuò coëant, quas confricatrices vocant, eapropter hæc pars virorum contemptus dicitur. Hujus libidinis inventrix Scribitur *Vitanis* quædam, qua usa etiam fit *Sappho*

poë-

poëtria, sed de his *Paulum Apostolum ad Romanos* loqui censemus 1. 26. *Nam fœminæ eorum immutaverunt naturalem usum, qui est contra naturam.*

Signa.

Cervicis uteri ulcera cognoscuntur ex dolore, & continuâ eo in loco mordicatione, quæ sensim augetur, & intenditur, ac præcipuè si tangantur, vel abstergentium aliquid inmittatur, & præ omnibus concubitus horum ulcerum est index. Deindè visui etiam patent, adhibito, matricis speculo. Tandèm cognoscuntur ex paris affluxu, quod interdùm odore caret, interdùm flavum est, viride, fœtidum, prout ulcus modò mite, modò sordidum est, cujus portio quandoque mensibus fluentibus, cum sanguine fluit; si ulcus magnum sit. Trahuntur etiam sæpè aliæ partes in consensum ut si ulcus vesicæ orificium simul afficiat, urinæ ardor, & frequens supervenit mictio, caput, lumbi, aliæque partes in consensum trahuntur, undè vel dolent, vel malè afficiuntur, etiam febris accidit lenta crebris horroribus.

Ex causis signa facilè innotescunt, quę sunt vel externæ & evidentes, ut medicamentum erodens partus difficilis, concubitus violentus, vel impetus, quę ex ægræ relatione percipiuntur. Si hæ causæ absint, ab internis malum natales suos habuisse necesse est. Si fuerit secundina corrupta, lochia retenta, fluor uterinus, gonorrhoea, vel alius humorum affluxus, facilè innotescunt.

Rhagades cervicis uteri non ęgrè innotescunt, nàm ulcuscula sunt rimosa, & oblonga, ijs simillima, quæ hyberno tempore in labijs, manibus, & pedibus è frigore oriri solent. Recentes latent, temporis tamen cursu, vel in coitu sese produnt, quia tùm dolor pruriginosus aliquis excitatur, & cruoris aliquid effunditur. Quòd si res ità se habeat, & de malo adhuc suspicio aliqua angar, uteri cervice reseratâ, & inspectâ, malum sub oculos cadit.

Causæ.

Ulcera cervicis uteri, ut dicunt vulgares, fiunt vel à causis internis, ut ex diuturno humorum biliosorum, aut serosorum acrium affluxu, ut in fluore uterino diù perseverante, aut ex malignis humoribus cum sanguine menstruo in hanc partem, quasi corporis muliebris sentinam confluentibus, qui per hunc locum evacuantur, pręsertim in lue Venereâ,& malignâ gonorrhœâ, aut ex semine corrupto, aut secundinis corruptis, lochijs itèm diù post partum retentis & corruptis; ex inflammatione in abscessum versâ, dùm materia purulenta acrior reddita partem erodit affectam, sicque abscessus rumpitur, & pus effunditur,ac in ulcus abit, vel ex excrementis in uteri plicis retentis, & ibi putrefactis. Vel à causis externis evidentibus, ut sunt medicamenta acria, & erodentia imprudentes applicata, partus difficilis, violentus coitus &c. Tandèm sunt vulneratio casus, percussio, ut in alijs locis, quæ si non rectè tractentur, ulcera excitare possunt.

Secundum vulgarium sententiam cervicis uteri rhagades internè inducuntur ab humorum acrium, præsertim lentorum, & viscidorum affluxu, qui hisce

hisce adhærent partibus, ejusque rugas secundum rectitudinem exulcerant. Addunt etiam ingentem uteri siccitatem, qua rhagades ut plurimùm fiunt. Cæterùm hæc pars nunquàm sicca observatur, cùm uterus sit universale & totius mulierum corporis emunctorium, & veluti colluviatium, quod perenniter profluit. Vel fiunt à medicamentis acribus, vel à coitu violento, vel à partu laborioso, ubi fœtus grandior fuerit, ut rugas aliquas, in uteri vaginâ distumpi necesse sit, quæ unitatis solutio ob continuum excrementorum affluxum sordida evadit, & hujusmodi ulcuscula excitantur.

Vlcera in uteri vaginâ à particulis acido salsis membranarum fibras solventibus oriuntur, sive hæ in sanguine menstruo, in fluore albo, aut lochijs, sive cum semine viril à lue Venereâ conspurcato communicentur. Vel tunc fiunt ulcera, cùm vasa sanguifera erosa sanguinem fundunt, & per moram inter rugas putrescit, ac in pus commutatur. Vel producuntur cùm sanguis, aliusvè succus obstructione in suis conceptabulis retinetur, in quibus stagnatione acorem concipit, vasa erodit, & patefactâ viâ in suppositam defluit partem, ibi temporis tractu corrumpitur, in pus degenerat, & ulcus excitat. Vel inflammationes in abscessum degeneratæ tale ulcus excitare possunt. Externæ causæ sunt partus difficilis, orta violenta harum partium tubulorum, ac canalium exulceratio ab obstetrice imperita; ad hanc referimus violentum concubitum, vel medicamenta erodentia imprudentiùs applicata.

Oriuntur rhagades internè à particulis acido salinis in uteri vaginas excurrentibus, & ulcuscula secundum plicas excitantibus. Externè à coitu violento, penis grossitudine, vel à frictione petulanti, vel à fœtu majori vi extracto, undè nimiùm distensæ non facilè cedunt, sed impulsui resistunt, donec vehementiori & frequentius repetito diffringantur.

Prognosis.

Vaginæ uteri ulcera spernenda non sunt licet exigua, & quandòque curatu difficillima, cùm in parte exquisito prædita sensu sint, ac varijs excrementis recipiendis idonea, undè fibrillæ omnes ab acribus particulis ità discinduntur, ut quælibet levis excoriatio magnam exigat Medici solertiam, & nisi rectè tractentur, in gravia degenerant ulcera. Hæc pars cum multis alijs consensum habet, undè varij morbi, & symptomata per consensum excitari possunt. Si hæc ulcera non fuerint magna, & fuerint recentia, faciliùs curantur, si nullum accidens conjunctum habeant. Si verò fuerint magna, antiqua, & sordida, vel luem Veneream comitem habeant, difficulter curationem recipiunt. Si fuerint sinuosa, & depascentia insanabilia judicamus. Quæ sub oculos cadunt, faciliùs curationem admittunt, quàm quæ in profundo latent.

Rhagades maximè molestæ sunt, privant nàmque mulieres Veneris dulcedine ob dolorem, qui in coitu excitatur. Recentes faciliùs curantur, quæ callosa facta sunt ulcera, ut plurimùm curatu difficillima sunt, & presertim ea, quæ luem sequuntur Veneream.

Curatio.

Cervicis uteri ulcera curare solent vulgares illis indicationibus, quibus aliarum partium ulcera. Primò itaque opportuno medicamento acres humores, undè uteri vaginæ ulcera ortum habent, purgant, & decentem vivendi rationem, ut alium humorum genesis inhibeatur, instituunt. Si prædicti humores à toto dependeant, universales, si à parte aliquâ, copiosas celebrant evacuationes repetitas, nec sanguinis missiones omittunt, præcipuè si menstrua defecerunt. Si intemperies adsit, juxta ejus conditionem eam corrigunt. Si à lue Venereâ contractum sit ulcus, malignitatem expugnant Veneream, deinde curationem, ut in aliis ulcerum generibus, communem instituunt.

Si dolor urgeat, illum sedant, ne molestiam ægræ inferat, ac ne ad partem affectam colluviem trahat. Dolor plerùmque à sordibus, & sanie ortum ducit, ac plerumque inflammationem habet comitem, tunc quæ sordes, & saniem abstergendi, inflammationem refrigerandi, & dolorem pacandi vim habent, medicamenta applicant. In hunc usum revocant *Lac infusum, & præsertim chalybeatum, vel ovorum albumina tria, vel quatuor, conquassata, & cum muccagine seminum psyllij, vel emulsione seminum papaveris mista.* Vel *emulsiones seminum papaveris & quatuor frigidorum majorum cum sero lactis caprino.* Si dolor urgeat, *aquam hordei cum succo hyoscyami* usurpant, vel ipsum quoque *opium* alijs admiscent.

Si ulcus fuerit sordidum, illud detergunt *sero lactis, aquâ hordei cum melle.* Si verò sordida exposcat remedia, illud *decocto agrimoniæ, absynthij, centaureæ minoris, & radicis aristolochiæ* abstergunt. Si valde sordidum fuerit, in hoc decocto, vel alijs *unguentum Apostolorum, vel Aegyptiacum* dissolvunt. Non desunt pessaria, injectiones, insessiones, clysteres uterini, irrigationes, fumi, unguenta, nec non convenientia emplastra epigastrio applicanda, ac efficaces dijudicant thermas exsiccantes. Non solùm externa medicamenta, sed interna, ut *terebinthinam cum sacharo* deglutiendam præbent, vel *pilulas de bdellio à* ℈. j. *ad* ʒ. j. Non desunt decocta exsiccantia: nec potiones, ut

℞. *fol. artemisiæ.*
agrimoniæ,
pimpinellæ,
centinodiæ ana m. j.
radic. rhapontici ʒ. *j.*
sem. coriand. ʒ. ß.
viticis ʒ. j.

Coque in vini albi mensurâ, & dulcorentur sacharo. Bis singulis diebus ad ℥. iv. exhibe, & ad longum tempus continuentur.

Ubi ulcus mundatum fuerit, illud carne implent, & tandem cicatrice medicamentis de communi ulcerum omnium claudunt.

Cervicis uteri rhagades vulgares Galenici curant, si ab humoris actis fluxu originem ducant, universales totius corporis evacuationes præmittendo, & posteà ad topica deveniunt, quæ citra mordicationem humorum acrimoniam leniunt; undè commendant *oleum lini, & rosarum cum ovi vitello, item succum plantaginis diù in mortario plumbeo cum pistilio agitatum, donec spissescat : Lac etiam cum sacchare, Vnguentum quoque è mucilagi-*

nibus

nibus cum plumbo usto, & pompolige paratum vel artemisiæ succum cum cerussâ in mortario plumbeo agitatum, donec unguenti consistentiam naneiscatur. Non desunt interea *medullæ, axungiæ &c.* de quibus abundè diximus in labiorum rhagadibus secundum Galenistarum curationem.

Si pruritum, vel dolorem comitem habeant *unguentum ex mucilaginibus seminum psyllij, cydoniorum, malvæ cum butyro insulso, & oleo rosaceo, vel unguentum pomatum, vel album camphoratum* usurpât. Si callosæ fuerint *unguentum ex oleo liliorum alborum, medullâ cervinâ, terebinthinâ, & cerâ* parant. Si à partu laborioso, vel coitu violento ortum cognoscant, *clystere uterino è decocto rosarum, plantaginis, aristolochia, artemisiæ cum bolo armeno, sanguine draconis, & thure* utuntur, vel ex ijsdem cum ovi albumine pessarium conficiunt, & indunt.

In uteri vaginæ ulceribus exactiorem vivendi rationem ægræ præscribere necesse est, quia estò non sanet, multùm tamen intemperantia nocere, & malum pejorare potest, eliganrur itàque cibi euchymi, vitentur acida, nimiùm salita, & dulcia ob occultum acidum in se continentia interdicantur, fructus horarij exulent, vinum eligatur oligofarum, & dulce, acidum angue pejus fugiatur, præ omnibus tandèm sex rebus nonnaturalibus dictis, in primis Venus, tanquàm lethale venenum fugienda est.

Cervicis uteri ulcerum curationem aggredimur, tùm internis, tùm externis; interna ea sunt medicamenta, quæ particulas acidas, & salinas vel exturbant, vel diluunt, vel immutant, undè ad earum exturbationem maximopere conducunt *pilulæ de tribus, vel extractum catholicum cum mercurio dulci, vel mannâ mercurij.* Item decocta ex lignis, potiones etiam vulnerariæ, ut quoque *pilulæ ex terebinthinâ cum mercurio dulci.* Externè verò ad ulceris mundificationem, si sordidum fuerit, convenit *decoctum ex radice gentianæ, aristolochiæ rotundæ, folijs absynthij summitatibus sabinæ & hyperici.* Vel fieri possunt injectiones per Syringam *cum aquâ saphireâ, vel Venereâ, vel ex infusione lapidis medicamentosi*, quæ ad cicatricem usque valet. Si ulcus fuerit chronicum ad Thermas sulphureas, & aluminosas confugiendum est, ea sæpè ulcera, quæ alijs medicamentis sanari non potuerût, sanant tû artificiales ex similibus paratæ mineralibus, optimæ sunt.

Si ex violento, & reiterato coitu, vel ab improvidæ obstetricis in partu difficili dilaceratione contractum fuerit ulcus, multùm valet *decoctum radicis symphyti majoris, summitatum hyperici, scordij, saniculæ, stellariæ, aristolochiæ cum myrrha paucâ quantitate* pro uterinâ injectione. Vel si in conspectum veniat ulcus, præter hoc, quæ acutas absorbent particulas conveniunt, ut porosa *ex lithargyrio, cerussâ, terrâ exanimatâ vitrioli, mercurio dulci, myrrhâ &c.* Nec non *balsamus proprietatis, vel infusio Lapidis salutis, vel vini spiritus, vel oleum myrrhæ per deliquium* multùm valebunt.

Verumenimverò ulceris vaginæ uteri curatio à luis Venereæ curatione non differt, ut plurimùm nàmque ipsius luis sunt symptomata, & tunc eodē modo, ut gonorrhoea virorū maligna curari debet, & purgantibus mercurialibus utimur sub diversis formis, ut.

℞. Rhabarb. pulverisati gr. xii.

terebinth. opt. ℈. *ij.*
mercurii dulc gr. XIV.
m. f. pilulæ.

Vel.

℞. *Pulp. caff. recèns extract.* ℥. *ij*
rhabarbari vigorat. ʒ. *j,*
merc. dulcis ℈. *j.*
cum facch. f. bolus.

Vel fumantur *pilulæ ex terebinthinâ, & mercurio dulci*, ut de *lue Venereâ* diximus *lib.* 3. *cap.* 2. *de gonorrhæâ*. In uterum fieri possunt injectiones per syringam *ex vitrioli Cyprij, vel lapidis salutis, vel draconis mitigati infusione, vel aquâ saphireâ.*

Si chronica fuerint ulcera, non aliter ea curamus, quàm ut ipsam luem Veneream, tùm per purgantia mercurialia, tum sudorifera, & alia de quibus opiparè de lue Venereâ diximus. Si sub oculos veniant in uteri vaginâ ulcera penicillo leviter tangantur *aqua aluminosâ vel mercuriali, vel spiritu mercurij albo diluto, vel spiritu mercurij dulcis.* Vel adhibere possumus suffumigium intra uteri vaginam per infundibulum admisso tantillo *cinnabaris naturalis, vel ex antimonio, vel artificialis.*

Vaginæ uteri rhagades pro causæ diversitate diversa expostulant remedia, eapropter si à coitu violento, penis grossitie, vel partu laborioso pronatæ sint, clystere uterino utatur ægra *ex decocto artemisiæ, malvarum, aristolochiæ, rosarum, plantaginis, radicis symphyti majoris cum bolo armeno.* Si dolor & pruritus rhagades comitetur injectiones in uteri vaginam indantur *ex decocto quatuor anodynorum in hydrolæo, in quo dissolvatur parum unguenti anodyni, vel olei papaveris per exp essionem vel olei ex seminibus hyoscyami.* Si à particulis acidis, vel salinis stagnantibus, aliundè defluxis pronascantur rhagades, ea prosunt medicamenta per os, quæ porosa sūt, & diaphoretica; in uteri vaginam verò indatur *pessarium ex sevo hircino, mucilag sem. Sacchari Saturni, in oleo sesamino, vel ex vitellis ovorum intinctum.* Pessarium hoc modo fit: *Accipe pannum sericum ejusdem longitudinis cujus sunt rhagades, indantur pessarij ingredientia in crassioris digiti figuram efformata, filo alligetur, liquori intinge*, & p st modùm in uteri cervicem immitte, in qua per tres horas maneat: his transactis, iterùm intinge & immitte. Si luem Veneream sociam habeant, applicari potest unguentum pomatum a nobis descriptum, cum mercurio dulci; vel in ipso unguento, vel alio dissolvatur mercurius vivus tamdiù, donec nullum mercurij granulum appareat.

Cap. XLIX.

De Vteri Vlceribus.

Ab uteri vaginâ rectâ ad uteri fundum penetramus, & ea describimus ulcera, quæ hanc partem quandòque corripere solent. Dicitur uterus quòd in eo, tanquàm in utre quadam, fœtus continetur. Matrix, quòd fœtui alendo se matrem præstat, atque etiam per imprægnationem matres efficit. Loci, & locelli, quòd locus initialis sit hominis, ac præ omnibus alijs jucundis locis juvenibus placeat. Hic uterus, quem ad concipiendum, conservandumque fœtum in fœminis primus Protoplastes condidit, situs est in hypogastrio, seu infima imi ventris regione,

gione, in pelui, quasi osseâ, quam ossis pubis, sacri, ilij, coxendicisque concursus efformant, cujus pelvis in fœminis major est amplitudo, quam maribus: undè etiam fœminis grandiores, & ampliores sunt nates. Talem obtinuit situm uterus, ut pro fœtûs magnitudine infans distendi, & commodè etiam excludi posset. In medio locatus est, ad nullum inclinans latus, nisi dùm utero gestat mulier masculum, vel fœmellam: tùm enim dextrum, vel sinistrum magis occupare solet, estò hoc non perpetuò sit verum. Positus verò est inter intestinum rectum subjicens & vesicam incumbentem, tanquàm inter duo pulvinaria, unum stercore, aliud urinâ repletum. *Quid ergò superbimus, qui inter stercus, & urinam nascimur?*

Uteri magnitudinem non tantùm variat ætas, corporis moles, sed & Veneris usus, & fœtura, consideraturque in longitudine, latitudine, & crassitie. Longitudo in ijs, quæ mediæ sunt staturæ, & venere utuntur à pudendo usque ad fundi finem communiter est undecim digitorum, fundi verò trium. Fundi latitudo duorum, aut trium ditorum, quæ in non gravidis eadem est latitudo fundi, ac cervicis, atque hinc amplitudo facilè conjici potest. In virginibus parvus est, vesicâ minor, perfectis major, quibus tamen Venere abstinentibus, ut & Vetulis satis parvus, sed crassus est: at major in illis quæ sæpè conceperunt, & utero gestarunt, tùm enim magis, magisque amplificatur, cùm ante ingravidationem sacri ossis initium non superavit, fundus postea ad umbilicum, & ultra etiam extenditur, ut tenuibus incumbat intestinis. Crassities uteri eodem ferè modo variat, nàm in virginibus tenuis est substantia, in adultioribus crassior, & quò sæpiùs mulier uterum gerit, eò crassior est ejus substantia. Mensibus fluentibus, crassescit uterus, & quandò instat mensium excretio, humida, & crassa apparet uteri substantia. In gravidis putârunt *Galenus, Vesalius*, alijque anatomici uterum, quò magis extenditur, eò magis attenuari, & crassitudinem in longitudinem absumi. Sed hi decepti fuêre, uterum namque præter naturam tenuiorem observarunt sive ex humoris defectu, sive nimiâ distensione, & tunc de facili rumpitur à fortioribus impellentibus, ut in puerperâ observavit *Salmuth*. A primo conceptu uterus secundum omnes dimensiones paulatim ab augescente fœtu dilatatur, & in dies crassior, carnosior, & robustior redditur, ac postremis mensibus duorum ferè digitorum crassitiem æquat, & tamen tanta uteri moles intra duas, vel tres à partu hebdomadas per celebrem lochiorum expurgationem ad pristinam sedit magnitudinem. Uteri figura alijs rotunda, alijs pyriformis statuitur, sed licet ad rotundam accedat, quò capacior sit uterus, tamen cum *Sorano, & Fallopio* fundum cucurbitæ optimè assimilari posse sentimus, quia fundus rectà deorsum sensim angustiatur; collum verò uteri canalem oblongum, & rotundum repræsentat. Cavitatem obtinet exiguam, quæ in non gravidis, præcipuè virginibus, vix fabam majusculam capit, & factâ conceptione unà cum fœtu, ac toto utero increscit. Hæc nullis cellulis est donata, uti falsò septem cellulas ei aliqui tribuunt, sed solâ lineâ quadam per longitudinem exporrectâ, & in interiore

Dd 3 tam-

tàtùm parte carnosæ tunicæ designatâ in dextram, sinistramque partem, dirimitur, qualis linea etiam in viri scroto extrinsecùs conspicitur.

Constat triplici membranâ distensibili, & ampliabili, ut totus cum increscente fœtu ampliari uterus possit; extima hujus membranæ tunica à peritoneo protogatur, estque robusta satis, ut non facilè crepet, intima nervosa est, fibrosa & porosa, media omnimodè carnosa, extra prægnantiæ rationem densa, & admodùm compacta est. Post autem fœtum conceptum humorem appositittium in modum spongiæ tam largiter combibit, ut eò paulatim laxata stupendam gravidę utero crassitiem adducat.

Uteri fundus suâ substantiâ superiùs nulli parti annectitur, ut liberior sit ejus extensio: à lateribus verò duobus ligamentorum paribus, quorum usus est uterum suspensum tenere. Unum par superius est latum & membranosum statuitur à musculis lumborum ortum; desinit verò in uteri fundum prope cornua, laxum, & molle est, ut extendi, & contrahi possit. Vocatur hoc alifotme, ob similitudinem alarum vespertilionum, quam refert. Atque hujus paris beneficio alligatur ossibus ilij. Hoc ipsum subinde quandòque laxatur, vel etiam violenter disrumpitur (ut per vim, partûs difficultatem, pondus fœtûs &c.) ex quo mox uteri fundus suo fulcro destitutus, uterus in sinum descendit, & inversâ aliquando cervice; atque aliquandò vel lateraliter ad inguina recidens peritonæo ansam ad herniam præbet, vel inverso modo foràs ruit, ubi tamen accedat necesse est quoque solutio connexionis colli. Alterum par inferius rotundum, instar lumbricorum, subrubrum instar musculorum ab utroque fundi latere profectum antrorsum pergit, peritonæumque ac musculorum abdominis permeans atque ad pubis ossa deveniens bipartitur, unàque medietate clitoridi jungitur, alterâ autem in membranam dilatatum, per femoris musculos spargitur.

Per uterum etiam varia vasorum genera discurrunt, arteriæ f. venæ, nervi, lymphæ ductus, & tubuli quidam utero peculiares; innumeræ ferè arteriolæ uteri tubulos ingredi, ibidèmque terminari conspiciuntur, sed usque adeò exiles, ut sine microscopij ope, vel alio artificio instituto, vix discerni queant. Notatu etiam dignum est, quod duplo, vel triplo plures, & majores, magisque flexuosæ arteriæ per uterum ipsum, quàm per vaginam, serpant. Sed ad uteri ulcera noster redeat sermo.

Signa.

Uteri ulcerati signa sunt gravissimi pubis dolores indesinenter, vel per intervalla putris fœtidi saburra fluere solet vel per se, vel unà cum lotio, illudque mordicans reddit, syncipur dolet, aliquandò convulsiones accedunt, initio quidèm ubi unà inflammatio adest, febris associatur, paucior sanies dolorificè exit, ubi autem ulcus jàm suffodiens evasit, plus saniei cum mitiori dolore effundit. Sæpè Sphacelus indè oritur, qui nunquàm ad pudenda usque se extendit.

Can-

Causa.

Ad ulcerum uteri causas referunt Galenici inflammationem suppuratam, & apostemationem ruptione suâ ulcus efficientem, quod neglectum, vel pravâ vivend. ratione deterioratum ulteriù exulcerat, itèm humores acres defluxu suo, diuturnæ coryzæ instar, in uterum confluentes, exulcerantes, demùmque profundiùs erodentes; partum difficilem læsionem utero inferentem, vel per laboriosum conatum, vel violentam fœtûs, vel secundinæ ex utero evulsionem; Venerem immodicam, præsertim per improportionatum concubitum, vel luis Venereæ contagiosam uredinem; medicamenta in uterum immissa, vel alia quædam assumta acria, & erodentia.

Uteri ulcus secundum nostram sententiam oritur ab inflamamtione in abscessum transeunte; ex particulis n. acido-salinis exaltatis in materiâ purulentâ contentis uteri continuitas dissoluitur, & ulcus producitur. Vel non prævia inflammatione, & tunc ex mensium, vel lochiorum suppressione oritur, vel sanguine lymphâ, alijsque succis nimis crassis, sive acribus, qui tardiùs in utero circulantes, vel remoram acquirentes, copiosiùs in solidis, & continentibus uteri partibus collecti acorem contrahunt, tubuli, & vasa dilacerantur, quibus dilaceratis, pus excitant, unde ulcus, indò sanguis, & succus alimentitius corrumpitur, & acrimoniam nanciscitur & unâ cum pure emanat. Quandoque uterus à lue Venereâ conspurcatur, corrumpitur, eroditur. Vel lapsu, percussione, consusione uterus læditur, fibræ rumpuntur, canaliculi destruuntur, succi non circulantes circa destructa conceptabula stagnant, & intestino motu fermentescunt, particulæ acutiores suscitantur, & plures rumpunt fibras, ac nutrimentum fundunt, quod corrumpitur & corruptam meteriam purulentam promovet.

Prognosis.

Ulcus uteri festinam exposcit opem, aliàs ruit in pejus; est nàmque uterus colluviatium proscripti sanguinis impuri, & menstrualis cadaverosi, ac proindè sponte ad gangrænam, & sphacelum proclivis, verùm quoties pus ab eo album paucum, & minimè fœtidum effluit, minus periculi, & sanationis difficultatis habet; nigrum verò, & fœtidum ulcus cacoëthicum, & corrosivum, ac medelæ inobediens designat.

Curatio.

Curant Galenici uteri ulcus humorum acrium affluxum inhibendo per venæ sectionem in brachio institutam, si ægra sit plethorica, si cacochymica, per repetitum catharticum medicamentum à pravâ colluvie corpus repurgant, benignioribus tamen utuntur catharticis, *ut folijs sena, rhabarbaro, myrobolanis, & electnario catholico*, sed sedes non est uteri emunctorium. His præmissis, per totum sanationis tempus decocta vulneraria, & abstergentia propinant *ex radice china, symphyti, aristolochia rotunda, folijs agrimonia, plantaginis, pimpinella, centinodia, millefolij, artemisia &c.* Vel *terebinthi resinam cum saccharo rosaceo*, & pro

pro majori ulceris exficcatione *pilulas de bdellio*, *aut pulverem ex trochifcis alkekengi* exhibent. Interim utero exulcerato non defunt lotiones ex decocto ficcantium, cùm valdè phlegmatica pars fit, ut.

℞. *Herbar. pilofellæ,*
plantaginis,
perficar. maculat.
equifeti ana m. j.
flor. rof. rubr.
malv. arboreæ ana p. ij.
balauft. p. j.
f. decoctũ in aquæ fuff. quantitate,

& colatura tepidè injiciatur. Vel *decoctum hordei, in quo mel rofatum fit diffolutum, additâ myrrhæ paucâ quantitate*, injiciunt. Peffum quoque *ex croco oleo rofaceo, adipe anferino, & medullâ cervinâ*, paratum adhibent, Externè infeffiones, cataplafmata, & fuffumigationes adhibent, & pro fuffumigio fequentibus utuntur trochifcis:

℞. *Thuris,*
ftyracis calamit.
myrrhæ,
maftiches,
gummi juniperi,
ladani ana ʒ. j.
cum f. q. terebinth.
f. f. a. trochifci.

Abfterfo ulcere *in decocto equifeti, millefolij, & rof. rubr. diffolvunt unguentum diapompholygos*, & in uterum injiciunt.

Uteri ulcus curamus, priùs corpus deplendo pilulis mercurialibus, hæ nàmque fanguinem, lympham, aliofque fuccos à particulis acidis, & falinis repurgant, mundificant, & ulcerum fanationem promovent, poft quas, ea propinamus medicamenta, quæ particulas corrigunt, eliminantque, ad quem finem diaphoretica, & porofa fufficiunt; propinamus itàque decocta fudorifica, quæ non tantùm fudores, verùm etiam per urinas humores peccantes acriores eliminant, ac fimul quoque acres, & acidos temperant. Commendamus *falia volatilia, oculos cancrorum, ftibium diaphoreticum, fulphur auratum diaphoreticum, cornu cervi, ebur philofophicè prep. fal fuccini volatile, c. c. viperarum, faccharum Saturni &c.* Itèm potiones mundificantes, & abftergentes *ex decocto radicis ariftolochiæ, biftortæ, herbarum meliffæ, artemifiæ, perforatæ, perficariæ, millefolij &c.* in quo *coralliorum, & margaritarum magifteria* exhibemus, quæ acida, & corrofiva falia domant.

Pro potu ordinario fequentem commendamus, ut.

℞. *Dictami,*
meliffæ,
matricariæ,
artemifiæ,
agrimoniæ,
fcordij,
vincetoxici,
pulegij,
fummit. hyperic.
radic. fymphyt.
tormentillæ ana m. j.
fem. fœniculi ʒ j.

Concidantur omnia in particulas, & exactè mifceantur, tùm ℞. Hujus miftura largum manipulum, fuperfunde aquæ comm. lib. iij. vel IV. Coquantur in vafe cooperculato ad tranfverfi pollicis cafum, colatura in cella probè obturata fervetur, admifce tertiam vel quartam vini partem, ut ægra pro potu ordinario bibere poffit, quò copiofiùs, eò meliùs, quò minus etiam vini

ad-

admiscet, eò ocyùs sanat, sed ejusmodi potus per multos menses ad sanationem usque continuari debet.

Quò ad topica per syringam varios liquores, & misturas detergentes injicimus, ut *lapidem calaminarem præparatum, vel lapidem salutis in aquâ plantaginis solutum, vel aquam Veneream n. d. vel vinum aloeticum, vel myrrhatum.*

Solet quandòque uteri ulcus corrosionem nancisci, & ipsum uterum, & quandòque intestinum rectum perforare: ità scortum observavimus, quod nunc fæces per uterum, nunc per intestinum excernebat, plura præbuimus medicamenta, & injectiones peregimus, & nunc incolume, sed cum eâdem excretione inter amasios vitam ducit. Quandam honestam mulierem in uteri vaginâ ulcere laborantem per plures invisimus vices cum quodam optimo empirico, & quia ulcus sordidum, & corrosivum erat, & ægra debilis, intestinum exedit rectum, undè quadam tenesmi specie correpta cum cadaverosâ excretione, intra tres dies, utero, & intestino sphacelato, non obijt, sed abijt.

Interdùm uteri ulcus, urgonorrhœa virulenta curari debet, quæ etiam sæpè huic ulceri conjuncta est, & ea conveniunt medicamenta, præter mercurium diaphoreticum, & nostrum arcanum metallicum, quæ *lib. 3. de Lue Venereâ cap. 2. de gonorrhœâ* descripsimus.

CAP. L.

De Penis Vlceribus.

AB utero ad penem transitum facimus, nàm inter has partes magna familiaritas, & cognatio intercedit, imò *Galenus* anatomes ignarus *lib. de usu partium, & anatom. administ.* ineptè credidit mulierum genitalia non nisi solo situ à virorum genitalibus differre. Quod commentum ex ijs natum est, qui fœminam esse tantùm virum imperfectum putârunt: (Sed fœmina non est homo) & ob frigidiorem temperiem, ac naturæ debilitatem membra generationis non potuisse foràs protrudi; quemadmodùm in viro ob eximium calorem, & naturæ robur foras fuisse propulsa. Insuper nonnulli Galeni procuratores in hujus opinamenti confirmationem varias mulierum postea in viros mutatarum historias adducunt, quas recenset, & eruditè repudiat *Isbrandus de Diemerbroeck lib. 1. anatomes p. m. 154.* Cæterùm mulierum genitalia non tantùm situ à virilibus differunt, sed universâ structurâ, quoad numerum, superficiem, magnitudinem, cavitatem, figuram, munus, & usum, ut satis manifestùm est perito anatomico, & cuivis, qui muliebria cum virilibus conferre velit.

Dicitur *penis* à pendendo, penis nàmque antiquis idem erat, quod cauda, quæ sicut à posteriori animalium parte, ità penis à parte hominis anteriori pendet. Dicitur *virga*, quia hæc pars arrecta virgam repræsentat. *Mentula*, quòd rigida hæc pars viro mentem quasi eripiat vel eam à serijs ad jocosa, & Venerea avertat. *Coles, veretrum, priapus, membrum virile* per antonomasiam, *membrum genitale, & omnium viventium pater.* Alia nomina imponi solent plurima, quæ reticere præstat, quàm recensere. *Plato in Timæo* penem animal quoddam esse cen-

fuit, quoniam ei insita vis generandi est valdè appetens. Verùm cùm vis illa appetens non huic, sed cerebro insita sit, ex eoque in penem fundatur; cùm etiam unum animal non possit esse alterius pars integrans; cùm denique penis sit dumtaxat pars animalis totum cum alijs complens, non potest certè animal, sed tantùm animalis pars & instrumentum dici. Membrum virile in magnâ æstimatione, ac dignitate apud Ægyptios, & alios habitum fuit, ut in *Riolano* videre est, at nunc in magnâ æstimatione est tantùm apud mulieres. Est penis pars organica ad seminis in uterum injectionem primariò, secundariò ad urinæ excretionem comparata, ob quam non est formatus, cùm sine eo fœminæ lotium excernant.

Situs est penis in imi ventris parte inferiori ad ossis pubis radices, estque in medio positus, ut commodiùs fieret congressus, & alijs partibus, impedimento non esset. Ortum suum ducit à validiori, & robustissimo fundamento e pubis ossibus. Est numero unicus, at nos quendam Præcutinum Nicolaũ nomine duplici pene à naturâ dotatum observavimus.

Figuram habet longam, & ferè rotundam, sed non exactè, quia in superiori parte, quam penis dorsum vocant, est latior.

Magnitudo, quę in crassitie, & longitudine consistit, variat; alijs nàmque major, & alijs minor est. Minor est primò brevioris staturæ viris. Secundò ijs, qui à Venere abstinent, si *Galeno* credendum est. Major est primò, nasutis, seu magno naso præditis; nàm penis magnitudo ad nasi proportionem correspondet, si Physiognomis credimus. Secundò, stolidi, ac fatui majori pene insigniuntur, & ex penis magnitudine de hominis ingenio nonnulli conjecturam faciunt, & magnum penem ingenium durum, ac stolidum asinino simile indicare dicunt: sed hæ regulæ perpetuę nõn sunt, sed plurimis exceptionibus patent. Ineptum est illud obstetricum dictum futurum penem majorem, vel minorem, si vasa umbilicalia non proximè, vel proximè ad umbilicum ligentur, abscindanturque in recèns natis ob urachum, qui inter vasa umbilicalia continetur, & vesicæ fundo annectitur, undè existimant retrò membrum id cum vesicâ trahi vel laxari, quod tamen ob sua vasa, & musculos impossibile est.

Constat penis cuticulâ, cute, & membranâ carnosâ, quæ partes dicuntur externæ, seu continentes. Pinguedine destituitur etiam in hominibus obesissimis, quia hæc pondere & nimiâ mole huic parti impedimento esset, sensus obtunderetur, & voluptas minueretur. Constat etiam substantiâ, propriâ, & ei maximè conveniens est; non ossea, ut in cane, lupo, & Vulpe, non etiam cartilaginea, neque carnea, sed talis, quæ laxari, & ad seminis ejaculationem extendi commodè potest, itàque peculiaris, & propria, qualis nulla est in aliâ corporis parte. Aliæ partes sunt internæ, seu contentæ, & hæ propriæ penis partes quatuor sunt, Urethra, duo corpora nervosa, & glans.

Urethra, seu fistula urinaria, inferior ejus pars est, quæ interiùs tenui, ac sensili, exteriùs verò carnosâ, ac fibrosâ membranâ vestitur, estque cervici vesicæ continua quidèm, sed tamen non ejusdem cum illâ substantiæ,

nàm

nam nonnihil spongiosa, & obscurioris coloris existit, potestque intensione, seu penis erectione turgescere, ac distendi, & posteà rursùs flaccescere, qualia in vesicę cervice contingere nequeunt. Urethra toto ductu æqualem habet amplitudinem, exceptâ parte anteriori, qua glans cum corporibus nervosis jungitur, ut potè in qua superficialem habet caverunlam: in hac nonnunquàm acris liquor per gonorrhœam subsistens, exulcerationem admodùm dolorosam facit.

Urethræ superiore parte incumbunt duo corpora nervosa, quæ maximam penis partem constituunt: quorum substantia tota est quasi crassissima arteria, fungosa, carne infarta. Hæc substantia duplex est, prima exterior, quæ densa, dura, & nervosa; altera interior fungosa, rara, & cavernosa, atque ex nigro subrubra, seu subatra materia, veluti nigricante sanguine oppleta, farciminis instar. Oriuntur hæc duo corpora ex inferioribus ossium coxendicis partibus, iisque validis ligamentis adhærent, & circa os pubis medium, cui alligantur ligamento nerveo subjecto, coëunt; interventu tamen septi membranei, tenuissimi, pellucidi, ac fibrosi, à se invicèm distinguuntur. Horum corporum nervosorum substantia interior spongiosa ex venulis, arteriolis, & nervulis inter se ad retis modum intertextis conflata est, ut spiritu, & utroque sanguine impleri possit, hinc cùm penis flaccidus, magnus, vel parvus existat, à majori, vel minori sanguinis, ac aliorum succorum copiâ in corporibus nervosis existente dependet: quod dùm fit, nervosa substantia magis tenditur, & efficit, ne spiritus citò dissipetur, undè penis induratio, adeòque erectio, & elongatio, non tàm coitûs causâ, quàm ut rectà, & longissimè semen vir ejaculari queat, ad uteri orificium priùs facto virilis membri intra muliebrem sinum motu.

Penis fini imponitur glans, balanus græcè, seu penis caput, in quam prædicta duo corpora nervosa cum Urethrâ terminantur. Hujus pars inferior, quæ tria illa corpora nonnihil ambitu excedit, corona vocatur. Formam, seu figuram habet turbinatam, vel subrotundam: colorem, dùm flaccida est sublividum; dùm tumet, rubicundum. Substantiam obtinet propriam, carnosam, mollem, spongiosam, exquisiti sensûs pruritùs ergò, magis quàm nulla totius corporis pars, quia planè nervosâ, tenuissimâque membranâ tectam, anteriùs oblongo foramine perviam. Investiens autem membrana ab urethræ internâ producitur, quæ per foramen exiens reflectitur, ac circa totam glandem expanditur, eique acutissimum confert sensum, quem eum in finem in primis habere debuit, ut maxima in coitu excitaretur voluptas: illa enim nisi adesset, vix quisquam Venereos exerceret actus, & sic humanum genus brevi penitus interiret.

Glans extrinsecùs involucro, seu tegmine, quod præputium dicitur, integitur, quod conflatur ex cuticulâ, cute, accedente interiùs pelliculâ nervosâ, ac tenui, à panniculo carnoso. Hoc in inferiori sui parte infra foramen glandi alligatur per membranam, vel vinculum quoddam, frænum appellatũ. Dicitur Præputiũ, quia præ pudẽdis existit. Hoc est illud præputiũ quod in circumcisione à Judæis, & Mahometanis resecatur, undè à præputã-

do, ei nomen impositum esse volunt, & quibus illud Circumcisione ablatum est, illi Apellæ, & recutiti dicuntur. Excrescit ità hæc pars in Hebræorum, & Turcarum pueris major, quàm in Christianorum filijs, ut in caudæ morem acuminetur, imò in nonnullis monstruosam nanciscitur longitudinem, & latitudinem, ut ob Periphimosis metum, ejus partem abscindere cogantur.

Mandavit Deus Hebræis præputium ad minuendam libidinem, quia extima penis glandis pars tota carnosa, mollis, & spongiosa est tenuique, & tenerrimi sensûs membranulâ obvoluta; ideòque glans exquisito titillationis sensu prædita est, & magis quàm ulla totius corporis pars, quia planè ferè nervosa, eum in finem, ut coitus maximâ cum jucunditate, ac titillatione peragi possit. Hinc à naturâ glans præputio tegitur, ut mollis, & exquisiti sensûs, pruritùs ergò, asservetur, quòd si præputium, ut in Circumcisione, resecetur, vel glandem non tegat, vel illud abbrevietur, ut ad glandis investituram non sufficiat, illa obdurescit, sensum acquirit obtusum, & magnam voluptatis partem impedit: prætertquam quòd præputium in Veneris palæstra non recurrit, nec corpora nervosa, neque glans, in qua Veneris sedes sita est, à præputij recursu titillatur, unde Veneris sensus minuitur.

Omnis generis vasa penem ingrediuntur f. arteriæ, venæ, nervi, & musculi. Arterias interiores duas insignes obtinet ab hypogastricis per nervosa in primis corpora dispersas, ad quorum coalitûs initium ingrediuntur, & secundum penis longitudinem excurrunt, exilibus ramulis ad latera emissis: exteriores verò à pudendis recipit. Venæ externæ, & cutaneæ frequentes à pudendâ, internæ verò ab hypogastricis emittuntur, & per corpora nervosa excurrunt: malè ergò venis destitui penem quidam putârunt. Nervos habet exteriores, & interiores ab ossis sacri medullâ, quorum duo mediocris magnitudinis unà cum arterijs, parte inferiore per longitudinem penis excurrunt. Quatuor musculos habet penis, horum duo breviores, & crassiores sunt, & penem erigunt, oriuntur nervosi sub penis principio ab appendice coxendicis, & nervosi feruntur ad penis corpora, in quæ non procul ab exortu inseruntur, quorum usus est penem erigere, & in congressu sustinere. Reliqui duo longiores, & graciliores sunt, & à recti intestini musculo sphinctere secundum penis longitudinem oriuntur, subtùs deindè feruntur, & ad urethræ latera circa medium inseruntur. Horum usus est inferiorem urethræ partem dilatare, tùm in mictione, tùm præsertim in coitu, quandò corpora penis replera sunt, ne seminis exitus cohibeatur, & acceleratores nominantur.

Signa.

Penis ulcera, si sint externa, visui patent, quandòque tamen sunt circa glandem, coronam, frænum, & præputium, & propter membri tumorem videri nequeunt. Interna interiores, occultasque obsident partes, nempè urethram, & ex dolore à transeunte urinâ acri excitato, & pure ante urinam egrediente, pene tumido, & tenso cognoscuntur:

Can-

Causa.

Putant Galenici penis ulcerum causas esse diversas, in quibusdam enim est humorū impuritas, quæ isthuc à naturâ proscribitur, eòque procumbens in temperamentis fervidis febrem continuam, tumorem, ruborem, & ardorem suscitat, & demùm suppuratione factâ, ulcerationem. Frequentiùs ejusmodi ulcus oritur à concubitu cum fœminis Gallicanis saniosam virulentiam ex utero in virgam communicantibus. Tandèm etiam casus, vel protusio versus penem in causâ esse possunt.

Penis ulceris causam eandem esse dicimus, ac aliorum ulcerum, ut pluries diximus. Causæ sunt succi, qui particulis salinis, acidis, & corrosivis imbuti, sive sint in sanguine, lymphâ, vel alimento, modò viscidi, & non rectè circulantes, ac in vasculis stagnantes, effervescunt illæ particulæ, fibrillas distendunt, exedunt, & rumpunt, undè ulcera emergunt. Ortum ducit aliquandò ab abscessu inflammationem insequente, vel ab urinâ, vel seminali fluxu exedentibus particulis referto, vel à calculis asperis, & cuspidatis in transitu per urethram suis spiculis fibrillas, & canaliculos lædentibus, vel à medicamentis corrosivis in urethram immissis. Sæpè tandèm hoc ulceris genus suam trahit originem à fœminarum lue Venereâ conspurcatarum concubitu, in quibus uterus sordibus refertus, penem inficit, & exedit. Imò dùm uterus in coitu incalescit, non tantùm miasmata exhalat Venerea, quæ in urethram se insinuant, eamque exedunt, sed quandoque in prostatas glandulosas penetrant, & dictarum prostatarum sanguinem, succum alimentitium, vel lympham inquinant, & virulentiâ suâ corrodunt, undè pus per urethram affluens ipsam contaminat.

Prognosis.

Vlcera penis magis perniciosa sunt, quàm in alijs carnosis, utpotè partes calidæ, & humidæ ad necrosim proclives, succorum pravorum susceptivæ, maximè in loco decliviori positæ, exquisito præditæ sensu, & urina per penis meatum curationem impedit; undè si peritè non tractentur, & brevi non consanescant, temporis curriculo in ulcera depascentia, & cancerosa abeunt, quibus facilè vel integer penis, vel ejus pars amittitur. Vlcera penis interna deteriora, cum sint in loco humidiori, ob frequentem irritationem ab urinâ fientem, & tardæ, & difficilis curationis, quia perpetuò madent, & attactu manuali tractari nequeunt; si verò in inferiori penis parte, in virgæ radice sedem fixerint, urinæ incontinentiam faciunt, vel ad minimum laboriosam ejus redditionem, interdùm etiam ani sphincter unà per consensum dolet, & hæmorrhoides protuberant. Vlcera, quæ à lue Venereâ in pene excitantur, vel in excrescentias, verrucas, vel carunculam in urethrâ, si perperam tractentur, degenerant, vel totum suâ venenatâ energiâ inficiunt.

Curatio.

Penis ulcera curant vulgares, præmissis primò purgantibus *ex cassiâ re-*

cens extracta, tamarindis, sebesten, electuario catholico cum syrupo rosarum solutivo ad ℥. j. in formâ boli. deindè venæ sectione; postmodùm victûs rationem eam instituunt, quæ humoris acrimoniam obtundit, & decocta ad sudorem excitandum suadent, ut ulcera exsiccentur, additis *trochiscis alkakengi.* Tandèm ad topica confugiunt.

Si sit recens cum quadam calefactione, illud leviter detergunt, & refrigerant, eapropter *aquam plantaginis, solani, nymphea, aut decoctum hordei cum syrupo de rosis laxativo, sero Lactis* usurpant, adduntq; *trochiscos albos Rhasis, vel alkakengi, vel lithargyrij decoctum* injiciunt, vel *unguentum pompholigos cum ovi albumine, & aquâ hordei, vel sero lactis.* Renibus refrigerantia imponunt, ut urinæ ardor minuatur, ut *unguentum album, Galeni, santalatum, album Rhasis,* & quæ ex oleis frigidis leviter adstringentibus parantur: sed perperam renibus refrigerantia applicant ad urinæ ardorem minuendum; urina enim extrinseco imperanti non audit, ardorem excitat ejus sal in transitu, quem per exulceratam urethram facit, & vesicam, & urethram sanam non lædit, cùm sit naturale harum partium excrementum.

Si glans exulcerata fuerit, vitant emollientia, & exsiccantia adhibent. In principio itàque ulcus mundant *aquâ rosarum, & plantaginis, vel hydromelite, vel aquâ, in qua alumen dissolutum sit,* deindè *vino, in quo folia rubi, myrti, plantaginis, nuc. cupress. balaust. & alumen cocta sint,* in quo panni linei imbuti glandi imponantur, & præputium semper mundant. Postmodùm usurpant *unguentum album camphoratum, diapompholygos, de tutiâ, Lithargyrio, cerussâ &c.*

Ulcera antiqua, sordida, & putrida abluunt *hydromelite cum alumine, vel unguento Ægyptiaco, vel Apostolorum cum lixivio, vel auripigmento, in aquâ rosarum soluto,* ne ampliùs serpant.

In ulcere virulento *præcipitato cum unguento rosaceo misto* utuntur, & præcipuè si à lue venereâ ortum ducat, & huic insistunt, donec virulentia ablata est. Si callosum sit, partem fovent *decocto malvæ, alth. sem. lini, vel medicamento digestivo,* donec callositas separetur. Quòd si præputium intumescat, & ulcus sub ipso latens, medicamentis tractari nequeat, dolor perseveret, & ulcus serpat, præputium secundum longitudinem incidunt, ut ulcus mundificari, & commodè curari possit.

Si ulcus in penis meatu delitescat, abstergentia, & glutinantia per syringam injiciunt, nimirum *aquam plantag. equiseti, myrtill. vel harum plantarum succos, vel trochiscos alkakengi cum aquâ rosarum,* vel sequenti utuntur.

℞. *Vini alb. lib.* j.
aquæ rosar. &
plantag. ana ℥. iij.
alum. usti ʒ. ij. ß.
virid. æris ℥. j.
camph. ℈. j. *m.*

Vel utuntur unguento à *Petro Bayro* descripto, ut

℞. *Succ. extremit. rubi fruticis.*
rosarum,
aceti ana ℥. ij.
thuris,
mastiches ana ℥. iij.
lithargyr. auri ℥. j.

viti

vini malvatici ℥. vj.
succ. sempervivi ℥. iij.
aquæ vitæ ℥. iv.
virid. æris ʒ. ij. ß.
vitrioli,
alum. usti ana ʒ. j. ß.
camphoræ ʒ. j.
ol. rosar. ℥. vj.

Pulverisatis pulverisandis subtilissimè, & cribratis coque omnia lento igne, excepta camphorâ, quæ in fine addatur, usque ad succorum consumptionem. Addatur cera & f. unguentum.

In ulcere penis curando præmittimus medicamentum purgans *ex extracto catholico cum manna mercurij, vel pilulis de terebinthinâ cum mercurio dulci*, & postmodum decocta sudorifica, vel potiones vulnerarias ad aliquod tempus continuando. Interim si ulcus sit recens, conducit *unguentum album ex succis refrigerantibus, vel de tutiâ, pompholyge, lithargyrio, plumbo &c.* Si fuerit antiquum, vel sordidum unicè prodest unguentum Magistrale n. d. Si aliqua luis venereæ suspicio adsit, convenit *mercurius dulcis pulvere tenus, vel præcipitatus incarnatus, vel magnum calcinatum Paracelsi unguento mistum*, vel illud leviter *aqua mercuriali* tangatur. Si callum ob temporis diuturnitatem contraxerit, præter hæc utilis est *aqua salis armoniaci, vel pulvis ex sabinâ, sale armoniaco, vitriolo, & alumine usto.* Si ulcus in glāde sit, vel sub præputio, quod ità in molem intumescat, ut nullatenus præputium retrocedere possit, & ulcus appropriatis remedijs tractari nequeat, tunc siphunculo dextrè immittatur inter glandem, & præputium *infusio lapidis calaminaris, vel salvis* & interim præputium foveatur *spiritu vini, vel lacte, in quo ebullierint folia hyoscyami, & aliquot papaveris capita, vel aquâ spermatis ranarum.* Vel secundum longitudinem præputium incidimus, & est via compendiaria. Si urethram excruciet ulcus ad urinæ ardorem minuendum per os propinamus *syr. Dialth. Fernelij, & de mucilaginibus cum oculis cancrorum fluviatilium, in aquâ malvarum*, negligantur fortia diuretica. Non desint intereà injectiones ex lacte dulci, & recenti, addito sale Saturni. Sequens leniter detergit, & exsiccat ulcus ex mente *Iohannis Dolei*, ut,

℞. *Aquæ hord.* ℥ ix.
plantag. ℥. j. ß.
salis Saturni gr. xxv.
mell. rosf. colat. ℥. j.
camphoræ gr. xii. *m.*

Fiat hujus misturæ bis in die injectio. Vnicè prodest *spiritus mercurij dulcis in infusione lapidis calaminaris.* Quantùm in percurandâ gonorrhoeâ hæ injectiones valeant, experientia te docebit.

Egimus, de genitalium mulierum, ac virorum ulceribus, & eorum anatomen summis libavimus labijs; hinc non extra choræam erit aliquantulum circa horum organorum sensationem, quæ Veneris dicitur, digredi, nàm omnes alias antecellit, huic omnes ancillantur, omnia obediunt membra, & cùm sensus iste suam exercet sensationem, omnes alij feriantur, & post victum omnia viventia pro hoc sensu pugnant. Iupiter ipse Divum, ac hominum pater, deposito majestatis decore, pro hujus sensûs voluptate, non infrequenter sub vario animalium amictu latuit. Quot vitæ pericula subeunt homines pro hoc sensu, labores, ærumnas pauperiem, innumera mala, &c. ipsam

ipsam cladem patiuntur; nec resipiscunt, est reverà à Naturâ illâ ignotâ Deâ inditus appetitus. Ipsa bruta pro hoc dimicant; asinus, animal melancholicum hujus sensus percitus œstro, gratas modulatur melodias. Tandèm muscæ, dùm nos vescimur, nostris in patinis hujus actus exercent sensum.

CAP. LI.

De Veneris Sensu.

HUjus rei occasione materiæ novam aggredimur rem pertractandam; cumque post cujuscumque organianatomem, ad aliqua sensationum quarumlibet de nostro more digrediamur, operæ pretium existimavimus nonnulla de hujus sensationis materiâ per digressionem delibare. Scimus rem, si penitus eruditorum auribus haud novam, vulgaribus tamen incognitam, aut hucusque quod sciverimus intactam; quapropter, ut scientiæ amatoribus viam sternamus, atque physiologis, & magis philosophandi, & quamplurima inveniendi iter indigitemus, de Veneris Sensu hîc pertractabimus. De hac re quærimus: an inter alias sensationes ponenda sit, & quare, ubi incidenter, quæ ejus naturam, & cognitionem sapiunt phænomena exponemus.

Ut autem adversariorum pravo per præventionem satisfaciamus ingenio, nostram mentem patefaciendam in cujusdam objectionis solutione in hoc vestibulo opportunum duximus.

Opponunt igitur vesaniores nonnulli: Hanc sententiam ut potè Ecclesiæ Statutis obnoxiam, vel ut damnatam eliminandam, vel ut morigeratis auribus differendam penitùs obliterandam, eòque fortiùs, (adjiciunt alij) quia in puris naturalibus neque meremur, neque demeremur; cùm itaque in actibus sensationum merè naturalibus, præciso omni voluntatis assensu, nullum adsit aut meritum, aut demeritum, ut videre est in olfactu, gustatu &c. fit, ut aliquandò in hujusmodi sensationis exercitio nulla habeatur malitia, quo circà tum Ecclesię statuta, cùm & Summorum Pontificum Maximorum damnationes tuerent in præceps. Sed ut horum zelo faciamus satis.

Dicimus Ecclesiam Sanctam Catholicam, cujus filiationem profitemur, nunquàm aut per Decretum, aut per Concilia, Canones, Constitutiones, Bullas, Motus Pontif. Maximor. proprios, aliaque ejusdem Acta Sanctiones &c. quæ nobis constiterint, declarasse: Quinque tantùm de fide tenendos esse corporis sensus, hisque neque alios addendos, atque ab illis alios demendos non esse sub aliquâ vel excomunicationis, vel interminationis divini judicij, vel quacumque pœnâ infligi in his casibus solita; sed tantummodo eadem Sancta Mater Ecclesia conformans se communiori populorum opinioni, usui, ac doctrinæ Peripateticorum, ac Stoicorum dogma amplexata est, in quo docent: Quinque esse corporis sensus, nempè: *Visum, Auditum, Gustum, Olfactum, & Tactum.* Cum hoc tamen facultatem non abstulit Physiologis, ut plures possint sensationes in humano corpore investigare; Quòd si fortè hoc etiam contra nostram sententiam aliquandò stabilierit, ejus decisioni ex tunc pro tunc nos

sub-

submittimus. Præterea eadem Sancta Mater Ecclesia extremæ unctionis Sacramentum pro infirmis ad remittenda peccata mortalia, quæ à sensibus originem ducunt, instituit, cùm nihil sit in intellectu, quin prius fuerit sub sensibus; undè omnia quinque sensuum organa inungenda decrevit, & quia in lumbis, seu renibus vasa spermatica vicina irradiantur à sero acri, & salino, quod titillationem excitat ad Veneris stimulum, & desiderium proritandum. Hinc in extremæ unctionis administratione renes, seu lumbos (quæ inunctio in fœminis propter decentiam, & honestatem omittitur) tanquàm Veneris sensum à quinque distinctum esse inungendos sub hac verborum formula instituit: ***Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quicquid per lumborum delectationem deliquisti. Amen.*** Insuper quotidiè precatur. ***Vre igne sancti Spiritûs renes nostros, & cor nostrum Domine: ut tibi casto corpore serviamus, & mundo corde placeamus.***

Circa ea, quæ opponunt, nempè hanc sententiam castis auribus obnoxiam, in suâ genesi præfocandam.

Dicimus materiam de generatione animalium, anatomen uteri, naturæ mulierum, penis, genituratum, ut dicunt, commistionem in generatione peragendâ, seminis ejectionem in utero vel per suctionem, vel per jaculationem &c. magis, & quam maximè legentium, ac auditorum aures offendunt; neque ex hoc factum est, ut *Doctor Angelicus*, qui præ cæteris omnibus hanc de generatione materiam dilucidiùs aut scripsit anteà, aut docuit *Scotus*, totque alij Sanctissimi, atque honestissimi Viri, Patresque aliquam commaculam, aut in aliquam irrepserint labem; satis enim longè distant theoricè scribere, & in praxim cognita, ac philosophata deducere. Adsunt ad præsens innumerabiles medentes, atque Medicinæ studio addicti; fiunt indies ubique terrarum cadaverum dissectiones in publicis Academijs, nec non in privatorum ædibus Anatomiæ, in quibus, ea, quæ in scriptis, vel voce à præceptoribus didicerunt, re oculis, tactuque, ut ità dicamus, experiuntur, & ibi pudenda quælibet marium, fœmellarumque non quò ad extrinsecam tantùm speciem, sed quò ad internas eorum partes, ac particulas offeruntur, non considerands modò, verum etiam & videnda, & tangenda. Quid dicemus de honestissimo viro *P. Thomà Sanchez?* qui in suo aureo opere de Matrimonio, & præsertim ubi agit de usu Matrimonij, ità claré de hac materià scribit, præcipuè cum modos exponit, remque ipsam matrimonij practici, ut in eo ad plura sæcula versatus videatur, licet in ore castissimus. Quid de Confessarijs dicemus non solùm in audiendis furtorum Veneris criminibus, verùm etiam in eis interrogandis pro peccatorum circumstantijs sciendis, ut justum de peccatis judicium ferant, & sententiam dicant? Et tamen præter oppositores, nemo adhuc hæc omnia ut honestis auribus hominibusque obnoxia esse prædixit ex hoc capite.

Tàdèm quod attinet ad id, quod opponunt: nempè in puris naturalibus neque meremur, neque demeremur &c. fatemur optimè Sacr. Theolog. in hoc axiomate fuisse eloquutos; at in applicatione ejusdem sententiæ arguendos, imò

imo probris omnibus cumulandos esse adversarios sentimus; Quis enim in homine Venerea tanquàm merè naturalia, & purè naturalia unquam somniavit? Nonnè inter omnes quum Theologos, tùm etiam Doctores convenit in omnibus actibus meriti, & demeriti capacibus voluntatis electionem esse pernecessariam? Quis autem inficias ibit in omnibus Venereis suggestionem, delectationem, atque assensum intervenire tria à *Divo Gregorio Magno in lib. moral. requisita*, *& in Decret. Cap. pensandum est 6. dist. Tribus perficitur peccatum?* Cùm igitur nullus reperiatur Veneris actus assensu voluntatis expers, fit, ut merè naturalis non habeatur; quinimmò malitiâ semper includat, cùm à voluntate imperetur, præciso tantùm Sacramenti Matrimonij exercitio, quod à Christo Domino institutum, non solùm malitiam excludit, labemque omnem eliminat, verùm etiam ad gratiam conferendam elevatur.

His igitur præhabitis, rem nostram aggredimur. Si antiquorum consulere volumus Philosophorum placita, uno excepto *Aristotele*, quem *Stoici* sequuti sunt cum vulgo Peripateticorum quinarium sensationum numerum definientes, alij melioris notæ sapientiores multò plures sensus agnovêre, præsertim *Divinus ille Plato* qui in *Theæteto* præter vulgariû sensus: *Refrigerationes, calefactiones, voluptates, & dolores, cupiditates, & qui vocantur timores* pro sensibus agnovit, à *Doctissimo* forsan *Democrito* sententiam mutuatus, hic enim *Plutarcho teste in 4. de Placit. Philosophorum cap. 10. docuit Democritus plures esse sensus, brutorum, animalium, Deorum, sapientum.* Et sanè, si horum maximorum Philosophorum opinionem in trutinam revocare velimus, a veritate non longè abesse comperiemus; & etenim calefactio, ac refrigeratio (sive quod harum altera in positione, altera in carentiâ consistant, ut in nostrâ Pyrotechniâ lib. 2. cap. 1. & alibi tetigimus, sive quod ambæ positivæ sint) certum est per contactum, vel particulatum ab igne, vel alio corpore emanantium ad aliud corpus, vel per earundem particularum à corpore calefacto recessum, vel frigorificarum molecularum concursu in nobis imprimi, quibus per poros insinuatis, vel motu inducto, vel retardato, calidâ, vel frigidâ sensatione afficiamur oportet. Hoc autem ad merum tactum redigere nimis insipidum foret, tùm quia omnes alij sensus, licet per contactum perficiantur, ut in cujuslibet illorum tractatione explicemus, attamen ob aliam functionem à tactu prorsùs diversam, quamvis à tactu originem capiens, diversam vidimus constituisse sensationem, tùm etiam quia tactûs objectum, absolutè loquendo, est corpus; hoc autem sub irradiati specie facit visionem, sub sapidi formâ gustatum &c. Quapropter sub calidi, frigidi, lenis, asperi, mollis, duri &c. alias etiam sensationes efficiant necesse erit. Ad hæc ab omni prorsus dubitatione alienum est, non sensus quoscumque tantùm, verùm etiam, & intellectum nostrum, licet spiritualem, utpotè limitatum, non posse eodem temporis momento duo diversa penitus considerare, undè multò minùs visum v. g. duo diversa contingere, ut album, & nigrum, & sic de cœteris: cùm igitur animadvertamus in eodem contactu non solùm corpus

sen-

ſentiri verùm etiam calidum, aut frigidum, molle, vel durum, grave, aut, leve &c. illud ſit, operæ pretium duximus aſſerendum quammaximè intereſſe inter eam ſenſationem, qua corpus contingimus, & eas, quibus calidum, frigidum, leve, ponderoſum, molle, durum &c. perſentimus. Prætetimus famem, nauſeamque ſtomachi, dolores, & in nonnullis corporum partibus titillationes, quæ omnia, præter alia ſenſus eſſe neminem ſanæ mentis præterit.

Sed ut radicitus, ut dicunt, rem perſcrutemur, ſenſationum omnium naturam ex quatuor ſolent Phyſici, ſeu Animaſtici inveſtigare, nempè ex fine, ex organo, & objecto, & ex ſenſorij functione, quam propriè ſenſationem appellant; cùm itàque hæc omnia in Veneris exercitio elucеſcant, jure merito inter ſenſationes alias reducendum eſſe Veneris ſenſum exiſtimamus; & ut à fine initium capiamus.

Apud omnes eſt in confeſſo D. O. M. totius Univerſi Archetypum, omniumque creaturarum Protoplaſtum, poſt omnium creationem ex nihilo, Adæ, ejuſque ſucceſſoribus aſſignato, omnium rerum dominio, ut *Geneſ. cap.* 1. habetur: *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cæli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram.* Modum eis præbuit utilia eliciendi, ac noxia rejiciendi per ſenſationes; & quoniam ex ijs, quæ utilia humano generi ſunt, nonnulla vitæ commoditatibus, quam plurima individuorum conſervationi, ac etiam propagationi conducunt; idcircò omnia proſpiciens Creator omnium Deus, ſuæ Divinitatis Typo, hujuſmodi ſc. ſenſus externos, internoſque contulit, quo-[illegible] mens noſtra excitata, & meliora eligat ad corporis commoditatem, vitæque conſervationem, blandumque ſenſuum ſuique oblectamentum, & nocua, ingrataque avertat; ſic licet omnia comeſtibilia ad vitæ conſervationem utilia experiantur, attamen prudentior animus ex eduliorum congerie ea ſole eligere, quæ non modò conſervationem intendunt, & ſenſibus alijs gratiora proſpiciuntur, & in unâ eâdemque operatione, & vitæ conſervationi, & ſenſuum oblectamento faciamus ſatis.

Cùm igitur per enarrata vitæ ſuſtentationi ſubventum ſit, placuit Altiſſimo ea etiam diſponere, quæ ad generis propagationē facere animadvertimus, quapropter hominibus Veneris uſum conceſſit, quo non ſolum allicerentur ſuimet ipſius perpetuitati conſulendo, ſed ab hujus exercitij oblectamento abſorptus, & ne gravis ei uxoris pondus videretur, blanditiam in coitu impertitus eſt tantam, ut aliquandò ſuimet, parentum, fratrum, ſororum, amicorumque oblitus, ea ſolum intendat, quæ matrimonij uſum comitantur, juxta illud *Geneſ. cap.* 2. *num.* 24. *Quamobrem relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne unâ.* Quia cum ea per copulam una caro fit: Quæ omnia ità cum veritate copulantur, ut ab ineffabili Eccleſia ſtatutum ſit: Matrimonij finem primarium eſſe filiorum procreationem intendere, ſecundarium verò concupiſcentiæ ſolamen; quia verò ab aliarum ſenſationum exercitio hujuſmodi filiorum generatio haberi non poteſt, nec aliud adeſt organum, moduſque alius non apparet talia peragendi; idcircò aſſe-

rendū putamus ratione finis, quem, alio ex capite obtinere minimè valemus, Veneris delectationem sensum esse ab omnibus omninò diversum constituendum.

Præterea apud omnes etiam vulgares convenit: In quolibet sensu duos fines dignoscendos esse, quorum alter sit primarius, pro quo est à Naturâ institutus, alter verò secundarius consistens in solatio illo, quod à sensûs usu percipitur; sic in Gustatu v. g. primarius est finis ea libare, quæ ad vitæ conservationem conducunt; secundarius verò solamen persentiscere ex eduliorum blando sapore, Auditûs finis primarius est sonum advertere, secundarius à soni harmoniâ blandimentum recipere, ut in musicis melodijs observamus, & ità de alijs est sermocinandum. Cùm ergò in Veneris usu, & eum animadvertamus finem, pro quo primò à Naturâ intentus est, nempè filiorum procreatio, & illum, qui sensationem comitatur, nempè delectatio, fit, ut ex finium ratione, eorumque diversitate ab alijs sensationibus, Veneris Sensus diversus constituatur; Sed ex organi designatione hunc sensum designamus.

Constat apud omnes ex penis anatome hunc esse instrumentum, non modò ab alijs penitùs diversum, sed à Naturâ propriè ad hanc sensationem principaliter perficiendam destinatum, secundariò ad urinam excernendam. Dicemus cùm de alijs organis, atque sensuum instrumentis mentionem faciemus, non solùm contactu, verùm etiam in pelliculâ quadam fibrosâ, inque papillis, nervorumque fibris omnes sensationes institui; Ecquis unquàm inficias ire poterit penis glandem, urethram, ejusque connexionem cum vasis pampiniformibus, & spermaticis merâ tantùm membranulâ constitutos esse? Cumque ad tactûs organum per totum corpus diffusum natura cutem destinaverit, ad gustatum verò, odoratum, auditumque aut cuticulam aut nervos, sicuti videmus in pene, cur itàque dicendum non erit hunc quoque pro instrumento, sensorioque ab alijs penitùs diverso à naturâ fuisse institutum?

Præterea videmus omnes alios sensus externos non influere tantùm, verùm etiam & famulatum quendam huic Veneris sensationi exhibere, sicut etiam & quos dicunt internos; etenim si oculus v. g. alicujus objecti pulchrioris irradiatione percellitur, transmisso ad imaginativam, sensusque alios internos (si qui sunt) rei visæ idolo, ad animum usque diffundit, qui conceptam imaginem non intelligit solùm, appetitque; sed per quandam, ut ità dicamus, sympathiam spiritus coagitat, dirigitque ità, ut ad penem usque traducti pruritum, & vellicationem in eodem incutiant; Quapropter satis bellè Magister amorum, *Ovidius* cecinit.

Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Eodem proportionaliter modo de alijs etiam sensationibus est discurrendum; Hæc autem ueritatem involuunt tantam, ut eam prævidens, intelligensque provida Mater, atque sollicita nostræ salutis Ecclesia declaraverit: Omnes actus sive antecedant, sive comitentur, sive subsequantur copulam Veneream, omnimodâ remotâ materiæ paruitate, esse penitùs lethalia.

His adde, quod tametsi insinuaverimus molle, durum, calidum, frigidum,

dum, asperum &c. sensationes esse admittendas à simplici contactu omninò diversas, attamen in Veneris exercitio, (prout hæc sensatio alias omnes absorbet) hæc omnia ad copulæ perfectionem concurrere animadvertimus; Quis enim in hujusmodi actu ex duro, aut molli contactu pruriginem, seu excitationem, ex calido, aut frigido intensionem, seu remissionem, ex aspero, aut lævigato irritationem (uxoratis consulatis) non percipit?

Sed potissimam rationem in medium proferamus: Apud omnes etiam vulgares est in comperto tactûs organum per totam cutem esse diffusum; cùm enim per eam papillulæ ab Illustrissimo *Malpigio* notatæ animadvertantur, in quibus tactus perficitur, licet exquisitiùs in manibus, fit, ut per totam corporis peripheriam tactûs organum extendatur, id, quod clariùs evincitur, si consideremus à frigido, aut calido, ab aspero, aut leni, à duro, aut molli, ab humido, aut sicco &c. quæ à vulgaribus simplici tactui tribuantur, quascumque corporis partes affici; si ergò Veneris sensatio ad merum tactum esset reducenda, fieret, ut per totam cutem, ac per quascumque partes peripheriæ corporis persentisceretur, quod repugnat autopsiæ, experientiæ, & rationi, cùm contrà experiamur in solo pene, & in designatis ejus partibus inferiùs explicandis, hanc sensationem compleri, non alio prorsùs modo, ac visio in oculo, olfactio in naribus gustus, in linguâ, & palato, & auditus in auribus, tanquàm in specificis organis à naturâ, ad illos actus peragendos, designatis. Præterquam quòd nimis frigida hujusmodi esset sensatio, si in solo tactu consisteret, cùm etiam observemus contactum esse medium, quo ad Veneris copulam perveniunt, eandem copulam in praxim deducentes. Ex quibus clarè convincitur hujusmodi sensationem malè à vulgo ad tactûs sensum fuisse hucusque redactam.

Ut autem de objecto aliqua loquamur; certum est apud omnes Pulchrum, aut reverea tale, aut apparens, objectum esse movens, seu excitans Venerem, quatenùs rei visæ, auditæ, contactæ &c. imago ita imaginativam afficit, omnesque alios, quos internos sensus appellant, ut ad animum usque percurrens illum de re visâ, auditâ, contactâ &c. admoneat, quâ cognitâ, præterquàm desiderio quodam percellitur juxta impressionem à sensibus immissam aut maximo, aut minimo, aut mediocri objectum assequendi, quamobrem media etiam elicit, disponitque ad finem obtinendum proportionata, sed insuper à fruitionis illecebris agitatus spiritus immittit ad genitalia, qui musculos erectorios pruritando, vasaque spermatica inflando mediâ seminis, salisque in spermate contenti excitatione, & penis erectionem, & seminis jaculationem moliuntur; Undè fit, ut his affectibus exagitatum animal, & animi inquietudinem, & corporis inquiescentiam patiatur, quatenùs à rei apprehensæ, & amatæ desiderio continuò vexatur, ut in ejus aut continuâ contemplatione persistat; Undè D. *August.* stabilierit: *Amantis animam plùs esse, ubi amat, quàm ubi animat*; aut perpetuâ possessione lætetur, cùm rei desideratæ perceptio maximum hilaritatis, gaudij, lætitiæque obtenti elargiatur, aut carentiâ vel minimâ cruciatur, cùm rei amatæ privatio

ità orbatum exquisitiùs exagitet, sicut ejusdem fruitio naturalem beatitudinem impertitur, juxta illud *Petri C. Bembi.*

Se più durasse l'uomo in tale stato,
Perfettamente si direa beato.

Corporis verò, quatenus à sensibus alijs, & maximè à Venere torqueatur, & ab animi affectibus angatur; visus enim in rei delectæ tantum observatione immergi, tactus in ejusdem contrectatione absorberi, auditus in perfectionum objecti sermone detineri, gustatus in ejusdem suavi deosculatione præfigi non exoptant modò, verùm etiam omnibus viribus aveant, desiderentque.

His insuper addendum pro objecto, quod dicunt proximum hujus sensationis, fruitionem scilicet, vel aliàs expertam, vel primò intentam, quammaximè in hunc affectum impellere; Imago enim præhabitæ, vel primò obtinendæ delectationis ità phantasiam afficit, aliosque, siqui sunt, sensus internos, ut ab eâdem illecti animum regulariter perturbent, qui à concupiscentiâ (ut verbis *Apostoli Iacobi* utamur) abstractus, & illectus, rectæ rationis oblitus, & in sensuum delectatione absorptus fruitionem concipit, possessionem elicit rei, expetit, machinatur. Undè tot errores, tot mala, & quod pessimum, tot peccata proveniunt.

Sed ad sensorij functionem, quæ propriè sensario dicitur, transitum faciamus. Uti superiùs insinuavimus, præsupponendum ducimus omnes alios sensus tùm externos, tùm internos in Venerem influxum facere, dùm visus in objecti amati pulchritudine, gustus in ejusdem dulcedine, auditus in illius harmoniæ repræsentatione, olfactus in ipsius putido odore, tactusque in contrectatione, ac interni sensus in rei idolo immersi fluctuent, æstuentque; Ex quo fit, ut spiritus, quos nuncupant animales ab omnium facultatum discrasia perturbati, & cerebrum quandoque exagitent, undè aliquandò Mania, phrenitis, aliaque mala proveniant, & cor aggrediantur, cujus regularem motum deordinando, aut palpitus, aut lipothymias, aut alios producant morbos, & in sanguinem se immittendo, vel novam fermentationem promovendo, febres generantur, vel heterogeneas sanguinis particulas excitando, & spirituosas exaltando, quamplurium affectuum malignorum Iliadem congerunt, coacervant, agglomerantque (Heu quanta malorum pessimorum congeries ab unâ concupiscentiâ scaturiginem sortitur!) Et genitalia pruritando, vasaque seminalia inflando, partem spermatis volatilem, salitamque ad sui extricationem irritant; quamobrem particulæ quædam per eorundem vasorum poros avolando, vel in musculos incurrunt erectorios, & majorem illis erigendi energiam communicant, suâque gratâ, blandâque vellicatione delectationis Venereæ radium quendam immittunt; aut ob earundem tenuitatem granum hordeaceum aliquantisper removendo, ansam præbent fluidiori, minusque viscidæ spermatis particulæ in urethram decidendi, undè seminis guttula suo volatili sale scatens membranam urethræ internam, glandemque quodammodò pruritans, minimulæ speciem delectationis in ejusdem papillulas insinuat, qua papillæ nervorum

rum, filamenta, nervique ipsi effecti, & ad cerebrum illam transfundunt, & imaginativæ repræsentant, & mentem ejusdem rei advertentem satiùs quàm par est, non expergiscunt solùm, verùm etiam stimulant, impelluntque. Quæ propter à delectationis complemento sborta, Veneremque tantummodò affectans, ejusdem exercitium appetit, satagit, tandémque periclitatur. In hac autem operatione tantus, & adeò inordinatus est corporis æstus, totque observantur non solùm motuum varietates, sed convulsionum, motuumque convulsivorum in corpore affectus, ut non immeritò pronunciaverit *Hippocrates, Coitum brevem esse epilepsiam*, prout refert *Macrobius in lib. Saturnal.* necnon *Aul. Gell. noct. Atticarum lib.* 19. *cap.* 2. quod etiam *Faustus* hoc disticho perbellè canendo explicavit:

Turpis, & est morbi species horrēda Caducis,
Cùm jacet exanimis post sua furta Venus.

Ut prætereamus *Stobæum* hanc sententiam *Maximo Democrito* tribuentem; neque ab hoc dissentit *Gal.* qui *lib.* 14. *cap.* 10. *de usu partium: Quantùm enim ad ea, quæ in vasis continentur, excernenda, ipse partium velut Spasmus, qui in coitu Venereo accidit, habeat momenti, ex magnis epilepsijs, & eo affectu, qui gonorrhæa, idest invita seminis effluxio, nuncupatur, disces. Siquidem in vehementibus epilepsijs, quod corpus totum vehementer convellatur, & cum eo partes genitales, semen idcircò excernitur.* Quod etiam approbavit *Cæl. Aurelian. lib.* 1. *cap.* 4. asserens: *Coitus ab aliquibus parva epilepsia nuncupatur.* Nec immeritò cùm in eodem actu membrorum omnium motus involuntarij observentur, nervorum contractio, artuum tremor, oculorum inversio, lumborum impulsus, per cutem sudor, totiusque corporis laxitas haud immodica &c. quæ omnia symptomata sunt epilepsiam concomitantia.

Probatâ igitur ex quolibet quatuor capitū, nēpè à fine, ab objecto, ab organo, & à sensorij functione Venereę sensationis existentiâ, ac veritate, ad ea deveniendum existimamus, quæ hujus rei ratio, phænomena, secùm affert; pro quibus,

Primò quærimus, in qua hujus organi parte sensatio hæc perficiatur.

Pro cujus quæsiti extricatione dicendum arbitramur totum hujus sensationis momentum à sale volatili in spermatis substantiâ stabulante, haberi: Hoc enim à spiritibus immissis agitatum, à motu, in Veneris actu exagitato, sollicitatum, atque è partium inter se confricatione, necnon à spiritibus, alijsque particulis ad motum extricatis impulsum in tantam exaltatur energiam, ut loco stare nesciens, sua pernicitate è vasorum spermaticorum, ac vesicularum seminalium orificijs, totam secum spermatis substantiam trahendo, in urethram immittit se se, ibique aliquam à viscidâ seminis substantia extricationem nanciscens, membranulam urethræ internam pruritans post granum hordeaceum ità blandissimè afficit, ut supra omnem delectationem maximam jucunditatum impertiatur, & quoniam per eandem urethram fluens, eandemque membranulam offendens usque ad glandis orificium extremum & tangit, & vellicat, pruritatque idcircò fit, ut per totam urethram sensatio diffundatur; Quia

verò

verò tum in urethræ radice, cùm in glāde, ibi ob primam seminis à seminalibus vesiculis jaculationem sal volatilis in ejusdem porulos se insinuans suavissimè pruritat; hic ob eorundem pororum laxitatem non solùm à motu, & à calido contactu, ac calorificis particulis receptis quæsitam, sed à sui temperie, ac constitutione veluti spongiosâ inductam, sal volatilis insinuat se se in majorem portionem, ubi vel quia magis se conformat glandis poris, vel quia magis replendo saturat, majori afficit pruriginis blanditie, ideò majus sentitur oblectamentum. Diximus ob majorem laxitatem à motu, contactu calido, ac particulis calorificis receptis; etenim hæc omnia majorem in glande, quàm in reliquâ penis parte impressionem efficiunt, cùm glans simplici epidermide, penis verò & cute, & cuticula convestiantur.

Et quoniam, ut explicuimus, cutis, nervorumque papillæ, fibræque urethram convestientes, penemque constituentes cum nervis communicant, fit, ut ad cerebrum usque suam pruriginem, blandumque contactum diffundant, ex quibus animus expergefactus, omnia advertat, lætetur atque eodem oblectamento satietur.

Quærimus secundò, in quanàm Vulvæ parte Veneris sensatio in mulieribus perficiatur?

In hac difficultate respondendum putamus: Organum hujus sensationis in fœminis constitutum esse, & in tentigine, mentulâ muliebri, seu Clitoride, & in cervice, seu colli uteri ad internum matricis orificium usque; ibi enim à confricatione magna diffunditur mulieribus oblectatio; hîc ab vulgò dicti seminis, salisque in eodem volatilis contenti emissione; quatenùs eodem, ac in viris modo uteri membranulam interiorem pruritat; &c.

Hinc fit, ut quæ strictiorem habent fœminæ naturam, collumque uteri obductius majorem persentiscant ex penis immissione, ac proportione jucunditatem; Undè etiam oritur, ut majori afficiantur blanditie utero gerentes, quàm vacuæ mulieres; etenim in illis quò magis uterus ob fœtûs receptaculum dilatatur, eò magis matricis collum restringitur, quare magis cum pene aptatur, atque ab ejus confricatione vellicatur. Undè etiam accidit, ut aliquandò penis glandem ab utero complecti, constringique in coëundo animadvertant viri; nàm perveniens glans in internum uteri orificium, ità interdùm cum eo aptatur, ut ferè constringi, ac complecti videatur; &c.

Hinc ultimò fit, ut prope seminis ejaculationem, & magis dilatent crura mulieres, majorique ac anteà impetu, contra virum impellant sese, virique nates constringant brachijs, manibusque; in eo enim actu penis contactum prope internum uteri orificium exoptant, ut eo irritatæ vesiculæ dictæ seminales, promptiores ad materiam illam, vulgò semen dictam, ejaculandam evadant.

Cœterùm hîc sextum sensum, quem Veneris appellamus, illum monemus, ac protestamur intelligere, qui modo legitimo, & divinis legibus, mediante matrimonij Sacramento, concesso exercetur, & non aliter.

CAP. LII.

De Excoriatione, & Vlcere Scroti.

SCrotum est rugosus ille testiculorum saccus, quem nonnulli etiam Scortum appellant, quod quandam coreacei sacculi similitudinem refert; Scortea enim veteres appellabant quæcumque ex alutâ, aut pelle constabant. Dicitur etiam vulgò bursa, seu marsupium virile foris propendens, & tactui obvium est. Molle, & rugosum ad faciliorem extensionem, & corrugationem, inter scroti tunicas nulla interijcitur pinguedo, quia oneri, & impedimento huic parti fuisset. In infimâ parte lineam habet secundum longitudinem excurrentem, quæ in dextram, & sinistram partem ab Anatomicis dividitur, & suturam appellant. Constat cuticulâ & cute tenuiore, quàm alibi, huic interius adhæret alia tunica tenuis ex panniculo carnoso enata, venis, & arterijs referta. Constat musculo corrugante tenuiori, Dartos appellata. Hujus musculi ope accidit, ut quampromptissimè scrotū corrugetur, vel relaxetur; undè facilè redditur ratio, cur in ægrotantibus infantibus relaxetur, & in sanis corrugetur: mulierculæ enim cùm Scrotum corrugatum conspiciunt, rectè valere, contrà verò si relaxatum propendeat, infantem ægrotare judicant, quod, & de viris etiam observatur, ut quispiam in se sano vel ægroto experiri potest.

Hoc Scrotum multis langoribus obnoxium est, sed nos hîc tantum secundum nostrum institutum de ejus ex coriatione, & ulcere agimus.

Signa.

Scroti excoriatio deprehenditur ex dolore urente, cuticulæ ablatione, vel erosione, & aspectu patescit. Ulcus visui occurrit, adeo ut alijs non indigeat signis.

Causa.

Censent vulgares excoriationis scroti causas esse humores acres urinam in ipsis infantibus partem hanc diutiùs inundantem, & cuticulam erodentem; in adultis eandem causam, si urinam in lecto emittant; in hydropicis serum, vapores, & impuritates acres circa scrotum collectos, vel scalptionem, à quibus epidermis dilaceratur. Ejusdem ulcus ab humorum acrium affluxu, vel post inflammationem suppuratam, & quidèm vel solam, vel cum testibus excitari volunt.

Excoriatio, & ulcus scroti fiunt à particulis acidis, & salsis valdè acutis, & corrosivis in lymphâ, sanguine, vel succo alimentitio circulantibus, vel stagnantibus superficietenus lacerantibus vel profundius fibras erodentibus, fiunt etiam à fortiori scalptione, frictione,

cens extracta, tamarindis, sebesten, electuario catholico cum syrupo rosarum solutivo ad ℥. j. in formâ boli. deindè venæ sectione; postmodùm victûs rationem eam instituunt, quæ humoris acrimoniam obtundit, & decocta ad sudorem excitandum suadent, ut ulcera exsiccentur, additis *trochiscis alkakengi.* Tandèm ad topica confugiunt.

Si sit recens cum quadam calefactione, illud leviter detergunt, & refrigerant, eapropter *aquam plantaginis, solani, nymphea, aut decoctum hordei cum syrupo de rosis laxativo, sero Lactis* usurpant, adduntq; *trochiscos albos Rhasis, vel alkakengi, vel lithargyrij decoctum* injiciunt, vel *unguentum pompholigos cum ovi albumine, & aquâ hordei, vel sero lactis.* Renibus refrigerantia imponunt, ut urinæ ardor minuatur, ut *unguentum album, Galeni, santalatum, album Rhasis,* & quæ ex oleis frigidis leviter adstringentibus parantur: sed perperam renibus refrigerantia applicant ad urinæ ardorem minuendum; urina enim extrinseco imperanti non audit, ardorem excitat ejus sal in transitu, quem per exulceratam urethram facit, & vesicam, & urethram sanam non lædit, cùm sit naturale harum partium excrementum.

Si glans exulcerata fuerit, vitant emollientia, & exsiccantia adhibent. In principio itàque ulcus mundant *aquâ rosarum, & plantaginis, vel hydromelite, vel aquâ, in qua alumen dissolutum sit,* deindè *vino, in quo folia rubi, myrti, plantaginis, nuc. cupress. balaust. & alumen cocta sint,* in quo panni linei imbuti glandi imponantur, & præputium semper mundant. Postmodùm usurpant *unguentum album camphoratum, diapompholygos, de tutiâ, Lithargyrio, cerussa &c.*

Ulcera antiqua, sordida, & putrida abluunt *hydromelite cum alumine, vel unguento Ægyptiaco, vel Apostolorum cum lixivio, vel auripigmento, in aquâ rosarum soluto,* ne ampliùs serpant.

In ulcere virulento *præcipitato cum unguento rosaceo misto* utuntur, & præcipuè si à lue venereâ ortum ducat, & huic insistunt, donec virulentia ablata est. Si callosum sit, partem fovent *decocto malvæ, alth. sem. lini, vel medicamento digestivo,* donec callositas separetur. Quòd si præputium intumescat, & ulcus sub ipso latens, medicamentis tractari nequeat, dolor perseveret, & ulcus serpat, præputium secundum longitudinem incidunt, ut ulcus mundificari, & commodè curari possit.

Si ulcus in penis meatu delitescat, abstergentia, & glutinantia per syringam injiciunt, nimirum *aquam plantag. equiseti, myrtill. vel harum plantarum succos, vel trochiscos alkakengi cum aquâ rosarum,* vel sequenti utuntur.

℞. *Vini alb. lib.* j.
aqua rosar. &
plantag. ana ℥. iij.
alum. usti ʒ. ij. ß.
virid. æris ʒ. j.
camph. ℈. j. m.

Vel utuntur unguento à *Petro Bayro* descripto, ut

℞. *Succ. extremit. rubi fruticis.*
rosarum,
aceti ana ℥. ij.
thuris,
mastiches ana ʒ. iij.
lithargyr. auri ℥. j.

viri

vini malvatici ℥. vj.
succ. sempervivi ℥. iij.
aqua vitæ ℥. iv.
virid. æris ʒ. ij. ß.
vitrioli,
alum. usti ana ʒ. j. ß.
camphoræ ʒ. j.
ol. rosar. ℥. vj.

Pulverisatis pulverisandis subtilissimè, & cribratis coque omnia lento igne, excepta camphorâ, quæ in fine addatur, usque ad succorum consumptionem. Addatur cera & f. unguentum.

In ulcere penis curando præmittimus medicamentum purgans *ex extracto catholico cum manna mercurij*, *vel pilulis de terebinthinâ cum mercurio dulci*, & postmodum decocta sudorifica, vel potiones vulnerarias ad aliquod tempus continuando. Interim si ulcus sit recens, conducit *unguentum album ex succis refrigerantibus, vel de tutiâ, pompholyge, lithargyrio, plumbo &c.* Si fuerit antiquum, vel sordidum unicè prodest unguentum Magistrale n. d. Si aliqua luis venereæ suspicio adsit, convenit *mercurius dulcis pulvere tenuis*, *vel præcipitatus incarnatus*, *vel magnum calcinatum Paracelsi unguento mistum*, vel illud leviter *aqua mercuriali* tangatur. Si callum ob temporis diuturnitatem contraxerit, præter hæc utilis est *aqua salis armoniaci*, *vel pulvis ex sabinâ, sale armoniaco, vitriolo, & alumine usto*. Si ulcus in glãde sit, vel sub præputio, quod ità in molem intumescat, ut nullatenus præputium retrocedere possit, & ulcus appropriatis remedijs tractari nequeat, tunc siphunculo dextrè immittatur inter glandem, & præputium *infusio lapidis calaminaris*, *vel salvis* & interim præputium foveatur *spiritu vini*, *vel lacte*, *in quo ebullierint folia hyoscyami*, *& aliquot papaveris capita*, *vel aquâ spermatis ranarum*. Vel secundum longitudinem præputium incidimus, & est via compendiaria. Si urethram excruciet ulcus ad urinæ ardorem minuendum per os propinamus *syr. Dialth. Fernelij*, *& de mucilaginibus cum oculis cancrorum fluviatilium*, *in aquâ malvarum*, negligantur fortia diuretica. Non desint intereà injectiones ex lacte dulci, & recenti, addito sale Saturni. Sequens leniter deterget, & exsiccat ulcus ex mente *Iohannis Dolai*, ut.

℞. *Aqua hord.* ℥ ix.
plantag. ℥. j. ß.
salis Saturni gr. xxv.
mell. rosʃ. colat. ℥. j.
camphoræ gr. xii. *m.*

Fiat hujus misturæ bis in die injectio. Vnicè prodest *spiritus mercurij dulcis in infusione lapidis calaminaris*. Quantùm in percurandâ gonorrhoeâ hæ injectiones valeant, experientia te docebit.

Egimus, de genitalium mulierum, ac virorum ulceribus, & eorum anatomen summis libavimus labijs; hinc non extra choræam erit aliquantulum circa horum organorum sensationem, quæ Veneris dicitur, digredi, nàm omnes alias antecellit, huic omnes ancillantur, omnia obediunt membra, & cùm sensus iste suam exercet sensationem, omnes alij feriantur, & post victum omnia viventia pro hoc sensu pugnant. Iupiter ipse Divum, ac hominum pater, deposito majestatis decore, pro hujus sensûs voluptate, non infrequenter sub vario animalium amictu latuit. Quot vitæ pericula subeunt homines pro hoc sensu, labores, ærumnas pauperiem, innumera mala, &

ipsam

ipsam cladem patiuntur, nec resipiscunt, est reverà à Natura illâ ignotâ Deâ inditus appetitus. Ipsa bruta pro hoc dimicant; asinus, animal melancholicum hujus sensus percitus œstro, gratas modulatur melodias. Tandèm muscæ, dùm nos vescimur, nostris in patinis hujus actus exercent sensum.

CAP. LI.

De Veneris Sensu.

HUjus rei occasione materiæ novam aggredimur rem pertractandam; cumque post cujuscumque organianatomem, ad aliqua sensationum quarumlibet de nostro more digrediamur, operæ pretium existimavimus nonnulla de hujus sensationis materiâ per digressionem delibare. Scimus rem, si penitus eruditorum auribus haud novam, vulgaribus tamen incognitam, aut hucusque quod sciverimus intactam; quapropter, ut scientiæ amatoribus viam sternamus, atque physiologis, & magis philosophandi, & quamplurima inveniendi iter indigiremus, de Veneris Sensu hîc pertractabimus. De hac re quærimus: an inter alias sensationes ponenda sit, & quare, ubi incidenter, quæ ejus naturam, & cognitionem sapiunt phœnomena exponemus.

Ut autem adversariorum pravo per præventionem satisfaciamus ingenio, nostram mentem patefaciendam in cujusdam objectionis solutione in hoc vestibulo opportunum duximus.

Opponunt igitur vesaniores nonnulli: Hanc sententiam ut potè Ecclesiæ Statutis obnoxiam, vel ut damnatam eliminandam, vel ut morigeratis auribus differmem penitùs obliterandam, eòque fortiùs, (adjiciunt alij) quia in puris naturalibus neque meremur, neque demeremur; cùm itaque in actibus sensationum merè naturalibus, præciso omni voluntatis assensu, nullum adsit aut meritum, aut demeritum, ut videre est in olfactu, gustatu &c. fit, ut aliquandò in hujusmodi sensationis exercitio nulla habeatur malitia, quo circà tum Ecclesiç statuta, cùm & Summorum Pontificum Maximorum damnationes ruerent in præceps. Sed ut horum zelo faciamus satis.

Dicimus Ecclesiam Sanctam Catholicam, cujus filiationem profitemur, nunquàm aut per Decretum, aut per Concilia, Canones, Constitutiones, Bullas, Motus Pontif. Maximor. proprios, aliaque ejusdem Acta Sanctiones &c. quæ nobis constiterint, declarasse: Quinque tantùm de fide tenendos esse corporis sensus, hisque neque alios addendos, atque ab illis alios demendos non esse sub aliquâ vel excómunicationis, vel interminationis divini judicij, vel quacumque pœ. à infligi in his casibus solita; sed tantummodo eadem Sancta Mater Ecclesia conformans se communiori populorum opinioni, usui, ac doctrinæ Peripateticorum, ac Stoicorum dogma amplexata est, in quo docent: Quinque esse corporis sensus, nempè *Visum*, *Auditum*, *Gustum*, *Olfactum*, *&* *Tactum*. Cum hoc tamen facultatem non abstulit Physiologis, ut plures possint sensationes in humano corpore investigare; Quòd si fortè hoc etiam contra nostram sententiam aliquandò stabilierit, ejus decisioni ex tunc pro tunc nos sub-

submittimus. Præterea eadem Sancta Mater Ecclesia extremæ unctionis Sacramentum pro infirmis ad remittenda peccata mortalia, quæ à sensibus originem ducunt, instituit, cùm nihil sit in intellectu, quin prius fuerit sub sensibus; undè omnia quinque sensuum organa inungenda decrevit, & quia in lumbis, seu renibus vasa spermatica vicina irradiantur à sero acri, & salino, quod titillationem excitat ad Veneris stimulum, & desiderium protitandum. Hinc in extremæ unctionis administratione renes, seu lumbos (quæ inunctio in fœminis propter decentiam, & honestatem omittitur) tanquàm Veneris sensum à quinque distinctum esse inungendos sub hac verborum formula instituit: *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quicquid per lumborum delectationem deliquisti. Amen.* Insuper quotidiè precatur. *Vre igne sancti Spiritûs renes nostros, & cor nostrum Domine: ut tibi casto corpore serviamus, & mundo corde placeamus.*

Circa ea, quæ opponunt, nempè hanc sententiam castis auribus obnoxiam, in suâ genesi præfocandam.

Dicimus materiam de generatione animalium, anatomen uteri, naturæ mulierum, penis, geniturarum, ut dicunt, commistionem in generatione peragendâ, seminis ejectionem in utero vel per suctionem, vel per jaculationem &c. magis, & quam maximè legentium, ac auditorum aures offendunt; neque ex hoc factum est, ut *Doctor Angelicus*, qui præ cœteris omnibus hanc de generatione materiam dilucidiùs aut scripsit anteà, aut docuit *Scotus*, totque alij Sanctissimi, atque honestissimi Viri, Patresque aliquam commaculam, aut in aliquam irrepserint labem; satis enim longè distant theoricè scribere, & in praxim cognita, ac philosophata deducere. Adsunt ad præsens innumerabiles medentes, atque Medicinæ studio addicti; fiunt indies ubique terrarum cadaverum dissectiones in publicis Academijs, nec non in privatorum ædibus Anatomiæ, in quibus, ea, quæ in scriptis, vel voce à præceptoribus didicerunt, re oculis, tactuque, ut ità dicamus, experiuntur, & ibi pudenda quælibet marium, fœmellarumque non quò ad extrinsecam tantùm speciem, sed quò ad internas eorum partes, ac particulas offeruntur, non considerandа modò, verum etiam & videnda, & tangenda. Quid dicemus de honestissimo viro *P. Thomâ Sanchez?* qui in suo aureo opere de Matrimonio, & præsertim ubi agit de usu Matrimonij, ità claré de hac materiâ scribit, præcipuè cum modos exponit, remque ipsam matrimonij practici, ut in eo ad plura sæcula versatus videatur, licet in ore castissimus. Quid de Confessarijs dicemus non solùm in audiendis furtorum Veneris criminibus, verùm etiam in eis interrogandis pro peccatorum circumstantijs sciendis, ut justum de peccatis judicium ferant, & sententiam dicant? Et tamen præter oppositores, nemo adhuc hæc omnia ut honestis auribus hominibusque obnoxia esse prædixit ex hoc capite.

Tàdèm quod attinet ad id, quod opponunt: nempè in puris naturalibus neque meremur, neque demeremur &c. fatemur optimè Sacr. Theolog. in hoc axiomate fuisse eloquutos; at in applicatione ejusdem sententiæ arguendos, imò

imo probris omnibus cumulandos esse adversarios sentimus; Quis enim in homine Venerea tanquàm merè naturalia, & purè naturalia unquam somniavit? Nonnè inter omnes quum Theologos, tùm etiam Doctores convenit in omnibus actibus meriti, & demeriti capacibus voluntatis electionem esse pernecessariam? Quis autem inficias ibit in omnibus Venereis suggestionem, delectationem, atque assensum intervenire tria à *Divo Gregorio Magno in lib. moral. requisita*, *& in Decret. Cap. pensandum est 6. dist. Tribus perficitur peccatum?* Cùm igitur nullus reperiatur Veneris actus assensu voluntatis expers, fit, ut merè naturalis non habeatur; quinimmò malitiâ semper includat, cùm à voluntate imperetur, præciso tantùm Sacramenti Matrimonij exercitio, quod à Christo Domino institutum, non solùm malitiam excludit, labemque omnem eliminat, verùm etiam ad gratiam conferendam elevatur.

His igitur præhabitis, rem nostram aggredimur. Si antiquorum consulère volumus Philosophorum placita, uno excepto *Aristotele*, quem *Stoici* sequuti sunt cum vulgo Peripateticorum quinarium sensationum numerum definientes, alij melioris notæ sapientiores multò plures sensus agnovêre, præsertim *Divinus ille Plato* qui in *Theæteto* præter vulgarũ sensus: *Refrigerationes, calefactiones, voluptates, & dolores, cupiditates, & qui vocantur timores* pro sensibus agnovit, a *Doctissimo* forsan *Democrito* sententiam mutuatus, hic enim *Plutarcho teste in 4. de Placit. Philosophorum cap. 10. docuit Democritus plures esse sensus brutorum, animalium, Deorum, sapientum.* Et sanè, si horum maximorum Philosophorum opinionem in trutinam revocare velimus, à veritate non longè abesse comperiemus; & etenim calefactio, ac refrigeratio (sive quod harum altera in positione, altera in carentiâ consistant, ut in nostrâ Pyrotechniâ lib. 2. cap. 1. & alibi tetigimus, sive quod ambæ positivæ sint) certum est per contactum, vel particularum ab igne, vel alio corpore emanantium ad aliud corpus, vel per earundem particularum à corpore calefacto recessum, vel frigorificarum moleculatum concussu in nobis imprimi, quibus per poros insinuatis, vel motu inducto, vel retardato, calidâ, vel frigida sensatione afficiamur oportet. Hoc autem ad merum tactum redigere nimis insipidum foret, tùm quia omnes alij sensus, licet per contactum perficiantur, ut in cujuslibet illorum tractatione explicemus, attamen ob aliam functionem à tactu prorsùs diversam, quamvis à tactu originem capiens, diversam vidimus constituisse sensationem; tùm etiam quia tactûs objectum, absolutè loquendo, est corpus; hoc autem sub irradiati specie facit visionem, sub sapidi formâ gustatum &c. Quapropter sub calidi, frigidi, lenis, asperi, mollis, duri &c. alias etiam sensationes efficiant necesse erit. Ad hæc ab omni prorsus dubitat one alienum est, non sensus quoscumque tantùm, verùm etiam, & intellectum nostrum, licet spiritualem, utpotè limitatum, non posse eodem temporis momento duo diversa penitùs considerare, undè multò minùs visum v. g. duo diversa contingere, ut album, & nigrum, & sic de cœteris: cùm igitur animadvertamus in eodem contactu non solùm corpus sen-

ſentiri verùm etiam calidum, aut frigidum, molle, vel durum, grave, aut, leve &c. illud ſit, operæ pretium duximus aſſerendum quàm maximè intereſſe inter eam ſenſationem, qua corpus contingimus, & eas, quibus calidum, frigidum, leve, ponderoſum, molle, durum &c. perſentimus. Præterimus famem, nauſeamque ſtomachi, dolores, & in nonnullis corporum partibus titillationes, quæ omnia, præter alia ſenſus eſſe neminem ſanæ mentis prætérit.

Sed ut radicitus, ut dicunt, rem perſcrutemur, ſenſationum omnium naturam ex quatuor ſolent Phyſici, ſeu Animaſtici inveſtigare, nempè ex fine, ex organo, & objecto, & ex ſenſorij functione, quam propriè ſenſationem appellant; cùm itàque hæc omnia in Veneris exercitio eluceſcant, jure merito inter ſenſationes alias reducendum eſſe Veneris ſenſum exiſtimamus; & ut à fine initium capiamus.

Apud omnes eſt in confeſſo D. O. M. totius Univerſi Archetypum, omniumque creaturarum Protoplaſtum, poſt omnium creationem ex nihilo, Adæ, ejuſque ſucceſſoribus aſſignato omnium rerum dominio, ut *Geneſ. cap.* 1. habetur: *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram.* Modum eis præbuit utilia eliciendi, ac noxia rejiciendi per ſenſationes; & quoniam ex ijs, quæ utilia humano generi ſunt, nonnulla vitæ commoditatibus, quam plurima individuorum conſervationi, ac etiam propagationi conducunt; idcirco omnia proſpiciens Creator omnium Deus, ſuæ Divinitatis Typo, hujuſmodi ſc. ſenſus externos, internoſque contulit, quorum illis mens noſtra excitata, & meliora seligat ad corporis commoditatem, vitæque conſervationem, blandumque ſenſuum ſuique oblectamentum, & nocua, ingrataque avertat; ſic licet omnia comeſtibilia ad vitæ conſervationem utilia expectantur, attamen prudentior animus ex eduliorum congerie ea ſole eligere, quæ non modò conſervationem intendunt, & ſenſibus alijs gratiora proſpiciuntur, & in unâ, eâdemque operatione, & vitæ conſervationi, & ſenſuum oblectamento faciamus ſatis.

Cùm igitur per enarrata vitæ ſuſtentationi ſubventum ſit, placuit Altiſſimo ea etiam diſponere, quæ ad generis propagationē facere animadvertimus, quapropter hominibus Veneris uſum conceſſit, quo non ſolum allicerentur ſuimet ipſius perpetuitati conſulendo, ſed ab hujus exercitij oblectamento abſortus, & ne gravis ei uxoris pondus videretur, blanditiam in coitu impertitus eſt tantam, ut aliquandò ſuimet, parentum, fratrum, ſororum, amicorumque oblitus, ea ſolum intendat, quæ matrimonij uſum comitantur, juxta illud *Geneſ. cap.* 2. *num.* 24. *Quamobrem relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne unâ;* Quia cum eâ per copulam una caro fit: Quæ omnia ità cum veritate copulantur, ut ab ineffabili Eccleſia ſtatutum ſit: Matrimonij finem primarium eſſe filiorum procreationem intendere, ſecundarium verò concupiſcentiæ ſolamen; quia verò ab aliarum ſenſationum exercitio hujuſmodi filiorum generatio haberi non poteſt, nec aliud adeſt organum, moduſque alius non apparet talia peragendi; idcircò aſſe-

rendū putamus ratione finis,quem,alio ex capite obtinere minimè valemus, Veneris delectationem sensum esse ab omnibus omninò diversum constituendum.

Prætereà apud omnes etiam vulgares convenit: In quolibet sensu duos fines dignoscendos esse, quorum alter sit primarius, pro quo est à Naturâ institutus, alter verò secundarius consistens in solatio illo, quod à sensûs usu percipitur; sic in Gustatu v. g. primarius est finis ea libare, quæ ad vitæ conservationem conducunt; secundarius verò solamen persentiscere ex eduliorum blando sapore, Auditûs finis primarius est sonum advertere, secundarius à soni harmoniâ blandimentum recipere, ut in musicis melodijs observamus, & ità de alijs est sermocinandum. Cùm ergò in Veneris usu, & eum animadvertamus finem, pro quo primò à Naturâ intentus est, nempè filiorum procreatio, & illum, qui sensationem comitatur, nempè delectatio, fit, ut ex finium ratione, eorumque diversitate ab alijs sensationibus, Veneris Sensus diversus constituatur; Sed ex organi designatione hunc sensum designamus.

Constat apud omnes ex penis anatome hunc esse instrumentum, non modò ab alijs penitùs diversum, sed à Naturâ propriè ad hanc sensationem principaliter perficiendam destinatum, secundariò ad urinam excernendam. Dicemus cùm de alijs organis, atque sensuum instrumentis mentionem faciemus, non solùm contactu, verùm etiam in pelliculâ quadam fibrosâ, inque papillis, nervorumque fibris omnes sensationes institui; Ecquis unquàm inficias ire poterit penis glandem, urethram, ejusque connexionem cum vasis pampiniformibus, & spermaticis merâ tantùm membranulâ constitutos esse? Cumque ad tactûs organum per totum corpus diffusum natura cutem destinaverit, ad gustatum verò, odoratum, auditumque aut cuticulam aut nervos, sicuti videmus in pene, cur itàque dicendum non erit, hunc quoque pro instrumento, sensorioque ab alijs penitùs diverso à naturâ fuisse institutum?

Præterea videmus omnes alios sensus externos non influere tantùm, verùm etiam & famulatum quendam huic Veneris sensationi exhibere, sicut etiam & quos dicunt internos; etenim si oculus v. g. alicujus objecti pulchrioris irradiatione percellitur, transmisso ad imaginativam, sensusque alios internos (si qui sunt) rei visæ idolo, ad animum usque diffundit, qui conceptam imaginem non intelligit solùm, appetitque; sed per quandam, ut ità dicamus, sympathiam spiritus coagitat, dirigitque ità, ut ad penem usque traducti pruritum, & vellicationem in eodem incutiant; Quapropter satis bellè Magister amorum, *Ovidius* cecinit.

Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Eodem proportionaliter modo de alijs etiam sensationibus est discurrendum; Hæc autem ueritatem involuunt tantam, ut eam prævidens, intelligensque provida Mater, atque sollicita nostræ salutis Ecclesia declaraverit: Omnes actus sive antecedant, sive comitentur, sive subsequantur copulam Veneream, omnimodâ remotâ materiæ paruitate, esse penitùs lethalia.

His adde, quod tametsi insinuaverimus molle, durum, calidum, frigidum,

dum, asperum &c. sensationes esse admittendas à simplici contactu omninò diversas, attamen in Veneris exercitio, (prout hæc sensatio alias omnes absorbet) hæc omnia ad copulæ perfectionem concurrere animadvertimus; Quis enim in hujusmodi actu ex duro, aut molli contactu pruriginem, seu excitationem, ex calido, aut frigido intensionem, seu remissionem, ex aspero, aut lævigato irritationem (uxoratis consulitis) non percipit?

Sed potissimam rationem in medium proferamus: Apud omnes etiam vulgares est in comperto tactûs organum per totam cutem esse diffusum; cùm enim per eam papillulæ ab Illustrissimo *Malpigio* notatæ animadvertantur, in quibus tactus perficitur, licet exquisitiùs in manibus, fit, ut per totam corporis peripheriam tactûs organum extendatur, id, quod clariùs evincitur, si consideremus à frigido, aut calido, ab aspero, aut leni, à duro, aut molli, ab humido, aut sicco &c. quæ à vulgaribus simplici tactui tribuantur, quascumque corporis partes affici; si ergò Veneris sensatio ad merum tactum esset reducenda, fieret, ut per totam cutem, ac per quascumque partes peripheriæ corporis persentisceretur, quod repugnat autopsiæ, experientiæ, & rationi, cùm contrà experiamur in solo pene, & in designatis ejus partibus inferiùs explicandis, hanc sensationem compleri, non alio prorsùs modo, ac visio in oculo, olfactio in naribus gustus, in linguâ, & palato, & auditus in auribus, tanquàm in specificis organis à naturâ, ad illos actus peragendos, designatis. Prætterquam quòd nimis frigida hujusmodi esset sensatio, si in solo tactu consisteret, cùm etiam observemus contactum esse medium, quo ad Veneris copulam perveniunt, eandem copulam in praxim deducentes. Ex quibus clarè convincitur hujusmodi sensationem malè à vulgo, ad tactûs sensum fuisse hucusque redactam.

Ut autem de objecto aliqua loquamur; certum est apud omnes Pulchrum, aut reverea tale, aut apparens, objectum esse movens, seu excitans Venerem, quatenùs rei visæ, auditæ, contactæ &c. imago ita imaginativam afficit, omnesque alios, quos internos sensus appellant, ut ad animum usque percurrens illum de re visâ, auditâ, contactâ &c. admoneat, quâ cognitâ, præter quàm desiderio quodam percellitur juxta impressionem à sensibus immissam aut maximo, aut minimo, aut mediocri objectum assequendi, quamobrem media etiam elicit, disponitque ad finem obtinendum proportionata, sed insuper à fruitionis illecebria agitatus spiritus immittit ad genitalia, qui musculos erectorios prurirando, vasaque spermatica inflando mediâ seminis, salisque in spermate contenti excitatione, & penis erectionem, & seminis jaculationem moliuntur; Undè fit, ut his affectibus exagitatum animal, & animi inquietudinem, & corporis inquiescentiam patiatur, quatenùs à rei apprehensæ, & amatæ desiderio continuò vexatur, ut in ejus aut continuâ contemplatione persistat; Undè D. *August.* stabilierit: *Amantis animam plùs esse, ubi amat, quàm ubi animat*; aut perpetuâ possessione lætetur, cùm rei desideratæ perceptio maximum hilaritatis, gaudij, lætitiæque obtenti elargiatur, aut carentiâ vel minimâ cruciatur, cùm rei amatæ privatio

ità orbatum exquisitiùs exagitet, sicut ejusdem fruitio naturalem beatitudinem impertitur, juxta illud *Petri C. Bembi.*

Se più durasse l'uomo in tale stato,
Perfettamente si dirìa beato.

Corporis verò, quatenus à sensibus alijs, & maximè à Venere torqueatur, & ab animi affectibus angatur; visus enim in rei delectæ tantum observatione immergi, tactus in ejusdem contrectatione absorberi, auditus in perfectionum objecti sermone detineri, gustatus in ejusdem suavi deosculatione præfigi non exoptant modò, verùm etiam omnibus viribus aveant, desiderentque.

His insuper addendum pro objecto, quod dicunt proximum hujus sensationis, fruitionem scilicet, vel aliàs expertam, vel primò intentam, quammaximè in hunc affectum impellere; Imago enim præhabitæ, vel primò obtinendæ delectationis ità phantasiam afficit, aliosque, siqui sunt, sensus internos, ut ab eâdem illecti animum regulariter perturbent, qui à concupiscentiâ (ut verbis *Apostoli Iacobi* utamur) abstractus, & illectus, rectæ rationis oblitus, & in sensuum delectatione absortus fruitionem concipit, possessionem elicit rei, expetit, machinatur. Undè tot errores, tot mala, & quod pessimum, tot peccata proveniunt.

Sed ad sensorij functionem, quæ propriè sensario dicitur, transitum faciamus. Uti superiùs insinuavimus, præsupponendum ducimus omnes alios sensus tùm externos, tùm internos in Venerem influxum facere, dùm visus in objecti amati pulchritudine, gustus in ejusdem dulcedine, auditus in illius harmoniæ repræsentatione, olfactus in ipsius putido odore, tactusque in contrectatione, ac interni sensus in rei idolo immersi fluctuent, æstuentque; Ex quo fit, ut spiritus, quos nuncupant animales ab omnium facultatum discrasia perturbati, & cerebrum quandoque exagitent, undè aliquandò Mania, phrenitis, aliaque mala proveniant, & cor aggrediantur, cujus regularem motum deordinando, aut palpitus, aut lipothymias, aut alios producant morbos, & in sanguinem se immittendo, vel novam fermentationem promovendo, febres generantur, vel heterogeneas sanguinis particulas excitando, & spirituosas exaltando, quamplurium affectuum malignorum Iliadem congerunt, coacervant, agglomerantque (Heu quanta malorum pessimorum congeries ab unâ concupiscentiâ scaturiginem sortitur!) Et genitalia pruritando, vasaque seminalia irritando, partem spermatis volatilem, salinamque ad sui extricationem irritant; quamobrem particulæ quædam per eorundem vasorum poros avolando, vel in musculos incurrunt erectorios, & majorem illis erigendi energiam communicant, suâque gratâ, blandâque vellicatione delectationis Venereæ radium quendam immittunt; aut ob earundem tenuitatem granum hordeaceum aliquantisper removendo, ansam præbent fluidiori, minusque viscidæ spermatis particulæ in urethram decidendi; undè seminis guttula suo volatili sale scatens membranam urethræ internam, glandemque quodammodò pruritans, minimulæ speciem delectationis in ejusdem papillulas insinuat, qua papillæ nervo-

rum

rum, filamenta, nervique ipsi effecti, & ad cerebrum illam transfundunt, & imaginativæ repræsentant, & mentem ejusdem rei advertentem satiùs quàm par est, non expergiscunt solùm, verùm etiam stimulant, impelluntque. Quapropter à delectationis complemento abstorta, Veneremque tantummodò affectans, ejusdem exercitium appetit, satagit, tandémque periclitatur. In hac autem operatione tantus, & adeò inordinatus est corporis æstus, totque observantur non solùm motuum varietates, sed convulsionum, motuumque convulsivorum in corpore affectus, ut non immeritò pronunciaverit *Hippocrates, Coitum brevem esse epilepsiam*, prout refert *Macrobius in lib. Saturnal.* necnon *Aul. Gell. noct. Atticarum lib. 19. cap. 2.* quod etiam *Faustus* hoc disticho perbellè canendo explicavit:

Turpis, & est morbi species horrĕda Caducis,
Cùm jacet exanimis post sua furta Venus.

Ut prætereamus *Stobæum* hanc sententiam *Maximo Democrito* tribuentem; neque ab hoc dissensit *Gal.* qui *lib. 14. cap. 10. de usu partium: Quantùm enim ad ea, quæ in vasis continentur, excernenda, ipse partium velut Spasmus, qui in coitu Venereo accidit, habeat momenti, ex magnis epilepsijs, & eo affectu, qui gonorrhæa, idest invita seminis effluxio. nuncupatur, discas. Siquidem in vehementibus epilepsijs, quod corpus totum vehementer convellatur, & cum eo partes genitales, semen idcircò excernitur.* Quod etiam approbavit *Cœl. Aurelian. lib. 1. cap. 4.* asserens: *Coitus ab aliquibus parva epilepsia nuncupatur.* Nec immeritò cùm in eodem actu membrorum omnium motus involuntarij observentur, nervorum contractio, artuum tremor, oculorum inversio, lumborum impulsus, per cutem sudor, totiusque corporis laxitas haud immodica &c. quæ omnia symptomata sunt epilepsiam concomitantia.

Probatâ igitur ex quolibet quatuor capitū, nępè à fine, ab objecto, ab organo, & à sensorij functione Venereę sensationis existentiâ, ac veritate, ad ea deveniendum existimamus, quæ hujus rei ratio, phænomena, secùm affert; pro quibus,

Primò quærimus, in qua hujus organi parte sensatio hæc perficiatur.

Pro cujus quæsiti extricatione dicendum arbitramur totum hujus sensationis momentum à sale volatili in spermatis substantiâ stabulante, haberi: Hoc enim à spiritibus immissis agitatum, à motu, in Veneris actu exagitato, sollicitatum, atque è partium inter se confricatione, necnon à spiritibus, alijsque particulis ad motum extricatis impulsum in tantam exaltatur energiam, ut loco stare nesciens, sua pernicitate è vasorum spermaticorum, ac vesicularum seminalium orificijs, totam secum spermatis substantiam trahendo, in urethram immittit se se, ibique aliquam à viscidâ seminis substantia extricationem nanciscens, membranulam urethræ internam pruritans post granum hordeaceum ità blandissimè afficit, ut supra omnem delectationem maximam jucunditatum impertiatur, & quoniam per eandem urethram fluens, eandemque membranulam offendens usque ad glandis orificium extremum & tangit, & vellicat, pruritatque idcircò fit, ut per totam urethram sensatio diffundatur; Quia

verò

CAP. LII.

De Excoriatione, & Vlcere Scroti.

SCrotum est rugosus ille testiculorum saccus, quem nonnulli etiam Scortum appellant, quod quandam coreacei sacculi similitudinem refert; Scortea enim veteres appellabant quæcumque ex alutâ, aut pelle constabant. Dicitur etiam vulgò bursa, seu marsupium virile foris propendens, & tactui obvium est. Molle, & rugosum ad faciliorem extensionem, & corrugationem, inter scroti tunicas nulla interijcitur pinguedo, quia oneri, & impedimento huic parti fuisset. In infimâ parte lineam habet secundum longitudinem excurrentem, quæ in dextram, & sinistram partem ab Anatomicis dividitur, & suturam appellant. Constat cuticulâ & cute tenuiore, quàm alibi, huic interius adhæret alia tunica tenuis ex panniculo carnoso enata, venis, & arterijs referta. Constat musculo corrugante tenuiori, Dartos appellata. Hujus musculi ope accidit, ut quamprompti ssimè scrotũ corrugetur, vel relaxetur; undè facilè redditur ratio, cur in ægrotantibus infantibus relaxetur, & in sanis corrugetur: mulierculæ enim cùm Scrotum corrugatum conspiciunt, rectè valere, contrà verò si relaxatum propendeat, infantem ægrotare judicant, quod, & de viris etiam observatur, ut quispiam in se sano vel ægroto experiri potest.

Hoc Scrotum multis langoribus obnoxium est, sed nos hîc tantum secundum nostrum institutum de ejus excoriatione, & ulcere agimus.

Signa.

Scroti excoriatio deprehenditur ex dolore urente, cuticulæ ablatione, vel erosione, & aspectu patescit. Ulcus visui occurrit, adeo ut alijs non indigeat signis.

Causa.

Censent vulgares excoriationis scroti causas esse humores acres urinam in ipsis infantibus partem hanc diutiùs inundantem, & cuticulam erodentem; in adultis eandem causam, si urinam in lecto emittant; in hydropicis serum, vapores, & impuritates acres circa scrotum collectos, vel scalptionem, à quibus epidermis dilaceratur. Ejusdem ulcus ab humorum acrium affluxu, vel post inflammationem suppuratam, & quidèm vel solam, vel cum testibus excitari volunt.

Excoriatio, & ulcus scroti fiunt à particulis acidis, & salsis valdè acutis, & corrosivis in lymphâ, sanguine, vel succo alimentitio circulantibus, vel stagnantibus superficietenus lacerantibus vel profundius fibras erodentibus, fiunt etiam à fortiori scalptione, frictione,

aliarumvè rerum corrosivarum admotione, vel lue Venerea, ulcus quandòque à suppuratâ inflammatione: excoriationis itaque causa est minor, ulceris major, hi enim affectus secundum magis, & minus differunt.

Prognosis.

Scroti excoriatio, & ulcus non sunt contemnenda, nàm excoriatio in ulcus, & hoc, cùm sit in loco humido, facilè in gangrænam degenerat.

Curatio.

Scroti excoriationem in infantibus curant vulgares linteis mundis, & siccis sæpè appositis, vel asperso subtilissimo *myrtillorum pulvere*, vel sequenti unguento, ut.

℞. *Vng. de cerussâ* ℥. ß.
lithargyrij ℨ. j.
ol. rosf. parum,
f. Vnguentum.

In adultis verò humorum acrimoniam corrigunt, & nonnunquàm eorum colluviem evacuant, deindè ad topica deveniunt, ut sunt *decoctum plantag. & rosf. in lacte, unguentum rosatum, de tutiâ, populeonis, vel empl. album coctum*, & impositum.

In scroti ulceribus humores præparant acres *syr. de cichor. lupul. fumar. simpl. cum iisdem aquis*, deindè præparatos evacuant *syr. de fumar. maj. & confect. Hamech.* Postmodùm ulcus mundificant *unguento Apostolor. cum Ægyptiaco misto*, mūdificato ulceri applicant *unguentum de plumbo, tutiâ, lithargyr. minio &c.* quousque cicatricem inducant.

In scroti excoriatione, & ulcere ea conducunt medicamenta, quæ particulas salinas, acidas, & corrodentes hebetant, temperant, & cicurant, ablatam restituunt cuticulam, & carnis defectum supplent, ac si aliquandò purgantibus opus est, conveniunt ea, quæ superfluum absorbent serum, & eliminant, omnibus palmam præripit *Mercurius dulcis cum gummi jalap.* Non spernenda sunt *decocta ex ligno buxi, salsæ parilla. radicis chinæ, ac bardanæ, cornu cervi, limaturæ eboris cum aquâ cardui benedicti parata in duplici vase vitreo*, nec diaphoretica, & potosa, præcipuè si de lue Venereâ ambigatur; hæc nànque particulas succorum acutas corrodentes superant, & per sudorem, vel insensilitatem transporant, vel per urethram exturbant, ac excoriationi epidermidem restituunt, & ulcus ab iisdem eripiunt, & mundificant. Has particulas corrosivas in scroti infantium, & adultorum excoriatione hebetant *pulveres cornu cervi usti, lapidis calaminaris preparati, Lithargyrij, creta, terra exanimata vitrioli, cerussa Saturni, Cerussæ antimonii*, præstant *flores cinci.* Commendamus fotum ex herbis sale volatili gaudentibus, *ut hyperico, betonicâ, menthâ, floribus sambuci, chamomilla. semine lini in lacte coctis*, & post hunc utilis est illitio *ex oleo ovorum, vel nucum.* optimum erit sequens unguentum.

℞. Ol.

℞. Ol. papaveris ℥. vj.
ceræ albæ ℥. j. ß.
cerussæ antimonij ʒ. xv. *m.*

Quo felici cum successu uti poteris etiam in rhagadibus. Quandòque cum excoriatione pruritus scrotum simul affligit, tunc apprimè convenit sequens unguentum, ut,

℞. Vng. de minio camphorat. ℥. ß.
cerussæ subtilißimè tritæ ʒ. j.
ol. rosæ q. s.
ut f. linimentum mediocre,

Quo imbutum linteolum frequenter loco prurienti, & excoriato superpone.

In ulceribus scroti præter jam supradicta interna, conveniunt etiam potiones vulnerariæ, ut.

℞. Dictamni,
hederæ terrestris,
vincæ pervincæ,
telephij,
alchimillæ,
stellariæ,
scabiosæ ana m. j.

Coque cum aquâ symphyti in duplici vase apprimè clauso ad lib. ij. remanentiam. Dosis ℥. vj. *quibus adde.*

aquæ cinnam. ʒ. j.
magist. ocul. cancr. flu. vel
coralliorum ℈. ß.

Vel fiat decoctum vulnerarium calidè applicandum cum plumaceolis; vel per siphunculum injiciendum, si ulcus profundum sit ad testium substantiam, ut,

℞. Sabinæ,
aristolochiæ rotundæ,
scordij,
eupatorij,
rad. hastulæ Regiæ, &
symphyti maj. ana ℥. j.
Coque in aquâ comm. & in colat. lib. ij. adde
aquæ Reginæ Hung. ℥. *iij.*
sacch. Saturni, &
myrrhæ ana ℥. *ij.*
camphoræ, &
aloës ana ʒ. *j.*

Plumaceola hoc decocto imbuta calidè quater in die ulceri imponantur cum suo subligaculo. Utile est *empl. de lapide calaminari, vel sodicationum, vel stipticum, vel oppodeltoch.* Tàm in excoriatione, quàm ulceri scroti in cujuscumque medicamenti applicatione maximopere necessarium est subligaculum.

Cap. LIII.

De Perinæi Vlcere.

Non solùm humani corporis angulos ulceribus correptos perlustravimus, verùm etiam inter remotissimas femorum latebras, in perinæum Chirurgum manu ducimus. Est iste locus, qui à scroti radice ad podicem usque porrigitur, Constat ex musculis, cute & cuticulâ obductis, nervis, & vasis tùm sanguiferis, tùm lymphaticis compositus, in adultis pilis obrectus. Vocatur græcè interfeminium, quod inter femora situm obtineat : Verum *Apul.* interfeminium appellat genitalia muliebria, eo quòd inter feminina est, id inter femora, sint collocata.

Signa.

Cognoscitur Perinæi ulcus tùm ægri relatione, tùm ex partis inspectione.

Causa.

Opinantur vulgares hôc ulcus produci à pure in abscessu acriori reddito, vel à succis quibusdam acribus ad hanc partem confluentibus, quibus cutis, & subjectæ partes corroduntur, quod etiam fieri posse arbitrantur à rebus acribus, & corrodentibus externis, ut sudore, urinâ, venenis, vel medicamentis.

Pro perinæi ulceris causâ inflammationem suppuratam assignamus ; facilè enim in ulcus transit abscessus, vel ex chirurgi ignaviâ excitatur, vel pus in ipso abscessu cutem, & carnem subjectam exedit, quibus adesis, viam sibi parat, id contingit, si pus in parte diutius stagnet, vel relinquatur ; salia siquidèm puris huc illuc agitata ambientes partes suis spiculis impetunt, & earum fibrillas dissecant, ac comminuunt: Si pus diutiùs quàm par est, in parte relinquatur, salium actione profundiorem, & latiorem excitat foveam, internas exedit partes, & ad cutem, cuticulamque tandèm vergit, quæ cùm densæ, & duræ non sint, salium spiculis cedunt, & ab ijs tandèm discinduntur, & liber puri conceditur exitus, Vel fit à succo multis particulis acutis, & erodentibus referto per scalptionem, contusionem, lapsum, vel aliam ob causam è proprijs vasculis eliminato, ut & urinam salsiorem hanc partem humectantem, vel sperma à lue Venereâ conspurcatum sæpissimè eandem irrigans, hujusmodi ulcus provenire posse ultrò fatemur.

Prognosis.

Perinæi ulcus timendum est, cùm pus acrius redditum circumstantes corrodat partes tàm internas, quàm externas, quæ semel exulceratæ difficillimam, vel nullam admittunt cura-

tio-

tionem, imò ferè semper in fistulam perennem, & quandóque in gangrænam transit, cui nisi extemplò succurratur, vix æger eripitur à faucibus orci faciliùs, vel difficiliùs curatur pro minori, vel majori morâ, quam pus in abscessu contraxit.

Curatio.

In ulcere perinæi post ruptum abscessum, statim *digestivo ex ovi vitello, terebinthinâ, & oleo rosaceo* ununtur vulgares & tumidam partem *oleo rosaceo* inungunt, postmodùm pro ulceris abstersione *hordei decoctum, in quo mel rosatum fuerit dissolutum,* adhibent. His nihil proficientibus, in ulcus *decoctum hordei, & scupinorum, in quo unguentum Aegyptiacum dissolutum sit,* per Syringam præcipuè si magna purulentæ materiæ copia adsit, vel in fistulam si inclinare videatur, imjciunt. Vel si profundius, aut fistulosum existat, simul *cum hordeo radices aristolochiæ, ireos florent. herbas agrimoniæ, betonicæ, & aliquid thuris concòquunt, & in hoc decocto aliquid de unguento Aegyptiaco etiam dissoluvunt*, & injiciunt. Abstersum ulcus *emplastro de Gratiâ Dei, vel Diapalmæ* ad perfectam sanationem usque obtegunt.

In perinæi ulceribus, præsertim à suppuratâ inflammatione genitis, ante omnia succos acutos, & erodentes attempetamus alkalicis, sive porosis, ac diaphoreticis, & potionibus vulnerarijs quibus intermiscemus *magisteria ex. oculis cancrorum, & coralliorum, vel stibium diaphoreticum, vel decoctis sudoriferis* plurles antè descriptis, quæ etiam viscidos stagnantes succos fluidiores, & spirituosiores reddunt. Inter topica, si ulcus sit sordidum, *unguentum Aegyptiacum magistrale in parvâ dosi dissolutum in decocto radicis gentianæ, & angelicæ, herbarum scordij, centaurij, & absinthij cum tantillo elixiris vitæ, vel balsami vitæ n. d.* per siphunculum injectum, si fodicatum sit ulcus, commendamus, aliàs plumaceola imbuta quater in die calida applicentur, vel fiunt injectiones *ex aquâ reginæ*, qua abstersâ, optimum remedium erit balsamus proprietatis, imò hæc duo ad perfectam curationem ulcus conducunt. Vel præstans erit medicamentum *infusio myrrhæ, & aloës in aqua Reginæ.*

Si ab externa causâ corrodente suam genesim cognoscat ulcus, ut ab urinâ salsiori, vel succo spermaticô Venereo, ulceris conditio inspicienda, & juxta hanc exigentiam, & statum tractari debet; Si tamen in cutis superficie spatietur, tunc inspergatur *pulvere cornu cervi Philosophicè pp. Lapidis calaminaris, cerussâ, vel flore cinci, vel abluatur spiritu vini camphorato, vel theriacali, vel infusione Lapidis salutis.* Tandem siquid cicatrizandum superest, *emplastri fodicationum, vel stiptici, vel oppoteldoch* applicatione opus complebis.

imo probris omnibus cumulandos esse adversarios sentimus; Quis enim in homine Venerea tanquàm merè naturali, & purè naturalia unquam somniavit? Nonnè inter omnes quum Theologos, tùm etiam Doctores convenit in omnibus actibus meriti, & demeriti capacibus voluntatis electionem esse pernecessariam? Quis autem inficias ibit in omnibus Venereis suggestionem, delectationem, atque assensum intervenire tria à *Divo Gregorio Magno in lib moral. requisita*, *& in Decret. Cap. pensandum est 6. dist. Tribus perficitur peccatum?* Cùm igitur nullus reperiatur Veneris actus assensu voluntatis expers, fit, ut merè naturalis non habeatur; quinimmò malitiâ sèper includat, cùm à voluntate imperetur, præciso tantùm Sacramenti Matrimonij exercitio, quod à Christo Domino institutum, non solùm malitiam excludit, labemque omnem eliminat, verùm etiam ad gratiam conferendam elevatur.

His igitur præhabitis, rem nostram aggredimur. Si antiquorum consulère volumus Philosophorum placita, uno excepto *Aristotele*, quem *Stoici* sequuti sunt cum vulgo Peripateticorum quinarium sensationum numerum definientes, alij melioris notæ sapientiores multò plures sensus agnovêre, præsertim *Divinus ille Plato* qui in *Theæteto* præter vulgarĕs sensus: *Refrigerationes, calefactiones, voluptates, & dolores, cupiditates, & qui vocantur timores* pro sensibus agnovit, a *Doctissimo* forsan *Democrito* sententiam mutuatus, hic enim *Plutarcho teste in 4. de Placit. Philosophorum cap.* 10. *docuit Democritus plures esse sensus brutorum, animalium, Deorum, sapientum.* Et sanè, si horum maximorum Philosophorum opinionem in trutinam revocare velimus, à veritate non longè abesse comperiemus; & etenim calefactio, ac refrigeratio (sive quod harum altera in positione, altera in carentiâ consistant, ut in nostrâ Pyrotechniâ lib. 2. cap. 1. & alibi tetigimus, sive quod ambæ positivæ sint) certum est per contactum, vel particularum ab igne, vel alio corpore emanantium ad aliud corpus, vel per earundem particularum à corpore calefacto recessum, vel frigorificarum moleculatum concursu in nobis imprimi, quibus per poros insinuatis, vel motu inducto, vel retardato, calidâ, vel frigidâ sensatione afficiamur oportet. Hoc autem ad merum tactum redigere nimis insipidum foret, tùm quia omnes alij sensus, licet per contactum perficiantur, ut in cujuslibet illorum tractatione explicemus, attamen ob aliam functionem à tactu prorsùs diversam, quamvis à tactu originem capiens, diversam vidimus constituisse sensationem; tùm etiam quia tactûs objectum, absolutè loquendo, est corpus; hoc autem sub irradiati specie facit visionem, sub sapidi formâ gustatum &c. Quapropter sub calidi, frigidi, lenis, asperi, mollis, duri &c. alias etiam sensationes efficiant necesse erit. Ad hæc ab omni prorsus dubitatione alienum est, non sensus quoscumque tantùm, verùm etiam, & intellectum nostrum, licet spiritualem, utpotè limitatum, non posse eodem temporis momento duo diversa penitus considerare, undè multò minùs visum v. g. duo diversa contingere, ut album, & nigrum, & sic de cæteris: cùm igitur animadvertamus in eodem contactu non solùm corpus sen-

sentiri verùm etiam calidum, aut frigidum, molle, vel durum, grave, aut, leve &c. illud sit, operæ pretium duximus asserendum quammaximè interesse inter eam sensationem, qua corpus contingimus, & eas, quibus calidum, frigidum, leve, ponderosum, molle, durum &c. persentimus. Prætcrimus famem, nauseamque stomachi, dolores, & in nonnullis corporum partibus titillationes, quæ omnia, præter alia sensus esse neminem sanæ mentis prætetit.

Sed ut radicitus, ut dicunt, rem perscrutemur, sensationum omnium naturam ex quatuor solent Physici, seu Animastici investigare, nempè ex fine, ex organo, & objecto, & ex sensorij functione, quam propriè sensationem appellant; cùm itàque hæc omnia in Veneris exercitio elucescant, jure merito inter sensationes alias reducendum esse Veneris sensum existimamus; & ut à fine initium capiamus.

Apud omnes est in confesso D. O. M. totius Universi Archetypum, omniumque creaturarum Protoplastum, post omnium creationem ex nihilo, Adæ, ejusque successoribus assignato omnium rerum dominio, ut *Genes. cap. 1.* habetur: *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram.* Modum eis præbuit utilia eliciendi, ac noxia rejiciendi per sensationes; & quoniam ex ijs, quæ utilia humano generi sunt, nonnulla vitæ commoditatibus, quam plurima individuorum conservationi, ac etiam propagationi conducunt; ideò omnia prospiciens Creator omnium Deus, suæ Divinitatis Typo, hujusmodi sc. sensus externos, internosque contulit, quorum [illegible] mens nostra excitata, & meliora seligat ad corporis commoditatem, vitæque conservationem, blandumque sensuum suique oblectamentum, & nocua, ingrataque avertat; sic licet omnia comestibilia ad vitæ conservationem utilia experiamur, attamen prudentior animus ex edulicorum congerie ea sole eligere, quæ non modò conservationem intendunt, & sensibus alijs gratiora prospiciuntur, & in unâ eàdemque operatione, & vitæ conservationi, & sensuum oblectamento faciamus satis.

Cùm igitur per enarrata vitæ sustentationi subventum sit, placuit Altissimo ea etiam disponere, quæ ad generis propagationē facere animadvertimus, quapropter hominibus Veneris usum concessit, quo non solum allicerentur suimet ipsius perpetuitati consulendo, sed ab hujus exercitij oblectamento absorttus, & ne gravis ei uxoris pondus videretur, blanditiam in coitu impertitus est tantam, ut aliquandò suimet, parentum, fratrum, sororum, amicorumque oblitus, ea solum intendat, quæ matrimonij usum comitantur, juxta illud *Genes. cap. 2. num. 24. Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne unà;* Quia cum ea per copulam una caro fit: Quæ omnia ità cum veritate copulantur, ut ab ineffabili Ecclesia statutum sit: Matrimonij finem primarium esse filiorum procreationem intendere, secundarium verò concupiscentiæ solamen; quia verò ab aliarum sensationum exercitio hujusmodi filiorum generatio haberi non potest, nec aliud adest organum, modusque alius non apparet talia peragendi, idcircò asse-

rendũ putamus ratione finis, quem alio ex capite obtinere minimè valemus, Veneris delectationem sensum esse ab omnibus omninò diversum constituendum.

Præterea apud omnes etiam vulgares convenit: In quolibet sensu duos fines dignoscendos esse, quorum alter sit primarius, pro quo est à Naturâ institutus, alter verò secundarius consistens in solatio illo, quod à sensûs usu percipitur; sic in Gustatu v. g. primarius est finis ea libare, quæ ad vitæ conservationem conducunt; secundarius verò solamen persentiscere ex eduliorum blando sapore, Auditûs finis primarius est sonum advertere, secundarius à soni harmoniâ blandimentum recipere, ut in musicis melodijs observamus, & ità de alijs est sermocinandum. Cùm ergò in Veneris usu, & eum animadvertamus finem, pro quo primò à Naturâ intentus est, nempè filiorum procreatio, & illum, qui sensationem comitatur, nempè delectatio, fit, ut ex finium ratione, eorumque diversitate ab alijs sensationibus, Veneris Sensus diversus constituatur; Sed ex organi designatione hunc sensum designamus.

Constat apud omnes ex penis anatome hunc esse instrumentum, non modò ab alijs penitùs diversum, sed à Naturâ propriè ad hanc sensationem principaliter perficiendam destinatum, secundariò ad urinam excernendam. Dicemus cùm de alijs organis, atque sensuum instrumentis mentionem faciemus, non solùm contactu, verùm etiam in pelliculâ quadam fibrosâ, inque papillis, nervorumque fibris omnes sensationes institui; Ecquis unquàm inficias ire poterit penis glandem, urethram, ejusque connexionem cum vasis pampiniformibus, & spermaticis merâ tantùm membranulâ constitutos esse? Cumque ad tactûs organum per totum corpus diffusum natura cutem destinaverit, ad gustatum verò, odoratum, auditumque aut cuticulam aut nervos, sicuti videmus in pene, cur itàque dicendum non erit hunc quoque pro instrumento, sensorioque ab alijs penitùs diverso à naturâ fuisse institutum?

Præterea videmus omnes alios sensus externos non influere tantùm, verùm etiam & famulatum quendam huic Veneris sensationi exhibere, sicut etiam & quos dicunt internos; etenim si oculus v. g. alicujus objecti pulchriotis irradiatione percellitur, transmisso ad imaginativam, sensusque alios internos (si qui sunt) rei visæ idolo, ad animum usque diffundit, qui conceptam imaginem non intelligit solùm, appetitque; sed per quandam, ut ità dicamus, sympathiam spiritus coagitat, dirigitque ità, ut ad penem usque traducti pruritum, & vellicationem in eodem incutiant; Quapropter satis bellè Magister amorum, *Ovidius* cecinit.

Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Eodem proportionaliter modo de alijs etiam sensationibus est discurrendum; Hæc autem ueritatem involuunt tantam, ut eam prævidens, intelligensque provida Mater, atque sollicita nostræ salutis Ecclesia declaraverit: Omnes actus sive antecedant, sive comitentur, sive subsequantur copulam Veneream, omnimodâ remotâ materiæ paruitate, esse penitùs lethalia.

His adde, quod tametsi insinuaverimus molle, durum, calidum, frigidum,

dum, asperum &c. sensationes esse admittendas à simplici contactu omninò diversas, attamen in Veneris exercitio, (prout hæc sensatio alias omnes absorbet) hæc omnia ad copulæ perfectionem concurrere animadvertimus; Quis enim in hujusmodi actu ex duro, aut molli contactu pruriginem, seu excitationem, ex calido, aut frigido intensionem, seu remissionem, ex aspero, aut lævigato irritationem (uxoratis consulatis) non percipit?

Sed potissimam rationem in medium proferamus: Apud omnes etiam vulgares est in comperto tactûs organum per totam cutem esse diffusum; cùm enim per eam papillulæ ab Illustrissimo *Malpigio* notatæ animadvertantur, in quibus tactus perficitur, licet exquisitiùs in manibus, fit, ut per totam corporis peripheriam tactûs organum extendatur, id, quod clariùs evincitur, si consideremus à frigido, aut calido, ab aspero, aut leni, à duro, aut molli, ab humido, aut sicco &c. quæ à vulgaribus simplici tactui tribuuntur, quascumque corporis partes affici; si ergò Veneris sensatio ad merum tactum esset reducenda, fieret, ut per totam cutem, ac per quascumque partes peripheriæ corporis persentisceretur, quod repugnat autopsiæ, experientiæ, & rationi, cùm contrà experiamur in solo pene, & in designatis ejus partibus inferiùs explicandis, hanc sensationem compleri, non alio prorsùs modo, ac visio in oculo, olfactio in naribus gustus, in linguâ, & palato, & auditus in auribus, tanquàm in specificis organis à naturâ, ad illos actus peragendos, designatis. Præterquam quòd nimis frigida hujusmodi esset sensatio, si in solo tactu consisteret, cùm etiam observemus contactum esse medium, quo ad Veneris copulam perveniunt, eandem copulam in praxim deducentes. Ex quibus clarè convincitur hujusmodi sensationem malè à vulgo ad tactûs sensum fuisse hucusque redactam.

Ut autem de objecto aliqua loquamur; certum est apud omnes Pulchrum, aut reverea tale, aut apparens, objectum esse movens, seu excitans Venerem, quatenùs rei visæ, auditæ, contactæ &c. imago ità imaginativam afficit, omnesque alios, quos internos sensus appellant, ut ad animum usque percurrens illum de re visâ, auditâ, contactâ &c. admoneat, quâ cognitâ, præter quàm desiderio quodam percellitur juxta impressionem à sensibus immissam aut maximo, aut minimo, aut mediocri objectum assequendi, quamobrem media etiam elicit, disponitque ad finem obtinendum proportionata, sed insuper à fruitionis illecebris agitatus spiritus immittit ad genitalia, qui musculos erectorios pruritando, vasaque spermatica inflando mediâ seminis, salisque in spermate contenti excitatione, & penis erectionem, & seminis jaculationem moliuntur; Undè fit, ut his affectibus exagitatum animal, & animi inquietudinem, & corporis inquiescentiam patiatur, quatenùs à rei apprehensæ, & amatæ desiderio continuò vexatur, ut in ejus aut continuâ contemplatione persistat; Undè D. *August.* stabilierit: *Amantis animam plùs esse, ubi amat, quam ubi animat*; aut perpetuâ possessione lætetur, cùm rei desideratæ perceptio maximum hilaritatis, gaudij, lætitiæque obtenti elargiatur, aut carentiâ vel minimâ cruçiatur, cùm rei amatæ privatio

ità orbatum exquisitiùs exagitet, sicut ejusdem fruitio naturalem beatitudinem impertitur, juxta illud *Petri C. Bembi.*

Se più durasse l'uomo in tale stato,
Perfettamente si diria beato.

Corporis verò, quatenus à sensibus alijs, & maximè à Venere torqueatur, & ab animi affectibus angatur; visus enim in rei delectæ tantum observatione immergi, tactus in ejusdem contrectatione absorberi, auditus in perfectionum objecti sermone detineri, gustatus in ejusdem suavi deosculatione præfigi non exoptant modò, verùm etiam omnibus viribus aveant, desiderentque.

His insuper addendum pro objecto, quod dicunt proximum hujus sensationis, fruitionem scilicet, vel aliàs expectam, vel primò intentam, quammaximè in hunc affectum impellere; Imago enim præhabitæ, vel primò obtinendæ delectationis ità phantasiam afficit, aliosque, si qui sunt, sensus internos, ut ab eâdem illecti animum regulariter perturbent, qui à concupiscentiâ (ut verbis *Apostoli Iacobi* utamur) abstractus, & illectus, rectæ rationis oblitus, & in sensuum delectatione absortus fruitionem concipit, possessionem elicit rei, expetit, machinatur. Undè tot errores, tot mala, & quod pessimum, tot peccata proveniunt.

Sed ad sensorij functionem, quæ propriè sensatio dicitur, transitum faciamus. Uti superiùs insinuavimus, præsupponendum ducimus omnes alios sensus tùm externos, tùm internos in Venerem influxum facere, dùm visus in objecti amati pulchritudine, gustus in ejusdem dulcedine, auditus in illius harmoniæ repræsentatione, olfactus in ipsius putido odore, tactusque in contrectatione, ac interni sensus in rei idolo immersi fluctuent, æstuentque; Ex quo fit, ut spiritus, quos nuncupant animales ab omnium facultatum discrasiâ perturbari, & cerebrum quandoque exagitent, undè aliquandò Mania, phrenitis, aliaque mala proveniant, & cor aggrediantur, cujus regularem motum deordinando, aut palpitus, aut lipothymias, aut alios producant morbos, & in sanguinem se immittendo, vel novam fermentationem promovendo, febres generantur, vel heterogeneas sanguinis particulas excitando, & spirituosas exaltando, quamplurium affectuum malignorum Iliadem congerunt, coacervant, agglomerantque (Heu quanta malorum pessimorum congeries ab unâ concupiscentiâ scaturiginem sortitur!) Et genitalia pruritando, vasaque seminalia irritando, partem spermatis volatilem, salemque ad sui extricationem irritant; quamobrem particulæ quædam per eorundem vasorum poros avolando, vel in musculos incurrunt erectorios, & majorem illis erigendi energiam communicant, suâque gratâ, blandâque vellicatione delectationis Venereæ radium quendam immittunt; aut ob earundem tenuitatem granum hordeaceum aliquantisper removendo, ansam præbent fluidiori, minusque viscidæ spermatis particulæ in urethram decidendi, undè seminis guttula suo volatili sale scatens membranam urethræ internam, glandemque quodammodò pruritans, minimulæ speciem delectationis in ejusdem papillulas insinuat, quas papillæ nervorum

rum, filamenta, nervique ipsi effecti, & ad cerebrum illam transfundunt, & imaginativæ repræsentant, & mentem ejusdem rei advertentem satiùs quàm pa elt, non expergiscunt solùm, verùm etiam stimulant, impellantque. Quapropter à delectationis complemento ablorta, Veneremque tantummodò affectans, ejusdem exercitium appetit, satagit, tandémque periclitatur. In hac autem operatione tantus, & adeò inordinatus est corporis æstus, torque observantur non solùm motuum varietates, sed convulsionum, motuumque convulsivorum in corpore affectus, ut non immeritò pronunciaverit *Hippocrates, Coitum brevem esse epilepsiam*, prout refert *Macrobius in lib. Saturnal.* necnon *Aul. Gell. noct. Atticarum lib.* 19. *cap.* 2. quod etiam *Faustus* hoc disticho perbellè canendo explicavit:

Turpis, & est morbi species horrēda Caducis,
Cùm jacet exanimis post sua furta Venus.

Ut prætereamus *Stobæum* hanc sententiam *Maximo Democrito* tribuentem; neque ab hoc dissensit *Gal.* qui *lib.* 14. *cap.* 10. *de usu partium* · *Quantùm enim ad ea, quæ in vasis continentur, excernenda, ipse partium velut Spasmus, qui in coitu Venereo accidit, habeat momenti, ex magnis epilepsijs, & eo affectu, qui gonorrhæa, idest invita seminis effluxio, nuncupatur, discas. Siquidem in vehementibus epilepsijs, quod corpus totum vehementer convellatur, & cum eo partes genitales, semen idcircò excernitur.* Quod etiam approbavit *Cæl. Aurelian. lib.* 1. *cap.* 4. asserens: *Coitus ab aliquibus parva epilepsia nuncupatur.* Nec immeritò cùm in eodem actu membrorum omnium motus involuntarij observentur, nervorum contractio, artuum tremor, oculorum inversio, lumborum impulsus, per cutem sudor, totiusque corporis laxitas haud immodica &c. quæ omnia symptomata sunt epilepsiam concomitantia.

Probatâ igitur ex quolibet quatuor capitū, nēpè a fine, ab objecto, ab organo, & à sensorij functione Venereę sensationis existentiâ, ac veritate, ad ea deveniendum existimamus, quæ hujus rei ratio, phænomena, secùm affert; pro quibus,

Primò quærimus, in qua hujus organi parte sensatio hæc perficiatur.

Pro cujus quæsiti extricatione dicendum arbitramur totum hujus sensationis momentum à sale volatili in spermatis substantiâ stabulante, haberi: Hoc enim à spiritibus immissis agitatum, à motu, in Veneris actu exagitato, sollicitatum, atque è partium inter se confricatione, necnon à spiritibus, alijsque particulis ad motum extricatis impulsum in tantam exaltatur energiam, ut loco stare nesciens, sua pernicitate è vasorum spermaticorum, ac vesicularum seminalium orificijs, totam secum spermatis substantiam trahendo, in urethram immittit se se, ibique aliquam à viscidâ seminis substantia extricationem nancilcens, membranulam urethræ internam pruritans post granum hordeaceum ità blandissimè afficit, ut supra omnem delectationem maximam jucunditatum impertiatur, & quoniam per eandem urethram fluens, eandemque membranulam offendens usque ad glandis orificium extremum & tangit, & vellicat, pruritarque idcircò fit, ut per totam urethram sensatio diffundatur; Quia

verò

CAP. LII.

De Excoriatione, & Vlcere Scroti.

SCrotum est rugosus ille testiculorum saccus, quem nonnulli etiam Scortum appellant, quod quandam coreacei sacculi similitudinem refert; Scortea enim veteres appellabant quæcumque ex alutâ, aut pelle constabant. Dicitur etiam vulgò bursa, seu marsupium virile foris propendens, & tactui obvium est. Molle, & rugosum ad faciliorem extensionem, & corrugationem, inter scroti tunicas nulla interijcitur pinguedo, quia oneri, & impedimento huic parti fuisset. In infimâ parte lineam habet secundum longitudinem excurrentem, quæ in dextram, & sinistram partem ab Anatomicis dividitur, & suturam appellant. Constat cuticulâ & cute tenuiore, quàm alibi, huic interius adhæret alia tunica tenuis ex panniculo carnoso enata, venis, & arterijs referta. Constat musculo corrugante tenuiori, Dartos appellata. Hujus musculi ope accidit, ut quampromptissimè scrotũ corrugetur, vel relaxetur; undè facilè redditur ratio, cur in ægrotantibus infantibus relaxetur, & in sanis corrugetur: mulierculæ enim cùm Scrotum corrugatum conspiciunt, rectè valere, contrà verò si relaxatum propendeat, infantem ægrotare judicant, quod, & de viris etiam observatur, ut quispiam in se sano vel ægroto experiri potest.

Huc Scrotum multis langoribus obnoxium est, sed nos hîc tantum secundum nostrum institutum de ejus excoriatione, & ulcere agimus.

Signa.

Scroti excoriatio deprehenditur ex dolore urente, cuticulæ ablatione, vel erosione, & aspectu patescit. Ulcus visui occurrit, adeo ut alijs non indigeat signis.

Causa.

Censent vulgares excoriationis scroti causas esse humores acres urinam in ipsis infantibus partem hanc diutiùs inundantem, & cuticulam erodentem; in adultis eandem causam, si urinam in lecto emittant; in hydropicis serum, vapores, & impuritates acres circa scrotum collectos, vel scalptionem, à quibus epidermis dilaceratur. Ejusdem ulcus ab humorum acrium affluxu, vel post inflammationem suppuratam, & quidèm vel solam, vel cum testibus excitari volunt.

Excoriatio, & ulcus scroti fiunt à particulis acidis, & salsis valdè acutis, & corrosivis in lymphâ, sanguine, vel succo alimentitio circulantibus, vel stagnantibus superficietenus lacerantibus vel profũdiùs fibras erodentibus, fiunt etiam à fortiori scalptione, frictione, alia-

aliarumvè rerum corrosivarum admotione, vel lue Venerea, ulcus quandòque à suppuratâ inflammatione: excoriationis itaque causa est minor, ulceris major, hi enim affectus secundum magis, & minus differunt.

Prognosis.

Scroti excoriatio, & ulcus non sunt contemnenda, nàm excoriatio in ulcus, & hoc, cùm sit in loco humido, facilè in gangrænam degenerat.

Curatio.

Scroti excoriationem in infantibus curant vulgares linteis mundis, & siccis sæpè appositis, vel asperso subtilissimo *myrtillorum pulvere*, vel sequenti unguento, ut.

℞. *Vng. de cerussâ* ℥. ß.
lithargyrij ℨ. j.
ol. ros. parum,
f. Vnguentum.

In adultis verò humorum acrimoniam corrigunt, & nonnunquàm eorum colluviem evacuant, deindè ad topica deveniunt, ut sunt *decoctum plantag. & ros. in lacte, unguentum rosatum, de tutiâ, populeonis, vel empl. album coctum*, & impositum.

In scroti ulceribus humores præparant acres *syr. de cichor. lupul. fumar. simpl. cum iisdem aquis*, deindè præparatos evacuant *syr. de fumar. maj. & confect. Hamech.* Postmodùm ulcus mundificant *unguento Apostolor. cum Ægyptiaco misto*, mūdificato ulceri applicant *unguentum de plumbo, tutiâ, lithargyr. minio &c.* quousque cicatricem inducant.

In scroti excoriatione, & ulcere ea conducunt medicamenta, quæ particulas salinas, acidas, & corrodentes hebetant, temperant, & cicurant, ablatam restituunt cuticulam, & carnis defectum supplent, ac si aliquandò purgantibus opus est, conveniunt ea, quæ superfluum absorbent serum, & eliminant, omnibus palmam præripit *Mercurius dulcis cum gummi jalap.* Non spernenda sunt *decocta ex ligno buxi, salsa parilla radicis chinæ, ac bardanæ, cornu cervi, limatura eboris cum aquâ cardui benedicti parata in duplici vase vitreo*, nec diaphoretica, & porosa, præcipuè si de lue Venereâ ambigatur; hæc nánque particulas succorum acutas corrodentes superant, & per sudorem, vel insensilitatem transporant, vel per urethram exturbant, ac excoriationi epidermidem restituunt, & ulcus ab iisdem eripiunt, & mundificant. Has particulas corrosivas in scroti infantium, & adultorum excoriatione hebetant *pulveres cornu cervi usti, lapidis calaminaris preparati, Lithargyrij, creta, terra exanimata vitrioli, cerussa Saturni, Cerussæ antimonij*, præstant *flores cinci.* Commendamus fotum ex herbis sale volatili gaudentibus, *ut hyperico, betonicâ, menthâ, floribus sambuci, chamomillæ. semine lini in lacte coctis*, & post hunc utilis est illitio *ex oleo ovorum, vel nucum.* optimum erit sequens unguentum.

℞. *Ol. papaveris ℥. vj.*
ceræ albæ ℥. j. ß.
cerussæ antimonij ʒ. xv. m.

Quo felici cum successu uti poteris etiam in rhagadibus. Quandòque cum excoriatione pruritus scrotum simul affligit, tuncapprimè convenit sequens unguentum, ut.

℞. *Vng. de minio camphorat. ℥. ß.*
cerussæ subtilissimè tritæ ʒ. j.
ol. ros. q. s.
ut f. linimentum mediocre,

Quo imbutum linteolum frequenter loco prurienti, & excoriato superpone.

In ulceribus scroti præter jam supradicta interna, conveniunt etiam potiones vulnerariæ, ut.

℞. *Dictamni,*
hederæ terrestris,
vincæ pervincæ,
telephij,
alchimillæ,
stellariæ,
scabiosæ ana m. j.

Coque cum aquâ symphyti in duplici vase apprimè clauso ad lib. ij. remanentiam. Dosis ℥. vj. quibus adde.

aquæ cinnam. ʒ. j.
magist. ocul. cancr. flu. vel
coralliorum ℥. ß.

Vel fiat decoctum vulnerarium calidè applicandum cum plumaceolis; vel per siphunculum injiciendum, si ulcus profundum sit ad testium substantiam, ut,

℞. *Sabinæ,*
aristolochiæ rotundæ,
scordij,
eupatorij,
rad. hastulæ Regiæ, &
symphyti maj. ana ℥. j.
Coque in aquâ comm. & in colat. lib. ij. adde
aquæ Reginæ Hung. ℥. iij.
facch. Saturni, &
myrrhæ ana ʒ. ij.
camphoræ, &
aloës ana ʒ. j.

Plumaceola hoc decocto imbuta calidè quater in die ulceri imponantur cum suo subligaculo. Utile est *empl. de lapide calaminari*, *vel fodicationum*, *vel stipticum, vel oppodeltoch.* Tàm in excoriatione, quàm ulceri scroti in cujuscumque medicamenti applicatione maximoperè necessarium est subligaculum.

tionem, imò ferè semper in fistulam perennem, & quandòque in gangrænam transit, cui nisi extemplò succurratur, vix æger eripitur à faucibus orci faciliùs, vel difficiliùs curatur pro minori, vel majori morâ, quam pus in abscessu contraxit.

Curatio.

In ulcere perinæi post ruptum abscessum, statim *digestivo ex ovi vitello, terebinthinâ*, *& oleo rosaceo* u untur vulgares & tumidam partem *oleo rosaceo* inungunt, postmodùm pro ulceris abstersione *hordei decoctum*, *in quo mel rosatum fuerit dissolutum*, adhibent. His nihil proficientibus, in ulcus *decoctum hordei, & seupinorum, in quo unguentum Aegyptiacum dissolutum sit*, per Syringam præcipuè si magna purulentæ materiæ copia adsit, vel in fistulam si inclinare videatur, immiciunt. Vel si profundius, aut fistulosum existat, simul *cum hordeo radices aristolochiæ, ireos florent. herbas agrimoniæ, betonicæ, & aliquid thuris concòquunt, & in hoc decocto aliquid de unguento Aegyptiaco etiam dissoluvunt*, & injiciunt. Abstersum ulcus *emplastro de Gratiâ Dei*, *vel Diapalmæ* ad perfectam sanationem usque obtegunt.

In perinæi ulceribus, præsertim à suppuratâ inflammatione genitis, ante omnia succos acutos, & erodentes attemperamus alkalicis, sive porosis, ac diaphoreticis, & potionibus vulnerariis quibus intermiscemus *magisteria ex oculis cancrorum*, *& coralliorum*, *vel stibium diaphoreticum*, *vel decoctis sudoriferis* pluries antè descriptis, quæ etiam viscidos stagnantes succos fluidiores, & spirituosiores reddunt. Inter topica, si ulcus sit sordidum, *unguentum Aegyptiacum magistrale in parvâ dosi dissolutum in decocto radicis gentianæ, & angelicæ, herbarum scordii, centaurii, & absinthii cum tantillo elixiris vitæ, vel balsami vitæ n. d.* per siphunculum injectum, si fodicatum sit ulcus, commendamus, aliàs plumaceola imbuta quater in die calida applicentur, vel fiunt injectiones *ex aquâ reginæ*, qua abstersâ, optimum remedium erit balsamus proprietatis, imò hæc duo ad perfectam curationem ulcus conducunt. Vel præstans erit medicamentum *infusio myrrhæ*, *& aloës in aqua Reginæ.*

Si ab externa causâ corrodente suam genesim cognoscat ulcus, ut ab urinâ salsiori, vel succo spermatico Venereo, ulceris conditio inspicienda, & juxta hanc exigentiam, & statum tractari debet; Si tamen in cutis superficie spatietur, tunc inspergatur *pulvere cornu cervi Philosophicè pp. Lapidis calaminaris*, *cerussâ*, *vel flore cinci*, *vel abluatur spiritu vini camphorato*, *vel theriacali*, *vel infusione Lapidis salutis.* Tandem siquid cicatrizandum superest, *emplastri fodicationum*, *vel stiptici*, *vel oppoteldoch* applicatione opus complebis.

Cap. LIV.

De Ulcere Tibiarum, & Pedum.

De tibiarum, & pedum Ulceribus non pertractare proposueramus, verùm quia frequenter accidere solent, breviter dicimus harum partium ulcera operosæ sanationis esse, & multum laboris, ac molestiæ tùm chirurgo, tùm ægroto creare; etenim salia acida, & corrosiva unà cum latice, sanguine, vel alio succo per universum corpus circulantia ad has partes decumbunt, & tanquàm ad extremas, & proclives protrusa, obstructionis, vel viscıditatis ope stagnant, fermentescunt, & exulcerant. Ob assiduum ad has partes decubitum, seu defluxum, optima quæque remedia respuunt, & irritam omninò reddunt curationem, & nisi statim sanentur, negliganturque incrementum sumere, partes vicinas exedere, diuturna, & callosa fieri solent, ac proindè incurabilia evadere.

Vulgares pro his curandis ulceribus, corpus, à vitiosis humoribus purgant, repurgantque, attamen purgantia ad hepar dirigunt, hæc nàmque ulcera ab hepate provenire ineptè credunt. Postmodum ulceri *unguentum diapompholygos* imponunt, quod in hoc ulcerum genere efficacissimum prædicant. Vel applicant *unguentum de plumbo, lithargyrio, aureum &c.* & pedem ab inferiori parte ad genu ascendendo arctius constringunt: Verum hæc, & omnia ulcera nunquàm unguenta, & pinguia admittunt, hæc enim poros obstruunt, & indè salia acida, & corrosiva impediuntur quominùs eliminari possint. His unguentis parùm, vel nihil proficientibus, utuntur *emplastro de Gratiâ Dei, Diapalme, vel Gryseo*, & tandèm *plumbi laminam* applicare suadent, vel *Sparadrapum*, ut

℞. *Ol. ros. lib. j.*
cerussæ ℥. iij.
Lithargyrij ℥. iv.
thuris,
mastich. ana ʒ. ß.
sang. dracon. ℥. ß.
myrrhæ,
sarcocollæ ana ʒ. ij.

Coque parùm ad rubedinem usque, posteà, ab igne amoveantur, & immergatur linteum antiquum, quod materiâ emplastri eximatur, & extendatur, fiat Sparadrapus.

Tibiarum, pedumvè ulcerum recentium, & inveteratorum præsertim curationem acceleramus, exhibentes bis, vel ter pillulas mercuriales, has tamen in scorbuticis vitamus. Postmodum decocta sudorifica, vel potiones vulnerarias propinamus, quibus alkalia admiscemus, tandèm quoad topica ulcus abluimus *becabun-*